

T.C.
İstanbul Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı
Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**Mustafa Lutfî Efendi - *Tuhfetü'l-‘Asrî fî Menâkıbî’l-Mısrî*’nin Niyâzî Mısrî Menâkıbnâmeleri Bağlamında
İncelenmesi**

Sümeyye Cinisli

2501200214

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Bilal Alpaydın

İstanbul - 2022

ÖZ

Mustafa Lutfî Efendi - *Tuhfetü'l-‘Asrî fî Menâkıbi'l-Mısırî*’nin Niyazi Mısırî Menâkıbnâmeleri Bağlamında İncelenmesi

Sümeyye Cinisli

Bu çalışmanın amacı öncelikle Mustafa Lutfî Efendi’nin yazdığı *Tuhfetü'l-Asri fî Menâkıbi'l-Mısırî* adlı eserin orijinal metnini ortaya koymaktır. Bunun yanında metni ortaya koymakla metnin anlaşılması farklı hususlar olduğundan, metnin kendinden önce ve kendinden sonra yazılmış olan emsalleri *Vâkıât-ı Mısırî* ve *Gülzâr-ı Mısırî*’yi incelemek, bu eserlerde Niyâzî Mısırî’nin hayatının ve kerametlerinin nasıl anlatıldığını, zaman içerisinde Niyâzî Mısırî menâkıbnâmelerinin değişen ve değişmeyen yönlerini tespit etmek, *Tuhfetü'l-Asrî* ve *Gülzâr-ı Mısırî*’nin, esas kaynak kabul edilen *Vakıat-ı Mısırî*’den hangi noktalarda farklılaştığını tespit etmek ve menâkıbnâme yazarlarının metin üzerindeki tasarruflarını anlamaya çalışmaktır. Menâkıbnâmelerin birinci muhatabı dervişân olmasından ötürü, bu karşılaştırmadaki amaç Niyâzî Mısırî’nin hayatının, Mısırî müridlerine nasıl aktarıldığını tespit etmektir. Bu amaçla tez boyunca bu eserlerin birbirleriyle olan bağlantıları ortaya konmaya çalışılmıştır. Ayrıca Mustafa Lutfî’nin hangi menkıbeleri aktarıp hangi menkıbeleri aktarmadığı, bu tercihlerde herhangi bir dinî, siyasi sebebin olup olmadığı sorgulanmıştır. Sonuç olarak *Tuhfetü'l Asrî*’nin iddia edildiğinin aksine *Vakıât-ı Mısırî*’yi “mahv u ityan” edecek kadar metne müdahale etmediği; buna karşılık *Gülzar-ı Mısırî*’nin *Vâkıât*’a birçok ilave yaptığı tespit edilmiş, Mustafa Lutfî’nin çizdiği Niyâzî Mısırî portresinin diğer menâkıbnâmelere kıyasla farklılaştığı gözlemlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mustafa Lutfi Efendi, Niyazi Mısri, Menâkıbnâme, *Tuhfetül Asri fî Menakibil Mısri*, *Vâkıât-ı Mısırî*, *Gülzâr-ı Mısırî*.

ABSTRACT

The Analysis of Mustafa Lutfî Efendi - *Tuhfetü'l-‘Asrî fî Menâkıbi’l-Mısrî* in the Context of Niyâzî Mısrî Menakıbnâmes

Sümeyye Cinisli

The aim of this study is to reveal the original text of *Tuhfetü'l-Asri* written by Mustafa Lutfi. In addition, since presenting the text and understanding the text are different matters, this thesis aims to show how Niyâzî Mısrî's life and miracles are explained in other Mısrî menâkıbnâmes *Vâkıât* (main source of all menâkıbnâmes) and *Gülzâr* (the one written right after *Tuhfe*); how Niyâzî Mısrî menâkıbnâmes have been written and changed over time. Since the dervishes are the first addressees of the menâkıbnâmes, the purpose of this comparison is to determine how the life of Niyâzî Mısrî was transferred to his followers through time. For this purpose, the connections of these menâkıbnâmes with each other were revealed throughout the thesis. In addition, it has been interpreted which legends Mustafa Lutfi conveyed and which legends he did not convey, and whether there was any religious or political reason in these preferences. As a result, contrary to what is claimed, *Tuhfetü'l Asrî* did not "destroy" *Vâkıât*; on the other hand, it was *Gülzar-ı Mısrî* which made additions to *Vâkıât*, and it was observed that the portrait of Niyâzî Mısrî which was drawn by Mustafa Lutfî, differed from other menâkıbnâmes.

Keywords: Mustafa Lutfî Efendi, Niyazi Mısrî, Menâkıbnâme, *Tuhfetül Asri fî Menakıbil Mısrî*, *Vâkıât-ı Mısrî*, *Gülzâr-ı Mısrî*.

ÖNSÖZ

Türk Edebiyatında birçok kişi tarafından tanınan ve şiirleri hala dinlenen biri hakkında yeni bir söz söylemek zordur. Bu teze ilk başladığımda Niyâzî Mısırî hakkında yeni bir söz söylemenin imkansız olduğunu bile düşünmüştüm. Bana düşen şey Mısırî'nin hayatını ortaya koyan bir metni orijinaline uygun olan bir şekilde ortaya koymaktı. Metni okudukça ve konuyu daha iyi anlamaya başladıkça metnin bazı yerlerde yeterince açık olmadığını, konuların kesik bir şekilde anlatıldığını ve bir olay örgüsünün bulunmadığını düşündüm. Metni daha iyi anlamak için Mısırî hakkında yazılmış diğer menakıpnamelere baktığımda Lutfî'nin hakikaten bazı yerleri metinden çıkardığını, bazı ufak eklemelerde bulunduğunu ama esas aldığı *Vâkıât*'ı çok daha okunabilir bir hale getirdiğini fark ettim.

Bundan bir adım ötesi Mısırî hakkında yazılmış bir diğer menakıbnâme olan *Gülzâr-ı Mısırî*'ye bakmaktı. Bu eserde de diğerleriyle ortak olan noktalar buldumsa da *Tuhfe*'ye kıyasla metnin içine kapanmadığını, *Vâkıât*'ı daha açık bir şekilde anlattığını ve yazarının *Vâkıât* dışından da örnekler getirerek yeni bir metin oluşturduğunu fark ettim. Sonuç olarak *Tuhfe*'yi anlamak için kendinden öncesine ve sonrasına bakmanın iyi bir fikir olacağına karar verdim ve bu tez bu şekilde gelişmiş oldu.

18. ve 19. yüzyıl nesirlerini anlamak, olayların akışını takip edebilmek benim için bir diğer meydan okumaydı. Metinlerin, yazı dili ve konuşma dili arasında, sınırda bir çizgide durması, kullanılan terkiplerin yoğunluğu, Arapça ve Farsça ibarelerin bolluğu metinlerin ne söylemeye çalıştığı konusunda aşmam gereken bir engeldi. Tekrar tekrar okuduktan, nerdeyse her kelimesini inceledikten sonra metnin bana kendini açmaya başladığını fark ettiğimde yolun yarısına geldiğimi hissetmiştim. Bu konuda desteklerini esirgemeyen danışman hocam Bilal Alpaydın'a sonsuz teşekkür ederim. Metni her bir noktasına kadar kontrol ederek mümkün olduğunca hatasız bir metin ortaya koymaya çalıştık. Bu süreçte yardımlarını esirgemeyen Fatih Odunkıran'a da katkılarından ötürü teşekkür ederim.

Ancak yolun diğerk yarısında en az metni okumak kadar önemli olan metnin ne söylediğini anlamak, metnin neden yazıldığını, metnin muhatap okurunu, metnin sosyal bağlamını tespit etmek problemleri karşımdaydı. Merak ettiğim her şeyi yazmaya çalıştığımda hiçbir şey yazamayacağımı fark ettiğimde bazı şeylerden feragat etmem gerektiğini anladım. Konumu sınırlamam, kanıtlarımı getirmem ve metni en azından bir açıdan anlamam gerekiyordu. Bu süreçte kendisine danışmaktan her zaman memnuniyet duyduğum Berat Açıl'a teşekkür ederim.

Bütün bu süreçte her zaman desteklerini hissettiğim anneme, babama, kardeşim Sude Kabakçılı'ya, kütüphane yoldaşım olan Fazilet Fatıma Alçık'a, ne zaman danışsam yardımlarını esirgemeyen Esra Bembeyaz'a, Nimet İpek'e, isimlerini sayamayacağım diğerk dostlarıma ve varlığıyla her zaman mutluluk veren Muhammed Furkan Cinisli'ye teşekkür ederim.

Sümeyye Cinisli

İstanbul 2022

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	ii
ABSTRACT.....	iii
ÖNSÖZ.....	iv
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR	ix
GİRİŞ	1

I. BÖLÜM

MUSTAFA LUTFÎ EFENDİ VE *TUHFETÜ'L-ASRÎ FÎ MENÂKIBİ'L-MISRÎ*

1.1. Mustafa Lutfî Efendi'nin Hayatı	6
1.2. Eserleri	9

II. BÖLÜM

TUHFETÜ'L-ASRÎ FÎ MENÂKIBİ'L-MISRÎ'NİN MUHTEVA ANALİZİ

2.1. <i>Tuhfetü'l-Asrî Fî Menâkibi'l-Mısırî</i> 'de Adı Geçen Kişiler	11
2.1.1. Padişahlar	11
2.1.2. Sadrazamlar	14
2.1.3. Diğer Devlet Adamları.....	17
2.1.4. Âlimler.....	18
2.1.5. Şeyhler.....	20
2.1.6. Şairler	22
2.1.7. Ailesi ve Dostları.....	23
2.1.8. <i>Tuhfetü'l-Asrî fî Menâkibi'l Mısırî</i> 'de Nazım ve Tarihleri Aktarılan Şahıslar.. ..	27
2.1.9. Diğer	28
2.1.10. Mısırî'nin Asitanesinden Geçmiş Olan Şeyhler, Halifeler ve Mısırî'ye İntisap Eden Diğer İnsanlar	30
2.2. <i>Tuhfetü'l-Asrî Fî Menâkibi'l-Mısırî</i> 'de Adı Geçen Mekanlar.....	30
2.2.1. Hankah, Dergah ve Tekkeler	30
2.2.2. Şehirler	33

2.2.3. Camiler.....	37
2.3. <i>Tuhfetü'l-Asrî fî Menâkıbi'l Mısrî</i> 'de Geçen Önemli Tarihî Hadiseler	39
2.4. <i>Tuhfetü'l-Asrî Fî Menâkıbi'l-Mısrî</i> 'nin Kaynakları	42
2.4.1. Yazılı Kaynaklar	42
2.4.2. Sözlü Kaynaklar.....	43
2.5. Eserin Üslup ve Dil Özellikleri.....	44

III. ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

NİYÂZÎ MISRÎ MENÂKİBNÂMELERİNİN KARŞILAŞTIRMALI İNCELEMESİ

3.1. Niyâzî Mısrî Menâkıbnâmeleri	48
3.2. İncelenen Niyâzî Mısrî Menâkıbnâmeleri Hakkında.....	48
3.3. Niyazi Mısri Menâkıbnâmelerinin <i>Tuhfetü'l-Asrî fî Menâkıbi'l-Mısrî</i> Ekseninde Karşılaştırılması.....	51
3.3.1. <i>Tuhfetü'l-'Asrî fî Menâkıbi'l-Mısrî</i>	51
3.3.2. Rûkn-i Evvel: Niyâzî Mısrî'nin Doğumu ve Seyahatleri (vr. 2b-6a) ..	52
3.3.3. Rûkn-i Sani: Niyâzî Mısrî'nin Mürşidine Ulaşması (vr. 6a – 12b).....	54
3.3.4. Rûkn-i Sâlis: Mısrî'nin Uşak'a ve Diğer Beldelere Gitmesi (vr. 13a – 19a) 60	
3.3.5. Rûkn-i Rabi': Niyâzî Mısrî'nin Bursa'da Hankah İnşa Etmesi (vr. 19a-25b).....	64
3.3.6. Rûkn-i Hâmis: Niyâzî Mısrî'nin Rodos'a Sürülmesi (vr. 25b-32b)....	70
3.3.7. Rûkn-i Sâdis: Mısrî'nin Limni Adasına Sürülmesi (vr. 32b – 39b) ...	76
3.3.8. Rûkn-i Sâbi': Mısrî'nin Tekrar Bursa'ya dönmesi (vr. 39a-46a).....	80
3.3.9. Rûkn-i Sâmin: Mısrî'nin Tekrar Limni Adası'na sürülmesi (vr. 45b- 50b) 84	
3.3.10. Rûkn-i Tâsi': Mısrî'nin Vefatı (vr. 50b-55a)	88
3.3.11. Rûkn-i 'Âşir: Mısrî'nin Asitanesinden Geçmiş Olan Şeyhler (vr. 55a- 59b) 91	
3.3.12. Rûkn-i Hâdi 'Aşer: Mısrî'nin Halifeleri (vr. 59b-69b).....	93
3.3.13. Rûkn-i Sâni Aşer: Mısrî'ye İntisap Eden Bazı Kişiler (vr. 69b – 72b) 98	
3.4. <i>Vâkıât</i> 'ta ve <i>Gülzâr</i> 'da Olduğu Halde <i>Tuhfe</i> 'de Olmayan Menkıbeler.....	99

3.5.	Sadece <i>Vâkıât</i> 'da Olan Menkıbeler.....	103
3.6.	Sadece <i>Gülzâr</i> 'da Olan Menkıbeler	106

IV. DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

MENÂKIBNÂME MUKAYESELERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

4.1.	Sebeb-i Telif Mukayesesi	109
4.2.	Mısırî'nin Hayatının Mukayesesi.....	111
4.3.	Mısırî'nin Kerametlerinin Mukayesesi	115
4.4.	Dil ve Üslup Açısından Mukayese.....	120

V. BEŞİNCİ BÖLÜM

5.1.	Nüsha Tanıtımı	121
5.2.	İmla Özellikleri	123
5.3.	Metni Okurken Dikkat Edilen Unsurlar	124
5.4.	Transkripsiyon Alfabesi.....	125
5.5.	Çeviriyazılı Metin	128
SONUÇ.....		253
KAYNAKÇA		255

KISALTMALAR LİSTESİ

a. e. :	Aynı eser
a.g.e. :	Adı geçen eser
a.g.m. :	Adı geçen makale
a.g.t. :	Adı geçen tez
bkz. :	Bakınız
c.:	Cilt
Çev. :	Çeviren
Ed. :	Editör (ler)
Gülzâr:	<i>Gülzâr-ı Mısrî Yâdigâr-ı Şemseddîn</i>
haz. :	Hazırlayan
İ.B.B :	İstanbul Büyük Şehir Belediyesi
mm. :	Milimetre
Mısrî:	Niyâzî Mısrî
Şemsî:	Mehmed Şemseddin Efendi
Lutfî:	Mustafa Lutfî Efendi
Râkım:	İbrahim Râkım Efendi
s.:	Sayfa
s.a.v :	Sallallahu aleyhi ve sellem
SBE :	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Tuhfe:	<i>Tuhfetü 'l- 'Asrî fî Menâkıbi 'l-Mısrî</i>
Vâkıât:	<i>Vâkıât-ı Mısrî</i>
vr. :	Varak
y.y. :	Yüzyıl

GİRİŞ

Menâkıbnâme

Menâkıbnâme genel olarak “velilerin kerametlerini anlatan hikayeler” olarak bilinse de başlangıçta birçok farklı zümrenin faziletlerini, güzel davranışlarını anlatan bir tür olmuştur. Menâkıbnâmeler başlangıçta ashabın meziyetlerinin, öğünülecek tarihi şahsiyetlerin, mezhep imamlarının hayatlarının anlatılmasında; Hz. Peygamber’in ve on iki imamın medihlerinde kullanılmıştır. Bunların yanında nadiren şemail ve destan¹ anlamında da kullanılmışsa da bugün daha çok tasavvuf şeyhleriyle bağlantılı olarak kullanılmaktadır. Yine de menâkıbnâmelerin sadece velilerin kerametlerini anlatan hikayeler olduğunu söylemek zordur çünkü, bir devlet adamı hakkında yazılmış *Menakıb-ı Mahmut Paşa-yı Velî*² gibi bir eserin varlığı türün sınırlarını genişletmektedir.

İlk menâkıbnâme örnekleri 9.yy’dan itibaren görülmeye başlasa da tasavvufun 11.yy’da kurumsallaşmasıyla menâkıbnâmeler tek bir şahıs için yazılmaya başlamıştır. Böylelikle başlangıçtaki tezkire formu yavaş yavaş değişmeye başlamıştır. 12.yy’da ise menâkıbnâme türü daha da gelişmiş ve yaygınlaşmış, ardından menâkıbnâmeler sadece şeyhler için değil şeyhin halifeleri ve ailesi için de yazılmıştır.³ Bu gelenek 20.yy’a kadar devam etmiştir.

Menâkıbnâmelerin yazılma amaçları genel olarak müridlerin yetişmesini sağlamak, tarikatin birlik ve bütünlüğünü tesis etmek, velinin ve tarikatin adını duyurmak olarak kabul edilmektedir.⁴ Ancak kültür tarihi bakımından önemli kaynaklar olan menâkıbnâmeleri sadece inanç ve kutsallık bağlamında düşünmemek gerekir.

¹ Emine Seval Yardım, “Menkıbe ve Menâkıbnâmelerle İlgili Eserler İçin Açıklamalı Bir Bibliyografya Denemesi (1928-1998)”, İstanbul, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, s.1-3.

² Theoharis Stavrides, **The Sultan of Vezirs, The Life and Times of the Ottoman Grand Vezir Mahmud Pasha Angelovic (1453-1474)**, Leiden; Boston; Köln, Brill Publications, 2001.

³ Yardım, “Menkıbe ve Menâkıbnâmelerle İlgili Eserler”, s.4.

⁴ Bayram Gündoğar, “Menâkıbnâmeler ve Lâmi’i Çelebi’nin Menâkıb-ı Üveys el-Karanî Adlı Eserinin Tahlili”, Bursa, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, s.11.

Menâkıbnâmeler farklı sosyal sınıfların, farklı dini ve etnik grupların söylemlerini ve siyasi ve entellektüel gelişmeleri yansıtmaktadır.⁵ Bu bağlamda metinlerin dikkatli incelenmesi, söylenenin ardındaki mananın araştırılması ve metinlerin yazıldığı tarihsel bağlamın anlaşılması önemlidir.

Menâkıbnâmelerin özellikleri arasında olağanüstü olayların anlatılması, kısa ve mensur olmaları, temelinde inanç unsurlarının olması, kahramanlarının olağanüstü güçlerinin olması, sade bir anlatıma sahip olmaları ve kutsal kabul edilmeleri gibi unsurlar sayılmaktadır.⁶ Ancak çok geniş olan menâkıbnâme literatürü göz önüne alındığında bu özelliklerin her zaman birarada olmadığı da belirtilmelidir. Örneğin yine bu tezde incelenen *Tuhfetü'l-Asrî* kısa değil, bir menâkıbnâme için oldukça uzundur. Ayrıca dili sade değildir ve temelinde inanç unsuru olmasına rağmen Mısırî'nin hayatıyla ilgili bazı müdahaleler siyasi bir endişeyi de hissettirmektedir. Dolayısıyla menâkıbnâme tanımının dışına çıkan menâkıbnâmelerin varlığını burada tekrar vurgulamak önem arz etmektedir.

Menâkıbnâmelerle alakalı çalışmaların vurguladığı en önemli noktalardan bir tanesi menâkıbnâmelerin tarihle alakalı bilgiler taşıdığı, bu bilgilere kesin bilgiler gözüyle bakılmasa da dikkatli bir inceleme ile birçok bulguya bu metinlerden ulaşılabileceği yönündedir. Bu doğrultuda Ahmed Yaşar Ocak menâkıbnâmeleri tarihi ve kurmaca olmak üzere iki kısımda incelemektedir⁷. Ocak'a göre tarihi menâkıbnâmelerde anlatılan olaylar tarihin bir döneminde gerçekten yaşanmıştır ancak zamanla insanların yorumları ve eklemeleriyle anlatı değişerek günümüze kadar gelmiştir. Bu tasnife göre kurmaca menâkıbnâmeler ise gerçek bir olaya dayanmayıp toplumun sosyal ve psikolojik yönlerini yansıtır.

Bu ikili tasnif menâkıbnâmelerin çıkış noktasını anlama noktasında bir fikir verse de bazı menâkıbnâmelerin bu tasnif için uygun olmadığını söylemek mümkündür. Örneğin Niyazi Mısırî menâkıbnâmelerinde tarihsel bilgi yoğun olarak aktarılmışsa da bu

⁵ Şevket Küçük Hüseyin, "Some Reflections on Hagiology with Reference to the Early Mawlawî-Christian Relations in the Light of the Manâqib al-ârifîn". *Al-Masâq*, C. XXV, No:2, 2013, s. 241.

⁶ Yardım, "Menkıbe ve Menâkıbnâmelerle İlgili Eserler", s. 3.

⁷ Ahmet Yaşar Ocak, *Evliyâ Menâkıbnâmeleri*, 5.bs., İstanbul, Timaş Yayınları, 2016, s.61-62.

bilgilerin tutarlılığı sorunludur; ayrıca kerametlerin anlatılışı gibi birçok kurmaca unsur da metinde bulunmaktadır. Dolayısıyla özellikle Mısırî menâkıbnâmeleri söz konusu olduğunda kurmaca ve gerçekliğin iç içe geçtiği bir anlatımın olduğunu söylemek mümkündür. Bu menâkıbnâmelerde tarihî veri aramaktan ziyade anlatılan olayların nasıl bir bakış açısıyla anlatıldığını, menâkıbı yazılan şahsın nasıl alımlandığını takip etmek menâkıbnâme çalışmalarına önemli katkılar sunacaktır.

Yukarıda bahsedilen menâkıbnâme özelliklerinin bazılarını Mısırî menâkıbnâmesinde de görmek mümkündür ancak yer yer belirtildiği gibi Mısırî menâkıbnâmeleri bazı noktalarda menâkıbnâme türünün genel kabullerinin tekrar düşünülmesi gerektiğini göstermektedir. Mısırî menâkıbnâmeleri sade bir dille, kısa bir şekilde yazılmamıştır. Bu menâkıbnâmelerde Mısırî'nin sadece kerametleri anlatılmamış, aynı zamanda hayatı da anlatılmış ve bu anlatılan hayatın gerçek olduğu iddia edilmiştir. Bu tezin amacı Mısırî menâkıbnâmelerinin Mısırî'nin tarihsel hayatını ne ölçüde doğru yansıttığını incelemek olmadığı için bu kıyaslama gösterilmeyecektir. Ancak menâkıbnâmelere geçmeden önce Mısırî'nin hayatını kısa bir şekilde incelemenin gerekli olduğu düşünülmektedir.

Menâkıbnâmeler Niyazi Mısırî'nin hayatına dair farklı bakış açılarını yansıtmaları bakımından önemlidir. Böylelikle Mısırî hakkında tek bir anlatıya bağlı kalınmamaktadır. Fakat daha da önemlisi, farklı menâkıbnâmeler, Mısırî'nin zaman içerisinde nasıl daha farklı alımlandığını ve anlatıldığını göstermektedir. Mustafa Lutfî Efendi'nin eserinin başlığının *Tuhfetü'l 'Asrî* olarak tercih etmesi, Niyâzî Mısırî'yi 19. asra hediye etme, onu 19. yy'da tekrar anlama endişesi taşıdığını göstermektedir. Ayrıca Mısırî'nin menâkıbnâmesini ilk defa yazan İbrahim Râkım Efendi'den sonra diğer menâkıbnâme yazarları, yazdıkları menâkıbnâmeler aracılığıyla kendi hikayelerini Mısırî'nin hikayeleriyle birleştirmişler, örnek aldıkları şahsiyetle ortak bir zeminde bulunma imkanı oluşturmuşlardır.

Niyâzî Mısırî'nin Hayatı*

1618 yılında Malatya'da doğan Mısırî genç yaşlarında Malatya'da bulunan bir Halveti şeyhine intisap etmiş, onun vefatından sonra Malatya'dan ayrılarak Diyarbakır (1638), Mardin (1639) ve nihayetinde Kahire'ye (1640) gitmiştir. Mısır'da olduğu sırada bir Kadirî şeyhine bağlanmışsa da şeyhi onun zahiri ilimleri bırakmadan batını ilimlerde yükselemeyeceğini söylemiş, Mısırî ne yapması gerektiğini bilemediği için çok üzülmüş ve bir gün Abdulkadir Geylani'yi rüyasında görmüştür. Bu rüyada Abdülkadir Geylani ona zahir ilimlerin gümüş, batın ilimlerin altın olduğunu, Mısırî'nin batın ilimleri seçmesi gerektiğini söylemiş ve aradığı şeyhin Mısır'da olmadığını söylemiştir. Bu rüya üzerine Mısırî Kadirî şeyhinden izin alarak Mısır'ı terk etmiş ve Anadolu'ya gelmiştir.

Tuhfe'ye göre Mısırî Kahire'den ayrıldıktan sonra bir süre İstanbul'da kalmış (Diğer menâkıbnâmeler İstanbul'dan bahsetmemektedir), ardından Bursa'ya ve Uşak'taki Şeyh Mehmed Efendi Zaviyesi'ne gitmiştir. Mısırî burada Yusuf Ümmî Sinan'la tanıştıktan sonra Elmalı'ya giderek dokuz sene burada hizmet etmiş ve sonunda halife olarak dergahtan ayrılmış ve tekrar Uşak'a gelmiştir. Mısırî Uşak'a bu ikinci gelişinde şeyhi tarafından Çal ve Kütahya kasabalarına gönderilmiştir. Mısırî gittiği yerlerde tasavvufu anlatan vaazlar vermiştir. Bu dönemde Osmanlı'da çok etkin rol oynayan Kadızadeliler hareketinin de etkisiyle Mısırî bazı insanların tepkisini üzerine çekmiş ve bu iki kasabada da yerleşmeyerek tekrar Uşak'a, ardından Bursa'ya dönmüştür.

Mısırî Bursa'da bulunduğu sırada tarikatların yasaklanmasına aldırmadan tasavvufu ilgili vaazlarına devam etmiş, bu yasakları getiren Vani Mehmed Efendi gibi isimleri kürsüden eleştirmiştir. Bu sıralarda Mısırî Bursa'da bir dergah da inşa etmiştir. Tartışmaların arttığı bir zamanda Mısırî Edirne'ye davet edilmiş ve tasavvufu ilgili görüşlerini burada da anlatmıştır. Bazı kaynaklar Mısırî'nin Edirne'den sonra İstanbul'a gittiğini, burada Minkarizade Efendi görüşüğünü ve Ayasofya Camii'nde vaaz verirken sufi yasaklarının kalkması için IV. Mehmed'in iznini aldığını da aktarmışlardır. Mısırî

* Bu bölümün yazılmasında Mısırî hakkında yazılmış menâkıbnâmelerden yararlanılmıştır. Ayrıntılı bilgi tezin üçüncü bölümünde bulunmaktadır.

Edirne'ye ikinci defa gittiğinde camide padişahı ve Kadızadelileri eleştiren bir vaaz vermesi üzerine Rodos'a sürülmüştür.

Mısrî dokuz ay Rodos'ta kaldıktan sonra affedilmiş ve Bursa'ya dönmüştür ancak iki sene sonra Limni'ye sürülmüştür. Mısrî'nin bu ikinci sürgününün sebebi de vaaz esnasında cezbenin galebe çalmasıyla şeriata aykırı olarak algılanabilecek bazı sözler söylemiş olmasıdır. Mısrî Limni'de on beş sene kaldıktan sonra Bursa'ya dönmüştür. Ancak dönüşünden dokuz ay geçtikten sonra devletin sefer çağrısı üzerine Edirne'ye doğru hareket etmiştir. Padişah ise Mısrî'ye Bursa'da kalması yönünde ferman göndermiş, Mısrî ise yine de Edirne'ye gitmiştir. Edirne'de camide itikafta Mısrî kendisini padişahın beklediği öne sürülerek camiden çıkarılmış ve o sırada Limni'ye ikinci defa sürgün edilmiştir. Mısrî ikinci defa gittiği Limni'de vefat etmiştir.

I. BÖLÜM

MUSTAFA LUTFÎ EFENDİ VE *TUHFETÜ'L-ASRÎ FÎ MENÂKIBİ'L-MİSRÎ*

1.1. Mustafa Lutfî Efendi'nin Hayatı

Mustafa Lutfî Efendi *Tuhfe*'de kendisiyle ilgili bilgi vermese de ailesiyle ilgili bilgi vermektedir. Babası Ali Rıza Efendi'nin, 1821 Yunan savaşı sırasında Atina'dan İzmir'e hicret ettiğini ve bu şehirde dokuz sene boyunca yaşadığını¹; ardından İstefevî Şeyh Mustafa Efendi'ye hizmet maksadıyla Bursa'ya yerleştiğini ve 1832 tarihinde icazet alarak Mısırî tarikatı şeyhi olduğunu *Tuhfe*'de aktarmıştır.² Bursa'da Velî Şemseddin Mahallesi'nde bulunan Atinalı Ali Rıza Efendi (Moralı Dergah-ı Şerîfi) Dergahı'nı da Mustafa Lutfî'nin babası Ali Rıza Efendi 1838/1839 tarihinde yaptırmıştır.³ Ali Rıza Efendi 1863/1864 senesinde bu dergahta vefat etmiş ve dergahın haziresine defnedilmiştir.⁴

Mustafa Lutfî, ağabeyi Ahmed Bedreddin Efendi'nin 1814/1815 tarihinde Atina'da dünyaya geldiğini, Ahmed Bedreddin Efendi henüz çocukken babasıyla Bursa'ya hicret ettiğini, Ali Rıza Efendi'den sonra dergahın postnişini olduğunu, 1868/1869 senesinde vefat ettiğini yine *Tuhfe*'de aktarmıştır.⁵ Mustafa Lutfî Efendi metinde annesiyle ilgili bir bilgi vermemektedir.

Mustafa Lutfî ile ilgili detaylı bilgiyi Mehmed Şemseddin'in *Bursa Dergahları, Yadigar-ı Şemsi I-II* başlıklı kitabından⁶ bulmak mümkündür. Mehmed Şemseddin'in

¹ Mustafa Lutfî Efendi, *Tuhfetü'l-Asrî fî Menâkibi'l-Mısırî*, İ.B.B. Atatürk Kitaplığı, Yazma Eserler, no: OE_Yz_0543_01, vr. 70b.

² A.g.e., vr. 70b.

³ A.e., vr. 71a.

⁴ A.e., vr. 71b.

⁵ A.e., vr. 72a.

⁶ Mehmed Şemseddin Ulusoy, *Bursa Dergahları, Yadigar-ı Şemsi I-II*, Bursa, Uludağ Yayınları, 1997.

anlattığına göre Mustafa Lutfî Efendi hicrî 1247 [m. 1831] tarihinde Bursa’da dünyaya gelmiştir.⁷ Doğum tarihi ile ilgili bilgiden sonra Mehmed Şemseddin, Mustafa Lutfî’nin eğitimi hakkındaki bilgileri aktarmıştır. Eğitiminin ilk yıllarında döneminin üstadlarından ve abisi Şeyh Bedreddin Efendi’den dersler aldığını; alimler arasında meşhur eski müftü Uşşâkî Hacı İbrahim Efendi’den tefsir dersi aldığını; türlü ilimlerde bilgisini genişleterek akranlarından üstün hale geldiğini⁸ belirtmiştir.

Mustafa Lutfî Efendi çocukluğundan itibaren dinî ilimlerle meşgul olmuş ancak ilk olarak devlet memuru olarak çalışmaya başlamıştır. Öncelikle taşrada vergi müdürlüğü yapmış ardından Bursa’da “rüsûmat-ı sandûk” vazifesinde bulunmuştur. Bu bilgilerin yanında Mustafa Lutfî de *Tuhfe*’de kendisini tanıtırken hazine katibi olduğunu belirtmiştir:

Sana beyân ideyim sergüzeşt-i pîri ‘ayân
Şımağ-ı cânını tût evliyâ menâkıbıdır
Cevâhir-i nevâdiri ki yazdı Lutfî bir bir
Çalem emîr-i debîrin hâzîne kâtibidir⁹

Bu bilgilerden ve bazı kişilerin vefatlarına yazdığı tarihlerden başka Mustafa Lutfî menâkıpta kendisiyle ilgili bir bilgi aktarmamıştır.

Şemseddin Efendi, Bedreddin Efendi’nin vefatından sonra Mustafa Lutfî’nin dergahın işlerini Vahyeddin Efendi’ye havale ettiğini bildirmiştir. Buradan Mustafa Lutfî Efendi’nin dergahın şeyhliğine devam etmektense memurluğu tercih ettiği düşünülebilir. Ancak Vahyeddin Efendi kısa bir süre sonra vefat ettiği için Mustafa Lutfî Efendi idareyi eline almıştır. Şemseddin Efendi, Mustafa Lutfî’nin şeyhliğe geldikten sonra vakfın gelirlerini artırmak üzere çalıştığını da bildirmiştir.¹⁰

⁷ Ulusoy, **Bursa Dergahları**, s. 255.

⁸ A.g.e., s. 255.

⁹ Lutfî, **Tuhfe**, vr. 2a.

¹⁰ Ulusoy, **Bursa Dergahları**, s. 255.

Mustafa Lutfî Efendi birkaç halife yetiştirse de tekmil-i esma mümkün olmamıştır. Mehmed Şemseddin'in rehberliğinde oğlu ile Hicaz'a gittiklerinde Medine'ye gidemeden Mustafa Lutfî'nin hastalığı sebebiyle Bursa'ya dönmek zorunda kalmışlardır. Döndükten sonra Mustafa Lutfî'nin hastalığı giderek artmış ve 8 Şaban 1321 Perşembe günü [30 Ekim 1903]* vefat etmiş ve dergah haziresine eşinin yanına defnedilmiştir.¹¹

Mehmed Şemseddin, Mustafa Lutfî Efendi'yi, “alim ve fazıl, güzel hat yazan, fıkıhda derinleşmiş; abisi gibi konuşkan olmayıp sessiz, vakur ve mütevazı; bazen latifeli ve rind-meşrep, “üstür zehebeke ve zihâbeke ve mezhebeke”* nasihatını tutmuş, israftan kaçınan, derviş kıyafetleri giyen ve övünme ve şöhret elbisesine rağbet etmeyen” bir zat olarak tasvir etmiştir. Yine Şemseddin Efendi'nin anlattığına göre Mustafa Lutfî zamanında dergahta cuma namazı; Ramazan'da teravîh namazı kılınır, pazar günleri tarikat ayini icra edilirdi. Zikirten sonra fakirlere yemek dağıtılır, Mustafa Lutfî de bu sırada herkesle beraber bulunurdu.¹²

Mehmed Şemseddin, Mustafa Lutfî'nin şairane tabiatlı olduğunu, bazı manzume ve tarihlerinin bulunduğunu aktarmıştır. Şemseddin Efendi, Râkım Efendi'nin *Vâkıât*'ını basmaya ya da ona benzer bir şeyler yazmaya ve bunu neşretmeye Mustafa Lutfî'yi çok teşvik ettiğini ifade etmiş, Mustafa Lutfî Efendi de bunu uygun bularak *Vâkıât*'ın bazı kısımlarını çıkartıp bazı kısımlarına ekleme yaparak kitabı *Tuhfetü'l-Asrî fî Menâkıbî'l-Mısrî* adıyla basmıştır.¹³

Mustafa Lutfî'nin metne ekleme ve çıkarmalar yaptığı iddiası başka kaynaklarda da belirtilmişse de bu ekleme ve çıkarmanın hangi boyutlarda olduğu, hangi bölümlerin eklenip hangilerinin çıkarıldığı meselesi daha önce tartışılmamıştır. Bu tezin üçüncü bölümünde bu sorulara cevap aranacaktır.

* Mehmed Şemseddin Rûmî Takvime göre tarihi 16 Teşrin-i evvel 1319 olarak vermektedir. Ancak doğrusu 17 Teşrin-i evvel 1319 Cuma günü olmalıdır.

¹¹ Ulusoy, **Bursa Dergahları**, s. 257.

* Hz. Ali'ye ve Evliya Çelebi'ye atfedilen bu söz "Üç şeyini gizle: paranı, gideceğin yeri ve mezhebini" anlamında kullanılmaktadır.

¹² Ulusoy, **Bursa Dergahları**, s. 258.

¹³ A.g.e., s. 258.

1.2. Eserleri

Mustafa Lutfî Efendi'nin *Tuhfe*'den başka bir eserinin var olduğundan kaynaklar bahsetmemektedir. Bunun yanında Lutfî'nin bazı manzumeleri bilinmektedir. Sonuç olarak elimize ulaşan bilgilerden görüldüğü üzere Mustafa Lutfî'nin eserleri yakınlarının vefatlarına düştüğü tarihlerle ve de Niyâzi Mısrî hakkında yazdığı medhiyelerle sınırlıdır. Örneğin aşağıdaki nazımda Lutfî'nin Limni'deki Mısrî dergahını ziyaretinde söylediği tarih bulunmaktadır:

Burşa'dan kıldım şitâb Pîrim ziyâret itmege
Hâk naşîb itdi yüzüm sürmek mübârek pâyine

Luţfiyâ taḫsîm olunca bendegân-ı evliyâ
Ben de düşdüm ḥazret-i Mısrî [Niyâzi]¹⁴ pâyine¹⁵

Aşağıdaki nazmı Lutfî kendi el yazısıyla yazarak birini Limni'ye, diğerini Bursa Mısrî dergahına, bir diğerini ise kendi dergahı olan Moralızade Dergahı'na asmıştır:

Niyâz u nâze luţfi 'âşîkânîñ gülsitânıdır
Bu tekye ḥazret-i Mısrî Niyâzî âsitânıdır¹⁶

Lutfî ayrıca kendi mezar taşına yazılacak olan nazmı da kendisi söylemiş ve mezar taşına yazılmasını vasiyet etmiştir:

Geçmişim yetmiş yaşını çekmişim dünyâdan el
Ayağ altında bu cismim ḥâk ile yeksân olur

Zâ'irîn-i ḥân-ḳâh idüp ziyâret ḳabrimi
Fâtihâyla yâd idilsün rûhumuz şadân olur

¹⁴ Vezne uyması için Niyâzi kelimesi eklenmiştir.

¹⁵ A.e., s.256.

¹⁶ A.e., s.257

‘Abd-i ‘āṣī bāb-ı Mevlāda rızā eyler taleb
Rāci-i luṭfī olan müstevceb-i ğufrān olur¹⁷

Son olarak Lutfî, babası Ali Rıza Efendi’nin türbesine asılmak üzere şu nazmı yazmıştır:

Mısrî şeyhî Şeyh ‘Alî ḥazretleriniñ kabrini
Kim ki eylerse ziyâret müşkili âsân olur

Evliyâ ervâhı her demde taşarruf üzredir
Ehl-i derdiñ derdine himmetleri dermân olur

Oķu Lutfî sen de üç “İhlâş”ıla bir “Fātiḥā”
Eyle ihdâ rûḥunı müstevceb-i iḥsân olur¹⁸

Buna benzer şekilde Lutfî babasının vefatına¹⁹, ağabeyinin vefatına²⁰, eserinin tamamlanışına²¹ tarih düşmüştür. Lutfî şiirlerinde söz sanatlarına ve hayallere fazla yer vermemiştir ve Lutfî’nin şiirlerinin incelikli bir sanat anlayışına sahip olduğunu söylemek zordur. Geleneğe aşina bir isim olan Lutfî belli ki nazmı bilgi verme aracı (tarih düşürme, önemli olayları aktarma vb.) olarak kullanmış ama sanatsal bir kaygı taşımamıştır. Bu bağlamda nazımlarında genel olarak bir olayı anlatmış ya da olay hakkında tarih düşürmüştür. Buna kıyasla nesir dilinin daha süslü ve özenli bir şekilde yazılmış olması Lutfî’nin yazı konusunda hassas bir insan olduğunu da göstermektedir.

¹⁷ A.e., s. 257.

¹⁸ A.e., s. 258.

¹⁹ Lutfî, **Tuhfe**, vr. 71b.

²⁰ A.g.e, vr.72a

²¹ A.e., vr. 72a

II. BÖLÜM

TUHFETÜ'L-ASRÎ FÎ MENÂKIBİ'L-MİSRÎ'NİN MUHTEVA ANALİZİ

Tuhfe'de dönemin devlet adamlarına ve tasavvuf büyüklerine, Mısrî'nin bulunduğu çeşitli mekanlara ve tarihî hadiselerle atıflar bulunmaktadır. Menâkıpta bu isimler elbette Niyâzî Mısrî ile ilişkileri bağlamında anlatılmıştır. Metnin daha rahat bir şekilde anlaşılmasına yardımcı olmak adına bu bölümde, metinde geçen bu kişi, mekan, olaylar, Niyâzî Mısrî'yle ilişkileri bağlamında kısaca açıklanacaktır. Bu bölümde metinde geçen şahıslar, olaylar, mekanlar hakkında önce kısaca bilgi verilecek, ardından bunların *Tuhfe*'de hangi bağlamda kullanıldıkları aktarılacaktır.

2.1. *Tuhfetü'l-Asrî Fî Menâkibi'l-Mısrî*'de Adı Geçen Kişiler

Tuhfe'de Niyâzî Mısrî geniş bir şahıs kadrosuyla olan ilişkileri bağlamında ele alınmıştır. Bu kişilerden bazıları herkes tarafından bilinen tarihi şahıslar, bazılarıysa günümüzde bilinmeye şahıslardır. Metnin okurlarına yardımcı olması amacıyla aşağıda Mısrî'nin temas ettiği şahıslar hakkında kısa bilgilere yer verilmiştir.

2.1.1. Padişahlar

Niyâzî Mısrî'nin Osmanlı padişahlarıyla ilişkisi her ne kadar sorunlu olsa da *Tuhfe*'de padişahlar hakkında herhangi bir olumsuz yorumda bulunulmamış, padişahlar her zaman saygı cümleleriyle anılmıştır. Eserde geçen padişahlar aşağıda daha detaylı bir şekilde incelenmiştir.

IV. Mehmed (1648-1687)

1648-1687 yılları arasında hüküm süren IV. Mehmed'in saltanatı hem iç politikada hem dış politikada birçok problemin yaşandığı bir dönemdir. Genel olarak bu dönemde Kösem Sultan'ın ve saray ağalarının yetkilerinin artması, IV. Mehmed'in henüz çocuk yaşta tahta çıktığı için devlet yönetiminde tecrübe sahibi olamaması ve lakayt bulunan

tavırları, yangınlar ve ekonomik krizler gibi felaketlerle halkın da huzursuz olması; dış politikada ise Lehistan’a ve Rusya’ya sefer yapılması ama bir türlü istenilen başarının elde edilememesi gibi unsurlar¹ bu dönemin ilk bakışta göze çarpan önemli olaylarıdır.

Toplumsal bağlamda ise *Tuhfe*’de sık sık bahsedilen Kadızadeli – Sivasî çatışmaları bu dönemin önemli olaylarından. IV. Mehmed hocası Mehmed Vani Efendi’nin etkisinde kalarak “kahvehaneleri kapatmak, içkiyi yasaklamak, oyuncu ve çalgıcıları küreğe koymak gibi”² toplumu derinden etkileyen kararlar alması ve bunun yanında tekkeleri kapatması ve dervişlerin devranını yasaklaması ardından birçok sorunu beraberinde getirmiştir.

IV. Mehmed her ne kadar Mısırî’yi sürgüne göndermiş ve tekkeleri kapatmış olsa da *Tuhfe*’de onun hakkında olumsuz bir ibare geçmemiştir. Aksine, Niyâzî Mısırî bir vaaz sırasında IV. Mehmed’in vefat ettiğini keşfetmiş ve

Ey kardaşlarım cümleñiñ ma’lûmudur ki Sultânımız Sultân Mehmed Hân-ı Râbi‘ hazretleri bu kara yüzli Mısırî’yi bu hâk-i pâke sürdi ve her dürlü hâtırımı incitdi. Kendüde cem‘ olmuş hûkûkum vardır. Şimdi cümle hûkûkımı aña helâl idüp ferâğ-ı külli ile fâriğ oldum. Dünyâ vü âhiretde sizler daği şâhid oluñuz.³

diyerek sultana hakkını helal etmiştir. Dolayısıyla Mısırî’nin IV. Mehmed’e karşı olumsuz bir tavrı metinde bulunmamaktadır.

II. Süleyman (1687 – 1691)

Sultan İbrahim’in oğlu olan II. Süleyman 1642’de doğmuştur. IV. Mehmed’in saltanatı zamanında sarayda özel denetim altında tutulmuş, 1687 tarihinde tahta getirilmiştir. II. Süleyman saltanatı sırasında devletin iç meseleleriyle meşgul olmuş, ayrıca sınır boylarında düşen kalelerle ve Avusturya ile yapılan savaşlarla ilgilenmiş ancak Niş’in kaybedilmesini engelleyememiştir. Bu savaşlar sırasında Selim Giray

¹ Abdulkadir Özcan, “IV. Mehmet”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. XXVIII, 2003, s.414-415.

² A.g.m., s. 417.

³ Lutfî, *Tuhfe*, vr. 39b-40a.

Han'ın desteğini almıştır. Savaşlarda ve devlet yönetiminde dikkate değer başarılar gösteremeyen II. Süleyman 1691 tarihinde vefat etmiştir.⁴

Tuhfe'de II. Süleyman'dan ayrıntılı olarak bahsedilmemiştir. IV. Mehmed vefat ettiğinde “biñ tokşan tokuzuncı [m. 1687/1688] târihinde birâderi **Sultân Süleymân-ı Şânî** hâzretleri taht-ı ‘Oşmâniye cülûs-ı meyâmin-i me’nûsları günü oldığı”⁵ II. Süleyman'ın tahta çıkışı belirtilmiştir.

II. Ahmed (1691 – 1695)

Sultan İbrahim'in oğlu olan II. Ahmed 1643 yılında dünyaya gelmiş, 1691-1695 yılları arasında Osmanlı tahtında oturmuştur. II. Ahmed tahta geldiğinde Osmanlı-Avusturya savaşları devam etmekteydi. II. Ahmed'in kısa süren saltanatını en çok meşgul eden gündemlerden biri bu savaş olmuştur. Ayrıca bu seferler dolayısıyla muhafız kuvvetlerinin savaşa gönderilmesinden ötürü Sakız adası korumasız kaldığı için işgal edilmiştir. Devlet işleriyle yakından ilgilenen II. Ahmed, karşılaştığı sorunları çözmeden 1695 yılında vefat etmiştir⁶.

Tuhfe'de Mısırî Birinci Limni sürgününden döndükten sonra Bursa kadısının ricası üzerine devlete bir mazbata göndermiştir. Bu mazbatayı “sefinesi tamâmen memlû olmadıkça kâpûdan iskeleden tîmûrını kôparmak istemez” diyerek imzalamıştır. Lutfî bu cümlelerin devlet adamları arasında çeşitli manalara gelebileceğini, Mısırî hakkında dedikoduların yapıldığını söylemiş ve

(...) ber-muktezâ-yı taqdîr mümteni‘ü’t-tağyîr Burusa’dan âb u dânesi tükenmiş olmağın Sultân **Ahmed Hân-ı Şânî** (tâbe şerâhû) hâzretleri zamân-ı saltanatları olan biñ yüz dört [m. 1692/1693] sene-i hicriyyesinde vezîr-i a‘zâm Baltacı Mehemmed Paşa hâzretleri cânibinden mevrûd-ı emr mücibince (...) ⁷

ikinci defa Limni'ye sürüldüğünü aktarmıştır. Burada Lutfî'nin padişah ve sadrazam hakkında hiçbir olumsuz ifade kullanmamış olması dikkat çekicidir.

⁴ Abdulkadir Özcan, “Süleyman II”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. XXXVIII, 2010, s. 75-80.

⁵ A.g.e., vr. 40a.

⁶ Mücteba İlgürel, “Ahmed II”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. II, 1989, s. 33-34.

⁷ Lutfî, **Tuhfe**, vr. 46a.

2.1.2. Sadrazamlar

Tuhfe'de padişahlara benzer şekilde sadrazamlarla alakalı olarak olumsuz bir ifade kullanılmamıştır. Niyâzî Mısırî'nin sürgün emrini bizzat Köprülü Fazıl Paşa vermesine rağmen bu olaydan bahsedilmemiş, Köprülü Mehmed Paşa'nın tekkelerin faaliyetlerini yasakladığından çok üstü örtülü olarak bahsedilmiş, Mısırî'nin bu süreçte çektiği zorluklar anlatılmamıştır.

Baltacı Mehmet Paşa (1704 – 1706 / 1710 – 1711)

Baltacı Mehmet Paşa sarayda gözde olmayan bir memur olduğu halde III. Ahmed ile yakın ilişkiler kurmayı başarmış ve bazı entrikalar sonucunda 1704 yılında sadrazam olarak atanmışsa da 1706'da azledilmiş, 1710'da ikinci defa sadrazam olarak atanmıştır.⁸ Baltacı Mehmet Paşa 1711'de Rusya'yla yapılan anlaşma şartlarını gerçekleştirmekte yavaş davrandığı için tepki toplamış ve 1711'de Midilli'ye ardından 1712'de Limni'ye gönderilmiştir.⁹

Tuhfe'de Niyâzî Mısırî'nin ikinci defa Limni'ye sürülmesi kararının Baltacı Mehmed Paşa tarafından gönderildiği söylenmiştir¹⁰. Bunun yanında Mısırî Limni'de kendi medfen yerini keşfettiği gibi, “Bu mevki'in daği büyüklerden şâhibi vardır, ba'd ba'd gelüp defn olsa gerekdir”¹¹ dediği mekana daha sonra sürgündeki Baltacı Mehmet Paşa defnedilmiştir.

Çorlulu Ali Paşa

Çorlulu Ali Paşa Edirne, Halep, Trablusşam, Teke (Antalya) gibi muhtelif şehirlerde vezirlik, valilik görevlerinde bulunmuş bir devlet adamıdır. 1706'da Baltacı Mehmet Paşa'nın yerine sadrazam olarak atanmıştır. Çorlulu Ali Paşa sarayda ekonomi konusunda düzenlemeler yapmaya çalışmış, dış politikada Rusya ve İsveç savaşının devam etmesini sağlayarak Rusya ve Osmanlı arasında gerçekleşecek savaşları önlemeyi

⁸ M. Münir Aktepe, “Baltacı Mehmet Paşa”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C.V, 1992, s. 35.

⁹ A.g.m., s. 36.

¹⁰ Lutfî, **Tuhfe**, vr. 36a.

¹¹ A.g.e., vr. 41a.

planlamışsa da III. Ahmed bu politikayı tasvip etmemiş ve Ali Paşa'yı önce azletmiş, daha sonra tevkif ederek 1711'de Şeyhülislam Paşmakçızade Seyyid Ali Efendi'nin fetvasıyla idam etmiştir.¹²

Tuhfe'de Çorlulu Ali Paşa Abdullah Zemzemî ile olan ilişkisi bağlamında aktarılmıştır. Mısırî'nin dervişlerinden biri Abdullah Zemzemî'yi Çorlulu Ali Paşa'nın sarayına götürmüş, Ali Paşa Zemzemî'yi dilenci zannederek ona para vermek istemiş ancak Zemzemî parayı başkalarına dağıtmıştır.¹³

Zemzemî'nin Ali Paşa ile görüşmeleri İbrahim Râkım'ın *Vâkıât*'ında daha ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır. Râkım'a göre Zemzemî, devlet harcamalarında kullanmak üzere Ali Paşa'ya iksir vermiştir. Bu iksirin mahiyetinin ne olduğu bilinmemekle birlikte “padişahın halktan istediği ağır vergilerin halktan alınmaması, paşanın bu iksirle altın yapıp devlet borçlarını ödemesi” amacıyla iksirin verildiği kaydedilmiştir.¹⁴

Köprülü Mehmed Paşa (1657 – 1661)

Köprülü Mehmed Paşa Arnavutluk'ta doğmuş ve İstanbul'da Enderun'da yetiştirilmiş bir devşirmedir. Amasya'ya bağlı Köprü kasabasında çalıştığı için Köprülü olarak tanınmıştır. Hüsrev Paşa'nın sadrazam olması üzerine onun hazinedarı olmuş, ardından çeşitli vazifelerde bulunmuştur. 1657 yılında sadarete tayin edildiğinde devam eden Kadızadeli hareketinin başlarını sürgüne göndermiş ve ülkenin muhtelif yerlerinde ortaya çıkan problemlerin çözümünde aktif bir şekilde görev almış, Abaza Hasan Paşa ile birçok defa mücadele etmiştir.¹⁵

Tuhfe'ye göre Mısırî, “biñ elli yedi [m. 1647/1648] târihinden **Köprili Mehmed Paşa** hâzretlerinin maķâm-ı şadâreti iħrâz eylediği târihe müsâdif biñ altmış altı [m. 1655/1656] senesine degin temâm toķuz senede”¹⁶ Ümmî Sinan dergahında kalmıştır. Metinde

¹² M. Münir Aktepe, “Çorlulu Ali Paşa”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. VIII, 1993, s. 370-371.

¹³ Lutfî, **Tuhfe**, vr. 48b-49a.

¹⁴ Kamil Beki, “İbrahim Râkım Efendi Vâkıât-ı Niyâzî-i Mısırî İnceleme-Metin”, Bursa, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1997, s.51-52.

¹⁵ Mücteba İlgürel, “Köprülü Mehmed Paşa”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C.XXVI, 2002, 258-260.

¹⁶ Lutfî, **Tuhfe**, vr. 10b.

Köprülü Mehmed Paşa'nın Kadızadeli Hareketi ile ilgili aldığı tedbirler, anlatılmamış, sadece Mısırî'nin Ümmi Sinan Dergahı'nda bulunma süresiyle alakalı olarak ismi geçmiştir.

Köprülüzâde Fâzıl Ahmed Paşa (1661 – 1676)

Köprülüzâde Fâzıl Ahmed Paşa, Köprülü Mehmed Paşa'nın oğlu olup 1661 – 1676 yılları arasında sadrazam olarak görev yapmıştır. “Yasağ-ı Bed” olarak da adlandırılan Osmanlı'da tekke ve zaviyelerin kapatılması, devranın yasaklanması kararı Köprülüzâde Fazıl Ahmed Paşa zamanında onaylanmıştır¹⁷.

Tuhfetü'l-Asrî'de Fâzıl Ahmed Paşa'nın Niyâzî Mısırî'yi Edirne'ye davet ettiği, sufilerin devranı ve tekkelerin kapanması meselesini Mısırî ile istişare etmek istediği ve Mısırî'nin burada kırk gün kadar kaldığının¹⁸ anlatılmasından Mısırî ve devlet ricâli arasında iletişimin devam ettiği anlaşılrsa da Fâzıl Paşa Leh Seferi'ni bahane göstererek Mısırî'yi Rodos'a sürgüne göndermiştir¹⁹. Ancak *Tuhfe*'de sürgün kararını kimin verdiğine dair bilgi bulunmamaktadır.

Vezir-i azam Süleyman Paşa (1655 – 1687)

Malatyalı ya da Koca Süleyman Paşa olarak anılmaktadır. 1655 yılında sadrazam olan Süleyman Paşa'nın vazifesi altı ay sürmüştür. Sadrazam olduğu müddette devlet işlerinde etkin bir rol oynayamayan Süleyman Paşa'ya daha sonra valilik gibi başka görevler verilmiştir. Süleyman Paşa hayatının son yirmi yılını Üsküdar'daki evinde geçirmiş, 1687 tarihinde vefat etmiştir.²⁰

Tuhfe'ye göre “Biñ yüz üç [m. 1691/1692] sene-i hicriyyesi duhûlünde Vezîr-i a'zâm Süleymân Paşa hâzretleri cânibinden itlâkına dâ'ir istiḥşâl buyurılan emr-i 'âlî cezîreye irsâl” edilmiş ve Mısırî'nin Limni'deki sürgününü Süleyman Paşa

¹⁷ Mustafa Salih Edis, “Köprülüzâde Fâzıl Ahmed Paşa'nın Tasavvuf Ehline Yaklaşımı”, **Külliyat Osmanlı Araştırmaları Dergisi**, C.XI, 2020, s.92.

¹⁸ Lutfî, **Tuhfe**, vr. 20b-21a.

¹⁹ Edis, “Köprülüzâde Fâzıl Ahmed Paşa'nın Tasavvuf Ehline Yaklaşımı”, s.103.

²⁰ Bekir Kütükoğlu, “Süleyman Paşa, Malatyalı”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C.XXXVIII, 2010, s. 98-99.

sonlandırmıştır. Ancak bu bilginin doğru olması mümkün değildir çünkü bu tarihte Köprülüzade Fazıl Mustafa Paşa sadrazam olarak görev yapmaktadır. Nitekim *Vâkıât ve Gülzâr*'da da Mısırî'nin serbest bırakılması emrini Köprülü Mustafa Paşa'nın gönderdiği aktarılmıştır.

Amcazâde Hüseyin Paşa (1697 – 1702)

Hüseyin Paşa, Köprülüzade Fazıl Ahmet Paşa'nın amcazadesidir. Fazıl Ahmet Paşa'nın sadrazamlığı sırasında seferlere katılmış, başarısız olan Viyana Seferi sonucunda hapsedilmiştir. Kısa bir süre sonra Şehrizor beylerbeyliğine atanarak İstanbul'dan uzaklaştırılmıştır. 1697 yılında sadrazam olana değin birçok farklı devlet görevinde bulunmuştur. Sadarete bulunduğu süre içerisinde Osmanlı dış politikasında barışı sağlamaya gayret etmiş, anlaşmaların imzalanmasında öncü olmuştur. 1702'de Kumburgaz'da vefat etmiştir.²¹ Bugün Bursa'da bulunan İnebey Medresesi'nin Hüseyin Paşa tarafından tamir ettirilerek 1674 yılında açıldığı belirtilmektedir.²²

Tuhfe'de ise Hüseyin Paşa Köprülüzade Ahmet Paşa'nın biraderi ve Mısırî'nin “münib ü muhibbi” olarak aktarılmıştır. Hüseyin Paşa, Köprülüzade tarafından Mısırî'ye para getirmiş ve dergah inşasında kullanılmasını istemiştir. Mısırî bunu kabul etmemiş, ancak Hüseyin Paşa'nın ısrarları üzerine İnebey Çarşısı yakınında gönderilen parayla bir medrese inşa etmişlerdir.²³

2.1.3. Diğer Devlet Adamları

Tuhfe'de Niyâzî Mısırî'nin diğer devlet adamlarıyla ilişkisi de aktarılmıştır. Burada da padişahlar ve sadrazamlarda kullanıldığı gibi dikkatli bir dil kullanılarak devlet adamlarının Mısırî'yle olan ilişkisine kısaca yer verilmiştir.

²¹ M. Münir Aktepe, “Amcazâde Hüseyin Paşa”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. III, 1991, s. 8-9.

²² Ömer S. Kurmuş, “Bursa'da Dergah Kütüphaneleri”, **Bursa'da Düünden Bugüne Tasavvuf Kültürü**, Ed. Ramis Dara, Bursa, Bursa Kültür Sanat ve Turizm Vakfı Yayınları, 2002, s. 144.

²³ Lutfî, **Tuhfe**, vr. 23b.

Selim Giray Han (ö. 1704)

Selim Giray Han belirli aralıklarla Kırım tahtında hüküm sürmüştür (1671-1677, 1684-1691, 1692-1699, 1702- 1704), muhtelif siyasi olaylar sebebiyle tahttan inmişse de tekrar tahta dönmüştür. Selim Giray Han Lehistan Seferi'ne katıldıktan sonra IV. Mehmed'in II. Lehistan Seferi'ne de davet edilmiş ancak bu savaşta Çehrin Kalesi'ni savunmada başarısız olunca 1677'de Rodos'a sürülmüştür²⁴.

Tuhfe'ye göre Selim Giray'ın Rodos'ta bulunduğu günlerde Mısırî de Rodos'ta sürgündedir ve Selim Giray, Mısırî'ye her gün on iki çeşit yemek göndermiş, Mısırî ise iki çeşit göndermeniz kafi demiş ve Selim Giray'dan hep övgüyle bahsetmiştir²⁵. Ancak tarihsel olarak bakıldığında Mısırî'nin Rodos'ta olduğu sırada görüştüğü kişi Selim Giray Han değil, Adil Giray Han olmalıdır. Derin Terzioğlu Selim Giray'ın isminin anılmasını tarihsel olarak Adil Giray Han'dan daha tanınır olmasına bağlamıştır.²⁶

Osman Paşa

Tuhfe'ye göre Mısırî Rusya Seferi'nin zuhur etmesi üzerine Edirne'ye gelmiş, sefere katılmak istemiştir. Ancak IV. Mehmed'in emriyle Osman Paşa Mısırî'yi Selimiye Camii'nden çıkararak Limni adasına sürgüne göndermiştir. *Tuhfe*'de bahsedilen Osman Paşa'nın tarihi olarak kim olduğu net olarak anlaşılmamaktadır.

2.1.4. Âlimler

Mehmed Vani Efendi (ö. 1685)

Vani Efendi'nin ilk görev yeri Erzurum'dur. Vani Efendi Erzurum'da vaizlik yaptığı sıralarda Erzurum'a gelen Fazıl Ahmed Paşa'nın takdirini kazanmış, daha sonra paşanın davetiyle İstanbul'a gelmiş ve 4. Mehmed ile yakın ilişki kurmuştur. Mehmed Efendi'nin IV. Mehmed'i Viyana Seferi için teşvik eden fetvalar yazması ve sonunda

²⁴ H. Mustafa Eravcı, "Selim Giray", **TDV İslam Ansiklopedisi**, C.XXXVI, 2009, s.428-429.

²⁵ Lutfi, **Tuhfe**, vr. 28a.

²⁶ Derin Terzioğlu, "Sufi and Dissident in the Ottoman Empire: Niyâzî Mısırî (1618-1694)", Harvard University, 1999, s. 150.

savaşın kaybedilmesi dolayısıyla Mehmed Efendi Bursa'ya sürgüne gönderilmiş ve burada vefat etmiştir.²⁷

Mustafa Lutfî de *Güldeste-i İrfan*'dan aktararak Vani Mehmed'in hayatını yukarıda açıklandığı şekilde anlatmıştır.²⁸ Metnin devamında Vani Efendi hakkında Mısırî'nin ve devranı bırakmayan diğer sufilerin şu sözleri yer almaktadır:

Lâkin şu men'-i nâgehânide sâlifü'l-beyân **Muhammed Vâni Efendi'niñ** dağl-i ta'arruz-ı 'azîmi vardır mülâhazasıyla gerek mehâfil ü mağar ve gerek mevâ'iz-i kürsî-i pür-iberlerinde za'îf ü kâsıl ma'nâsını mütezammın olan Vâni lafzını hâtır-mânde şüretinde "Zinhâr u zinhâr, zikr ü 'ibâdetde Vâni-veş tenbel olmayasınız" gibi edâ-yı nâzikâne ile bî-pervâ isti'mâl ü ityân ve erbâb-ı vecd ü tevâcüdün şevkleri tezâyüdiyle hâşıl olan germiyyet-i devrânı men' değil belki istihsân buyururlar imiş.

Bu satırlarda Mısırî vaazı sırasında dervişlerine nasihat verdiği aktarılmıştır. Buradaki "vânî-veş" ifadesi Niyazi Mısırî'nin Kuran-ı Kerim'deki bir ayeti yorumlamasıdır. Kur'an-ı Kerim'de "Benim zikrimde gevşeklik göstermeyin" manasına gelen "ve lâ teniyâ fî zikrî"²⁹ ifadesindeki "venâ" kelimesinin ismi faili olan vâni kullanarak Mısırî, Benim zikrimde vâni olmayın³⁰ diyerek vaazlarda Vani Efendi'yi eleştirmiştir.

Şeyhülislam Minkârizade Yahya Efendi (ö. 1678)

Minkârizâde Yahya Efendi eğitimini tamamladıktan sonra çeşitli şehirlerde kadı olarak görev yapmıştır. 1696'da Rumeli kazaskeri olarak görev yaptığı sırada Divan-ı Hümayun'da IV. Mehmet ile görüşmüş ve şeyhülislam olarak atanmıştır. Yahya Efendi, Vani Efendi ile birlikte IV. Mehmed'e Edirne'de refakat etmişler, Vani Efendi ile birlikte ortaya çıkan sorunlara karşı bir çözüm üretmeye çalışmışlardır. Fakat Yahya Efendi şeyhülislamlığının son dönemlerinde hastalanmış ve vücudun sağ tarafı felçli kalmıştır, iyileşmesinin mümkün olmadığı fark edildiğinde Yahya Efendi görevden azledilmiştir.³¹

²⁷ Erdoğan Pazarbaşı, "Mehmed Efendi, Vani", **TDV İslam Ansiklopedisi**, C.XXVIII, 2003, s. 458.

²⁸ Lutfî, **Tuhfe**, vr. 19a-19b.

²⁹ Tâhâ Sûresi, 42. Ayet: İzheb ente ve'eğhûke bi-âyâtî velâ teniyâ fî zikrî (Sen ve kardeşin mucizelerimle gidin ve beni anmakta gevşeklik göstermeyin). Kaynak: <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Tâhâ-suresi/2373/25-55-ayet-tefsiri>

³⁰ Pazarbaşı, "Mehmed Efendi, Vani", s. 459.

³¹ Mehmet İpşirli, "Minkârizâde Yahya Efendi", **TDV İslam Ansiklopedisi**, C.XXX, 2000, s.114.

IV. Mehmet döneminde tekkelerin kapanmasının fetvasını Minkarizade Yahya Efendi vermesine rağmen, Mustafa Lutfî Minkârizade’yi sürekli dua ile anmıştır. Mısırî, Edirne’ye çağrıldıktan sonra İstanbul’a uğramış, burda Yahya Efendi’yi ziyaret etmiş, onun hastalığının iyileşmesi için dua etmiş ve nitekim Yahya Efendi iyileşmiştir. Bu ziyaret esnasında yaşananları Lutfî:

müşârü’n-ileyh [Minkârizâde] kâ’ide-i talîf-kârî vechle tarîkat-ı ‘aliyye meşâyih-i kirâmından olan hüsn-i nazar u i’tikâdlarını ve safvet-i hâtırlarını ifâde ve sehven vâkı‘ olan ahvâlden isti’fâde ve istifşâ-yı merzâda vuķû‘ bulan kelimât-ı dil-pezîri hâzret-i şeyhî tatyîb buyurmağla dehen-küşâ-yı ed’iye-yi hayriyye olup âşâr-ı du‘âsı zuhûr eylemiş³²

şeklinde özetlemiş, Minkârizâde’den dua ile bahsetmiş, onun tarikatlara karşı muhabbet beslediğini ancak “bir hata sonucu” tekkelerin kapatıldığını belirtmiştir. *Tuhfe*’ye göre bu görüşmeden sonra tekkeler tekrar serbest hale getirilmiştir.

2.1.5. Şeyhler

Tuhfe’de Mısırî’nin hangi şeyhlere intisab ettiği ve diğer tarikatların şeyhleriyle olan ilişkileri detaylı bir şekilde anlatılmıştır. Eserde bahsi geçen şeyhler aşağıda incelenmiştir.

Şeyh Mehmed Uşşâkî

Şeyh Mehmed *Tuhfe*’de ve diğer Mısırî menâkıbnâmelerinde anlatıldığına göre Mısırî Ümmî Sinan’a intisap etmeden önce Uşak’ta bulunmuş ve bu sırada Şeyh Mehmed’e intisab etmiştir. Ancak Şeyh Mehmed Uşşâkî “Şeyhimiz hâzretleri de’b-i kadîmleri vechle bu eşnâda Elmalî’dan bu tarafı kadem-zen-i teşrîf buyurduklarında biz sizi aňlara teslîm ü tevdî‘ eyleriz”³³ diyerek, bunun geçici bir bağıllık olduğunu, Mısırî’nin Ümmî Sinan’a teslim edileceğini en başından belirtmiştir.

Şeyh Yusuf Ümmî Sinan

Ümmî Sinan Halvetiyye tarikatının Ahmeddiyye kolunun kurucusu Yiğitbaşı Ahmed Şemseddin’in halifelerinden Abdulvehhab Ümmî’nin halifesi Eroğlu Nûrî’ye

³² Lutfî, **Tuhfe**, vr. 21a.

³³ Lutfî, **Tuhfe**, vr. 6b.

intisap etmiş ve seyr-i sülûkunu tamamlayarak hilafet almıştır.³⁴ Mahlas benzerliğinden ötürü İbrahim Ümmî Sinan'la karıştırıldığı olmuştur. Mustafa Lutfî de İbrahim Ümmî Sinan'a ait bir şiiri Yusuf Ümmî Sinan'a atfederek alıntılanmıştır.³⁵

Tuhfe'de Niyâzî Mısırî Ümmî Sinan'la tanışmadan önce onu rüyasında bir kalaycı olarak görmüş³⁶, daha sonra Uşak'a gittiğinde Ümmî Sinan'la karşılaşmış ve Ümmî Sinan'ın “Muhammed dervîş filân vakıde filân maḥalde görülen ve âbdest ibriği kalaylayan üstâd-ı kâmil-nihâd ta‘accüb-nümâ ve taḥşîn ü âferîne sezâ degil midir?”³⁷ diye sorduğunda, onun rüyasındaki kalaycı olduğunu anlamıştır. Böylelikle Mısırî yıllardır aradığı şeyhinin Ümmî Sinan olduğuna karar vermiş ve onunla beraber Elmalî'ya gitmiş, burada uzun yıllar hizmet etmiş ve sonunda halife olarak dergahtan ayrılmıştır.

Seyyid Abdulkadir Geylani

Kadiriyye tarikatının kurucusu olan Abdulkadir Geylani, 1077'de Hazar denizinin güneybatısındaki Gilan'a bağlı Neyf köyünde doğmuştur. Soy şeceresinin Hz. Ali'ye ulaştığı söylenmektedir. Küçük yaştan itibaren ilim tahsiline devam etmiş, on sekiz yaşından sonra Bağdat'ın tanınmış hocalarından dersler almıştır. Zahirî ilimleri öğrendikten sonra bunları bir kenara bırakarak inzivaya çekilmiş ve sonunda tasavvuf yolunu tercih etmiştir. İnziva döneminin sonunda Mekke'ye gittiğinde oradaki birçok sufiye hırka giydirmiştir.³⁸

Tuhfe'de aktarıldığına göre Mısırî, Mısır'dayken Abdulkadir Geylani'yi rüyasında görmüştür. Geylani, bu rüyada Mısırî'ye zahir ilmin gümüş, batın ilmin altın olduğunu, Mısırî'nin altın olanı tercih etmesi gerektiğini söylemiş ve Mısırî'yi şeyhini aramak üzere Anadolu'ya yönlendirmiştir.³⁹

³⁴ A. Azmi Bilgin, “Ümmî Sinan'ın Hayatı, Edebî Şahsiyeti ve Eserleri”, **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, C.XXIX, 2000, s.16.

³⁵ Lutfî, **Tuhfe**, vr. 11b.

³⁶ Lutfî, **Tuhfe**, vr. 6a-6b.

³⁷ Lutfî, **Tuhfe**, vr. 7b.

³⁸ Süleyman Uludağ, “Abdülkadir-i Geylani”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C.I, 1988, s. 234-239.

³⁹ Lutfî, **Tuhfe**, vr. 4b.

Şeyh Hüseyin Efendi

Şeyh Hüseyin Efendi hakkında kaynaklarda bilgi bulunmamaktadır. *Tuhfe*'ye göre Hüseyin Efendi Mısırî'nin ilk şeyhidir. Mısırî, Malatya'dan ayrılmadan önce babasının isteğinin aksine Nakşibendi tarikatine girmemiş, Halveti şeyhi olan Hüseyin Efendi'ye intisap etmiştir. Mısırî, Hüseyin Efendi'nin vefatı üzerine Malatya'dan ayrılmıştır.

2.1.6. Şairler

Tuhfe'de Mısırî'nin yaşadığı dönemdeki diğer şairlere atıf yapılmamakla birlikte Mısırî'nin etkilendiği İmam Bûsirî ve Yunus Emre'ye atıf yapılmıştır. Bu isimler aşağıda detaylı olarak incelenmiştir.

İmam Muhammed Bûsirî

Berberî asıllı olan İmam Bûsirî miladi 1212 tarihinde Yukarı Mısır'a bağlı Behşim'de doğmuştur. İslamî ilimler tahsilinin yanında dil ve edebiyat dersleri de almış, yoğunlukla hadis ve siyerle meşgul olmuş, muhtelif devlet işlerinde çalışmıştır. Zayıf bünyeli bir yapıya sahip olduğu rivayet edilen Bûsirî'nin ailesiyle alakalı bazı sorunlar yaşadığı, hayatının sonuna doğru felç geçirdiği ancak Hz. Peygamber için yazdığı, Kasidetü'l-Bürde olarak meşhur olan kaside sayesinde iyileştiği ve uzun bir ömür sürdüğü aktarılmıştır.⁴⁰

Tuhfe'ye göre Mısırî İmam Bûsirî'nin bu kasidesine bir tesbi' yazmak istemiş, başlangıçta ne kadar uğraşırsa da başaramamış, uzun yalvarışlar sonunda Hz. Peygamber'i rüyasında görmüş ve bu kasideye tesbi' yazmayı başarmıştır. Mısırî'nin İslam aleminde çokça tanınan bir eser için tesbi' yazması ve bunu Hz. Peygamber'i rüyasında görerek yaptığını söylemesi, Mısırî'nin şiir konusunda kendine hangi kaynağı örnek olarak aldığını göstermesi bakımından önemlidir.

⁴⁰ Mahmut Kaya, "Bûsirî, Muhammed b. Saîd", **TDV İslam Ansiklopedisi**, C.VI, 1992, s.468-470.

Yunus Emre

Mısırî'nin şiir konusunda bir diğer önemli kaynağı Yunus Emre'dir. Yunus Emre'nin hayatı tarihsel olmaktan ziyade birçok menkıbe ile bilinmektedir. Hem doğum tarihi hem yaşadığı ve vefat ettiği yerler hakkında birçok rivayet bulunmaktadır. Yaygın olarak kabul edilen görüşe göre ise “Yunus Emre Sakarya Nehri çevresinde doğmuş, Nallıhan'a yakın Emrem Sultan'daki zaviyede Tapduk Emre Dergahı'nda yaşamıştır.”⁴¹ Herkesçe bilinen Yunus Emre'den başka bir Yunus'un varlığını belirten Faruk K. Timurtaş, bu ikinci Yunus'un Bursalı Aşık Yunus olduğunu ve 15.yy başlarında vefat ettiğini söylemiştir.

Yunus Emre ve Bursalı Aşık Yunus, tarih boyunca birçok kişi tarafından karıştırıldığı gibi İbrahim Râkım tarafından da karıştırılmış ve Mustafa Lutfî de bu karışıklığı aynen aktarmıştır. *Vâkıât*'a ve *Tuhfe*'ye göre Mısırî Bursa'da iken Yunus Emre'nin kabrinin ““hâzâ maḳām-ı Yūnus”⁴² diyerek Kara Mezak mahallesinde bulunduğunu keşfettiğini aktarmıştır. Zannedilenden farklı bir Yunus'un kabri olsa da menâkıbnâme yazarlarının bu hadiseyi Yunus Emre'ye bağlamaları anlaşılır bir durumdur. Çünkü Mısırî birçok ilahiyatında Yunus Emre'den etkilenmiş, onun bazı şathiyelerine şerh yazmıştır.

2.1.7. Ailesi ve Dostları

Tuhfe'de Mısırî'nin ailesiyle alakalı çok kısıtlı bilgi verilmiştir. Mısırî'nin aile hayatını daha detaylı okumak için Derin Terzioğlu'nun doktora tezine başvurulabilir.⁴³ Ayrıca *Tuhfe*'de Mısırî'ye ve onun fikirlerine karşı olan isimlerden neredeyse hiç bahsedilmemiş, onu seven ve ona saygı duyan isimler anlatılmıştır. Bu isimlerin büyük bir çoğunluğu aynı zamanda Mısırî'nin mürididir.

⁴¹ Mustafa Tatçı, “Yunus Emre”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C.XXXXIII, 2013, s. 601.

⁴² Lutfî, **Tuhfe**, vr. 41a.

⁴³ Derin Terzioğlu, “Sufi and Dissident in the Ottoman Empire: Niyâzî Mısırî (1618-1694)”, Harvard University, 1999.

Soğancızâde Ali Çelebi Efendi

Soğancızade Ali Çelebi Mısırî'nin babasıdır. Soğancızade Ali Çelebi hakkında menâkıbnâmeler haricinde bilgi bulunmamaktadır. *Tuhfe*'de belirtildiğine göre alim bir zat olup Nakşibendî tarikatine mensuptur. Ancak Çelebi unvanının belirttiği üzere saygın bir kimse olsa da din alimleri arasında sayılmamaktadır.⁴⁴ *Tuhfe*'ye göre Ali Çelebi, Mısırî'nin Nakşibendi tarikatına girmesine istemiş, onun Malatya'yı terk etmesine önceleri müsaade etmemiş, ardından Mısırî'nin ısrarları üzerine Malatya'dan ayrılmasına müsaade etmiştir.⁴⁵

Şeyh Ahmed Efendi

Şeyh Ahmed Efendi hakkındaki bilgiler genellikle menâkıbnâmelere dayanmaktadır. *Tuhfe*'ye göre Şeyh Ahmed Efendi Mısırî'nin kardeşidir. Çocukken beraber eğitim görmüşlerdir. Malatya'da kurulan Ali Çelebi vakfı Şeyh Ahmed'in çocuklarına intikal etmiştir. Şeyh Ahmed yaşarken İstanbul'a gelmiş, Merkez Efendi dergahı yanındaki kabristana defnedilmiştir.⁴⁶

Çelebi Şeyh Ali Efendi

Hakkındaki bilgiler menâkıbnâmelerde bulunmaktadır. *Tuhfe*'ye ve *Vâkıât*'a göre Şeyh Ali Çelebi, Mısırî'nin müridlerinden El-Hac Mustafa'nın kızı ile olan evliliğinden dünyaya gelmiştir. *Tuhfe*'ye göre Mısırî Limni'ye sürgün edildiğinde öncelikle Çelebi Ali dergahın postnişini olmuş, ama sonra Şenikzade'ye duyduğu saygıdan ötürü dergahı Şenikzade'ye bırakmıştır. Şenikzade vefat ettiğinde tekrar dergahın başına geçmiştir.⁴⁷ *Gülzâr*'da ise Çelebi Şeyh Ali Mısırî'nin halifeleri arasında sayılmamış, Çelebi Şeyh Ali'nin, Şenikzade'ye duyduğu saygıdan ötürü halifeliği ona bıraktığı söylenmiştir.⁴⁸

⁴⁴ Terzioğlu, "Sufi and Dissident", s.32.

⁴⁵ Lutfî, **Tuhfe**, vr. 3a.

⁴⁶ Lutfî, **Tuhfe**, vr. 3b.

⁴⁷ Lutfî, **Tuhfe**, vr. 53b.

⁴⁸ Ulusoy, **Gülzâr**, s.119.

Vâkıât'ta Çelebi Şeyh Ali ile ilgili ilginç bir anekdot da aktarılmıştır. Buna göre Mısırî bir gün herkes içinde sesli bir şekilde Çelebi Şeyh Ali'nin kendi oğlu olmadığını söylemiştir. Bunun üzerine insanlar çok şaşırılmış ve Şeyh Mehmed Dede Mısırî'ye giderek bu işin aslını sormuştur. Mısırî de Çelebi Ali'nin aslında kendi oğlu olduğunu, ancak Mısırî vefat ettikten sonra düşmanlarının Çelebi Ali'yi rahat bırakmayacağından korktuğu için bu şekilde bir cevap verdiğini söylemiştir.⁴⁹ Ancak bu hadise diğer menâkıbnamelerde nakledilmemiştir. Derin Terzioğlu da Çelebi Şeyh Ali'nin Mısırî'nin oğlu olmadığı meselesini gündeme getirmiş, Mısırî'nin günlüklerinde Çelebi Ali'ye karşı soğuk tutumundan bahsetmiştir.⁵⁰ Bu meselenin menâkıbnamelerde hiç anılmaması, anılsa da *Vâkıât*'ta olduğu gibi meseleye bir açıklık getirilerek aktarılması, menâkıbnâme yazarlarının Mısırî'nin ailesi hakkındaki dikkatli tavırlarını göstermektedir.

Fatıma

Fatıma, Mısırî'nin kızıdır. *Tuhfe*'de anlatıldığına göre Fatıma, Mısırî'nin Şeyh el-Hac Mustafa Efendi'nin kızıyla olan evliliğinden dünyaya gelmiştir. Mısırî, kızı Fatıma'nın doğumu için

Didiler Fâtıma târîhin ister

Didim ki Fâtıma târîh içinde

beytini söylemiştir. *Tuhfe*'ye göre bu beytin ebced hesabına göre toplamı bin iki yüz on bir [m. 1796/1797] olmaktadır. Fatıma harflerinin hesabı ise yüz otuz beştir. Bin iki yüz on birden yüz otuz beş çıkarılırsa geriye bin yetmiş altı [m. 1665/1666] kalır ki bu da Fatıma'nın doğum tarihini göstermektedir. *Tuhfe*'ye göre Fatıma on altı sene yaşamış ve bin doksan iki [m. 1681/1682] tarihinde vefat etmiştir.⁵¹

Mısırî'nin Eşleri ve Menâkıbnâmelerde Bahsedilmeyen Diğer Çocukları

Tuhfe ve *Vâkıât*'ta Mısırî'nin sadece iki eşinden, *Gülzâr*'da ise bir eşinden bahsedilmektedir. *Tuhfe* ve *Vâkıât*'a göre Mısırî, ilk evlendiği eşiyle hiçbir ilişkiye

⁴⁹ Beki, "Vâkıât", s.67-68.

⁵⁰ Terzioğlu, "Sufi and Dissident", s.157.

⁵¹ Lutfî, **Tuhfe**, vr. 53b.

girmeden evlendiği gün ayrılmış, bu durumun sebebini sorduklarında ise sadece nikah sevabı almak için evlendiğini söylemiştir. Mısrî ikinci defa el-Hac Mustafa'nın kızıyla evlenmiş ve Fatıma ve Çelebi Şeyh Ali bu eşinden dünyaya gelmiştir. *Gülzâr*'da ise Mısrî'nin sadece el-Hac Mustafa Efendi'nin kızıyla evlendiği ve isminin Gülsüm olduğu aktarılmıştır. *Gülzâr*'a göre Mısrî'nin Uşak'ta Şeyh Mustafa'nın kızıyla evlendiği doğru değildir.⁵²

Derin Terzioğlu'nun aktardığına göre Mısrî, ilk defa Ümmî Sinan'ın halifesi iken Şeyh Mustafa'nın Gülsüm isimli kızıyla evlenmiş ve bu evlilikten altı kız çocuğu olmuş*, sadece Kerime adlı bir kızı on yedi yaşına dek yaşamıştır.⁵³ Terzioğlu'nun aktardığına göre, Gülsüm'ün 1672/1673'te vefat etmesinden sonra Mısrî üç kadınla daha evlenmiştir.⁵⁴ İkinci eşinin ismi Meşkut olmalıdır ve Mısrî'nin bu evlilikten Nurullah isimli bir oğlu olmuştur. Mısrî, günlüğünde üçüncü eşinin ismini yazmamıştır ancak aktarıldığına göre Çelebi Şeyh Ali Mısrî'nin üçüncü evliliğinden dünyaya gelmiştir. Yine Terzioğlu'nun Mısrî'nin *Kelimât*'ından aktardığına göre Çelebi Şeyh Ali Mısrî'nin oğlu değil, Çal Kasabasından Hüseyin adlı birinin oğludur. Mısrî'nin dördüncü eşiyle alakalı olarak bilinen tek şeyse bir emire olduğu yani Hz. Peygamber'in soyundan geldiğidir.⁵⁵

Menâkıbnâmelerde Mısrî'nin eşleriyle ilgili anlatılanlar ve Terzioğlu'nun Mısrî'nin günlüklerinden aktararak yazdıkları arasında görüldüğü üzere oldukça büyük bir fark vardır. Menâkıbnâmelerin Mısrî'nin ailevi meseleleri söz konusu olduğunda meseleyi derinlikli bir şekilde anlatmadıkları, Mısrî'nin ismine zarar getirebilecek herhangi bir imadan kaçındıkları açıkça görülmektedir.

⁵² Ulusoy, *Gülzâr*, s. 119.

* 1065/1655 (Fatıma), 1067/1657 (Fatıma), 1071/1660 (Safiye), 1074/1664 (Kerime), 1076/1666 (Fatıma), 1078/1668 (Fatıma). Ancak sadece Kerime hayatta kalmıştır.

⁵³ Terzioğlu, "Sufi and Dissident", s. 74.

⁵⁴ A.g.e., s. 120

⁵⁵ A.e., s. 156.

Üftâdezâde Kutub İbrahim Efendi

Üftâdezâde İbrahim Efendi, Celvetiyye tarikatının kurucusu Mehmed Üftâde'nin torunudur.⁵⁶ *Tuhfe*'ye göre Niyazî Mısırî Üftâdezâde'ye derin muhabbet beslemiş, ondan hep ihtiramla bahsetmiştir. Üftâdezâde *Tuhfe*'de genel olarak sigara içme bahislerinde anılmıştır. Üftâdezâde sigara içmeyi çok sever, Mısırî ise sevmezmiş ancak Üftâdezâde'nin sigara içmesine bir şey demez, "İsti'mâl-i duḡān ba'zı kibāre ālet-i tesettürden ma'dūd"⁵⁷ diyerek sigara dumanını Üftâdezâde'nin insanların dilinden kurtulmak için kullandığı bir siper olarak tanımlamış.

Abdullah Zemzemi

Abdullah Zemzemî hakkında kaynaklarda bilgi bulunmamaktadır. *Tuhfe*'ye göre Mekke'de hacılara zemzem suyu ikramıyla ilgilenen bir zattır. Tayy-i tarîk ile Mısırî'yi ziyaret edermiş. Mısırî, dervişlerine bu zatı görürlerse ona çok dikkatli davranmalarını, saygı göstermelerini söylemiş. Mısırî'nin vefatından sonra Mısırî'nin dervişlerinden biri bu zatı İstanbul'da görmüş, onu evine davet etmiş ve birçok kerametlerine şahit olmuştur⁵⁸.

Abdal Çelebi

Abdal Çelebi hakkında kaynaklarda bilgi bulunmamaktadır. *Gülzâr*'a göre Abdal Çelebi İranlı bir tüccardır.⁵⁹ *Tuhfe*'de ise sadece hayır sahibi bir tüccar olarak anılmıştır. Abdal Çelebi'nin dergah inşası teklifini Mısırî önce kabul etmemiş, ardından Abdal Çelebi'nin ısrarları üzerine kabul etmiştir.⁶⁰

2.1.8. Tuhfetü'l-Asrî fî Menâkıbî'l Mısırî'de Nazım ve Tarihleri Aktarılan Şahıslar:

⁵⁶ Abdurrezzak Tek, "Tasavvuf Tarihine Kaynaklık Teşkil Etmesi Bakımından Vefeyatnameler ve Gazzizâde Örneği", **Osmanlı'da İlm-i Tasavvuf**, Ed., Ercan Alkan, Osman Sacid Arı, İstanbul, İsar Yayınları, s. 129, 2018.

⁵⁷ Lutfî, **Tuhfe**, vr. 26a.

⁵⁸ Lutfî, **Tuhfe**, vr. 47a-50a.

⁵⁹ Ulusoy, **Gülzâr**, s. 150.

⁶⁰ Lutfî, **Tuhfe**, vr. 23a.

Burusavi İsmail Belig [63b]
Burusavî Nazim Çelebi [52b]
Burusavî Rasim Efendi [54b]
Hasib Efendi [53a]
Kadri Efendi [58a], [72a]*,
Mevlana Râkım Efendi [54a]
Muhammed Emin Zaik [56b]
Mustafa Lutfî Efendi [71b], [72a]
Niyazi Mısrî [53b]
Şeyh Zaik Efendi [57a]
Şuâradan Sadık Efendi [56a]
Tablizade Şeyh Ali Efendi [42a]
Talib Efendi [65b]
Vezir Ali Namık Paşa'nın oğlu Behcet Beyefendi [71a]

2.1.9. Diğer

Tuhfe'de tarihi olarak bir kaydı bulunmayan halktan isimlerin de Mısrî ile ilişkilerine yer verilmiştir. Bu isimler eserde geçtikleri şekilde aşağıda incelenmiştir.

Bektaşî Derviş

Bektaşî dervişin kim olduğu konusunda bir bilgi bulunmamaktadır. Mısrî bir gün Bursa'ya giderken yolda bir Bektaşî derviş görüp bu dervişin abdest almasını çok beğenmiş, onunla sohbet etmiş ve kimseyi dış görünüşünden ötürü küçümsememek gerektiğini düşünmüştür.⁶¹

* Matbu nüshada bulunmamaktadır.

⁶¹ Lutfî, **Tuhfe**, vr. 26b.

Bilecik Ahalisinden Ali Efendi

Kaynaklarda hakkında bilgi bulunmamaktadır. Mısırî'yi ziyarete geldiğinde Mısırî'nin hiçbir parayı kabul etmediğini ancak yine de dergahın bütün giderlerinin karşılandığını görmüş ve bunun üzerine Mısırî'nin ilm-i kimyaya sahip olduğunu düşünmüş ve Mısırî'den kendisine ilm-i kimya öğretmesini istemiştir. Mısırî ise

İşte seniñ iksîr ü kimyâ diyü aradığın, mâlik oldığın şan'atdır. Ba'de-mâ biz dañi saña du'â idelim. Haftada daha ziyâde i'mâl ve daha ziyâde bahâ ile şatasın. Ba'de'l-yevm bu tayr-ı 'ankâ-nazîri vü murğ-i kîmyâ-pezîri şayd eylemek mulâhaza-i nâ-puhte ile cevher-i girân-mâye-i 'ömr-i 'azîzini beyhûde yere şarf u telefden hâlâş eyle. Rañat-i nefis ü rûh bulasın ve enâmil-i zîb eylediğin hâtem-i şan'atı zâyî' itmeyüp ferâğ-ı bâl ile vâşıl-ı emel ü meliyy olasın⁶²

diyerek Ali Efendi'nin sahip olduğu işin onun için ilm-i kimya olduğunu, daha çok mal satması için Ali Efendi'ye dua edeceklerini söylemiş ve sonunda Ali Efendi emellerine ulaşmıştır.

Kılıçoğlu İbrahim Beşe

Kaynaklarda hakkında bilgi bulunmamaktadır. Tasavvufa muhabbeti olmakla beraber "boza ashabından" bir zattır. Mısırî'nin dervişleri İbrahim Beşe hakkında dedikodu ettikleri sırada Mısırî,

bi-ñikmetillâhi te'âlâ zâmân-ı âtîde bir vañt ola ki bu pest-pâye ve nezd-i ekâbirde ðor ve bî-vâye ve ağniyâ kıatında bî-sermâye olan işbu Kılıcoğlu İbrâhîm Beşe didiğiniz kimse bu şehrd müşârun bi'l-benân mu'temed ü a'yân ve zî-ğudret ü maşlahat-bünyân olsa gerekdir ve yüzünden hayr keşîr ola inşa'allâhu te'âlâ⁶³

diyerek İbrahim Beşe'nin ileride Bursa'nın önde gelen kimselerinden biri olacağını söylemiş, onun için dua etmiştir. *Tuhfe*'ye göre gerçekten de İbrahim Beşe gerek dünyevi gerek uhrevi çok mümtaz bir insan olmuştur.

⁶² Lutfî, **Tuhfe**, vr. 25b.

⁶³ Lutfî, **Tuhfe**, vr. 42a-42b.

Süleyman Derviş

Mısırî'ye intisap etmiş dervişlerden biridir. Henüz küçükken annesi Süleyman Derviş'i Mısırî'ye dua için getirmiş, tekkelere karşı yapılan kötü durum hakkında Mısırî'ye sormuş, Mısırî de “Bu bir şey degildir bacı kadın. Bir vaq̃tde namāz ü zıkr için q̃adir gecesinde bizim Derviş Süleymān'ı bi-ḥikmetillāhi'l-Mecīd şehīd itseler gerekdir”⁶⁴ diyerek Süleyman'ın şehit edileceğini keşfetmiştir.

2.1.10. Mısırî'nin Asitanesinden Geçmiş Olan Şeyhler, Halifeler ve Mısırî'ye İntisap Eden Diğer İnsanlar

Bu kişiler tezin üçüncü bölümünde anlatıldığı için tekrar olmaması adına burada yazılmamıştır.

2.2. *Tuhfetü'l-Asrî Fî Menâkıbî'l-Mısırî*'de Adı Geçen Mekanlar

Tuhfe'de Mısırî Malatya'dan ayrıldıktan sonra birçok dergahta bulunmuş, en son olarak Bursa'da kendi dergahını inşa etmiştir. Eserde geçen bu dergahlarla ilgili ayrıntılı bilgi aşağıda bulunmaktadır.

2.2.1. Hankah, Dergah ve Tekkeler

Şeyhûniyye Hankâhı

Şeyhûniyye hankâhı 1355 yılında Emîr Şeyhû tarafından inşa edilmiştir. Hankahta fıkıh, hadis ve kıraat dersleri verilmiştir. Bu hankahın önemli özelliklerinden biri hem medrese derslerine devam edilmesi hem de tasavvuf derslerinin ve zikirlerinin aynı anda devam etmesidir.⁶⁵ Dolayısıyla bu hankah hem medrese öğrencilerine hem de sufilere hitap etmektedir.

⁶⁴ Lutfî, *Tuhfe*, vr. 20b.

⁶⁵ Muhammet Enes Midilli, Ulemanın Memlûk Coğrafyasına Yönelmesi ve Memlûkler Döneminde Kahire İlim Kurumları”, *İslam Tetkikleri Dergisi*, C.X, No: 1, 2020, s. 389-412.

Tuhfe'de Niyazî Mısırî'nin Malatya'dan ayrıldıktan sonra Mısır'da bu hankahta kaldığı, burada ismi zikredilmeyen bir Kadiri şeyhine bağlandığı, ve burada Abdulkadir Geylani'yi rüyasında görerek şeyhini Anadolu'da aramaya karar verdiği⁶⁶ anlatılmıştır.

Elmalı Ümmî Sinan Dergâhı

Niyazî Mısırî Uşak'ta Ümmî Sinan ile tanıştıktan sonra onunla beraber Elmalı'daki bu dergaha gelmiş ve seyr-i sülûkunu burada tamamlamıştır. *Tuhfe*'ye göre Mısırî bu dergahta şehzadelere dersler vermiş ve mutfak hizmetiyle ilgilenmiştir⁶⁷. Vâkıât'ın aktardığına göre Mısırî 1057'den 1066'ya kadar bu dergahta kalmıştır⁶⁸. Hilafetini aldıktan sonra Ümmî Sinan tarafından tekrar Uşak'a gönderilmiştir.

Şah Kulu Dergahı

İstanbul'da Kadıköy/Merdivenköy'de kuruluş itibariyle bir ahi zaviyesi olan, 16.yy'dan itibaren Bektaşî dergahı olarak kullanılan bir dergahtır.⁶⁹ *Tuhfe*'ye göre Azbî Çavuş Mısırî'den hilafet aldıktan sonra bu dergahın şeyhi olmuştur.

Sultanahmed Mehmed Paşa Tekyesi

Tuhfe'de Mehmed Paşa Tekyesi olarak isimlendirilen tekke Sokullu Mehmed Paşa Külliyesi'nde bulunan tekkedir.⁷⁰ Külliye Eminönü/Kadırga'dadır. Külliye'nin Mimar Sinan tarafından 1572'de tamamlandığı, tekkenin ise daha geç bir tarihte tamamlandığı düşünülmektedir. Külliye içinde cami, medrese, tekke, dükkanlar ve çeşmeler bulunmaktadır. Külliye içerisindeki tekke Osmanlı mimarisinin klasik döneminden günümüze kalan nadir yapılardan biridir. Bu tekke başlangıçta Halvetiyye tarikatına ait olmuş, 18.yy'a kadar Halvetiyye ve Celvetiyye arasında el değiştirmiştir. 18.yy'dan 1925'e kadarsa Halvetiyye'nin Şabaniyye kolu tarafından kullanılmıştır.⁷¹

⁶⁶ Lutfî, **Tuhfe**, vr. 4a.

⁶⁷ Lutfî, **Tuhfe**, vr. 8a.

⁶⁸ Beki, "Vâkıât", s. 7-8.

⁶⁹ M. Baha Tanman, "Şahkulu Sultan Tekkesi", **TDV İslam Ansiklopedisi**, C.XXXVIII, 2010, s.286-289.

⁷⁰ Terzioğlu, "Sufi and Dissident", s. 56.

⁷¹ Tanman, "Sokullu Mehmed Paşa Külliyesi", s. 360-363.

Tuhfe’ye göre Mısırî Mısır’dan sonra İstanbul’a gelmiş ve Sultanahmet civarındaki Mehmed Paşa Tekyesi’nde kalmış, ardından Bursa’ya gitmiştir. Ancak bu konuda menkıbelerde ihtilaf bulunmaktadır. Çünkü İbrahim Râkım Efendi’ye göre Mısırî, Mısır’dan çıktıktan sonra Bursa’ya gitmiş⁷², Mehmed Şemseddin’in anlattığına göreyse önce Anadolu’da bir süre dolaşmış ardından Uşak’a⁷³ gitmiştir. Dolayısıyla Sokullu Mehmed Paşa Tekkesi’nden sadece *Tuhfe*’de bahsedilmiştir.

Uşak Şeyh Muhammed Efendi Zaviyesi

Bu zaviye ile ilgili tarihi kaynaklarda bilgi bulunmamaktadır. *Tuhfe*’de de dergahla alakalı detaylı bilgi yoktur. *Tuhfe*’ye göre Mısırî, Bursa’dan ilk ayrıldığında Yusuf Ümmî Sinan’ın halifesi olan Şeyh Mehmed Uşşâkî’nin zaviyesine gelmiştir⁷⁴. Şeyh Mehmed, Ümmî Sinan geldiğinde Mısırî’yi ona teslim edeceğini en başında söylemiş, gerçekten de Ümmî Sinan geldiğinde Mısırî’yi onunla Elmalı’ya göndermiştir. Mısırî, Ümmî Sinan dergahında sülukunu tamamlayıp halife olduktan sonra tekrar Şeyh Mehmed’in zaviyesine dönmüş, Şeyh Mehmed onu Çal ve Kütahya’ya bu zaviyeden göndermiştir.

Mısri Dergâhı

Niyâzî Mısırî’nin insanlardan herhangi bir para ya da hediye kabul etmediği *Tuhfe*’de birçok defa tekrar edilmiş olsa da Mısırî’nin dervişlerinin çoğalması ve artık bulundukları yere sığmamalarından ötürü Abdal Çelebi adında bir kişi Mısırî için dergah inşa etmek istediğini söylemiş, Mısırî önce kabul etmemiş ancak sonrasında dergahın inşasına razı olmuştur.⁷⁵ Bunun üzerine Abdal Çelebi, Şeker Hacı Camii’nin yanındaki boş araziye satın alarak 1080 yılında [m. 1669/1670] dergahı inşa ettirmişlerdir. Dergahın kapısına

Ümm-i Dünyâ’nın güzide mefhar-ı ‘aşrî budur

Şekkeristân-ı hâkâyık dergeh-i Mısırî budur

⁷² Beki, “Vâkıât”, s. 5-6.

⁷³ Ulusoy, **Gülzâr**, s.33.

⁷⁴ Lutfî, **Tuhfe**, vr. 6b.

⁷⁵ Lutfî, **Tuhfe**, vr. 22b-23a.

beytini asmışlardır. Mehmed Şemseddin'in *Gülzâr*'da aktardığına göre dergah 1802 tarihinde Moralı Namık Paşa tarafından tamir ettirilmiş, Sultan Abdülmecid döneminde 1840 yılında hem genişletilmiş hem tekrar tamir ettirilmiştir (*Tuhfe*'de sadece Abdülmecid'in tamirinden bahsedilmiştir [57a]). 1855 yılındaki depremde sonra Şerife Ziba Hanım tarafından tekrar tamir ettirilmiştir. Mehmed Şemseddin, bunları yazdığı sırada dergahın "harab bir halde (yıkılmak üzere)" bırakıldığını yazmıştır.⁷⁶ Günümüzde bu bina yıkılmış ve yerine Bursa Heykel PTT binası inşa edilmiştir.

2.2.2. Şehirler

Aşağıda Mısır'ın içinde bir süre yaşadığı şehirler detaylı olarak anlatılmıştır. Bu şehirler Mısır'ın şehirde bulunma sırasına göre aktarılmıştır.

Malatya (17.yy)

Tarihi MÖ. 3500'lere kadar uzanan Malatya, birçok devlet için yerleşim yeri olmuştur. Osmanlılar tarafından ilk defa 1399'da Yıldırım Bayezid zamanında alınan Malatya, Timur'un yardımıyla tekrar Dulkadiroğulları Beyliği'ne geçmiş, daha sonra Yavuz Sultan Selim döneminde Osmanlı idaresi altına girmiştir (1516). 16-18.yy'lar arasında şehir eşkiyalık faaliyetlerinden ciddi bir şekilde etkilenmiştir. 17.yy'da Malatya Osmanlı'nın seferleri sırasında bir konak yeri işlevi görmüştür. Örneğin IV. Murad 1635'te Revan Seferi'nden dönerken ve 1639'da Bağdat Seferi'nden dönerken Malatya'da konaklamıştır. Kavalalı Mehmed Ali Paşa'nın oğlu İbrahim'in Anadolu'ya gönderdiği karargahın 1838'de Elazığ'dan Malatya'ya gönderilmesi üzerine şehir merkezi eskiden yazlık olarak kullanılan Aspozi denilen mevkiye taşınmıştır.

Tuhfe'de de IV. Murad'ın Revan Seferi'nden dönerken Malatya'da konakladığı ve Malatya'nın merkezinin İbrahim Paşa'nın seferi dolayısıyla Aspozi'ye taşındığı

⁷⁶ Ulusoy, *Gülzâr*, s. 46.

aktarılmıştır. Bu bilgi diğer menâkıbnâmelerde verilmemiştir. Ayrıca *Tuhfe*'de Mısırî'nin Aspozi ile ilgili yazdığı bir beyit de nakledilmiştir.⁷⁷

Çal

Çal, Ege Bölgesi'nde Denizli'nin kuzeydoğusunda bulunan bir ilçedir. Genel olarak geçim kaynağı tarımdır. Uzun süre Kütahya'ya bağlı olmuşsa da 1884 yılında Denizli'ye bağlanmıştır.⁷⁸

Tuhfe'ye göre Niyazi Mısırî seyr-i sülûkunu tamamladıktan sonra Ümmî Sinan tarafından Uşak'a gönderilmiştir. Uşak'ta bulunduğu esnada Çal'dan insanlar gelip kendilerine uygun bir şeyh istemişler, Muhammed Efendi de Mısırî'yi uygun görerek göndermiştir. Ancak Çal ahalisi ve Mısırî arasında çıkan anlaşmazlıklar sonunda Mısırî Uşak'a dönmüştür.⁷⁹

Kütahya (17.yy)

Kütahya Ege Bölgesi'nin İç Batı Anadolu kesiminde yer almaktadır. Kütahya 1390 yılında Yıldırım Bayezid tarafından Osmanlı idaresi altına alınmıştır. Kütahya 16.yy'da medreseli hareketinden etkilenmiş, 17.yy'da ise Celali isyanlarıyla karşılaşmıştır. 17.yy'ın başında Deli Hasan diye bilinen bir Celali eşkiyası, üç gün boyunca Kütahya'yı muhasara altında tutmuştur (1601/1602). 1660'ta ise Köprülü Mehmed Paşa'ya muhalif olan eski Kütahya beylerbeyi Can Mirza Paşa da şehri kuşatmış, ancak başarılı olamamıştır.⁸⁰

Tuhfe'ye göre Kütahya'dan bir grup insan Uşak'a gelerek Şeyh Muhammed'den kendileri için bir şeyh istemişler, Şeyh Muhammed de Çal'dan dönen Niyazi Mısırî'yi göndermiş, ancak yine sufiliğin yasak olmasından kaynaklı problemler çıkınca Mısırî

⁷⁷ Lutfî , *Tuhfe*, vr. 3b-4a.

⁷⁸ Tuncer Baykara, "Denizli", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. XIV, 1994, s. 158.

⁷⁹ Lutfî, *Tuhfe*, vr. 13b.

⁸⁰ Mustafa Çetin Varlık, "Kütahya", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. XXVI, 2002, s.581.

tekrar Uşak'a dönmüştür. Ancak Çal ile kıyaslandığında Mısırî'nin Kütahya'yı daha çok sevdiği, buradaki insanlarla iyi anlaştığı belirtilmiştir.⁸¹

Bursa (17.yy)

1326 yılında Osmanlılar tarafından fethedilen Bursa, Edirne'nin fethine kadar Osmanlı Devleti'nin başkenti olmuş, başkent olmadığı zamanlarda da dini, kültürel ve ekonomik önemini Osmanlı'nın son dönemlerine kadar korumuştur. Niyâzî Mısırî'nin yaşadığı 17.yy Bursa'sında genel olarak sükûnet hakim olmuştur. Bu dönemde 1608'de Celali Kalenderoğlu'un Bursa'yı yağmalamak üzere şehre gelmesi ve IV. Mehmed zamanında isyan eden Abaza Mehmed Paşa'nın tehdidine maruz kalınması şehirdeki önemli olaylardandır (Bu olaylar Mısırî Bursa'ya gelmeden önce yaşanmıştır). Halil İnalıcık 1675'te Bursa'da 40.000 Türk ve 12.000 Yahudi'nin yaşadığını, az sayıda da olsa Ermeni ve Rum'un da bulunduğunu George Wheler'dan nakletmiştir.⁸²

Tuhfe'ye göre Bursa, Mısırî'nin hayatında önemli bir yer oynamaktadır. Mısırî, Uşak'tan ayrıldıktan sonra buraya gelmiş, düşüncelerini burada insanlara yaymış, dergahını bu şehirde kurmuş ve burada birçok dost edinmiştir.

Edirne (17.yy)

Edirne'nin Osmanlılar tarafından 1369'da fethedildiği düşünülmektedir. Fetihten sonra Edirne Osmanlılar için önemli bir siyasi ve kültürel merkez olmuştur. Niyâzî Mısırî'nin yaşadığı dönemde Edirne oldukça aktif bir şehir olmuştur. Özellikle IV. Mehmed Venedik ve Leh Seferleri dolayısıyla Edirne'de kalmış, elçileri burada kabul etmiştir. IV. Mehmed'in şehzadelerinin sünnet düğünü, kızı Hatice'nin evlenme düğünü yine Edirne'de gerçekleştirilmiştir. IV. Mehmed'den sonra II. Süleyman burada vefat etmiş (1691), II. Ahmed (1691-1695) saltanatı boyunca Edirne'de kalmıştır.

⁸¹ Lutfî, **Tuhfe**, vr. 14b.

⁸² Halil İnalıcık, "Bursa", **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. VI, 1992, s. 445-449.

Tuhfe'de Mısırî'nın Edirne'ye birkaç defa gittiği görülmektedir. Rodos sürgününden sonra Köprülü Ahmed'in daveti üzerine Edirne'ye gitmiş, daha sonra sefere çağrıldığı için tekrar Edirne'ye gitmiş ama padişahın isteği üzerine buradan sürgüne gönderilmiştir.

İstanbul (17.yy)

1453'te Osmanlılar tarafından fethedilen şehir, Niyâzî Mısırî'nin yaşadığı 17.yy'da oldukça genişlemiştir. Bu dönemde Osmanlı'nın son klasik eserleri olan Yeni Valide Camii inşa edilmiş, şehir surların dışına taşmış, nüfusu kalabalıklaşmıştır. İncalcık'ın aktardığına göre bu dönemde İstanbul'da 12.000 bekar odası bulunmaktaydı. Bu da şehirdeki genç nüfusun ne kadar artmış olduğunu göstermektedir. İstanbul tarihi boyunca devam eden yangınlar 17.yy'da da birkaç defa yaşanmıştır. İncalcık, 1043 (1633) yangınında 20.000 evin, 1070'te (1660) 4000 ölüyle beraber şehrin üçte ikisinin, 1104'te (1693) on sekiz cami, on dokuz mescid, 2547 ev ve 1146 dükkânın yandığını aktarmaktadır. Aynı şekilde bu dönemde şehir depremlerle de (1688) sarsılmaya devam etmiştir.⁸³

İstanbul nüfusunun 16.yy'da %81 oranında artmasının etkileri 17.yy'da daha net bir şekilde şehirde görülmüştür. Celali isyanları sebebiyle halk daha güvenli ve refah gördükleri İstanbul'a göç etmeye başlamışlardır. 17.yy'da Anadolu'da karışıklık çıkarmaları sebebiyle İstanbul'a gönderilen öğrencilerin sayısının 5000-8000 arasında olduğu düşünülmektedir. Ancak 17.yy'da şehirdeki yeniçeri nüfusunun fazlalığı ve yeniçeri ayaklanmaları dolayısıyla İstanbul'un da güvenliği bozulmuştur. Artan bu nüfus ve ekonominin kötüye gidişi 18.yy'da Patrona Halil İsyanı'nı da beraberinde getirmiştir.⁸⁴

Rodos

Rodos, Ege Denizi'nin güneydoğusunda bulunan, bugün Yunanistan'a bağlı bir adadır. Rodos'un tarihi M.Ö 1500'lü yıllara kadar uzanmaktadır. Ada, 1512-1912 yılları arasında Osmanlı Devleti'ne bağlanmıştır ve bugün hala Osmanlı'dan kalma birçok eseri

⁸³ Halil İncalcık, "İstanbul", TDV İslam Ansiklopedisi, C.XXIII, 2001, s. 231-232.

⁸⁴ A.g.m., s. 234.

adada bulmak mümkündür. 1670 Girit Savaşlarından sonra adayı ziyaret eden Evliya Çelebi adada bulunan mimari yapıları ve şehir hayatını ayrıntılı bir şekilde anlatmıştır.⁸⁵

Mısırî ise miladi 1672/1673 yılında Rodos'a sürgün olarak gönderilmiştir. *Tuhfe*'ye göre Mısırî'nin adada sürgün olduğu zamanda Selim Giray Han da adadadır ve Mısırî ile yakın ilişkiler geliştirmişlerdir. Mısırî dokuz ay bu adada kaldıktan sonra Köprülü Fazıl Ahmet Paşa tarafından Edirne'ye davet edilmiş ve sürgününe son verilmiştir.

Limni

Limni, Ege Denizi'nde bugün Yunanistan'a bağlı bir adadır, Çanakkale Boğazı'na 61 km. mesafede bulunmaktadır. Adada bulunan tîn-i mahtûm olarak isimlendirilen toprağın tedavi edici, özel bir toprak olduğuna inanılmaktadır. Limni oldukça eski bir yerleşim bölgesidir, yapılan kazılara göre M.Ö. 5000 öncesine kadar buralarda yerleşimin olduğu tespit edilmiştir. Ada, 1453'te İstanbul'un fethinin ardından Osmanlı idaresine girmiş olsa da esas olarak 1479'da adanın Osmanlı'ya ait olduğu kesinleşmiştir. Limni, nüfusu az olan bir ada olsa da en kalabalık nüfusa 19.yy'da ulaşmıştır. Mısırî'nin sürgünde olduğu 17.yy'da ada nüfusunun yaklaşık olarak 15.000 civarında olduğu tahmin edilmektedir.⁸⁶

Tuhfe'de anlatıldığına göre Mısırî iki defa bu adaya sürgün olarak gönderilmiştir. İlk geldiğinde burada on beş sene kadar kalmış, ardından Bursa'ya dönmüş; ikinci geldiğinde ise burada vefat etmiştir. Limni'de uzun bir müddet Mısırî'nin türbesi bulunmuşsa da bugün türbe ve çevresindeki mezarlar (Mısırî'nin mezarı dahil) bulunmamaktadır.

2.2.3. Camiler

Bursa Ulu Camii

Bursa Ulu Camii'nin yapımı 802 (1399/1400) yılında tamamlanmıştır. Camii'nin mimarı net olarak bilinmemekle birlikte Ali Neccâr ya da Hacı İvaz Paşa tarafından inşa

⁸⁵ Machiel Kiel, "Rodos", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. XXXV, 2008, s. 155-158.

⁸⁶ Feridun Emecen, "Limni", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.XXVII, 2003, s. 190-191.

edildiği söylenmektedir. Bursa Ulu Camii bir külliye olarak tasarlanmış (medrese, hamam, bedesten, dükkânlar ve meşrutalar içeren), sonradan etrafına şadırvanlar, muvakkithâne, muallimhâne, müezzin ve muvakkit odaları da ilave edilmiştir.⁸⁷ Günümüzde ise bu yapılardan sadece cami, bedesten ve medrese etrafındaki dükkanlar asli vazifelerini devam ettirmektedir.

Tuhfe'ye göre Mısırî Bursa'ya ilk geldiğinde Ulu Cami yanındaki medresede kalmış daha sonra konaklama yeri değişse de Mısri, Ulu Cami kürsüsünde Kuran-ı Kerim okumaya ve vaaz vermeye devam etmiştir.⁸⁸ Bu camiinin menâkıbnâme açısından önemi Kadızadeli-Sivasi çatışmalarının bazılarının bu camide yaşanmış olması⁸⁹, Mısırî'nin başka bazı kerametlerini bu camide göstermiş olmasıdır⁹⁰.

Şeker Hâce Camii

Mısırî Bursa'da Sabbağ Ali Dede'nin evinden ayrıldıktan sonra ilk olarak Şehreküsdî Camii hücresinde kalmış, daha sonra Şeker Hâce Camii'ne geçmiş ve Mısırî dergahı inşa edilene kadar burada zikre devam etmiştir.

Selimiye Camii

Selimiye Camii Sultan II. Selim tarafından 1568-1574 yılları arasında yaptırılmıştır. Gerek konumu, gerek mekansal bütünlüğü, minareleri, içerisinde bulunan ince işçiliklerle Mimar Sinan'ın en önemli eserlerinden biridir.⁹¹

Tuhfe'ye göre Mısırî sefer için Edirne'ye geldiğinde Selimiye Camii'nde itikafa girmiş ardından görevliler tarafından bu camiden çıkarılarak Rodos'a sürgüne gönderilmiştir.

⁸⁷ Doğan Yavaş, "Bursa Ulucamii", **TDV İslam Ansiklopedisi**, C.XXXII, 2012, s. 88.

⁸⁸ Lutfî, **Tuhfe**, vr. 15a.

⁸⁹ Lutfî, **Tuhfe**, vr. 20b.

⁹⁰ Lutfî, **Tuhfe**, vr. 29b.

⁹¹ Selçuk Mülayim ve Ahmet Vefa Çobanoğlu, "Selimiye Camii ve Külliyesi", **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. XXXVI, 2009, s. 430-434.

Ayasofya Camii

Ayasofya ilk olarak IV.yy'da ahşap çatılı bir bazilika biçiminde I. Konstantinos tarafından yapılmaya başlanmış ve oğlu II. Konstantinos zamanında (337-361) tamamlanmıştır. Bu ilk inşadan sonra çıkan çeşitli yangınlardan sonra Ayasofya birçok defa restorasyona uğramıştır. 15.yy'a gelindiğinde depremler ve zamanın getirdiği birçok yıpranma ile Ayasofya kötü bir durumdadır. İstanbul fethedildiğinde ise fethin sembolü olarak Ayasofya Kilisesi camiye dönüştürüldüğü için cami tekrar birçok tadilattan geçmiştir. 16-17.yyllarda ise caminin içi Türk-İslam kültürüne ait çeşitli süslemelerle bezenmiştir.⁹²

Tuhfe'de aktarıldığına göre Mısırî, Ayasofya Camii'nde birkaç defa vaaz vermiştir. Tekkelerin kapatılmasından sonra verdiği Ayasofya vaazında Mısırî, bu durumu eleştirmiş ve vaazın sonunda padişahı yasakları kaldırmaya ikna etmiştir.⁹³

2.3. *Tuhfetü'l-Asrî fî Menâkıbî'l Mısırî*'de Geçen Önemli Tarihî Hadiseler

Menâkıbnâme çalışmalarının birçoğunda menâkıbnâmelerin tarihsel bir kaynak olarak da kullanılması gerektiği vurgulanmaktadır.⁹⁴ Niyâzî Mısırî menâkıbnâmeleri ve özellikle *Tuhfe* bağlamında düşünüldüğünde bu menâkıbnâmelerin tarihî bilgi aktarma konusunda önemli kaynak olmakla beraber, Mısırî'nin hayatına ve tarihsel belgelere birebir olarak bağlı kalmadıkları görülmektedir. Bu menâkıbnâmeler tarihsel gerçekliği ortaya koymalarından ziyade değişen zamanlarda çizilen Mısırî portrelerinin hangi yönlerden farklılaştığını göstermesi açısından önemlidir.

Mısırî'nin hayatını tarihsel belgeler doğrultusunda çalışan araştırmacıların çalışmalarına bakıldığında menâkıbnâmelerden çok farklı bir Niyâzî Mısırî portresi görmek mümkündür. Mısırî'nin aile hayatı, devletle ilişkileri, Hz. Hasan ve Hüseyin risaleti gibi birçok farklı konuda bu kaynaklar menâkıbnâmelerden farklı bilgiler

⁹² Semavi Eyice, "Ayasofya", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.IV, 1991, s. 206-210.

⁹³ Lutfî, *Tuhfe*, vr. 21a-21b.

⁹⁴ Ocak, *Evliya Menâkıbnâmeleri*, s.62.

aktarmaktadır.⁹⁵ Ancak bu tezin amacı menâkıbnâmelerin tarihsel bilgiler açısından ne kadar doğru ve tutarlı olduğunu tartışmak olmadığı için, menâkıbnâmeler ve diğer tarih araştırmaları arasında bir mukayese yapılmayacaktır. Tezin bu bölümünde *Tuhfe*'de bahsi geçen tarihi olayların kısaca tanımı verilecek ve *Tuhfe*'de hangi açıdan ele alındıklarına değinilecektir.

Kadızeliler Hareketi

Tuhfe'de geçen en önemli tarihi olay Kadızeliler hareketidir. Kadızeliler hareketi Kadıze Mehmed Efendi ve Halveti şeyhi Abdülmecid Sivasî arasında gerçekleşen ve toplumu birçok açıdan etkileyen tartışmalara verilen genel isimdir. Genel olarak İbn Teymiyye ve Birgivi'nin görüşlerinden etkilenen Kadızelilere göre Hz. Peygamber'den sonra ortaya çıkan adetler bidat olarak nitelenmiştir. Bu sebeple Osmanlı toplumunda oldukça yaygın olan tasavvuf düşüncesi bidat olarak görüldüğü için Kadızeliler tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Bu tepkiler sadece fikrî boyutta kalmayıp yer yer fiziksel çatışmaya da dönüşmüştür.⁹⁶

Tuhfe'de Kadızeliler hareketi sonucunda tekkelerin kapatıldığı, sufi devranının yasaklandığı ve padişah ve şeyhülislamın bu durumu önlemek için ellerinden bir şey gelmediği aktarılmıştır⁹⁷. Sözlerini sakınmayan bir Halveti şeyhi olan Niyâzî Mısrî de Kadızelileri temsil eden Vani Efendi ve onun gibi düşünen insanlara karşı vaazlarında birçok eleştiride bulunmuş⁹⁸ ve *Tuhfe*'de aktarılmamışsa da diğer menâkıbnâmelerde yazıldığına göre bu insanlardan birçok sıkıntı çekmiştir⁹⁹.

Peç (Viyanâ) Seferi

I.Viyanâ Seferi Kanunî Sultan Süleyman döneminde 1529 yılında yapılmış ve olumsuz hava şartları, askerlerin memnuniyetsizliği gibi nedenlerle Osmanlı ordusu geri

⁹⁵ Terzioğlu, "Sufi and Dissident", s. 74 ve s. 181

⁹⁶ Madeline C. Zilfi, "The Kadızelis: Discordant Revivalism in Seventeenth-Century İstanbul", **Journal of Near Eastern Studies**, C. XXXV, No: 4, 1986, s. 251-252.

⁹⁷ Lutfî, **Tuhfe**, vr. 21a.

⁹⁸ Lutfî, **Tuhfe**, vr. 20a.

⁹⁹ Ulusoy, **Gülzâr**, s. 47-48.

çekilmiştir. Ancak Osmanlılar açısından Viyana ileride mutlaka alınması gereken bir şehir gibi düşünülüyordu. Nitekim 1683 yılında IV. Mehmed döneminde yapılan II.Viyana Seferi ile Osmanlılar şehri almak için tekrar teşebbüs etmişlerse de sadece geri çekilmekle kalmamış, aynı zamanda bozguna uğramışlardır.¹⁰⁰

Tuhfe'ye göre IV. Mehmed'i sefer için cesaretlendiren Vani Mehmed Efendi Viyana Seferi bozgunundan sonra Bursa'ya sürülmüştür.¹⁰¹

Lehistan (Polonya) Seferi

Polonya'nın iç işlerinin karışıklığını fırsat bilen IV. Mehmet ve Köprülüzade Fazıl Ahmet Paşa 1672'de Polonya'ya sefer düzenlemiş ve Hotin'in karşısında bulunan Kamaniçe Kalesi'ni ele geçirmişlerdir. Bir başka Osmanlı ordusu Lemberg bölgesine de saldırınca Polonya kralı ağır şartlar içeren barış anlaşmasını kabul etmek durumunda kalmıştır.¹⁰²

Tuhfe'ye göre IV. Mehmed, Mısırî'nin kerametlerini duyunca onun da bu savaşa katılmasını istemiş ancak sonradan katılmaması üzerine bir ferman yollamıştır. Bu ferman üzerine Mısırî Bursa'ya geri dönmüşse de devlet tarafından Limni'ye sürgün edilmesi kararı alınmıştır¹⁰³. *Tuhfe*'de bu konunun anlatılışı sebep-sonuç ilişkisi içerisinde verilmediği için bu olaydan sonra Mısırî'nin neden Limni'ye sürgüne gönderildiği net olarak anlaşılmamaktadır.

Rusya Seferi

Osmanlı himayesindeki Doroşenko, Kamaniçe zaferinden sonra Çehrin bölgesine hakim olmuştu ancak 1674'te Lehliler ve ardından Ruslar tarafından yapılan saldırılar sonucunda ve Doroşenko'nun taraf değiştirmesiyle, Çehrin Rusya'ya teslim edilmiştir. Osmanlı Devleti kendi için tehdit olarak algıladığı bu durumu çözmek için Şeytan (Uzun) İbrahim Paşa'yı ve Selim Giray Han'ı Çehrin'i almakla görevlendirmişlerse de (1677)

¹⁰⁰ Kemal Beydilli, "Viyana", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. XXXXIII, 2013, s.113-119.

¹⁰¹ Lutfî, *Tuhfe*, vr. 19b.

¹⁰² Kemal Beydilli, "Polonya", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. XXXIV, 2007, s.309-317.

¹⁰³ Lutfî, *Tuhfe*, vr. 28a.

başarılı olamayınca görevlerinden alınmışlar ve IV. Mehmed bizzat sefere çıkmıştır. Ardından 1678’de başlayan savaş sonucunda Osmanlılar Çehrin Kalesini almışlardır.

Tuhfe’ye göre Mısırî, Rusya seferi başladığında savaşa katılması için davet edilmiş ve Mısırî de bu amaçla Edirne’ye gelmiştir. Ancak *Tuhfe*’de oldukça belirsiz bir şekilde aktarıldığına göre, Mısırî Selimiye Camii’ndeyken birden sürgün emri gelmiş ve Mısırî, Limni’ye sürülmüştür.¹⁰⁴

2.4. *Tuhfetü’l-Asrî Fî Menâkıbi’l-Mısırî*’nin Kaynakları

Mustafa Lutfî *Tuhfe*’nin yazımında hem yazılı hem sözlü kaynaklardan yararlanmışır. Aşağıda bu kaynakların neler olduğu ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir.

2.4.1. Yazılı Kaynaklar

Burusavî Belîğ Efendi - Güldeste-i Riyâz-ı İrfân

Güldeste-i Riyâz-ı İrfân, Baldırzâde Mehmed Efendi’nin *Ravzâ-i Evliyâ* (1649) adlı eserine zeyl olarak yazılmışır. *Ravzâ-i Evliyâ* Bursa tarihiyle ilgili ilk eser olarak bilinmektedir. *Güldeste-i Riyâz-ı İrfân* (eserin tamamlanışı 1722) beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde padişah, şeyhzade ve vezirler; ikinci bölümde meşayih, vaiz ve dervişler; üçüncü bölümde alim ve müderrisler; dördüncü bölümde şairler ve beşincisinde müzisyen, hattat, nakkaş, meddah ve hekimler anlatılmışır.¹⁰⁵

Tuhfe’de Mustafa Lutfî “Burusavî Belîğ Efendi *Güldeste-i Riyâz-ı ‘İrfân*-nâm kitâbında mûmâ-ileyhiñ terceme-i hâlini şu şüretle tasîr buyurmuş ki” diyerek kitaptan alıntılararak Vani Efendi hakkında bilgi aktarmıştır. Mustafa Lutfî’nin menâkıpta her zaman sözlü kültür üzerinden nakledilmiş bilgileri kullanmış olmasına rağmen, *Vâkıât*’ın aksine Vani Efendi hakkında yazılı bir kaynaktan bilgi vermesi ilginçtir.

¹⁰⁴ Lutfî, *Tuhfe*, vr. 34a.

¹⁰⁵ Abdülkerim Abdulkadiroğlu, “Güldeste-i Riyâz-ı İrfân”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.XIV, 1996, s. 257.

İbrahim Râkım Efendi – Vâkıât-ı Mısırî

Vâkıât, Mustafa Lutfî'nin en temel kaynağıdır. Metinde anlatılan sözlü kaynaklar da bu kitaptan aktarılmıştır. Bu tezde Kamil Beki'nin “İbrahim Râkım Efendi Vâkıât-ı Niyâzî-i Mısırî İnceleme-Metin”¹⁰⁶ başlıklı tezi kullanılmıştır. Bu eser hakkında ayrıntılı bilgi üçüncü bölümde verilmiştir.

Mısırî'nin Eserleri

Mustafa Lutfî *Tuhfe*'de Mısırî'nin kendi eserlerini kaynak olarak kullanmamıştır. Mısırî'nin çok bilinen *Mevâidü'l-İrfân* adlı eserinden ya da kendi hatıralarını yazdığı *Mecmuâ-i Kelimât-ı Kudsiyye-i Hazret-i Mısırî* adlı eserinden alıntı yapılmamış, sadece Mısırî'nin eserlerinin anlatıldığı kısımda varlıklarından bahsedilmiş ancak kaynak olarak kullanılmamıştır.

2.4.2. Sözlü Kaynaklar

Tuhfe'de Mustafa Lutfî sözlü kültür üzerinden kendinin öğrendiği yeni bilgiler aktarmamış, İbrahim Râkım'ın *Vâkıât*'ta anlattıklarını aktarmaya devam etmiştir. Mustafa Lutfî'nin sözlü kültürdeki bu aktarmayı değiştirmeden devam ettirmesi, bunun doğruluğuna hem kendisinin hem çevresindekilerin inandığını göstermektedir.

Râkım'ın ve dolayısıyla Mustafa Lutfî'nin kendilerinden rivayet aktardığı kişiler şunlardır:

- Halifesi Ulu Cami İmamı II. Murad hatibi Abdurrahim Efendi
- Halifesi Kassâb el-Hâc Hasan Dede
- Halifesi Es-Seyyid eş-Şeyh Muhammed Emin Efendi
- Halifesi Şeyh Mustafa Efendi

¹⁰⁶ Kamil Beki, “İbrahim Râkım Efendi Vâkıât-ı Niyâzî-i Mısırî İnceleme-Metin”, Bursa, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1997.

- Halifesi (Kavala Şeyhi) Şeyh Mustafa Efendi

Mustafa Lutfî, bu isimleri Mısırî'nin kerametlerini anlatacağı zaman zikretmiştir. Bu isimlerin ortak özelliğinin de Mısırî'nin halifeleri olması göz önünde bulundurulursa Lutfî'nin (ve Râkım'ın) anlatılan keramet inandırıcılığını Mısırî'nin halifeleri vasıtasıyla sağlamaya çalıştığını söylemek mümkündür.

Lutfî bazı keramet rivayetleri aktarırken özel olarak isim zikretmemiş, bu anlatıların herkes tarafından bilindiğini ya da güvenilir insanlar tarafından aktarıldığını söylemekle yetinmiştir. Örnek olarak “İşbu hikāye-i ‘acîbe daği mütevâtîren menkûldür ki”, “Ehl-i seyr bu tarzla haber vermişler ki”, “gūşvāre-i ihvān-ı şafāda mütemekkin dūrer-i mūkāşefāt-ı ġarîbeden biri budur ki” diyerek bazı kerametleri bu şekilde aktarmıştır. Bazı durumlarda ise “Ve daği muġāyir-i fenn ü tıbb hāl-i ‘acîbedendir ki” diyerek kimden aktardığını söylemeden bir rivayeti aktarmıştır. Lutfî'nin bu aktarımları Râkım'dan rivayet ettiğini söylemek mümkündür.

2.5. Eserin Üslup ve Dil Özellikleri

Mustafa Lutfî'nin dili klasik süslü nesir özelliklerini taşımaktadır. Öncelikle yoğun Arapça ve Farsça kullanımı ve bu kelimelerle kurulan terkipler ve seciler dikkati çekmektedir. Mustafa Lutfî'nin bu anlatımı metni şiirselleştirmiş ve ahenk katmışsa da, Mehmed Şemseddin'in ifadesi üzere, kendi döneminde de anlaşılması kolay olmayan bir metin yazılmasına da yol açmıştır. Metinden örnek vermek gerekirse mesela Ümmî Sinan'ın Niyâzî Mısırî'nin rüyasını keşfetmesi şu şekilde ifade edilmiştir:

(...) ol ‘ālim-i Ümmî-iştihār ve fāzıl-ı fezā’-il-şi’ār ve kāmīl-i füyūzāt-āşār şeyh-i pīr ü civān Şeyh Yūsuf Ümmî Sinān (quddise sırruhu’l-Müste’ān) hāzretleri lisān-ı reşādet-beyānıyla hīṭāb buyurup “Muḥammed dervīş filān vaktde filān maḥalde görilen ve ābdest ibrīġi ḳalaylayan üstād-ı kāmīl-nihād ta’accüb-nümā ve taḥsīn ü āferīne sezā degil midir?” mişilli kelimāt-ı inkişāf-āyātla keşf-i vākı’a-i sābıka ve akd-i rābıta-i lāhika ve irtibāt-ı rişte-i fā’ika buyurup (...)

Alıntıdaki koyu renkli kelimeler incelendiğinde bu kelimelerin, anlatımı şiire yakın bir ahenge yaklaştırdığını görebiliriz. Altı çizili kelimeler ise bu kısa alıntıdaki terkipleri

göstermektedir. Lutfî terkiplerini genellikle üç kelimeli olarak kurmuş ve metne bu şekilde bir ahenk kazandırmıştır.

Aşağıdaki alıntıda Mısırî'nin sefer için Edirne'ye gittiği söylenmektedir. Bu alıntıda bir medih ya da anlatılacak başka bir özel olay olmamasına rağmen metnin devamında olduğu gibi özenli bir anlatım söz konusudur. Bu alıntıda tamlamaların iki kelimededen mürekkep şekilde yapıldığı görülmektedir:

Üslub-ı mezbûr üzere güzârende-i eyyâm u mirârende-i hengâm eylemekde iken Rusya seferi zuhûr ve yine devlet-i 'aliyyeden da'vet şudûr itmekle ârzû-yı cihād u h^wâheş-i harb vācibü'l-i'timād olan zevât tecemmu' vü techîz sefere tavaḳḳu' eyleyenler şedd-i raḥl ü 'azîmet ve ḥazret-i şeyḥ ma'îyyetiyle riḥlet [34a] idüp her merhale envâr-ı zikru'llāh ile mālî ve her memerr-i mesāfe berekât-ı ta'ām u ihtirâmdan gayr-ı hālî ola ola üç yüz mikḍâr ceng-cüy-ı sâhib-i ezkâr ile kat'-ı merâhil ve mahrûsâ-i Edirne'ye dâhil olmuşlar.

Dolayısıyla Mustafa Lutfî eserinde farklı tamlama çeşitlerini kullanmış, metin boyunca seciyi devam ettirmeye özen göstermiştir.

Klasik nesirde sıklıkla görüldüğü gibi Mustafa Lutfî de Arapça ayet ve hadisleri, şiirleri, vecizeleri vb. metin içinde çevirmeden alıntılanmıştır. Örneğin:

(...)Câmi'ü'l-Ezher'de ve “*fevḳa külli zî 'ilmi 'alîm*”^{*} mefâdı üzere tadrîs ve tederrüse mübâşeret (...)

gibi ayetlerden alıntı yapmanın yanında, bazı terkipleri tamamen Arapça yazdığı da olmuştur:

(...) târiḥ-i hicret-i risâlet-penâhî ('aleyhi's-şalavâtü's-selâm) efendimiz biñ seksen [m. 1669/1670] 'adedine ḳadem-zen olmaḳda ḥasbeten lillâhi te'âlâ ve ṭaleben li-merzâti resûlihi'l-mu'allâ ve muḥabbetü's-şeyḥi ü şüfiyyîni'l-vāsılîn bi-merâtibi a'lâ^{**} ḥalâ ol pîr-i 'âlîşâna nisbetle bālâ vü a'lâ olan (...)

Lutfî genel olarak bilindik ayetleri ve dua kalıplarını Arapça yazmış olsa da bunlar da metnin anlaşılmasını zorlaştıran bir başka unsur sayılabilir. Bunlara ek olarak tahmin

* Yusuf Suresi, 76. Ayet: “Her bilenın üzerinde bir bilen vardır”.

** “Yüksek mertebeli peygamberin rızasını ve en yüksek mertebeye ulaşmış sufilerin şeyhinin muhabbetini talep ederek”

edilebileceği üzere her bölüm sonu Arapça dua cümleleriyle bitirilmiştir, mesela “*Allāhümme enfa‘nā bi-berekāti enfāsihi’l-beriyye*” gibi.

Yukarıdaki örnekler metnin üslûbu hakkında bir fikir vermesi açısından aktarılmıştır. 19.yy’da Lutfî’nin yaşadığı çevrede bu ifadeler yaygın bir kullanıma sahip olduğu için Arapça olarak kullanıldığını söylemek mümkün olsa da aynı zamanda Lutfî’nin kendi üslûbunu güzelleştirmek, Arapça bilgisini göstermek ve metnini daha “alımlı” bir hale getirmek için bu şekilde yazdığını da söylemek mümkündür.

Daha önceden belirtildiği üzere Mustafa Lutfî’nin bu üslûbu ilk bakışta okuru zorlasa da metnin akışına aşinalık kazandıkça metnin ahengi okumayı daha keyifli hale getirmektedir. Harun Tolasa *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*’nde klasik nesirde kullanılan yoğun anlatımın bazen metni tamamen anlamsız, “kuru bir ahenk yığımı”¹⁰⁷ haline getirdiği iddiasını belki başka metinlerde görmek mümkünse de Mustafa Lutfî’nin üslûbunu bunun dışında tutmak gerekecektir. Metnin dilinin orta bir zorlukta olduğunu kabul etmekle beraber, bu dile alıştıktan sonra secileri takip etmek, terkiplerde seçilen kelimelerle anlatıcının duygu ve düşüncelerine dair çıkarımlar yapabilmek bu metni zenginleştiren unsurlardan olmuştur.

Lutfî metinde az da olsa kendi şiirlerine de yer vermiştir. Bu şiirler incelendiğinde şiirlerin Lutfî’nin nesrine nazaran daha yalın bir dilde yazıldığını söylemek mümkündür. Örneğin abisi Şeyh Bedreddin Efendi’nin vefatı üzerine yazdığı manzumeyi örnek olarak alırsak:

Ekber evlād vākıf-ı ‘ārif-i sırr-ı Hudā

Fazıl u nihrîr ü dānā mādih-i Āl-i ‘Abā

Hayderî-meşreb Hasan-sîret muhibb-i Ehl-i Beyt

Vâriş-i ‘ilm-i buṭūn-ı mürşid-i rāh-ı beḳā

¹⁰⁷ Harun Tolasa, “Divan Nesri”. *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, C.II, İstanbul, Dergah Yayınları, 1977, s. 342-343.

Altı yıl miqdārı oldu cā-niṣīn-i ḥānḳāh
Bāni-i ṣānī denilse ṣānına el-ḥaḳḳ sezā

‘İrci’i ‘aṣr-i Muḥarremde iriṣdi gūṣına
Eyledi Ṣāh Ḥüseyn-i Kerbelā’ya iḳtidā

Ḳaṭre-i mātemle tāriḥ yazdı Luṭfī dāderi
Şeyḫ Bedreddīn Efendi dār-ı ‘Adn’i ḳıldı cā

III. ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

NİYAZÎ MISRÎ MENÂKİBNÂMELERİNİN KARŞILAŞTIRMALI İNCELEMESİ

3.1. Niyâzî Mısırî Menâkıbnâmeleri

Vâkıât, *Tuhfe* ve *Gülzâr* dışında Mısırî hakkında yazılmış iki menâkıbnâme daha bulunmaktadır. Bunlardan biri müellifi bilinmeyen *Menkabe-i Mısriyye*'dir. Kısa bir eser olan *Menkabe-i Mısriyye* on beş varaktan oluşmaktadır. Bir mukaddime ve iki bölümü olan eserde Mısırî'nin kendisini ziyarete gelmeyen dervişler hakkındaki eleştirilerine yer verilmiştir.¹

Mısırî hakkında yazılan bir diğer menâkıbnâme Abdî-i Siyâhî tarafından yazılan *Menâkıb-ı Niyâzî-i Mısırî*'dir. Abdî-i Siyâhî Mısırî'nin türbedarlarından ve 1851 senesinde vefat etmiştir. Eser çoğunlukla Mısırî'nin Limni'de yaşadıkları hakkında bilgiler vermektedir. Mustafa Tatçı'nın aktardığına göre Abdî-i Siyâhî, anlattıklarını Şeyh Mahmud'dan rivayet etmektedir ancak tarihsel olarak Abdî-i Siyâhî'nin Şeyh Mahmud'u görmüş olması mümkün değildir.²

3.2. İncelenen Niyâzî Mısırî Menâkıbnâmeleri Hakkında

Niyâzî Mısırî'nin hayatı hakkında birçok çalışma yapılmışsa da onun hakkında yazılmış menâkıbnâmelerin karşılaştırmalı incelenmesi yapılmamıştır. Mısırî hakkındaki menâkıbnâmelerin metin neşirleri gerçekleştirilmiş ancak bunların birbirleriyle ortak ve farklı yönleri ortaya konmamıştır. Bu bölümde *Tuhfetü'l-Asrî* merkezde olmak üzere yazılmış üç Niyâzî Mısırî menâkıbnâmesi incelenecektir.

¹ Mustafa Tatçı, *Limni'de Sürgün Bir Veli -Niyâzî Mısırî'nin Hatıraları-*, İstanbul, H Yayınları, 2010, s. 7.

² A.g.e., s. 3-4

Bu incelemede menâkıbnâmelerin tarihsel anlatıya ne kadar paralel olduğunun incelenmesinden ziyade, üç farklı menâkıbnâmede Mısırî'nin hayatının ve menkıbelerinin hangi sırayla anlatıldığı, hangi menkıbelerin anlatılıp hangilerinin anlatılmadığı, anlatılan menkıbelerde farklılıklar olup olmadığı ortaya konacak ve böylelikle zaman içerisinde Mısırî menâkıbnâmelerinin nasıl bir değişime uğradığı incelenecektir.

İbrahim Râkım Efendi – *Vâkıât-ı Mısırî*

İbrahim Râkım Efendi 1680 yılında Bursa'da dünyaya gelmiştir. Niyazi Mısırî'nin 1694'te vefat ettiği göz önünde bulundurulursa Râkım Efendi'nin çocukken Mısırî'yi görmüş olabileceği düşünülebilir. İbrahim Râkım Efendi Mısırî'nin iki farklı halifesinin öğrencisi olmuştur. Öncelikle İshak Hocası Şeyh Ahmed Efendi'den ardından Mevlevî Şeyh Mehmed Efendi'den ders almıştır.³ İbrahim Râkım Mısırî'nin halifelerinden tasavvufî eğitim almışsa da Mısırî dergahında şeyhlik yapmamış, Bursa mahkemesinde ikinci katip olarak görev yapmıştır.

Vâkıât'da Niyâzî Mısırî'nin öncelikle doğumu, eğitimi ve sürgünleri anlatılmış, ardından Mısırî hakkında rivayet edilen kerametler nakledilmiştir. Metnin akışına bakıldığında Râkım'ın tahkiye edici bir üslup kullanmadığı, olayları sebep-sonuç ilişkisine ya da bir bağlama göre anlatmadığı, sadece elinde bulunan bilgileri naklettiği görülmektedir. Mehmed Şemseddin tarafından yetersiz bulunsa da, Lutfî'nin *Tuhfe*'de bu anlatıyı bölümlendirerek ve daha takip edilebilir bir şekilde hazırlayarak yeniden yazması metnin anlaşılması açısından önemli bir adım olmuştur. Ayrıca Lutfî birçok kerameti, Mısırî'nin biyografisine dahil olacak şekilde anlatmış, kerametlerin hepsini metnin sonuna bırakmamıştır.

İbrahim Râkım *Vâkıât*'ta Arapça ve Farsça kelimelerle yüklü bir Türkçe kullanmıştır ancak üslubunun Mustafa Lutfî kadar süslü olduğunu söylemek zordur. Ayrıca Râkım aktardığı birkaç beyit dışında Mısırî'nin şiirlerini ya da olaylar/vefatlar hakkında yazılan tarihleri Lutfî kadar sıklıkla aktarmamıştır. Bunda Râkım'ın bu eseri

³ Hasan Basri Öcalan, "İbrahim Râkım Efendi Vâkıât'ı Ekseninde Mısırî Portresi", **Niyâzî Mısırî -Dönemi ve Tesirleri**, Ed., Mustafa Efe ve Olcay Kocatürk, Bursa, Orhangazi Belediyesi Yayınları, 2018, s.78.

erken bir dönemde yazmasının etkisi olabileceği gibi kendisinin şiir aktarmayı tercih etmemesi de etkili olmuş olabilir.

Vâkıât Mısırî'nin vefatından kısa bir süre sonra yazılmış olmasından ötürü diğer menâkıbnâmelerde anlatılan Mısırî dergahı şeyhlerinin hayatlarını ve bu şeyhlerin bazı kerametlerini içermemektedir. İbrahim Râkım eserde kendisi hakkında da bilgi vermemektedir. Diğer menâkıbnâmelerle kıyaslandığında *Vâkıât*'ın sadece Mısırî'nin hayatı ve kerametlerine odaklandığını, diğer menâkıbnâmelerin ise bunun yanında Mısırî dergahının şeyhlerine de oldukça geniş yer verdiğini söylemek mümkündür.

Mustafa Lutfî Efendi – *Tuhfetü'l-‘Asrî fî Menâkıbî'l-Mısırî*

Bu tezin de temel konusu olan bu eser birinci bölümde detaylı bir şekilde incelenmiştir.

Mehmed Şemseddin Ulusoy – *Gülzâr-ı Mısırî Yâdigâr-ı Şemseddîn*

Asıl adı *Gülzar-ı Mısri Yedigâr-ı Şemseddin* olan kitap Mısri dergahının son şeyhi Mehmed Şemseddin tarafından 1912'de yazılmıştır. Mehmed Şemseddin eseri yazma sebebini Niyazi Mısri'nin hayatını herkesin anlayabileceği bir dilde yazmak olarak belirtmiştir. Şemseddin Efendi'ye göre *Vâkıât*'ta anlatılanların yüzde doksan beşini anlamak pek güçtür. Aynı şekilde Mustafa Lutfî de *Vâkıât*'ı sadeleştirmeden yazdığı için onu da anlamak mümkün değildir. Bu sebeple Şemsi, *Vâkıât*'ı kaynak metin olarak *Gülzâr*'ı sade bir Türkçe ile yazmıştır. Şemsi, Lutfî'nin *Tuhfe*'de yaptığı metin düzenlemesini takip etmemiş, eseri *Vâkıât*'ın yazdığı sıralama ile yazmıştır. Böylelikle önce Mısri'nin hayatı, ardından kerametleri anlatılmıştır.

Diğer menâkıbnâmelerle kıyaslandığında *Gülzâr*'da anlatıcı sesini çok daha net bir şekilde duymak mümkündür. Şemsi, eserini oluştururken Râkım ve Lutfî gibi Mısırî'ye dair bazı rivayetleri aktarmakla yetinmemiş, olaylar üzerine kendi görüşlerini belirtmiş, yeri geldiğinde Mısırî'yi savunmuştur. Örneğin Mısırî'nin Hz. Hasan ve Hüseyin'e peygamberlik atfettiği iddialarına karşı Şemsi, bu konuda uzun açıklamalar yapmış,

Mısırî'nin böyle bir iddiasının olmasının mümkün olmadığını kanıtlamaya çalışmıştır.⁴ Aynı olaya karşı Râkım'ın tepkisi bu iddiayı geçiştirerek söylemek⁵, Lutfî'ninki ise bu iddiadan hiç bahsetmemektedir.

3.3. Niyazi Mısri Menâkıbnâmelerinin *Tuhfetü'l-Asrî fî Menâkıbî'l-Mısri* Ekseninde Karşılaştırılması

Tezin bu bölümünde *Tuhfe*, *Vâkıât* ve *Gülzâr*'ın olay örgüleri karşılaştırmalı olarak incelenecektir. Bunun için öncelikle bu tezin temel konusu olan *Tuhfe*'nin olay örgüsü ortaya konacak ve bu olaylar diğer menâkıbnâmelerde nasıl anlatıldığıyla kıyaslanacak ve menâkıbnâmelerin hangi yönlerden farklılık gösterdiği incelenecektir.

Karşılaştırmada kullanılan bölümlendirme *Tuhfe*'de Mustafa Lutfî Efendi'nin kullandığı bölümlendirmedir. Metni başka açılardan kıyaslamak yerine anlatının kurgusuna göre kıyaslamanın bu inceleme kapsamında daha uygun olduğu düşünülmüştür. Dolayısıyla başlıklar altında öncelikle olayın hangi sırada olduğu ve nasıl anlatıldığı *Tuhfe*'ye göre kısaca özetlenmiş, ardından bu olayın diğer menâkıbnâmelerde nerede ve ne şekilde anlatıldığı gösterilmiştir.

Tuhfe'nin olay örgüsü diğer menâkıbnâmelerle karşılaştırıldıktan sonra *Tuhfe*'nin diğer menâkıbnâmelerden hangi yönlerden farklılaştığının daha açık bir şekilde görülebilmesi için Mısırî'nin tarihsel hayatı ve Mısırî'nin kerametleri ayrı ayrı tablolar halinde incelenmiş, buradan elde edilen sonuçlar IV. bölümde tartışılmıştır.

3.3.1. *Tuhfetü'l-Asrî fî Menâkıbî'l-Mısri*

- **[Mukaddime ve Sebeb-i Telif]:** *Tuhfe*'de kısa bir hamdele ve salveleden sonra Niyazî Mısırî'nin hayatının daha önceden yazıldığı ancak “sırasıyla cem’ ü terkib” olmadığı belirtilmiş ve 1890/1891’de Abdülhamid zamanında Mısırî'nin hayatının

⁴ Ulusoy, *Gülzâr*, s.53-56.

⁵ Beki, “Vâkıât”, s. 70-71.

sırasıyla *Tuhfetü'l-Asrî fî Menâkıbî'l-Mısrî* adlı bu kitapta anlatılacağı iddia edilmiştir. Bunun yanında Lutfî mukaddimeden sonra kendini tanıtan bir dörtlük de yazmıştır [vr. 1b-2a].

- *Vâkıât*'da dua ve Mısrî'ye övgü bulunmasına rağmen sebep-i telif bulunmamaktadır. İbrahim Râkım Efendi mukaddimede kendi hakkında bir şey söylememiştir [s. 1-2].
- *Gülzâr*'da kısa bir dua vardır, Mısrî'ye övgü yoktur. Sebeb-i telif belirtilmiştir: Mehmed Şemseddin eserin yazılma sebebini hem *Vâkıât*'ın hem *Tuhfe*'nin dilinin çok zor olması sebebiyle anlaşılmaması üzerine, 1329 tarihinde *Gülzâr-ı Mısrî Yâdigâr-ı Şemseddin* başlıklı kitapta yazdığını belirtmiştir.

Bu bölümde Şemsî diğer menâkıplardan farklı olarak anlatının nasıl devam edeceğini belirtmiş, bir nevi içindekiler bölümü vermiştir: “Viladet, tahsil, süluk, vefat, keramat-ı aliyyeleri, evlad-ı kiramının ve ulemasının, vesair bendeganın terceme-i halleriyle makam-ı alilerinde postnişin olan meşayih-i kiramın menakıbını ve asar-ı ilmiyye ve şîriyyelerini havi olacaktır.” Bu da anlatının sınırlarının en başta çizilmesi ve okura tanıtılması açısından önemli bir farklılıktır. Mehmed Şemseddin burada kendi ile ilgili bir bilgi aktarmamıştır [s. 31].

3.3.2. Rûkn-i Evvel: Niyazî Mısrî'nin Doğumu ve Seyahatleri (vr. 2b-6a)

- **Çocukluğu ve Eğitimi:** Mısrî'nin ailesi, eğitimi, hangi dersleri aldığı (Kur'an, hatt, ilm-i hal kısacası bütün “mekatib-i ibtidaiyye” dersleri) anlatılmıştır [vr. 2a-2b].
 - *Vâkıât*: Zahiri ilimlerde derinleştiği *Tuhfe*'deki kadar vurgulanmamıştır [s. 2].

- *Gülzâr*: İlm-i zahirden çok ilm-i batın olan sufiyyeye merak saldığı vurgulanmıştır. Mehmed Şemseddin, bu kısımdaki bilgileri Mısırî'nin otobiyografisinden doğrudan aktarmış, kendisi yorum yapmamıştır [s. 31].
- **Nakşibendi tarikatına girmemesi:** Bu bölümde Mısırî'nin, babasının tarikatına dahil olmaması, babasının bu duruma üzülse de sonunda rıza göstererek Mısırî'nin kendi şeyhini bulması için seyahat etmesine izin vermesi anlatılmıştır. Bu bölümde dikkati çeken Mısırî ve babası arasındaki çatışmanın yok denecek kadar az gösterilmiş olmasıdır [vr. 2a-2b].
 - *Vâkıât*: Babasıyla arasındaki çatışma daha belirgin bir biçimde gösterilmiştir [s. 2-3].
 - *Gülzâr*: *Gülzâr*'da bu durum doğrudan Mısırî'nin kendi cümlelerinden aktarılmıştır. Bu aktarıma göre babası, Mısırî'yi kendi tarikatına almak istemişse de Mısırî, o şeyhi ehl-i kemal görmediği için Nakşibendî tarikatına dahil olmamıştır [s. 31].
- **Malatya ve Aspozi:** Lutfî Mısırî'nin seyahatini anlatmadan önce Malatya'yı ve Aspozi'nin tarihini anlatmıştır [vr. 3a-3b].
 - *Vâkıât*'da çok daha kısa bir şekilde bahsedilmiştir [s.2].
 - *Gülzâr*'da bu bölüm alınmamıştır.
- **İlim Seyahati:** *Tuhfe*'de Mısırî'nin ilim için Diyarbakır, Mardin ve Kerbela'ya gittiği, en son Mısır'da Şeyhûniyye medresesinde karar kıldığı ve Ezher Camii'nde eğitim aldığı aktarılmıştır [4a].
 - *Vâkıât*: *Vâkıât*'da Diyarbakır ve Mardin'den sonra Mısır'a gittiği söylenmiştir [s. 3].
 - *Gülzâr*: *Vâkıât* ile aynı şekilde anlatılmıştır.

- *Tuhfe*'de Kerbela'ya gittiği de söylenmesine rağmen diğer menâkıbnâmelerde söylenmemiştir.
- **Abdulkadir Geylani'yi rüyasında görmesi:** *Tuhfe*'de Mısırî zikirle çok meşgul olduğu bir vakitte Abdülkadir Geylani'yi rüyasında görmüş, ardından şeyhine rüyayı anlatmış ve eğer kaderindeki şeyhi bulmaya gitmezse helak olacağını belirtmiştir. Sonuç olarak burada dört sene kaldıktan sonra bu rüya üzerine ayrılmıştır. Bu rüyanın önemi Mısırî'nin ilm-i zahiri bırakması ve ilm-i batını aramasını meşrulaştırmasıdır [vr. 4b-5b].
 - *Vâkıât*: Medresede üç sene kaldığı belirtilmiş, olayın devamı aynı şekilde anlatılmıştır [s. 3-5].
 - *Gülzâr*: Burada rüyanın hangi bağlam üzerine görüldüğü daha açık bir şekilde belirtilmiştir. Anlatıya göre Mısırî'nin şeyhi Mısırî'ye "Sen ilm-i zâhirden vazgeçmezsen sana tarikat ilmi feth olmaz" demiştir. Bunun üzerine Mısırî çok üzölmüş, yıllarca çalıştığı ilmi nasıl bırakacağını düşünmüş ve sonunda rüyasında Abdülkadir Geylani'yi görmüştür. Bu rüya üzerine Kadiri şeyhi Mısırî'ye hilafet vermek istemiş, ancak Mısırî şeyhini aramak için seyahat etmek istediğini söyleyerek Mısır'dan ayrılmıştır [s.32].

3.3.3. Rük-n-i Sani: Niyâzî Mısırî'nin Mürşidine Ulaşması (vr. 6a – 12b)

- **Mısır'dan sonra:** *Tuhfe*'ye göre Mısırî, Mısır'dan ayrıldıktan sonra önce Arabistan ve Rum'u gezmiş, ardından İstanbul'daki Sultanahmet Camii civarındaki Mehmed Paşa Tekyesine gelmiştir. Mısırî daha sonra Bursa'da Ulu Camii yakındalarındaki medreseye gitmiş ve ondan sonra Veled-i Enbiya Cami Şerifi kayyimi Sabbağ Ali Dede'nin evinde misafir olmuştur [vr. 6a].
 - *Vâkıât*: İbrahim Râkım'ın anlattığına göre ise Mısırî, Mısır'dan ayrıldıktan sonra önce Arabistan ve Rum'a gitmiş, buradaki tarikat ve şeriat erbabları

ile dost olmuş, ardından Bursa'ya gitmiş, burada kaside-i bürde için tesbi yazmak istemiştir. Mustafa Lutfî kaside-i bürdeye tesbî yazılmasının hikayesini rûkn-i salisde anlatmıştır. Râkım ve Lutfî'nin olayı anlatışları aynı şekildedir [s. 5].

- *Gülzâr*: Gülzâr'a göre ise Mısırî, Mısır'dan ayrıldıktan sonra belli bir şehre yerleşmemiş, Arabistan, Rumeli ve Anadolu'da şeyhini aramaya devam etmiştir. (Mısırî'nin doğumundan itibaren başlayan otobiyografi alıntısı burda sona ermiştir. Metnin bundan sonrasını Mehmed Şemseddin anlatacaktır) [s. 32].

- **Kalaycı rüyası**: Mısırî'nin hayatında önemli dönüm noktalarından biri gördüğü kalaycı rüyasıdır. *Tuhfe*'ye göre Mısırî Sabbağ Ali Dede'nin evinde iken rüyasında bir kalaycı görmüş. Herkes evanilerini ona götürüp kalaylatırmış. Mısırî de bir abdest ibriğini bu kalaycıya götürmüş ve kalaycı bir kesme aletiyle ibriği keserek hem içini hem dışını temizlemiş ve sonra iki parçayı birbirine birleştirerek Mısırî'ye emanet etmiştir. Mısırî bu rüyanın manasını anlamamış, tabirini gelecek zamana bırakmış ama bu rüyadan sonra yola çıkmış, birçok belde geçerek Uşak kasabasına ulaşmıştır [vr. 6a-6b].

- *Vâkıât*: İbrahim Râkım'ın anlattığına göre Mısırî, Bursa'dan Elmalı'ya gitmek niyetiyle yola çıkmış, yolda birçok belde gördükten sonra Uşak taraflarında bahsi geçen kalaycı rüyasını görmüş, manasını anlamayarak yoluna devam etmiştir. Rüyanın anlatılışı *Tuhfe*'dekine çok benzer şekildedir [s. 6].

- *Gülzâr*: *Gülzâr*'a göre Mısırî Bursa'dan ayrıldıktan sonra henüz bir yerde konaklamadan Anadolu'yu gezerken bir gece rüyasında kalaycıyı görmüş ve bu metinde kalaycı ve Mısırî arasındaki diyalog aktarılmıştır. Kalaycı: "Mısırî Efendi, güğümün dışını herkes kalaylar. Asıl hüner onun içini kalaylamaktır

değil mi?” diye sormuş, Mısrî de: “Evet efendim, öyledir” diyerek cevap vermiştir. Böylelikle bu anlatıda kalaycının maksadı da açıklanmıştır. *Gülzâr*’a göre Mısrî bu rüyadan sonra gördüğü bu kalaycayı aramaya başlamış, sonunda Uşak’a varmış ve Şeyh Mehmed Efendi’nin dergahına misafir olmuştur [s. 32-33].

- **Şeyh Mehmed Uşşakî Zaviyesi:** *Tuhfe*’ye göre bu rüyadan sonra Bursa’dan ayrılan Mısrî Uşak’ta Şeyh Yusuf Ümmî Sinan’ın halifelerinden Şeyh Mehmed Uşşakî zaviyesinde konaklamış, burdaki dervişlerle dost olmuş (bu kısım diğer menâkıplarda yoktur) ve Şeyh Mehmed’in hizmetinde bulunmuştur. Günler böyle geçerken Şeyh Mehmed, Mısrî’ye Ümmî Sinan geldiğinde seni ona teslim ederiz demiş, nitekim Ümmî Sinan da zaviyeye gelir gelmez, sizin yanınızda “Mehmed Mısrî-nâm bir derviş var mı?” diye sormuştur [vr. 6b-7a].
 - *Vakîât:* Olay *Tuhfe*’deki şekliyle anlatılmıştır [s. 6-7].
 - *Gülzâr:* *Gülzâr*’da olayın anlatımı yine kişilerin diyalogları üzerindendir. Buna göre Şeyh Mehmed, Mısrî’ye “Mısrî Efendi! Bizim bir şeyhimiz vardır. Gerçi “Ümmî” şöhretleri marufdur. Lakin, ilm-i hakikatte allamedir. Hızır ile Musa kıssası buna delildir. Ara sıra teşrif ederler, gelmesi yakındır, sizi görüştüreyim, memnun olursunuz” diyerek Ümmî Sinan’ı Mısrî’ye tanıtmıştır. Diğer anlatılarda böyle bir tanıştırma vuku bulmamıştır [s. 33].
- **Ümmî Sinan’a intisabı:** *Tuhfe*’de Mısrî Ümmî Sinan’ı görünce onun rüyasındaki kalaycı olduğunu anlamış ve bu durumla ilgili söylediği şiiri Lutfî aktarmıştır. Ümmî Sinan da bunun üzerine: “Muhammed dervîş filân vaktde filân maḥalde görülen ve âbdest ibriği ḳalaylayan üstâd-ı kâmil-nihâd ta‘accüb-nümâ ve taḥsîn ü âferîne sezâ degil midir?” diyerek Mısrî’nin rüyasından haberdar olduğunu bildirmiştir. Böylelikle hicretin bin elli yedisinde [m. 1647-1648] Mısrî, Ümmî Sinan’a intisap etmiştir [vr. 7b].

- *Vâkıât*: Olay *Tuhfê*'deki şekliyle anlatılmıştır [s. 7].
- *Gülzâr*: Gülzâr'a göre de olay bu şekilde cereyan etmiş, Ümmî Sinan Mısırî'ye: "Nasıl Mısırî Efendi güğümün içini kalaylamak hünerdir, değil mi?" diyerek rüyayı aşık etmiştir [s. 34].
- **Elmalı Günleri**: Mısırî ve Ümmî Sinan bir müddet Uşak'ta kaldıktan sonra Elmalı'ya gitmişlerdir. Mısırî, Elmalı'ya geldiğinde bu şehirdeki hankahda hitabet ve imamet vazifesine verilmiş, ayrıca Ümmî Sinan'ın şeyhzadelerinin eğitimi ve halka vaaz gibi vazifeler de Mısırî'ye verilmiştir. Bir müddet bu şekilde devam ettikten sonra Ümmî Sinan Mısırî'yi mutfak hizmetine vermiş, Mısırî de bunu memnuniyetle karşılamıştır [vr. 8a-9a].
 - *Vâkıât*: *Tuhfê*'deki şekliyle anlatılmıştır [s.7].
 - *Gülzâr*: *Tuhfê*'deki şekliyle anlatılmıştır [s.34].
- **Mısırî'nin dergahtan uzaklaştırılması**: *Tuhfê*'ye göre Mısırî bir gün şeyhinden ve dostlarından ayrı olarak şehir dışında bir hizmete verilmiştir ancak bu uzaklaştırmanın sebebini Lutfî aktarmamıştır. Şehir dışında Mısırî bu uzaklaştırmayı sorgularken karşısına bir ayı çıkmış, ona saldırmış, Mısırî de ancak Ümmî Sinan'dan himmet isteyerek bu saldırıdan kurtulabilmiştir. Metnin devamından anlaşıldığına göre Mısırî bu durumu anlatmak için Ümmî Sinan'ın yanına gitmiş, Ümmî Sinan da "mücâdeleñiz görüldi. Ol gördigüñ dübb-i kerihü'l-liķā yabandan degil, bu hālet-i hayret-efzā berāy-ı maşlahatdır. Kemā-kān umūr-ı me'mūruñuza dāmen be-miyān eyle" diyerek Mısırî'yi teselli etmiştir [vr. 9a-9b].
 - *Vâkıât*: *Vâkıât* a göre Mısırî'nin dergahtan uzaklaştırılma sebebi üstlendiği vazifelerden ötürü kendi zikir derslerinden geri kalmış olmasıdır. Mısırî gönderildiği bu yerde şeyhinden uzakta nasıl ilerleyeceğini düşünürken karşısına bir ayı çıkmış, ona saldırmış ve Mısırî ancak Ümmî Sinan'ın himmetine sığınarak kurtulabilmiştir [s. 7-8].
 - *Gülzâr*'a göre de Mısırî'nin uzaklaştırılma sebebi kendi dersinden geri kalmış olmasıdır. Bunun yanında *Gülzâr*'da Mısırî'nin şehirden uzak bu

yerde kendini dört ayaklı bir hayvana benzetmiş olmasının ardından kendisine bir dağ hayvanının saldırmış olduğu aktarılmıştır. Böylelikle *Gülzâr*'da bu saldırının sebebi daha açık bir şekilde ifade edilmiştir [s. 34].

- **Sılaya gitmek istemesi:** Niyâzî Mısırî sılaya gitmek istemiş ve bunun için şeyhinden izin istemeye gelmiş ancak şeyhi: “Muhammed dervîş bâğbân mîvesinin vakti geldiğini ve gelmediğini bilir gūyâ biz seni sevab-ı şıladan mahrûm olsun dimezüz biliñürden biliñmez çok olduğu ecilden o hûşûş vakt-i âhara merhûndur. Elem-zede ve ğamgîn olma” diyerek Mısırî'nin içinden geçeni keşfetmiş ve onun sılaya gitmesine şimdilik izin vermemiştir [vr. 10a].
 - *Vâkıât:* Mısırî sılaya gitmek istemiş ve şeyhinin izin vermemesinden korkarak ona haber vermeden yola çıkmıştır. Ancak yolda giderken öğrendiği her şeyi unuttuğunu fark etmiş ve bu durumu sadece şeyhim çözebilir diyerek geri dönmüş ve Ümmî Sinan, Mısırî'ye *Tuhfe*'de aktarılan aynı cevabı vermiştir [s. 8-9].
 - *Gülzâr:* Olaylar Vâkıât'taki şekliyle anlatılmış, ancak Mısırî'nin “izin istemek gerekmez” diye düşündüğü eklenmiştir [s. 34].
 - Sonuçta *Tuhfe*'de Mısırî'nin şeyhinden izinsiz bir iş yaptığı aktarılmamıştır.
- **İstanbul ziyareti:** Ümmî Sinan, Mısırî'yi kendi oğluyla beraber İstanbul'a göndermiş ama bir şahsı ziyaret etmelerini yasaklamıştır. Metinde İstanbul'a neden gittikleri ve görüşmemeleri gereken kişinin kim olduğu belirtilmemiştir. Sadece Mısırî'nin denileni yaptığı ve sonunda Ümmî Sinan'ın: “Oğlum Muhammed dervîş bu hûşûşda saña ziyâde muhabbet eyledim ke-enne bir kimseniñ şöhreti böyle nâ-ma'kûl ad ile ma'rûf ola anı ziyâret tefe'ül bi'l-hayr kâ'idesine muhâlifdir. Maqbûl ü merğûb olan 'âkıbetü'l-emre nazar u başiretdir” diyerek memnuniyetini ifade ettiği belirtilmiştir [vr. 10a – 10b].
 - *Vâkıât:* İstanbul'a gidişlerinin sebebi çok net ifade edilmemiş olsa da devlet işleriyle alakalı olduğu söylenmiştir. Ayrıca *Vâkıât*'ta görülmemesi gereken kişinin Oğlan Şeyhi denmekle meşhur biri olduğu da aktarılmıştır.

Vâkıât’ta bu olay *Tuhfe*’de anlatıldığı sırada değil, metnin sonlarına doğru [49b]’de anlatılmıştır. Dolayısıyla bu ziyaret hem anlatış sırası hem de aktardığı bilgiler açısından *Tuhfe*’dekinden çok daha farklıdır [s. 44].

○ *Gülzâr*: *Gülzâr*’da bu olay anlatılmamıştır.

- **Hilafeti:** Mısırî 1057 [m. 1647/1648] tarihinde 1066 [m. 1655/1656] senesine kadar toplamda dokuz sene bu hankahta çalışmış, mutfağa taşıdığı buğday çuvalları sebebiyle sırtında yaralar oluşmuş. Bir gün Mısırî Ümmî Sinan’ın bir yakınına sırtına merhem sürmesini rica edince bu şahıs “nice şühür ü a‘vām riyâzât ü meşakkâte bilâ-şekvâ müdâvemet ve bu derece eziyyet ü zillet ü ‘illete taşabbur ve müşâberet er kişi şânı olup her kişiniñ kârı degildir” diye tefekkür etmiş, Ümmî Sinan da onun bu düşüncesini keşfedip bu şahsa hak vermiş ve netice olarak Ümmî Sinan adet gereği Mısırî’ye hilafet vermiş ve Mısırî daha önceden Kâdirî şeyhinin hilafetini reddetmesine rağmen bu sefer kabul etmiştir [vr. 10b – 11a].

○ *Vâkıât*: *Vâkıât*’ta olay *Tuhfe*’deki şekliyle anlatılmış ancak Ümmî Sinan’ın yakını, Ümmî Sinan’a gidip Mısırî’nin halini arz etmiş ve Mısırî böylelikle halifelik almıştır [s. 9-10].

○ *Gülzâr*: *Gülzâr*’da öncelikle tarih verilmemiş, Mısırî’nin hankahta ne kadar hizmet ettiği belirtilmemiştir. *Vâkıât*’ta olduğu gibi Ümmî Sinan’ın yakını Ümmî Sinan’a giderek Mısırî’nin durumunu anlatmış, Ümmî Sinan da evet ben de farkındayım diyerek bir müddet sonra Mısırî’ye hilafet vermiştir. Bunun yanında Şemsî, Mısırî’nin hilâfeti kabul etmesinin sebebinin artık kırk yaşına gelmiş olması olarak da diğer menâkıbnâmelerden farklı olarak eklemiştir. Ancak *Tuhfe*’de Mısırî’nin, 39 yaşında hilafet aldığı belirtildiği için bu konuda bir kesinlik bulunmamaktadır [s. 35-36].

- **Uşak günleri:** Ümmî Sinan, Mısırî’ye hilafet verdikten sonra onun Uşak’a gitmesini istemiş ancak gitmeden önce Elmalı’da vaaz vermesini istemiş. Mısırî vaaz vereceği sırada her şeyi unutmuş ve konuşamamış, bunun üzerine Ümmî Sinan “Mısırî Efendi tevaşkuf u sükût eyleme ba‘de mâsivâyla tırma” diyerek konuşmasına izin vermiş ve Mısırî “şeyhimiñ ol emr ü himmetiyle ilâ mâşâallâhu

te‘âlâ söyleriz. Bizim için min ba‘d bîm-hırâş yokdur” diyerek vaaz vermiş ve sonrasında Uşak tarafına doğru yola çıkmıştır [vr. 12a – 12b].

- *Vâkıât*: *Vakîât*’a göre Mısırî halife olduktan sonra Uşak’a gelmiştir. Ancak İbrahim Râkım Mısırî’nin Uşak’a gönderilmesinin sebebini de açıklamaktadır. Bu sebebe göre Mısırî, Elmalı’da tamamlayamadığı esmayı burda tamamlayacak ve zikir halkalarına katılacak, kadın ve erkeklere vaaz verecek şekilde günlerini ihya etmek üzere irşad makamına oturmak için Uşak’a gitmiştir [s. 9-10].
- *Gülzâr*: *Gülzâr*’da da Mısırî’nin Uşak’a gönderildiği belirtilmiş, bunun üzerine oradaki dervişler Ümmî Sinan’a Mısırî’yi neden Bursa’ya göndermediğini sormuşlar, Ümmî Sinan da “Bi-kudretillahi’s-Settar, biz görmezsek sizler görürsünüz, Mısırî Mehmed Derviş ne Uşak’a ve ne de Bursa’ya ve ne de dünyaya sığar değildir. Kibar ve kümmelden madud büyük bir mürşid-i şöretgir olur” diyerek Mısırî’nin geleceğini keşfetmiştir [s. 36].

3.3.4. Rûkn-i Sâlis: Mısırî’nin Uşak’a ve Diğer Beldelere Gitmesi (vr. 13a – 19a)

- **Ümmî Sinan’ın Mısırî’nin büyüklüğünü keşfetmesi**: Mısırî Uşak’a gittikten sonra Elmalı’daki dervişler Ümmî Sinan’a Mısırî’yi neden Bursa gibi daha büyük bir yere göndermediğini sormuş o da “bi-ķudretillāhi’l-Meliki’s-Settār bizler görmezsek sizler görürsünüz, bizim Mısırî Muhammed Derviş ne ‘Uşak’a ne Burusa’ya ve ne āķar diyāra sığar degüldür. Cālis-i manşıb-ı kutb-ı kibār ve mürşid-i pür-iştiķār olsa gerekdir” diyerek cevap vermiştir [vr. 13a].
 - *Vâkıât*: Olay *Tuhfe*’deki şekliyle anlatılmıştır [s. 10].
 - *Gülzâr*’da bu olay Mısırî Uşak’a varmadan önce anlatılmıştır [s. 36].
- **Uşak ve Çal kazası günleri**: Mısırî Uşak yakınlarında bir camide zikir ile meşgul olurken Çal kazasından bir ahali Şeyh Mehmed Efendi’ye gelerek kendileri için “bir dindār zāt-ı fezā’il-şi‘ār” talep etmişler ve Mehmed Efendi Mısırî’yi göndermiştir. Burada Mustafa Lutfî’nin olayı anlatışı diğer menâkıbnâmelerden

farklıdır. Lutfî'ye göre Mısırî Çal'a gitmiş, orda memnurlukla karşılanmış, herkes Mısırî'yi can kulağıyla dinlemiş ve Mısırî de Kuran-ı Kerim'in şeriatinden, Peygamberin hadislerinden başka bir şey anlatmadığı halde çok kısa bir süre sonra Uşak'a dönmüş, Mısırî'nin neden kısa bir süre kaldığına dair bir sebep söylenmemiştir. Diğer menâkıbnâmelerde Mısırî'nin Kuran ve Sünnet üzere vaazlar verdiği özellikle söylenmemiştir [vr. 13a – 13b].

- *Vâkıât*: *Vâkıât*'a göre ise Çal kazası sakinleri “bizde hem fakihlik ider hem şeyhlik bilir bir ulema vardır” diyerek Mısırî'yi istememiş ve göndermişlerdir [s. 10].
- *Gülzâr*: *Gülzâr*'a göre ise Çal kazası sakinleri aslında bir mürşid istemedikleri halde “bizim de böyle bir mürşidimiz var” demek için birini çağırmışlar, Mısırî ise bu hali anlayınca Uşak'a dönmüştür [s.36].
- **Kütahya günleri**: Aradan kısa bir süre geçtikten sonra bu sefer Kütahya'dan insanlar gelip kendileri için “post-ı meşîhata sezâ bir mürşid-i reşâdet-ârâ ve merd-i kâmil-i fezâ'il-pîrâ” talep etmişler, bunun üzerine Mehmed Efendi yine Mısırî'yi Kütahya'ya göndermiştir. Mısırî burada Halvetiyye şeyhzadesi Yahşi-zade Ahmed Efendi'nin ve diğer halkın terbiyesiyle ilgilenmiş, Kur'an ve sünnet üzere ibadeti göstermiş. Günler bu şekilde geçerken Mısırî, Ümmî Sinan'ın vefat ettiğini öğrenmiş ve Yahşîzade de şeyhlik hizmetini ifa edebilecek hale geldiği için Mehmed Efendi zaviyesine dönmüştür [vr. 14a – 14b].
 - *Vâkıât*: *Vâkıât*'ta Yahşîzade Ahmed Efendi'den bahsedilmemiştir. Mısırî buradaki halkla güzel ilişkiler kurmuş, öğrenmek isteyenlere tarikat adabını anlatmıştır. Günler böyle geçerken Râkım'ın ifadesiyle “ehl-i sünnet geçinenlerden bazıları” Osmanlı devleti tekkeleri yasaklamışken neden Mısırî devletin sözünü dinlemiyor diyerek isyan etmeye başlamışlardır. Râkım'ın anlattığına göre dedikodular öyle artmıştır ki Mısırî'yi şehit etmek bile istemişlerdir. Bunun üzerine Mısırî fitne çıkarmamak için Uşak'a dönmüştür [s. 11].

- *Gülzâr*: Şemsî de olayı Râkım'ın anlattığı şekliyle anlatmış, ayrıca diğer menâkıbnâmelerden farklı olarak burada kaldığı süre içerisinde Mısırî'nin oturduğu odanın tavanının açıldığını ve semavatın kendine keşf olduğunu bildirmiştir. Bunun gibi başka harikalar zuhur etmişse de Mısırî'nin sabrı tükenmiş ve Uşak'a dönmüştür [s. 36 – 37].
- **Bursa Günleri:** Mısırî Şeyh Mehmed Efendi'den izin aldıktan sonra 1071 [m. 1660-1661]'de Bursa'ya Sabbağ Ali Dede'nin evine gitmiştir. Mısırî bu defa Bursa'ya yerleşmek için geldiği için önce Şehreküsdü mahallesi camii hücrelerinde, ardından dergah inşasına kadar Şeker Hacı mahallesi camiinde kalmıştır. Mısırî buranın ahalisiyle dost olmuş, Ulu Cami'de vaazlar vermiş, Kuran okumuştur. Mısırî kendisine gönderilen yemekleri dervişlere ikram etmiş, kendisi çok az yemekle idare etmiştir. Diğer menâkıbnâmelerin aksine Lutfî, Mısırî'nin hayatını kronolojik olarak anlatma iddiasında olsa da, evlendiğini burada anlatmamıştır [vr. 15a].
 - *Vâkıât*: Râkım'ın anlattığına göre Mısırî, Yıldırım'ın yaptırdığı caminin yanındaki medresede; Pars Bey'in yaptırdığı camiinin haziyesinde; Sabbağ Ali Dede'nin evinde; Şeker Hoca mahallesindeki camiide kalmış, çok az yemekle günlerini geçirmiştir. *Tuhfe*'den farklı olarak *Vakıat*'ta, Mısırî'nin bu süre içerisinde evlenmek istediği anlatılmıştır. [s. 13].
 - *Gülzar*: *Gülzâr*'da da Mısırî'nin konakladığı yerler *Tuhfe*'deki şekliyle anlatılmış, çok az yemek yediği söylenmiştir. Bunun yanında Şemsî de bu bölümde Mısırî'nin evlilik sürecini Râkım'ın anlattığı şekilde anlatmış, ikinci evliliğinden sadece Şeyh Ali Efendi'nin doğduğunu söylemiş, kızını söylememiştir [s. 37-38].
- **Ağacı hareket ettirme kerameti ve ağaçların Mısırî'ye selam vermesi:** Günler bu şekilde geçerken Ümmî Sinan'ın Mısırî için ettiği dua kabul olmuş. Kasap el Hâc Hasan Dede'nin anlattığına göre Mısırî bir gün kaplıcaya giderken yolda insanları rahatsız eden bir ağaç görmüş ve “Eger bir velî-i hâk ve kûtb-ı muṭlaḳ şu miyân-ı rāhda yatan cemād-ı şecer-i maḳṭû'a bi-emrillāh yûri ve keṇara çekil dimeli olsa

bilā-tavaḫḫuf bī-rūḥ ve bī-gūṣ ve bī-idrāk iken emre imtişāl eyler” dediği vakitte ağaç hareket ederek yoldan çekilmiş. Buna benzer başka bir olay ise bahçedeki ağaçlara “bir velī-i ‘ālī eşcāra daḥi selām vormeli olsa bi-ḳudretillāh-i te‘ālā mesmū‘ı olup reddü’s-selām ider” dediğinde ağaçların eğilerek Mısırî’ye selam vermesi ve Mısırî’nin “sözümüz meşelâlıdır” dediğinde normal hallerine dönmeleridir [vr. 15b- 16a].

- *Vâkıât*: Olay *Tuhfe*’deki şekliyle anlatılmıştır [s. 45-46].
- *Gülzâr*: Olay *Tuhfe*’deki şekliyle anlatılmıştır [s.72-73].

- **Mısırî’nin evlilikleri**: Mısırî Mehmed Çelebi adında birinin kızıyla evlenmiş, ancak kısa bir süre sonra “duḡter-i mezbûre bıkır olduḡu hâlde ve kendüler dahi mezbûreden râzı iken” kızıdan ayrılmış ve bunun sebebini “benim niyyetim bu ümmet için mev‘ūd olan ‘akd-i niḳāḥ-ı şer‘î ecr-i cezîlî ile me‘cūr olmaḡdır. Mümkin olursa dört ‘aḡdi cem‘ itmek melḡūzumdur” diyerek cevap vermiştir. Metnin devamında Lutfî, Mısırî’nin Hacı Mustafa’nın kızıyla evlendiğini ve bir erkek ve bir kızı olduğunu söylemiştir. Mısırî’nin *Tuhfe*’deki evlilikleri diğerk menâkıblarda anlatıldığı şekilde gerçekleşmiştir. Fark ise Lutfî, Mısırî’nin bir kız bir oḡlan iki çocuḡu olduğunu aktarmıştır. Diğerk menâkıplarda anlatıcılar bu olayı anlattıktan sonra başka bir yorum eklememişler ancak Lutfî “Ol ḡazretiñ ef‘ālî vü aḡvālî envā‘-i vâridât-ı İlâhiyye vü ‘atıyye-i mevhibe-i Sübhāniyyeden ma‘dūd idüḡi bī-reyb ü ḡümāndır.” diyerek Mısırî’nin bu davranışını meşrulaştırma yoluna gitmiştir [vr. 16b-17b].

- *Vâkıât*: *Tuhfe*’deki şekliyle anlatılmış ancak sadece Şeyh Ali Efendi’nin doğumunu söylemiş, kızını söylememiştir [s. 13].
- *Gülzâr*: *Vâkıât*’la aynı şekilde anlatılmıştır [s.38].

- **Kasîde-i Bürde’ye tesbî‘ yazması**: Mısırî İmam Bûsirî’nin kasîde-i bürdesine tesbî‘ yazmak istemiş ancak bir türlü muvaffak olamıyormuş. Halini bir kimseye anlatmış ve o kimse bunu yazabilmek için sahibinden izin alması gerektiğini söylemiş, Mısırî de Hz. Peygamber’den müsaade istemiş. Daha sonra Mısırî bir gece rüyasında Hz. Peygamberi görmüş. Rüyaya göre Hz. Peygamber Atıcılar

denilen mevkide ashabıyla oturmuş, Mısırî de onları uzaktan seyredemiş. Hz. Peygamber öğle namazını kıldıktan sonra Mısırî'ye nazar etmiş, bunu gören Mısırî'nin duyguları coşmuş ölümsüz hayat suyunu içmek istemiş. Hz. Peygamber izin verince o da kana kana içmiş ve Hz. Peygamber Mısırî'nin abdest almasını istemiş, Mısırî de almış ve uyandıktan sonra on gün içerisinde kasideyi tamamlamış. Lutfî kasidenin matlânı da eserinde aktarmıştır [vr. 17b-19a].

- *Vâkıât*: Olay *Tuhfê*'deki şekliyle anlatılmıştır [s. 5-6].
- *Gülzâr*: Şemsî de metnin devamında kaside-i bürde için tesbi yazılmasını anlatmıştır. Ancak Şemsî, Lutfî'den farklı olarak olayları Mısırî'nin *Mevâid* adlı eserinden aktarmıştır. Şemsî'nin aktardığı olay, Lutfî'nin anlattığıyla benzerdir ancak bazı farklar mevcuttur. Şemsî'nin aktardığına göre Hz. Peygamber rüyasında Mısırî'ye atı yakalamasını istemiş, Mısırî de yakalayıp getirmiş ve sonra dayanamayıp “ilm-i ilâhînin madeni burasıdır” vb. diyerek Hz. Peygamberin dudaklarını öpmüş, Hz. Peygamber de karşı çıkmamış. Ardından Hz. Peygamber Mısırî'ye namaz kılması için abdest almasını söylemiş ve Mısırî de bu sırada uyanmıştır. Şemsî bu bölümde ayrıca Râkım'ın bir tarih yanlışını düzeltmiştir [s.40-41].
 - Râkım'ın anlattığına göre Mısırî, kaside-i bürde tesbi'ini 1055'te yazmıştır, ancak Mısırî *Mevâid*'de 1075'te yazdığını söylemiştir. Dolayısıyla Şemsî de Mısırî'nin söylediğini esas alarak metni o şekilde düzenlemiştir. Aynı şekilde Lutfî'nin de bu konuda Râkım'dan farklı olarak 1075'te yazdığını söylemesi Râkım'ın tarih hatasının düzeltilmesi bakımından önemlidir.

3.3.5. Rûkn-i Rabi': Niyâzî Mısırî'nin Bursa'da Hankah İnşa Etmesi (vr. 19a-25b)

- **Vânî Efendi ve tekkelerin yasaklanması**: Bu bölümde Lutfî, Mehmed Vânî Efendi'yi tanıtmış, sufilere karşı çıkan ayaklanmayı anlatmış, ardından devranın ve semanın yasaklanmasını ama Mısırî gibi bazı sufiyyunun devranı

bırakmadıklarını, ama bazı insanların Mısırî hakkında dedikodu ettiklerini anlatmıştır [vr. 19a-20a].

- *Vâkıât*: Olay *Tuhfe*'deki şekliyle anlatılmıştır ancak Vâî Efendi'nin kim olduğu *Vâkıât*'ta dergah ve medrese inşasından sonra anlatılmış, *Tuhfe*'de ise ilk önce Vâî Efendi ve tekkelerin kapatılması anlatılarak tarihsel bağlam oluşturulmuştur. Ardından tekke yasaklarının IV. Mehmet zamanında Şeyhülislam Minkarizade Yahya Efendi'nin fetvasıyla gerçekleştirildiği aktarılmıştır [s. 17-18].
- *Gülzâr*: Olay aynı şekilde anlatılmıştır ancak *Gülzâr*'da Mehmed Şemseddin'in fazladan yorumları da vardır. *Gülzâr*'da Vâî Efendi ile ilgili daha detaylı yorumlar bulunmaktadır. Şemsî'nin anlattığına göre Vani Efendi de Mısırî'nin dostlarındanmış, Bursa'ya ilk geldiğinde dünyaya meyletmeyeceğine dair söz vermiş ancak daha sonra kendisine devlet vazifesi teklif edilince bu sözünü unutmuş. Diğer menâkıbnâmelerden farklı olarak *Gülzâr*'da Vâî Efendi'nin "Ben evvelce meslek-i sülûka dahil olmuşum. Fakat onların ayin-i meşakkat-karınleri çendan tab'ıma muvafık gelmediğinden terk ettim" dediği de aktarılmıştır. Bunun üzerine Şemsî "Yağlıca ballica halvet ister gönlümüz" fehvasınca, öyle riyazet, mücahede, çile gibi şeyler hoşuna gitmemiş demek!" diyerek Vâî'nin bu durumunu yorumlayarak anlatmıştır. Sıralama olarak *Vâkıât* ile aynıdır [s.46].
 - Burada dikkati çeken husus *Tuhfe* ve *Vâkıât*'ta Vani Efendi hakkında doğrudan olumsuz bir yargı belirtilmemiş olsa da *Gülzâr*'da çok daha açık bir şekilde Vani Efendi'nin eleştirilmesidir.
- **Süleyman Derviş'in şehit edilmesi**: Edibe Hatun adlı bir kadın, oğlu Süleyman'ı yaramazlık yaptığı için Mısırî'ye getirmiş ve "Sultânım nasıl işdir zıkr ü devrân men' olunmuş şahîh mi" diyerek ahvali sormuş. Mısırî de bu yaşananların bir şey

olmadığını, Derviş Süleyman'ın ileride bu çatışmalar esnasında şehit olacağını söylemiş, ama Edibe Hatun bu Süleyman'ın kendi oğlu olduğunu o sırada anlamamış. Aradan yıllar geçmiş, 1114 [m. 1702/1703] senesinde gerçekten de oğlu Süleyman Ulu Cami imamı Abdurrahim Efendi'yi korumak için kendini feda etmiş ve Edibe Hatun böylelikle Mısırî'nin bahsettiği Süleyman'ın kendi oğlu olduğunu anlamış [vr. 20a-20b].

- *Vâkıât*: Vakıat'ta bu olay sufi devranının yasaklanması anlatılmadan önce anlatılmıştır. Lutfî bu olayı yasakları anlattıktan sonra anlatarak olayın bağlamını daha anlaşılır hale getirmiştir. Ayrıca Râkım'ın olayı anlatış şekli hiç açık olmamakla beraber anlaşılması zordur. *Vâkıât*'ta Mısırî, bizim bir dervişimiz bu olaylar esnasında şehit olsa gerektir dediği halde diğerlerinde şehit olacak kişinin Süleyman Derviş olacağı açıkça söylenmiştir [s. 13-14].
- *Gülzar*: *Gülzâr*'da da Süleyman Derviş olayı, devran yasaklarının anlatılmasından önce anlatılmıştır. Bu anlatıda diğer menâkıbnâmelerden farklı olarak Süleyman'ın annesinin “Efendim bunlar nasıl sözdür, hiç Cenab-ı Hakk'ı zikredenler men' olunur mu?” diyerek cereyan eden olaylar hakkında yorum da yapmıştır [s.42].
 - *Vakıat* ve *Gülzâr*'dan farklı olarak *Tuhfe*'de, Süleyman Derviş'in şehit edilmesi sufi devranı yasaklarından sonra anlatılarak olayın bağlamı daha anlaşılır hale getirilmiştir.
- **Minkârizâde Yahya Efendi ile Görüşme**: Sufi devranının çok konuşulduğu zamanlarda Fazıl Ahmed Paşa Mısırî'yi Edirne'ye davet etmiş, Mısırî kırk gün burada kaldıktan sonra İstanbul'a Şeyhülislam Minkârizâde Yahya Efendi'yi ziyaret etmeye gitmiştir. Lutfî'ye göre bu ziyaret esnasında Minkârizâde Mısırî'yi muhabbetle karşılamış, tarikatlere olan sevgisini belirtmiş ve bu yaşanan olayların “sehven” vuku bulduğunu söylemiştir [vr. 20b-21a].

- *Vâkıât*: Olay *Tuhfe*’deki şekliyle anlatılmıştır ancak *Vâkıât*’ta Mısırî’nin Minkârizâde’yi ziyaret etmesi, Mısırî’nin kerametleri sıralanırken ve tarihsel bağlamdan tamamen kopuk bir şekilde anlatılmıştır [s. 68].
- *Gülzâr*: *Gülzâr*’da Mısırî’nin Edirne’ye davet edilmesi ve Minkârizâde ile görüşmesi Rodos’ta dokuz ay sürgün kalıp affedildikten sonra vuku bulmuştur. *Tuhfe*’den farklı olarak Mısırî, Minkârizâde tekkeleri kapattığı için onunla görüşmek istememiş, ancak ısrara dayanamadığı için görüşmüş ve iyileşmesi için dua etmiştir. Ayrıca burda da Minkarizade’nin “Benim bu mesleğe itirazım yoktur ama zaman böyle gerektirdi, yoksa şeyhlere saygım vardır” dediği aktarılmıştır [s. 49].
- **Tekkelerin tekrar açılması**: Mısırî İstanbul ziyareti esnasında Ayasofya Camii’nde vaaz vermiş, onu dinlemeye gelenler arasında padişah da varmış. Mısırî’nin vaazından sonra padişah sufi devranının eskisi gibi serbest olmasına karar vermiş ve böylelikle tekkelerin kapıları açılmıştır [vr. 21a-21b].
 - *Vâkıât*: *Vâkıât*’ta Mısırî’nin Ayasofya’da vaaz verdiği anlatılmamıştır.
 - *Gülzâr*: *Gülzâr*’da Mısırî’nin Ayasofya konuşması detaylı bir şekilde anlatılmıştır. *Gülzâr*’a göre Mısırî’nin arkadaşları Ayasofya’da vaaz vermesi için Mısırî’ye ısrar etmişlerdir. Vaaz esnasında padişah orada olmasına rağmen Mısırî söyleyeceği hiçbir şeyi sakınmamış ve söylemiştir. Şemsî Mısırî’nin açıkça konuşmasını, Ümmî Sinan’ın ona “Söyle, korkma” demesine bağlamış ve Mısırî’nin bunu hatırladığı için korkmadan söylediğini aktarmıştır. *Gülzâr*’da ayrıca vaaza gelenlerin neler düşündüğü de aktarılmıştır. Mısırî’nin düşmanları bakalım bu sefer nereye sürülecek diye beklerken, padişah kafesin demirlerine vurarak “ben meşayıha izin verdim, ayinlerini icra etsinler” demiştir. Bunun üzerine sufiler hemen orada zikir halkası kurmuşlar ve bu zikir Ayasofya’da her kadir gecesinde o zamandan beri yapılagelmiş [s. 50-51].
 - Diğer menâkıbnâmelerle kıyaslandığında *Gülzâr*’da olay çok daha detaylı bir şekilde anlatılmıştır. Mısırî’nin korkmadan

konusmasının sebebi açıklanmış, düşmanlarının neler düşündüğü aktarılmış ve padişahın izni de açıkça belirtilmiştir.

- **Şeyh Mehmed'in vefatı:** Mısırî bu olaydan sonra Bursa'ya dönmüş, döndüğünde Şeyh Mehmed Uşşâkî'nin vefat ettiğini öğrenmiş ve onun vefatına tarih söylemiştir. [vr. 21b-22a].
 - *Vâkıât*'ta aktarılmamıştır.
 - *Gülzâr*'da aktarılmamıştır.
- **Mısırî dergahı inşası:** Mısırî Şeker Hacı caminde günlerini zikirle geçirirken gelen gidenin çok olmasından ötürü bu cami dervişlere yetmemeye başlamış. Bunun üzerine Abdal isimli bir derviş Mısırî için bir dergah inşa etmeyi teklif etmiş. Mısırî önce kabul etmemişse de sonra razı olmuştur. Bu dergahın inşasından sonra birkaç ay geçmiş ve Köprülüzade tarafından Hüseyin Çelebi Mısırî'ye bir miktar para getirerek bir dergah inşa etmek istediğini söylemiş ancak Mısırî bu teklifi kabul etmemiştir. Hüseyin Çelebi'nin ısrarları üzerine İnebey Çarşısı yakınındaki yere bir medrese inşa etmişlerdir. Lutfî'nin bu olayları anlatımında herhangi bir öfkeli ifade bulunmamaktadır [vr. 22b-23b].
 - *Vâkıât*: *Vâkıât*'ta da dergahın inşası *Tuhfe* ile aynı şekilde anlatılmış olmakla beraber burada Mısırî dergah yapılmadan önce dergaha devam edecek dervişlerin sabah-akşam sabır ve tevekkülle ibadet etmelerini şart koşturmuş, aksi halde davranan bir derviş olursa Mısırî onun hakkında beddua edecektir. Dervişler bunu kabul edince dergahın inşası yapılmış ve başka bir bölgeye de mektep inşa edilmiştir. Ayrıca Hüseyin Çelebi'nin getirdiği altının anlatıldığı kısımda Mısırî “Bunlar beni dini ile aldatamazlar” diyerek parayı reddetmiştir. Bu tavır *Tuhfe*'de anlatıldığından çok daha serttir. Yine de Mısırî bu gönderilen parayla İnebey Çarşısı yakınında medrese inşa ettirmiştir [s. 14-16].
 - *Gülzâr*: *Gülzâr*'da da olay aynı şekilde anlatılmakla beraber Mısırî, “katıyyen sair hayrat ve tekaya gibi taamiyye imiş, imamet, hitabet vazifesi imiş, diyerek bir vakıf ve irad yapılacak olursa” kabul etmeyeceğini ve

beddua edeceğini” söylemiştir. Bunun yanında Şemsî, dergahın kendi zamanına kadar hangi süreçlerden geçtiğini, kimler tarafından tamir edildiğini vs. de anlatmıştır. Ardından Mısırî’nin Hüseyin Çelebi’den gelen parayı “Bunlar beni parayla aldatamazlar, bunların hakikati yılandır, akreptir” diyerek reddettiği, ama Hüseyin Çelebi’nin ısrarıyla kabul edip medrese inşasında kullandığı aktarılmıştır [s.43].

▪ *Tuhfe*’de Mısırî’nin beddua ettiği söylenmemiştir.

- **Evliyanın hediye kabul etmemesi:** Dergah ve medrese inşasını anlattıktan sonra Lutfî evliyaların bir kısmının hiç hediye kabul etmediğini, bir kısmının ise kabul etse de başkaları için harcadığını belirtmiş ve Mısırî’nin asla hediye kabul etmeyen kısımdan olduğunu söylemiştir. Niyâzî Mısırî’ye devlet tarafından para gönderilse de Mısırî bunların hiçbirini kabul etmezmiş. Ayan-ı devlet bir gün Mısırî’ye dışarıdan gül ve limon şerbeti olarak görülen kavanozlar göndermiş ancak kavanozların içi altın doluymuş. Mısırî bu kavanozları gördüğü gibi “Bu kavanozların zâhiri sükkar ü şîrîn ve bâtını semm ü şerr gibi menfûr-ı zâhidindir” diyerek bunları kırdırmış [vr. 24a-24b].
 - *Vâkıât:* *Vâkıât*’ta da Mısırî’nin hiçbir hediye kabul etmediği önce dergah inşası sırasında kısaca söylenmiş, sonrasında bağlamdan kopuk bir şekilde Mısırî’nin kavanozları kırma hikayesiyle beraber tekrar söylenmiştir. *Tuhfe*’de ise bu olay Mısırî’nin dergah inşası sırasında para teklifini kabul etmemesine bir örnek olarak anlatılmıştır [s. 33-34].
 - *Gülzâr:* *Gülzâr*’da da bu olay dergahın inşasından bağımsız ve bağlamsız olarak Mısırî’nin kerametleri olarak aktarılmıştır [s.66].
- **İlm-i kimya talebi:** Bilecik Kasabası ahalisinden Ali Efendi adında biri Mısırî dergahının gelirleri ve giderlerini karşılaştırdığında mantıklı bir açıklama bulamayıp muhakkak ki Mısırî ilm-i kimyaya maliktir diye düşünmüş ve Mısırî’den kendisine de bu ilmi öğretmesi için yalvarmış. Mısırî, adamın niyetinin sadece dünyalık kazanmak olduğunu görünce ilm-i kimya bizim yanımda makbul

değildir, sen elinden ne iş geliyorsa onu yap, biz de sana dua edelim, kazancın artsın diyerek Ali Efendi'yi bu şekilde teselli etmiştir [vr. 25a-25b].

- *Vâkıât*: *Vâkıât*'ta da olay Tuhfe'deki şekliyle anlatılmış ancak biraz daha fazla detay verilmiş, Mısırî'nin iksir bildiği açıkça söylenmiştir. Olay, Mısırî'nin vefatı anlatıldıktan sonra kerametlerinin sıralandığı bölümde anlatılmıştır [s. 29-30].
- *Gülzâr*: *Gülzâr*'da bu olay anlatılmamıştır.

3.3.6. Rûkn-i Hâmis: Niyâzî Mısırî'nin Rodos'a Sürülmesi (vr. 25b-32b)

- **Üftâdezâde İbrahim'in sigara içmesi:** Bu bölümün başında Üftâdezâde İbrahim'in sigara dumanı arkasında insanlardan saklandığı, Mısırî'nin bazı büyüklerin sigara içmelerinin alet-i tesettürden olduğunu söylemesi aktarılmıştır. Mısırî, “Bu kara yüzli Mısrî elsine-i nâsdan ne mertebe bî-ḥuzûrdur” demiş, ancak bunun sigara içmekle bağlantısının ne olduğu açıkça belirtilmemiştir [vr. 25b-26b].
 - *Vâkıât*: *Tuhfe*'de Mısırî'nin sigara içtiğine dair herhangi bir bilgi bulunmamaktayken, *Vâkıât*'ta Mısırî'nin sigara konusundaki görüşlerine birkaç yerde değinilmiştir. Bunlardan biri Lutfî'nin de bahsettiği Üftâdezâde'nin insanların sözlerinden sigara dumanı arkasına saklanmasıdır ancak Râkım bunun yanında, Mısırî'nin Üftâdezâde'ye demetle sigara hediye ettiğini, Mısırî ve Üftâdezâde'nin sigarayı “‘ud u ‘anber ile terbiye ve ta‘biye” edildikten sonra içtiklerini de anlatmıştır [s.69].
 - *Gülzâr*: Şemsî, Mısırî'nin sigara içtiğine dair bir anı anlatmadığı gibi Üftâdezâde'nin de sigara içtiğini söylememiştir.
 - Sonuç olarak anlatı yeniden yazıldıkça Mısırî'nin sigara ile ilişkisi yeni okura aktarılmamıştır.

- **Abdest alan Bektaşî:** Mısırî Bursa'ya beş-altı saatlik bir mesafede bir Bektaşî dervişin çok güzel bir şekilde abdest aldığını görüp onunla arkadaş olmak için Bursa'ya burdan ne kadar vakitte varılır demiş, Bektaşî de “Bursa hemen şu dağın arkasındadır” diye cevap vermiş. Mısırî beş-altı saat uzaklıkta olduklarını bildiği halde şehre bir saatte varmış. Lutfî, Mısırî'nin bu duruma şaşırdığını ve vaazlarında kimseye hakaret gözüyle bakmamak gerektiğini vurguladığını aktarmıştır [vr. 26b-27a].
 - *Vâkıât:* Olay *Tuhfe*'deki şekliyle anlatılmış, ancak Râkım bu Bektaşî dervişin ricalullahtan birisi olduğunu da eklemiştir [s. 13-14].
 - *Gülzâr:* Bu olay *Gülzâr*'da aktarılmamıştır.
- **Eksik malzemeli macunun şifa olması:** Bir gün biri Mısırî'ye bir macun hazırlamasını istemiş, Mısırî de bazı malzemeleri getirmesini istemiş ancak bir malzeme eksik kalmış. Mısırî eksik malzemenin ebced olarak muadili olan başka bir malzemeyi karışıma koymuş. Sonuç olarak macun eksik malzemeli de olsa yine de şifa olmuş [vr. 27a-27b].
 - *Vâkıât:* Râkım bu olayı Mısırî'nin vefatını anlattıktan sonra anlatmış, bağlamdan bahsetmemiştir [s. 30].
 - *Gülzâr:* Bu olay *Gülzâr*'da aktarılmamıştır.
- **Abdurrahim Efendi'nin Mısırî'ye yakınlığı:** Mısırî dışarı çıkacağı zaman yanında Abdurrahim Efendi'yi görmek istese hemen Abdurrahim Efendi'nin kulağına bir ses gider, Abdurrahim Efendi de aceleyle Mısırî'nin yanına gelirmiş [vr. 27b].
 - *Vâkıât:* Bu olay *Vâkıât*'ta anlatılmamıştır.
 - *Gülzâr:* *Gülzâr*'da bu olay *Tuhfe*'deki şekliyle ama daha sade bir şekilde anlatılmıştır [s. 61].

- **Lehistan Seferi ve Rodos sürgünü:** Lutfî bu kerametleri, Lehistan seferine çağrılmasına sebep olarak anlatmıştır. Yukarıda anlatılan kerametler devlet erkanının kulağına gitmiş, onlar da Mısırî'yi sefere davet etmiş, Mısırî de dervişlerini hazırlamış ve sefer için hareket etmiştir. Yeni Kapluca civarındaki Bağdemli Bağçe'de konaklamışlar fakat o akşam Mısırî'ye kendi mahallerinde durma emri gelmiş ve Mısırî güneşin doğmasını beklemeden geri dönmüş. Lutfî'nin buraları anlatışı oldukça örtüktür. Lutfî'ye göre bu olay herkes tarafından bu şekilde bilinse de Mısırî yine de [m. 1672/1673]'de Rodos'a sürgün edilmiştir [vr. 28a].

- *Vâkıât*: *Vâkıât* ta Mısırî'nin sürgün sebebi hem maddi hem manevi olarak iki şekilde anlatılmıştır. Manevî sebebe göre Mısırî dünyadaki herkesin Müslüman olmasını ve cennete girmesini isteyip bu şekilde dua edermiş. Ama bu durum ilâhi adalete uygun olmayacağı için birkaç defa Hz. Peygamber tarafından rüyasında uyarılmış. Mısırî dayanamayıp yine de bu dualarına devam etmiş ve Hz. Peygamber rüyasına üçüncü defa geldiğinde hala mütenebbih olmadığı için sürgün edileceğini söylemiş. Bu dua ve rüya *Tuhfê*'de hiç anlatılmamıştır, *Gülzâr*'da ise Limni Sürgünü anlatıldığı sırada Râkım böyle aktarmıştır ama doğrusunu Allah bilir denilerek aktarılmıştır.

Vâkıât'a göre sürgünün görünür sebebi Mısırî'nin Lehistan seferine çağrılması değil, Mısırî'nin Edirne'de devlet aleyhinde söylediği sözlerdir ve metinde Lehistan seferinden bahsedilmemiştir. Râkım'ın anlattığına göre Mısırî'nin eşi Mısırî için bir macun hazırlamış ki bu macun onun çektiği sıkıntılar ve zorluklardan ötürü insanları gücendirecek şeyler söylememesine, güzel sözler söylemesine yardımcı olur, görünürdeki hastalığı kaldırmış. Ancak Mısırî'nin eşi vefat ettikten sonra kimse Mısırî için macun hazırlamayı teklif edememiş. Bunun üzerine Mısırî Edirne'ye gittiğinde düşmanlarını kızdıracak sözler söylemiş ve “Sultân Mehmed

gitdi, filân şehzâdeyi tiz yetiştirin” minvalinde konuşmuş ve Köprülü Ahmed Paşa tarafından Rodos’a sürülmüş [s. 21].

- *Gülzâr*: Şemsî de Mısırî’nin Rodos’a sürülmesinin sebebi olarak devran yasaklarını ve Mısırî’nin bu yasaklardan ötürü Edirne’ye durumu çözmek için gittiği sırada camide verdiği bir vaaz esnasında “ahkam-ı diniyye ve erkan-ı şer’iyyeden” bahsederken birden sözü siyasete çevirerek hükümeti eleştirmeye ve cifr ile gelecekte haber vermeye başlamış. Bunun üzerine Köprülüzade tarafından Rodos’a sürülmüştür [s. 47-48].

- Mısırî’nin Rodos’a sürülmesi üç metinde de farklı şekilde anlatılmıştır. Bunlardan en farklısı *Tuhfe*’nin anlatımıdır çünkü diğer metinler Lehistan seferinden hiç bahsetmemişken, *Tuhfe*’de sürgün sebebi olarak bu sefere katılmak istemesi gösterilmiştir. *Gülzâr*’da ise *Vâkıât*’da aktarılan macun meselesi anlatılmamış, doğrudan Mısırî’nin Edirne’de siyasete karıştığı aktarılmıştır. Bu anlatılarda sürgünün en ilginç sebepleri *Vâkıât*’da gösterilmiştir.

- **Azbî Çavuş’un intisabı:** 1083 [m. 1672/1673] senesinde Azbî Çavuş Mısırî’yi tutuklayarak Rodos’a götürmüştür. Yola giderken Mısırî, gemiden denize atlamış. Azbî Çavuş ne yapacağım diye kaygılanırken sahile vardıklarında Mısırî de hiç gitmemiş gibi onunla beraber gemiden inmiş. Bunu gören Azbî Çavuş memuriyeti bırakarak Mısırî’ye intisap etmiştir [vr. 28b-29a].

- *Vâkıât*: *Vâkıât*’da Azbî Çavuş’tan bahsedilmemiştir.
- *Gülzâr*: *Gülzâr*’da bazı küçük farklar olsa da *Tuhfe*’dekine benzer bir anlatı vardır. Ancak Şemsî bu anlatıyı Mısırî’nin Rodos’a gelişi sırasında değil, Mısırî’nin halifelerini saydığı sırada Azbî Çavuş’un hayatını anlatırken anlatmıştır. Şemsî’ye göre Azbî Çavuş Mısırî’yi Rodos’a götürdükten sonra (Mısırî burda da gemiden denize atlayıp adaya kendisi gelmiştir) İstanbul’a dönmüş ama içinde bir sıkıntı kalmıştır. Bir gün

denizde bir gemi gördüğünde nereye gittiğini düşünmeden gemiye binmiş ve gemi Rodos'a gitmiştir. Bunun üzerine Azbî Mısırî'ye intisap etmiştir [s. 129].

- **Selim Giray Han:** Selim Giray Han, Mısırî ile aynı zamanda Rodos'taymış ve her gün Mısırî'ye on iki çeşit yemek gönderirmiş. Mısırî bundan memnun olmuş olsa da iki çeşit yemek göndermesi kafidir demiş ve Selim Giray da bundan sonra iki çeşit yemek göndermiş ve Mısırî'nin bulunduğu hapishanenin üst katında çile çıkarmış. Orada bulunan pencerede hala kandil yakıldığını Lutfî aktarmıştır [vr. 29a-29b].
 - *Vâkıât:* *Vâkıât*'da Selim Giray'ın Mısırî'ye yemek gönderdiği aynı şekilde anlatılmış ama Mısırî ile aynı yerde çile çıkardığı ve orada kandil yakıldığı anlatılmamıştır [s. 21-22].
 - *Gülzâr:* *Gülzâr*'da da Selim Giray'ın Mısırî'ye yemek gönderdiği çok kısa bir şekilde anlatılmış, konuyla ilgili başka bir detaya yer verilmemiştir [s. 49].
- **Mısırî'nin kitaplarının yağmalandığını keşfetmesi:** Mısırî Bursa'dan ayrılırken Ulu Cami'de bıraktığı kitaplarını bıraktığı dolaplarından birine el konulduğunda bunu keşfederek “Yağmadır alan alsun” redifli şiirini söylemiş. Mısırî şiirlerini ya bir hakikat sohbeti sonrasında ya da bir olay meydana gelmeden önce söylemiş. “Hapsi için geldi, gelür ıtlâk için, fermân bana” şiirinde olduğu gibi. Bu şiirin hikayesi *Tuhfe*'de anlatılmamış, *Gülzâr*'da anlatılmıştır [vr. 29b].
 - *Vâkıât:* *Vâkıât*'da “yağmadır alan alsın” şiiri aynı şekilde anlatılmış ve *Tuhfe*'deki gibi “Hapsi için geldi, gelür ıtlâk için, fermân bana” mısralı şiir sadece örnek olarak verilmiş, hikayesi anlatılmamıştır [s. 69].
 - *Gülzâr:* *Gülzâr*'da Mısırî'nin “yağmadır alan alsın” redifli şiiri Limni'deyken söylediği aktarılmış ve olay Mısırî'nin kerametleri sıralanırken anlatılmış, bağlam içinde verilmemiştir. Bunun yanında Şemsî

“Hapsi_içün geldi, gelür ıtlâk içün, fermân bana” mısralı şiirin de yazılma hikayesini aktarmıştır. Buna göre Sultan Abdulmecid Selanik’e geldiğinde Limni’ye uğramış ve Mısırî’nin kabrinde dua etmiş. Bundan sonra 1269 muharebesi kazanılmış. Barış süreci uzayınca Yahya Bey Limni’ye kurbanlar göndermiş, türbedardan Mısırî’nin divanını istemiş ve ilk açtığı sayfada “Hapsi_içün geldi, gelür ıtlâk içün, fermân bana” mısralı şiiri görmüş. Şiirin devamında,

Oldum İsmâil gibi teslim-i Hakk etti hemin,

İki bin yüz dahi yetmişbeşte bir kurban bana.

Anladım zebh-i azîme bir işârettir bu koç,

Hem beşârettir gele Yahyâ ile mihmân bana

dizelerini görünce herkes çok şaşırmış [s. 81-82].

- *Gülzâr*’da diğerlerinde anlatılmayan hikayenin anlatılması şiirin neden aktarıldığının anlaşılması açısından önemlidir.
- **Mısırî’nin para kabul etmemesi:** Mısırî’nin Bursa’daki dervişleri Mısırî’nin yokluğuna üzülse de yakında serbest bırakılacağı haberi Mısırî’ye erişmiş ve bununla beraber devlet tarafından Mısırî’ye bir çok para gönderilmiş ancak Mısırî bunların hiçbirini kabul etmemiş. Hapiste Mısırî ile bulunan kişiler Mısırî’nin parayı neden kabul etmediğini, bu paraya Mısırî’nin ihtiyacı yoksa bile kendilerinin ihtiyacı olduğunu söylemişler ve Mısırî de hapisane dostlarının bunu paranın geldiği anda söylememiş olmalarına memnun olmuş, yoksa sizi üzmemek için almak zorunda kalırdım demiş [vr. 29b-30a].

○ *Vâkıât*: *Vâkıât*’ta da olay bu şekilde anlatılmıştır [s. 22].

○ *Gülzâr*: *Gülzâr*’da da olay bu şekilde anlatmıştır [s.49].

- **Bursa'ya dönüş ve Azbî Çavuş:** Mısırî'nin yukarıda bahsedilen macerasını Lutfî kerâmât-ı 'aliyye olarak yorumlamış, ardından devletten gelen kararla Bursa'ya dönmüş ve Azbî Çavuş da onunla beraber Bursa'ya gitmiştir. Azbî Çavuş on sekiz sene boyunca Mısırî'nin hizmetinde bulunmuş, daha sonra ondan hilafet alarak İstanbul'da Şah Kulu Dergahı'nın şeyhi olmuştur. Lutfî, Azbî Çavuş'un bir tahmisini de burada nakletmiştir [vr. 30b-31a].

- *Vâkıât:* *Vâkıât*'a göre de Mısırî sürgünü bitince Bursa'ya dönmüştür ama burada Azbî Çavuş'tan bahsedilmemiştir [s. 22].
- *Gülzâr:* *Gülzâr*'a göre Mısırî Rodos sürgününden sonra önce Bursa'ya dönmüş, sonra Köprülüzade tarafından taltif için Edirne'ye davet edilmiş ve Minkarizade ile o zaman görüşmüştür. *Tuhfe*'de bu görüşme devran yasakları anlatılırken anlatılmış, *Vâkıât*'ta ise metnin sonunda kerametler sıralanırken anlatılmıştır [s.49].

3.3.7. Rûkn-i Sâdis: Mısırî'nin Limni Adasına Sürülmesi (vr. 32b – 39b)

- **Mısırî Dergahına gelen müfettişler:** Mısırî Bursa'da iken bazı insanlar Mısırî'nin dostu olmuş, bazılarıysa Mısırî hakkında dedikodular çıkarmış (Dedikoduların içeriği söylenmemiştir). Mısırî'nin ne durumda olduğunu kontrol etmek için iki müfettişi Mısırî'ye göndermiştir. Mısırî bu iki kişiye hizmet edilmesini istemiş ancak dergahta hiç yemek yokmuş. Dervişler ne yapacaklarını düşündükleri sırada dergaha bir kişi şerbet bir kişi de bal getirmiş. Müfettişlerden biri şerbeti içerken kalbinden vezir olacağı geçmiş, Mısırî bu düşüncüyü keşfetmiş ve onun vezir olmaya uygun biri olduğunu söylemiş ve gerçekten de bu kişi vezir olmuş [vr. 32b-33b].
- *Vâkıât:* *Vâkıât*'ta gelen kişilerin dedikodular üzerine Mısırî'yi teftiş için geldikleri söylenmemiş, sadece devlet tarafından görüşmek üzere iki

kişinin geldiği söylenmiş, olayın devamı aynı şekilde anlatılmış ama Mısırî'nin bu düşüncüyü keşfettiği söylenmemiştir [s. 34].

- *Gülzâr*: *Gülzâr*'da kişilerin Mısırî'yi ziyaretinin sebebi dua almak olarak belirtilmiş, olayın devamı aynı şekilde anlatılmıştır [s. 66].

- *Vâkıât* ve *Gülzâr*'da olayın sırası *Tuhfe*'dekinden farklı anlatılmıştır ve kişilerin geliş sebebi üçünde de farklı şekilde ifade edilmiştir.

- **Rusya Seferi ve Limni sürgünü:** Rusya Seferi başladığında Mısırî ve üç yüz kadar derviş sefer için Edirne'ye gitmiş. Selimiye camiinde öğle namazı için itikafta beklerken devlet tarafından Osman Paşa'ya Mısırî'nin sürgünü emri gelmiş, o da sultanın selamını ileterek Mısırî'yi Edirne dışına sevk etmiş. Mısırî'nin yanındaki dervişler etrafından kovulmuş ve 1087 [m. 1676/1677]'de Limni'ye sürülmüş. Mısırî Limni'ye geldiğinde yine her zamanki gibi zikir ve ibadetle meşgul olmuştur [vr. 33b-34a].

- *Vâkıât*: *Vâkıât*'a göre 1088 senesinde Ak Mahmud Efendi Bursa kadısı olmuştur. Döneminde Mısırî'nin şöhreti çok artmış ve gerek onu sevenler, gerek sevmeyenler sultana Mısırî'den bahsetmişlerdir. Sonuç olarak Ak Mahmud Efendi'nin “marifetiyle” Mısırî Limni'ye sürülmüştür. Burada ilginç olan Râkım'ın sürgün kararını “râ-y-ı aḥsen ve emr-i müstaḥsen” olarak tanımlamasıdır ve sebep olarak bunlardan başka bir şey aktarmamıştır [s. 22-23].

- *Gülzâr*: *Gülzâr*'da *Vâkıât*'da anlatılan manevi sebebin tafsili uygun değildir denilerek Limni sürgününden önce biraz anlatılmış ve sonrasında Şemsî bu manevi sebebi daha anlaşılır kılmak için Hz. Musa kıssasından örnek vermiştir. Şemsî sürgünün görünür sebebi olarak ise Mısırî'nin Bursa'da vaaz verirken cezbeye kapılması ve asrın ümerasının kabul edemeyeceği şeyler söylemiş olmasını göstermiştir. Sufilerin sayısı yüz

binleri bulduğu ve daha önceleri “şeyhlikten şahlığa” çıkanlar çok olduğu için Ak Mahmud Efendi’nin teklifiyle Mısırî Limni’ye sürülmüş ve burada on beş sene kalmıştır [s.51-52].

- **Dervişlerin gayrimüslim kaptanı dövmesi:** Mısırî’nin dervişleri bir gün Limni adasına onu ziyaret etmeye gelmişler. Gemide gelirken bir dervişin tenceresi kaybolmuş ve gayrimüslim olan kaptanı suçlayıp hatta biraz dövmüşler. Sahile geldiklerinde kaybolan tencere diğer eşyalar arasından ortaya çıkmış. Bu sırada bir elçi gelerek Mısırî’nin onlarla görüşmek istemediğini söylemiş. Dervişler şaşırarak, birkaç gün adada Mısırî ile görüşmenin yollarını aramış, en sonunda gidip doğrudan Mısırî’ye neden onlarla görüşmediğini sormuşlar. Mısırî de kollarını açıp kaptanın neresi incinmişse kendinin de aynı şekilde incinmiş olduğunu göstermiş. Dervişler bunun üzerine tövbe etmişler ve Mısırî de özürlerini kabul etmiş [vr. 34b-36a].

- *Vâkıât:* *Vâkıât*’ta olay *Tuhfe*’deki gibi anlatılmış, ancak sıralama olarak metnin sonunda kerametlerin sıralandığı kısımda aktarılmıştır [s. 39-40].
- *Gülzâr:* *Gülzâr*’da da olay diğer menâkıplarla aynı şekilde anlatılmış ancak Şemsî Mısırî’nin neden incinmiş olduğuna dair de açıklama yapmıştır. Buna göre bu cezanın yükünü Mısırî çekmeseymiş, dervişler haksız oldukları için “mücazat-ı maneviyye” göreceklermiş. Kim olursa olsun hakkın ödenmesi gerekiyormuş, dolayısıyla bedelini Mısırî ödemiş. *Gülzâr*’da da bu olay Mısırî’nin Limni günlerinde değil, metnin sonunda anlatılmıştır [s.69].

- **Hristiyan bir kimsenin Müslüman olması:** Râkım’ın anlattığına göre insanların Mısırî hakkında ileri geri konuştukları bir yerde bir zat daha önceden Hristiyan olduğunu, bir gün gemide giderken düşman gemilerine yakalandıklarını ve aynı zamanda havanın rüzgarlı olduğunu ve bu kimsenin “ey Hüdâ-yı çâre-sâz-ı bî-niyâz egerçi şöhret-gîr-i âfâk u resûl-i ‘ale’l-ıtlâk Muhammed ‘aleyhi’s-salavâtü’s-selâm hâzretlerinin dîn-i mübîni hâk ise ve ânuñ ümmet-i

merhūmesinden hālā Limni cezāresinde ārām-sāz idügi resīde-i sem‘imiz olan hāzret-i Mısrī şāhib-i kerāmet veliyy-i muṭlaḳ ise biz ‘āciz ü bī-çāreleri şu düşmen-i bed-ḥwāh ve ḥaşm-ı cān-gāh-ı ḳavīnūñ dest-i taḡallübünden ve pençe-i tasalluṭundan rehā vü āzād u ḥalāş idivir, bu sebeble ḥaḳḳ u şādık olduğunu bileyim ve ez-dil ü cān anıñ dinini ḳabūl ideyim.’ diyerek dua ettiğini ve sonunda düşmanlardan kurtulduklarını anlatmıştır. Adaya vardıklarında Mısrī bu şahsı karşılayarak artık Müslüman olmanın vakti gelmedi mi diye sorduğunda bu kişi de Müslüman olmuş, gemideki mallarını Müslüman kardeşlerine bağışlamıştır [vr. 36a-38a].

- *Vākīāt*: *Vākīāt*’ta da olay bu şekilde anlatılmıştır [s. 38].
- *Gülzâr*: *Gülzâr*’da da olay bu şekilde anlatılmıştır [s. 68-69].

- **Mısrī’nin Limni adasını düşmanlardan koruması**: Sakız adasının “ecneblerin” elinde olduğu bir vakitte Cezayir halkı korku içindeymiş ve saldırılardan ötürü Limni adasındakiler de korkmaya başlamış ama aynı zamanda Mısrī’ye bağlılıklarını da belirtmişler. Mısrī de adada olduğu müddetçe düşmanın burayı alamayacağını söylemiş. Bir gün bu düşmanlar adaya saldırmak istemişler ancak kuvvetli bir rüzgar çıktığı için vazgeçmek zorunda kalmışlar. Ardından Mısrī bir gün vaaz verirken, yarınki sabah namazına silahlarıyla gelmelerini istemiş. Hakikaten o gün düşman aniden saldırmış ve insanlar silahlarıyla düşmana karşı hücum ettiği vakitte bir fırtına çıkmış ve bütün düşman askerleri dağılıp gitmişler [vr. 38a-39a].

- *Vākīāt*: Olay *Tuhfe*’deki şekliyle anlatılmıştır. Olay, Limni günlerinde değil, kerametlerin anlatıldığı bölümde anlatılmıştır [s. 42].
- *Gülzâr*: *Gülzâr*’da bu olay çok kısa bir şekilde anlatılmış ve düşmanın kaçma sebebi olarak rüzgar çıkması değil, halkı silahlı gören düşmanların kalplerine korku salınması olarak belirtilmiştir. Olay, Limni günlerinde değil, kerametlerin anlatıldığı bölümde anlatılmıştır [s.71].

3.3.8. Rûkn-i Sâbi': Mısırî'nin Tekrar Bursa'ya dönmesi (vr. 39a-46a)

- **Dervişlerin Mısırî'yi ziyaret etmesi:** Mısırî'nin Bursa'daki dervişleri bir gün onu ziyarete gelmiş. Ziyarete on bir kişi geldiği halde Mısırî'nin yanına on kişi varmış. Kimse birinin eksik olduğunu fark etmediği halde Mısırî birinin eksik olduğunu anlamış. Gidip gemiye baktıklarında Molla Kasım'ın orada uyumakta olduğunu görmüşler, uyandırıp Mısırî'nin yanına getirmişler [vr. 39a-39b].
 - *Vâkıât:* Olay *Tuhfe*'deki şekliyle, ama Limni günlerinde değil, kerametlerin sıralandığı bölümde anlatılmıştır [s. 55-56].
 - *Gülzâr:* Olay *Tuhfe*'deki şekliyle, ama Limni günlerinde değil, kerametlerin sıralandığı bölümde çok kısa bir şekilde anlatılmıştır [s.76-77].
- **Mısırî'nin IV. Mehmed'e hakkını helal etmesi:** Mısırî Limni'de vaaz verdiği bir gün vaazın yarısında durarak “Ey kardaşlarım cümle niñ ma'lûmudur ki Sulţânımız Sulţan Mehmed Hân-ı Râbi' hazretleri bu kara yüzli Mısırî'yi bu hâk-i pâke sürdi ve her dürlü hâtırımı incitdi. Kendüde cem' olmuş hûkûkum vardır. Şimdi cümle hûkûkımı aña helâl idüp ferâğ-ı küllî ile fâriğ oldum. Dünyâ vü âhiretde sizler daği şâhid oluñuz” diyerek IV. Mehmed'e hakkını helal etmiştir. Oradaki dervişler bu tarih ve saati kaydetmişler ve daha sonradan öğrendiklerine göre bu saat IV. Mehmed'in vefat ettiği saate denk düşmekteymiş [vr. 39b-40].
 - *Vâkıât:* *Vâkıât*'ta olay *Tuhfe*'deki şekliyle anlatılmış olsa da Mısırî incinmiş olma sebebini “pek çok rencide hâtır itdi ve çok hâk kelimâtımı 'adem-i ılgâ şüretinde olub dâ'iresinde vezîr emrinde olan on toğuz vâcibü'l-izâleleri ib'âd itmediği mişilli kendüde cem' olmuş hûkûkum vardır” diyerek azledilmeyen vezirleri gündeme getirmiş ve Sultan Mehmed'in Mısırî'yi dinlemediğini sebep olarak göstermiştir [s. 43-44].
 - *Gülzâr:* *Gülzâr*'da da olay *Vâkıât*'taki şekliyle anlatılmıştır [s.72].

- Bu olayda Lutfî'nin Mısırî ve IV. Mehmed ilişkisini anlatırken siyâsî bir göndermede bulunmaktan kaçındığı görülmektedir.
- **Bursa'ya dönüş:** Mısırî bin seksen yedi [m. 1676]'den bin yüz iki [m. 1690]'ye kadar Limni'de on beş sene kalmış, bin yüz üç [m. 1691/1692]'te vezir-i azam Süleyman Paşa Mısırî'nin sürgününün bittiğini söyleyen emri Limni'ye gelmiş ve herkes çok sevinmiştir [vr. 40b].
 - *Vâkıât:* *Vâkıât*'a göre serbest bırakılma emri Köprülü Mustafa Paşa tarafından gönderilmiştir [s. 23].
 - *Gülzâr:* *Gülzâr*'a göre de serbest bırakılma emri Köprülü Mustafa Paşa tarafından gönderilmiştir [s. 52].
 - *Tuhfe*'de sadrazamın ismi yanlış verilmiştir.
- **Mısırî'nin kendi kabrini keşfetmesi:** Mısırî daha önceden Bursa'da ikamet ederken Yunus Emre'nin mezarını keşfetmişti. Aynı şekilde Limni'den ayrılacağı zaman parmağıyla işaret ederken kendi medfen yerinin burası olacağını söylemiş ve kendininkine yakın bir yeri göstererek orasının da büyüklerden birine ait olduğunu söylemiştir. Vefat ettiğinde Mısırî işaret ettiği yere defnedilmiş, diğer kabre de Baltacı Mehmed Paşa defnedilmiştir [vr. 40b-41a].
 - *Vâkıât:* *Tuhfe*'de anlatıldığı şekliyle anlatılmıştır. Ancak Mısırî'nin vefatından sonra, kerametleri sıralanırken anlatılmıştır [s. 43].
 - *Gülzâr:* *Tuhfe*'de anlatıldığı şekliyle anlatılmıştır. *Vâkıât*'taki gibi metnin sonunda anlatılmışsa da olayın Mısırî'nin birinci Limni sürgünündeyken yaşandığı da söylenmiştir [s. 71].
- **Ahmed Gazzî'nin Mısırî'ye intisabı:** Mısırî Bursa'ya döndüğü sırada birçok insan onu karşılamaya çıkmış ancak Ahmed Gazzî kendisi gitmediği gibi öğrencilerinin

de gitmesini istememiştir. Mısırî'nin arabası Ulu Cami yakınına geldiğinde Ahmed Gazzî onu görür görmez gidip ona intisap etmiş ve onun yanında yürüyerek hankaha kadar gitmiştir. Ahmed Gazzî'nin Mısırî'yi görünce intisap etmesinin sebebi aslında onu daha önceden rüyasında görmüş olmasıdır ancak Lutfî bu rüyayı burda anlatmamış, Mısırî'nin halifelerini saydığı kısımda Ahmed Gazzî'nin hayatını anlatırken anlatmıştır. Dolayısıyla sebep-sonuç ilişkisini takip etmek mümkün olmamaktadır [vr. 41b].

- *Vâkıât*: *Vâkıât*'ta Ahmed Gazzî'nin Mısırî'ye intisabından iki farklı yerde bahsedilmiştir. Birincisi Mısırî Limni'den döndüğünde Gazzî'nin önce öğrencilerine Mısırî'yi görmeyi yasaklaması, sonra onu görünce hemen gidip kendisinin intisap etmesidir ki *Tuhfe*'de de bu şekilde anlatılmıştır. Râkım'ın anlattığına göre Mısırî, Bursa'da iki Ahmet'ten birinin (diğeri de İshak hacesi Ahmed Efendi imiş) tarikata girmesi için dua etmiş ve sonunda Gazzî Ahmed Efendi Mısırî'ye intisap etmiş. *Tuhfe*'de böyle bir detay bulunmamaktadır [s. 23-24/s. 62-63].
- *Gülzâr*: Ahmed Gazzî'nin Mısırî'ye intisabı en açık şekilde *Gülzâr*'da anlatılmıştır. Şemsî'nin anlattığına göre Ahmed Gazzî Bursa'ya gelirken gemide fırtınaya yakalanmış ve bir Halveti şeyhi gelerek Gazzî'yi teselli etmiş ve korkmamasını söylemiş, Bursa'ya gelince beni bul demiş. Nihayet Bursa'ya vardıkların Gazzî, Mısırî'yi her yerde arasa da bulamamış. Bunun üzerine Mısırî Limni'den döndüğünde onun rüyasındaki şeyh olduğunu anlamış ve hemen ona intisap etmiş [s.52-53].
 - *Gülzâr*'da anlatılan fırtınadan kurtarma hikayesi *Tuhfe*'de de mevcuttur ancak bu olay Mısırî'nin Bursa'ya dönüşünün anlatıldığı sırada değil, Mısırî'nin halifeleri sıralandığında Ahmed Gazzî'nin hayatı anlatılırken anlatılmıştır. Dolayısıyla *Tuhfe*'de ve *Vâkıât*'ta Ahmed Gazzî'nin neden Mısırî'ye intisap ettiğinin anlaşılması daha

zordur. *Gülzâr*'da ise Ahmed Gazzî'nin daha önceden yaşadıkları intisabıyla birlikte anlatıldığı için sebep-sonuç ilişkisini kurmak daha kolaydır.

- **Kılıçoğlu'nun intisabı:** Kılıçoğlu İbrahim Beşe diye bilinen bir zat Mısırî'ye gelerek intisap etmiş. Mısırî'nin müridleri Kılıçoğlu'nun temiz kalpli olmasına rağmen boza ashabından olduğu hakkında konuşurlarmış. Mısırî de Kılıçoğlu'nun ileride Bursa'nın önde gelenlerinden bir zat olacağını keşfetmiş ve gerçekten öyle olmuş. Lutfî burada Mısırî ile görüşenin hem dünyevi hem uhrevi olarak âbâd olduğunu belirtmiştir. Burda Lutfî yine bir beyit aktarmıştır [vr. 42a-42b].
 - *Vâkıât: Tuhfe*'de anlatıldığı şekilde anlatılmıştır. Metinde Bursa günlerinde değil, kerametleri sıralandığında anlatılmıştır [s. 45-46].
 - *Gülzâr: Tuhfe*'de anlatıldığı şekilde anlatılmıştır. Metinde Bursa günlerinde değil, kerametleri sıralandığında anlatılmıştır [s.73].
- **Mısırî'ye muhalif imamın dilinin uzaması:** Bursa'da bir kadının eşi ondan çok nafile ibadet etmesini talep etmiş, bu kadın da mahalle imamına gelerek kocasını şikayet etmiş, bu kadar işe yetişemiyorum demiş. Mahallenin imamı da bunun üzerine Mısırî hakkında kötü şeyler söyleyince dili uzamış. Ne yaptılarsa bir çare bulamamışlar. İmamın oğlu son çare Mısırî'ye başvurmuş ve Mısırî babana bu kadar tenbih yeter diyerek su okumuş ve imama göndermiş. İmam bu suyu diline sürünce iyileşmiş [vr. 42b-43a].
 - *Vâkıât: Tuhfe*'de anlatıldığı şekilde anlatılmıştır. Metinde Bursa günlerinde değil, kerametleri sıralandığında anlatılmıştır [s. 71].
 - *Gülzâr* : Bu olay *Gülzâr*'da anlatılmamıştır.
- **Mısırî'nin kaybolan hayvanı bulması:** Mısırî'nin dervişlerinden biri bakmakla yükümlü olduğu bir hayvanı kaybetmiş ve mal sahibi de bu dervişten bunun

karşılığını istemiş ancak dervişin karşılayacak gücü yokmuş. Mecburen Mısırî'ye sığınmış. O da kaybolan hayvan bulunur ama sen gel yarın paranı al demiş. Daha sonra bu derviş yolda rastladığı başka bir dervişe durumu anlatmış ve o kişi tam parayı ödeyecekken, hayvanın bulunduğu haberi gelmiş. Böylelikle derviş borçtan kurtulmuş [vr. 43b-44a].

- *Vâkıât: Tuhfe*'de anlatıldığı şekilde anlatılmıştır. Metinde Bursa günlerinde değil, kerametleri sıralandığında anlatılmıştır [s. 31].
- *Gülzâr: Tuhfe*'de anlatıldığı şekilde anlatılmıştır. Metinde Bursa günlerinde değil, kerametleri sıralandığında anlatılmıştır [s. 61].
- **Mısırî'nin boş ceplerinden para çıkarması:** Mısırî'nin günleri böyle geçerken dervişlerini de mutlu etmek için uğraşmış. Mesela bir gün dervişler Keşiş Dağı'na çıkmak istemişler, Mısırî de onları kırmamış ve beraber dağa gitmişler. Köydeki insanlar sırayla Mısırî'ye intisap etmiş. Dervişler dağda gözlerini kapayarak dua ile para istemişler ve Mısırî de cepleri boş olmasına rağmen dervişlere para vermiş. Dervişler de şaşırmış ve yine cemiyete harcarız diyerek parayı almışlar [vr. 44b-45b].
 - *Vâkıât: Tuhfe*'de anlatıldığı şekilde anlatılmıştır. Metinde Bursa günlerinde değil, kerametleri sıralandığında anlatılmıştır [s. 59-60].
 - *Gülzâr : Gülzâr*'da bu olay anlatılmamıştır.

3.3.9. Rûkn-i Sâmin: Mısırî'nin Tekrar Limni Adası'na sürülmesi (vr. 45b-50b)

- **Limni Adasına sürgün:** Mısırî Bursa'da inzivada iken Bursa kadısının görevinin süresi tamamlanmış. Bu süreyi uzatmak için bir mazbata hazırlamışlar ve imza ve mühür için Mısırî'ye de göndermişler, Mısırî de “gemisi dolmamış kaptan iskeleden demir almak istemez” notuyla beraber mazbatayı imzalamış ve bu not birçok manaya gelecek şekilde yorumlanmışsa da bahsi geçen kadının görevinin

uzatılmasına karar verilmiştir. Bununla beraber bahsi geçen kadının hatırı kırılmış ve gücenmiş ve Mısırî yetmiş yaşına gelmiş, herkese iyiliği emr kötülüğü men ettiği nasihatler verirken bazı gammazların hatırına dokunmuş ve Sultan II. Ahmed zamanında Baltacı Mehmed Paşa'nın tarafından gelen emr ile bin yüz dörtte [m. 1692/1693] Limni adasına sürülmüştür [vr. 45b-46a].

- *Vâkıât*: *Vâkıât*'ta 2. Limni sürgününün sebebi olarak, *Tuhfe*'de 1. Limni sürgününün sebebi olarak gösterilen Mısırî'nin sefere çağırılması, Edirne'ye giderlerken Yeni Kabluca'daki Badamlı Bağçe denilen yerde durmaları ama sonra padişah'tan ferman gelince Bursa'ya dönmeleri; ardından yine sefer emri gelmesi ve üç yüz miktar mürşidin Edirne'ye gelmesi gösterilmiştir. Mısırî Edirne'de Sultan Selim Camii'indeyken ordan çıkarılmış, dervişler etrafından dağıtılmış ve Mısırî Limni'ye ikinci defa sürülmüştür [s. 24].

- *Vâkıât*'ta kadı için yazılan mazbata hikayesi de aktarılmış ancak bağlamdan tamamen kopuk ve neden-sonuç ilişkisi olmadan anlatıldığı için anlatının amacı net değildir.

- *Gülzâr*: Mısırî'nin sefer için çağırılması ve ardından Limni'ye sürülmesi en açık ve detaylı bir şekilde *Gülzâr*'da anlatılmıştır. Diğer anlatılarda Mısırî'nin sürülme sebebi net bir şekilde anlaşılmamışsa da *Gülzâr*'da anlaşılmaktadır. Buna göre Mısırî iki defa sefere çağırılmış. Birincisinde ricâl-i devlet "Mısri buraya gelirse "on dokuzlar" diye tutturur, padişahı bizden soğutur, iyisi gelmesin" diyerek Mısırî'yi Badamlı Bağçe denilen yerden Bursa'ya döndürmüşler. İkinci seferinde yine çağırılmış ama sonra yine geri dönün emri gelmiş ancak Mısırî bu sefer dönmeyip Edirne'ye Selimiye Camii'ne gitmiş. Mısırî vaaz verdiği esnada "zülf-i yare dokunur" düşüncesiyle sizi padişah bekliyor denilerek camiden gizlice çıkarılıp

Limni'ye sürülmüş. [s.56-57]. *Tuhfe*'de bu anlatı, Mısırî'nin birinci Limni sürgünü sebebi olarak gösterilmişti.

- *Gülzâr*'da hakim için gönderilen mazbata anlatısı bulunmamaktadır.
- *Gülzâr*'ın açık anlatımının yanında diğerlerinden farkı padişahın hatt-ı hümayunlarını kanıt olarak göstermesidir.
- **Cami imamının sünnetsiz olduğunu keşfetmesi:** Mısırî Limni'ye vardığında ibadetle meşgulken cami imamına “İmâm, var kân aldır ve illâ senüñ hâlefinde bir daha namâz kılmam. Elbetde te'hîr eyleme, inşâf eyle, sözüm tut sonra muẓtarib olursun” demiş. Bir süre camiye gelmemiş. Meğer Mısırî bu sözleriyle imamın sünnetsiz olduğu ima etmiş, sünnet olursan camiye gelirim demiş. Bir süre sonra imam sünnet olmuş ve Mısırî'nin hizmetine girmiş [vr. 46b].
 - *Vâkıât:* *Tuhfe*'de anlatıldığı şekliyle anlatılmıştır. Limni günleri anlatılırken değil, metnin sonunda kerametlerin sıralandığı yerde aktarılmıştır [s. 55].
 - *Gülzâr:* *Tuhfe*'de anlatıldığı şekliyle anlatılmıştır. Limni günleri anlatılırken değil, metnin sonunda kerametlerin sıralandığı yerde aktarılmıştır [60b].
- **Abdullah Zemzemî:** Lutfî Râkım'dan aktarmıştır. Mısırî'nin vefatına yakın bir zamanda birçok ziyaretçisi gelirmiş. Bir gün garip kıyafetli bir adam gelmiş ve bu olayı anlatan derviş bu adamın kim olduğunu Mısırî'ye sormuş. Mısırî de adamın Mekke'de zemzem hizmetinde biri olduğunu, ““alâ ẓarîki't-ṭayy” ziyarete geldiğini söylemiş, benden sonra onu görürseniz hizmetinde bulunun demiş. Mısırî'nin vefatından sonra bu olayı anlatan derviş İstanbul'da Ayasofya camiinde fakir bir kimse gördüğünde ona elbise hediye etmek istemiş, sonra da bu adamın Abdullah Zemzemî olduğunu fark etmiş. Varıp eteklerine yapışmış ve onu evine

davet etmiş. Eve gittiklerinde Zemzemî'nin eşi daha önceden birinin gelerek dervişe elbise hediye ettiğini söylemiş ki bu elbise devlet erbabına yaraşır cinstenmiş. Derviş bu hediyenin mutlaka Zemzemî tarafından gelmiş olduğunu anlamış. Ardından Çorlulu Ali Paşa'nın divanına gitmişler, divanda Ali Paşa Zemzemî'yi görmek istemiş ve onu bir dilenci zannederek para vermiş. Zemzemî de bu parayı Mısırî'nin dervişine vererek bunu ihtiyaç sahibi olanlara ver demiş. Derviş parayı vermek için gittiğinde Zemzemî Ali Paşa'ya bazı tavsiyelerde bulunmuş, gereken durumlarda nasıl davranması gerektiğini bildirmiş ve inşallah bu sözlerime uyarsa mutluluğa erişir demiş [vr. 47a-50a].

- *Vâkıât*: Olay *Tuhfe*'deki şekliyle anlatılmış olsa da en sonda Zemzemî ve Çorlulu Ali Paşa arasında geçen konuşma farklıdır. *Vâkıât*'ta Zemzemî'nin "hasret-i alemiyan olan iksiri" Ali Paşa'ya verdiği, nasıl kullanacağını anlattığı anlatılmıştır. Böylelikle Ali Paşa bu iksiri kullanıp halktan vergi almayacak, bu iksirle altın yapacak ve devlete verecektir. Böylelikle hem kendi sevap kazanacak hem de insanlar fazla vergi ödememiş olacaktır [s. 48- 49].
- *Gülzâr*: Olay *Tuhfe*'deki şekliyle anlatılmış. Zemzemî ve Ali Paşa arasındaki konuşma *Vâkıât*'taki gibi aktarılmış ancak Zemzemî'nin vereceği iksirle altın yapacağı söylenmemiş, sadece devlet için kullanacağı söylenmiştir [s. 74-76].
- **Mısırî'nin isim koyması**: Mısırî kendini ziyaret eden kişilerin çocukları olmadan önce olacağını keşfetmiş ve onlara hangi isimleri koymaları gerektiğini söylemiş ve onların gelecekteki durumundan bahsetmiş ve Mısırî'nin söylediği bütün hayırlı sözler gerçekleşmiş [vr. 50a-50b].
 - *Vâkıât*: *Tuhfe*'de anlatıldığı şekilde anlatılmıştır [s. 44-45].
 - *Gülzâr*: *Tuhfe*'de anlatıldığı şekilde anlatılmıştır [s.72].

3.3.10. Rûkn-i Tâsi': Mısrî'nin Vefatı (vr. 50b-55a)

- **Mısrî'nin son günleri:** *Tuhfe*'ye göre Mısrî son günlerinde yemek ve içmeyi bırakmış, sadece Allah'ın zikri ile beslenmiş, ibadetlerine devam etmiştir [vr. 50b].
 - *Vâkıât:* *Vâkıât*'ta *Tuhfe*'deki şekliyle anlatılmıştır [s. 26-27].
 - *Gülzâr:* *Gülzâr*'da son günlerinde uzleti tercih ettiği, Seyyid Yahya Şirvani gibi vefat etmeden altı ay önce yemeyi ve uyumayı bıraktığı, zikir ve tevhidden başka bir söz söylemediği anlatılmıştır. Ayrıca sadece *Gülzâr*'da Mısrî'nin zehirlenerek öldürüldüğü söylenmiş, bu da İsmail Hakkı'dan rivayet edilmiştir [s.58].
- **Mısrî'nin geceleri görünmeyen kişilerle konuşması:** Dervişler Şeyh Mustafa Efendi'ye sormuşlar, siz daha önceden sufi yolunu sevmezsiniz, nasıl oldu da Mısrî'yi damatlığa kabul ettiniz? Mustafa Efendi de Mısrî, kendi evlerinde damat olduktan sonra Mısrî'nin geceleri biriyle konuştuğunu ama odasına girdiklerinde kimsenin olmadığını gördüklerini söylemiş. Sorduklarındaysa Mısrî 'bizler gâhice hem-râzımızla şöhbet ve def'-i vahşet iderüz, sizler istimâ' eylediñiz mi' diye cevap vermişler [vr. 51a].
 - *Vâkıât:* *Tuhfe* ile aynı şekilde anlatılmıştır [s. 32].
 - *Gülzâr:* *Gülzâr*'da geceleri bir çocukla konuştuğu aktarılmıştır. Sesi duyup içeri girenler bir şey göremeyince Mısrî "Siz onu gördünüz mü, o bizimdir. Biz onunla bazen görüşür, ref-i vahşet ederiz" demiştir [s. 62].
- **Mısrî'nin uyumaması:** Mısrî çile çıkarmaya girdiğinde hafif uyku bastırduğunda Kuran-ı Kerim okumaya başlarmış. Hiçbir zaman ağır uykuya dalmazmış [vr. 51b].
 - *Vâkıât:* *Tuhfe*'deki şekliyle anlatılmıştır [s. 26].
 - *Gülzâr:* *Tuhfe*'deki şekliyle anlatılmıştır [s.60].

- **Niyâzî mahlasını alması:** Mısırî, ömrünün ne zamana kadar olacağını keşfettiğinde Mısırî mahlasına Niyâzî mahlasını da eklemiştir. Niyâzî lafzının ebced hesabıyla değeri yetmiş sekizmiş ki bu da Mısırî'nin ömür süresine tekabül edermiş [vr. 51b].
 - *Vâkıât: Tuhfe*'deki şekliyle anlatılmıştır [s. 30-31].
 - *Gülzâr: Tuhfe*'deki şekliyle anlatılmıştır [s. 61].
- **Vasiyeti ve cenazesi:** Mısırî bir gün vefat edeceğini dostlarına bildirmiş ve Mahmud Efendi'ye abdestini aldırmasını, kefenlemesini, namazını kılmasını vasiyet etmiş ve bin yüz beş [m. 1693/1694] tarihinde vefat etmiş. Cenazesine memleketin önde gelenleri ve birçok dost katılmış. Mahmud Efendi Mısırî'nin vasiyetini yerine getirmekte tereddüt etmiş ve sorduklarında “Acaba merhumdan vasiyetini teyit eden bir hal zuhur olur mu” diye cevap vermiş. Bunun üzerine Mısırî uykudan uyanır gibi gözlerini açıp kapamış ve böylelikle vasiyeti üzere Mahmud Efendi Mısırî'yi defnetmiş [vr. 52a].
 - *Vâkıât: Tuhfe*'deki şekliyle anlatılmıştır [s. 56-57].
 - *Gülzâr: Tuhfe*'deki şekliyle anlatılmış ancak sıralama olarak Mısırî'nin vefatı anlatılırken değil, Mahmud Efendi'nin hayatı anlatılırken anlatılmış ve bunun yanında başka menkıbeler de aktarılmıştır [s. 144].
- **Mısırî'nin vefatına yazılan tarihler:** Burusavî İsmail Belîğ, Burusavî Nazim Çelebi, Hasib Efendi'nin yazdığı tarihler aktarılmıştır [vr. 52b-53a].
 - *Vâkıât: Vâkıât*'ta böyle bir bölüm bulunmamaktadır.
 - *Gülzâr: Gülzâr*'da “Mısırî'ye Övgüler” başlığı altında Şeyh Hoca Mehmed Murad'ın, Moralı Namık Paşa'nın, Sıdkîzâde Seniha Efendi'nin, Ahmed Şehrî Efendi'nin, Şeyh Mehmed Tahir Efendi'nin, Şeyhü's-şu'arâ Zâik Efendi'nin, Sırrî'nin, Emîr Kâsımzâde Şeyh Seyyid Mehmed Emîn

Efendi'nin, Hayrullah Beyefendi'nin, Mustafa Lutfî Efendi'nin, Mehmed Şemseddin'in medhiyeleri aktarılmıştır [s. 98-110].

Medhiyelerden sonra Azbî Çavuş'un, Emîr Kâsımzâde Seyyîd Baba'nın, Üsküdârî Hâşim Baba'nın, Mehmed Şemseddin'in, Mısırî şiirleri için yazdıkları tanzîr ve tahmisler de aktarılmıştır.

- Lutfî aktarmak istediği şiirleri metin boyunca gerekli gördüğü yerlerde aktarmış olmasına rağmen, Şemsî hepsini bir başlık altında toplayarak anlatmıştır. Râkım ise hiç şiir aktarmamış, bazı durumlarda beyitler aktarmıştır.
- **Ailesi:** Mısırî bin yirmi yedide [m. 1617/1618] doğmuş ve yetmiş sekiz yaşındayken bin yüz beş [m. 1693/1694] tarihinde vefat etmiş. Bursa'da bin yetmiş iki [m. 1661/1662] tarihinde el-Hac Mustafa Efendi'nin kızıyla evlenmiş, bin seksen iki [m. 1671/1672] tarihinde eşi vefat etmiş ve dergahın haziresine defnedilmiş. Mısırî'nin bu evliliğinde Fatma isimli bir kızı olmuş ve bin doksan iki 1681/1682] tarihinde vefat etmiş. Mısırî'nin bu evliliğinden bir de Ali isimli bir oğlu olmuş. Mısırî Limni'ye sürgün olduğunda evvela Şenikzade Şeyh Muhammed Efendi tarikatın başına geçmiş, ardından Muhammed Efendi vefat edince Mısırî'nin oğlu Çelebi Ali tarikatın başına geçmiştir. Çelebi Şeyh Ali bin yüz yirmi beş [m. 1713/1714] tarihinde vefat etmiştir [vr. 53a-54a].
 - *Vâkıât*'ta eserin sonunda Mısırî'nin hayatı tekrar anlatılmamıştır.
 - *Gülzâr*: *Gülzâr*'da “Hz. Pîr'in Ailesi ve Halifeleri” başlığı altında *Tuhfe*'deki şekliyle ailesi anlatılmıştır. *Gülzâr*'da farklı olarak Mısırî'nin eşinin isminin Gülsüm olduğu söylenmiş ve onun da vefat tarihi aktarılmıştır [s. 118].
- **Çelebi Şeyh Ali için yazılan tarihler:** Burusavî Mevlana Râkım, Burusavî Rasim Efendi [vr. 54a-54b].

- *Vâkıât*: *Vâkıât*’ta Râkım Efendi sadece kendi yazdığı tarihi nakletmiştir [s. 58].
- *Gülzâr*: *Gülzâr*’da *Tuhfe*’deki aynı tarihler aktarılmış ancak Şeyh Ali hakkında çok daha detalı bilgi verilmiştir [s. 118-121].
- **Şemâili**: Mısırî orta boylu, buğday tenli imiş. Gözleri ne büyük ne küçükmüş ve sağ gözünün altında yanağı üstünde bir beni varmış. Yeşil ferace giyip beyaz sarık sararmış; bazen beyaz ve siyah aba giyip kuzu kürkü ile örtermiş. Ömrünü sabır ve tevekkül ile geçirip fakr ile iftihar edermiş [vr. 54b-55a].
 - *Vâkıât*: *Tuhfe* ile aynı şekilde anlatılmış ancak sıralama olarak bütün menkıbelerden önce anlatıldığı için metinde çok daha önce anlatılmıştır [s. 25-26].
 - *Gülzâr*: *Tuhfe* ile aynı şekilde anlatılmış, sıralama olarak *Vâkıât* ile aynıdır [s.59].

3.3.11. Rûkn-i ‘Âşir: Mısırî’nin Asitanesinden Geçmiş Olan Şeyhler (vr. 55a-59b)

Tuhfe’de bu bölümde Mısırî dergahının şeyhleri ve türbedarlarının görev süreleri verilmiştir. Bu bölüm *Vâkıât*’ta bulunmamakla birlikte *Gülzâr*’da bulunmaktadır. Lutfi öncelikle Mısırî dergahının şeyhlerini ve türbedarlarını tanıtmış, ardından Limni’deki Mısırî şeyhlerini ve türbedarlarını tanıtmıştır. Neşredilen metin içerisinde bu şeyhlerin kim olduğu yazıldığı için burada tekrar yazılmayacak, sadece sıralaması verilecektir.

- 1- Es-Seyyid eş-Şeyh Kasım Efendi
- 2- Şeyh el-Hac Muhammed Sahfi Efendi
- 3- Sahfi-zâde Şeyh Ali (Sahfi’nin oğlu)
- 4- Şeyh Ahmed Efendi (Ali’nin oğlu)
- 5- Şeyh Zeyneddin Efendi (Ahmed’in oğlu)

- 6- Şeyh Muhammed Emin Zâik (Zeynüddin'in oğlu)
 - 7- Şeyh Ahmed Şemseddin Efendi (Zeynüddin'in oğlu)
 - 8- Şeyh Necat Efendi (Zaik'in oğlu)
 - 9- Şeyh İsmail Nazif Efendi (Şemseddin'in oğlu)
 - 10- Şeyh Şemseddin Efendi* (Nazîf'in oğlu, *Tuhfe*'nin yazıldığı tarihte hala Bursa Mısrî dergahının şeyhidir.)
 - 11- Şeyh Mahmud Efendi: 1146 [m. 1733]'da vefat etmiştir (Limni'deki dergahın şeyhliğini yapmıştır).
- Bu bölüm *Gülzâr*'da daha detaylı bir şekilde anlatılmıştır.

Mısrî dergahının türbedarları:

Mustafa Lutfi 1195 [m. 1780/1781]'e kadar kimin türbedar olduğunu bilinmediğini belirterek, 1195'ten sonra bildiği türbedarları nakletmiştir.

- 1- Kıbrıslı Çalak Dede Efendi [m. 1195-1235]
- 2- Hacı Osman Efendi
- 3- Şeyh Abdî Siyâhî Efendi
- 4- Şeyh Mustafa
- 5- Şeyh Ahmed Efendi

Limni Dergahının Türbedarları:

- 1- Şeyh Muhammed Abdal Baba (Ali Rıza Efendi'nin halifesidir. Limni Dergahının türbedarı olmuştur)

* *Gülzâr-ı Mısrî*'nin müellifi Mehmed Şemseddin Ulusoy, *Tuhfe* yazıldığı sırada hala Mısrî dergahının şeyhidir.

- 2- Şeyh Niyazi Efendi (Şeyh Muhammed Abdal Baba'nın oğludur. *Tuhfe* yazıldığı tarihte Niyazi Efendi hala türbedardır.)

3.3.12. Rûkn-i Hâdi 'Aşer: Mısırî'nin Halifeleri (vr. 59b-69b)

- 1- **Çelebi Şeyh Ali Efendi:** Niyâzî Mısırî'nin oğludur.

- Çelebi Şeyh Ali Efendi *Tuhfe*'de halife olarak gösterilmesine rağmen *Gülzâr*'da ise halife olmadığı belirtilmiştir [s.119].

- 2- **Şenikzade Şeyh Mehmed Efendi:** Bursa şer'iyye mahkemesi ser-katibi iken memuriyeti terk edip Niyâzî Mısırî'ye intisap etmiştir.

- 3- **Es-Seyyid Mehmed Kasım Efendi:** Bursa Mehmed Çelebi Medresesi'nde eğitim görmüş, Ahmed Beg mahallesi imamlığına atanmıştır. Menâkıpta Molla Kasım olarak zikredilmiştir.

Tuhfe'de Molla Kasım'ın da bazı kerametleri anlatılmıştır. Molla Kasım bir gün Mısırî ile yolda yürürken bir dilenci görmüşler. Molla Kasım nefsini kırmak için bu iğrenç kıyafetli dilencinin ayağına bulaşmış toprak olmak gerekir demiş. Ancak *Tuhfe*'ye göre sonrasında Molla Kasım'ın Mısırî'ye inancında bir zayıflama olmuş ama bunu Mısırî'ye belli etmemiş. Molla Kasım bir gün rüyasında bir atı yakalamaya çalıştığını görmüş. Ertesi sabah uyandığında Mısırî, Molla Kasım'ın rüyasını keşfetmiş ve “sen bizim sözümüze alındın ve muhabbetin azaldı. Bu rüyayı o yüzden gördün. Eğer sen bizim sözümüzden tereddüt etmeseydin, o atı yakalar ve onunla birçok mesafe kat ederdin” minvalinde sözler söylemiş. Bu sözlerden sonra Molla Kasım öyle çilekeş bir hayata başlamış ki her şeyden elini eteğini çekmiş. Bir ipin ucunu kendi boynuna, diğerini Mısırî'nin kapısına bağlamış ve onun kapısından asla ayrılmamış.

Molla Kasım'ın ibadeti ve zikri o kadar çokmuş ki komşusu Molla Kasım'dan rahatsız olmuş ve onu mahkemeye vermiş. Mahkemede hakim Molla Kasım'ı

haklı bularak şikayet eden adamı sürgüne göndermek istemiş ancak Molla Kasım adamı affetmiş.

- Olay *Vâkıât* [s. 35-38] ve *Gülzâr* [s.67-68]'da da bu şekilde anlatılmıştır. *Tuhfe*'de Molla Kasım'ın Mısırî'ye inancının neden azaldığı söylenmemiştir. *Gülzâr*'da anlatıldığına göre Mısırî, Molla Kasım'a “bu habeşli kölenin ayağında çamur olmak değil esas önemlisi bir kafirin bedeninde kıl olmayı bile kabul etmek gerekir” demiş. Böylece *Tuhfe*'de çok özet şekilde geçilen olay daha detaylı anlatılmıştır. Bu olay *Tuhfe*'de Molla Kasım'ın hayatının anlatıldığı bölümde anlatılmış, diğer menâkıbnâmelerde böyle bir tasnif yapılmamıştır.

- 4- **Şeyh el-Hac Muhammed Sahfi Efendi:** Uzun müddet zahiri ilim tahsil etmiş ve bu sebepten Sahfî mahlasını almıştır. Niyâzî Mısırî'ye intisap ederek seyr ü sülûkunu tamamlamıştır. *Gülzâr*'da Sahfi Efendi halifesi olarak aktarılmamıştır.
- 5- **Yahşızade Şeyh Ahmed Efendi:** Niyâzî Mısırî Kütahya'da bulunduğu sıralarda Mısırî'ye intisap etmiş ve sonunda halife olmuştur.
- 6- **İshak Hacesi Şeyh Ahmed Efendi:** *Vâkıât*'ın müellifi İbrahim Râkım'ın hocasıdır. Mustafa Lutfî, İbrahim Râkım'dan aktararak Şeyh Ahmed Efendi'nin Mısırî'nin destmallerini boynuna bağlayarak ona bağlandığını bildirmiştir.
- 7- **Gazzî Ahmed Efendi:** Gençliğinde tasavvuf kültürüne yakın olmayan, İstanbul'da Ayasofya Camii'nde de hadis dersleri vermiş bir alimdir. Kaynaklarda Gazzî'nin bilinmeyen bir sebeple İstanbul'dan Bursa'ya taşındığı aktarılmıştır.⁶ *Gülzâr-ı Mısırî*'ye göre Gazzî Ahmed İstanbul'dan Bursa'ya gelirken gemide fırtınaya yakalanmış. Bu fırtına esnasında Gazzî, bir Halvetî Şeyhinin “korkma, selamettir, gemiden inince beni Bursa'da bul” dediğini duymuş. Bursa'ya vardığında bu zatı aramışsa da bulamamış. Daha sonra Mısri Limni sürgününden döndüğünde Gazzî onu görünce tanımış ve hemen Mısırî'ye

⁶ Hamdi Tekeli, “Gazzî Ahmed Efendi”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. XXIII, 1996, s. 539.

intisap etmiş⁷. Bu olay *Tuhfe*’de ve *Vâkıât*’da da anlatılmışsa da en derli toplu şekilde *Gülzâr-ı Mısırî*’de anlatılmıştır.

8- **Burusavî Şeyh Bekir Efendi:** *Tuhfe*’ye göre Bekir Efendi “ehl-i kemal ü alim ü amil” bir kişi idi. Bekir Efendi bir gün el-Hac Ali-nam bir cerrahın dükkanına gitmiş, burada Vanizade Selman Efendi kimsenin çekmeye muvaffak olamadığı kök dişini çektirmeye gelmiş. El-Hac Ali de Bekir Efendi’nin duasını istemiş ve bu dua ile birlikte diş kolaylıkla çıkmış⁸. Bu olay *Vâkıât*’ta [s. 46-47] ve *Gülzâr*’da [s.128] bu şekilde anlatılmıştır.

9- **Tablî-zâde Şeyh Ali Efendi:** İhtiram sahibi fazıl bir insan olduğu belirtilmiştir.

10- **Kavalalı Şeyh Mustafa Efendi:** Nadide bir insan olarak bilindiği ve Kavala Şeyhi olarak anıldığı aktarılmıştır.

11- **Azbî Efendi:** Azbî Efendi Mısırî’yi Rodos’a sürgün etmekle görevli memur iken daha sonra görevini bırakıp Mısırî’ye intisap etmiştir. Azbî Efendi’nin yaşadıkları daha önceden metin içinde aktarılmıştır. *Gülzâr*’daki anlatıda Azbî Efendi’nin macerası Azbî Efendi’nin anlatıldığı bölümde anlatılmış, *Tuhfe*’de ise Mısırî’nin Rodos’a sürgünü sırasında anlatılmıştır. *Gülzâr*’da Azbî Efendi ile ilgili başka menkıbeler de anlatılmıştır [s.127-133].

12- **Şeyh Ahmed Efendi:** Mısırî’ye muhabbet beslese de zikir halkasından uzak durduğu, sonunda Mısırî’nin nazarı ve

Zühdini ço ‘aşka düş ehl-i cinân itsün seni

Pîr-i ‘aşka kulluk it cānāne cān itsün seni

hitabıyla zikir halkasına dahil olduğu ve Mısırî’ye intisap ettiği aktarılmıştır. *Gülzâr*’da ve *Vâkıât*’ta da bu şekilde anlatılmıştır [s. 58].

⁷ Şemseddin, *Gülzâr*, s.52

⁸ Lutfî, *Tuhfe*, vr. 64a.

13- **Şeyh Abdurrahim Efendi:** Ulu Cami İmamıdır. Abdurrahim Efendi arkadaşlarıyla İstanbul'a gitmek istemiş ancak annesi önce izin vermemiş, daha sonra Mısırî'nin ricasıyla bir aylık izin vermiştir. Abdurrahim Efendi İstanbul'da bir ay dolduğunda birkaç gün daha burada kalmayı aklından geçirdiğinde Mısırî'nin "Ey 'Abdurrahîm vâlide-i müşfikânızın rızâsıyla taḥdîd olunan eyyâm tamâmdır bundan ziyâde mekṣ ü tevaḳḳufa rızâmız yokdur hemân ṭurma gel" dediğini duymuş ve bu sesi herkesin duyduğunu zannettiye de sadece kendisinin duyduğunu fark etmiştir. Bunun üzerine hemen kalkıp Bursa'ya dönmüştür. Bu olay *Vâkıât* [s. 28] ve *Gülzâr*'da [s. 60-61] aynı şekilde anlatılmıştır.

14- **Gelibolu Müftüsü Şeyh Muhammed Sükûtî:** Medine'de Bıçakçızade Hacı Ali Efendi'den zahir ilimleri öğrenmiş, Bursa'ya geldiğinde Niyâzî Mısırî'ye intisap edip halife olmuş; bir müddet Gelibolu'da müftülük yapmıştır. Şeyhini ziyaret etmek için Bursa'ya geldiğinde Kasım Subaşı Zaviyesi'nde vefat etmiştir. *Vâkıât*'ta anlatılmamış, *Gülzâr*'da [s.135] benzer şekilde anlatılmıştır.

15- **Şeyh Mehmed Dede Efendi:** Şeyh Salih'in oğlu olup babasının vefatıyla Cünûnî makamına oturmuştur. İlm-i zahiri ve Farsça'yı iyi bilirmiş ve Mısırî'nin sohbetlerine de devam edermiş. Bir gün Mısırî ile Mehmed Dede dışardayken Mısırî bir kitabının kayb olduğunu söylemiş ve onun cildini, yaprağını, bütün özelliklerini betimlemiş. Meğer bu eser Mehmed Efendi'deymiş. Mehmed Efendi ona vermek isteyince Mısırî, Mehmed Efendi'ye bu eseri hediye etmiş. Mısırî ayrıca Mehmed Dede'den ona Mesnevî'yi Farsça'sından okutmasını rica etmiş, kendisinin de tasavvufî anlamlarını açıklayacağını söylemiştir. Bunun üzerine Mesnevî'yi beraber talim etmişler. Şeyh Mehmed'in Mısırî ile ilişkisi hem *Vâkıât*'ta [s. 63-64] hem *Gülzâr*'da [s. 135-137] bu şekilde anlatılmıştır.

Mısırî'nin Şeyh Mehmed'in tütün içmesine izin verdiği hem *Vâkıât*'ta [s. 63-64] hem *Gülzâr*'da [s.136] anlatılmasına rağmen *Tuhfe*'de anlatılmamıştır.

16- **Şeyh el-Hac Mustafa Efendi:** Mısırî'nin kayınpederidir.

- 17- **Es-Seyyid eş-Şeyh Muhammed Çelebi:** Sandalizade denmekle meşhurdur.
- 18- **El-Hac Hasan Dede Efendi:** Kasap esnafından bir zattır.
- 19- **El-Hac Muhammed Dede Efendi:** Gümüş Ayak denmekle meşhurdur.
- 20- **Şeyh Ali Dede Efendi:** Bursa Veled-i Enbiya Camii kayyimidir. Mısırî Bursa'ya geldiğinde bir müddet onun evinde kalmıştır.
- 21- **Şeyh Mehmed Çelebi Efendi:** Limni Ceziresi sakinlerindendir.
- 22- **İslambuli Şeyh Ali Efendi:** Musiki üstadı Ganî Derviş Ali denmekle meşhurdur. Derviş Ali Mısırî'den gelen her ilahiyi hangi makamda olursa olsun ilham gelir gibi kolaylıkla besteler ve bunu kaydetmekte zorluk yaşamamış. *Gülzâr*'da [s.61] ve *Vâkıât*'ta [s. 31] da aynı şekilde, daha kısa olarak aktarılmıştır.
- 23- **Şeyh Mustafa Efendi:** Ulu Camii baş müezzinidir. Karaoğlan denmekle meşhurdur. Bir gün Mısırî'ye ona intisab etmek istediğini söylemiş Mısırî de “talebin müriden zuhur etmesi evladır, o yüzden biz seni şimdiye tehir ettik” şeklinde cevap vermiş. Mustafa Efendi bir gün rüyasında on iki ipli bir çadır görmüş ve bu on ikinci ip Mustafa Efendi'nin elindeymiş. Birden rüzgar çıkınca Mustafa Efendi birçok zahmet altında kalmış olsa da çadırın ipini elinden bırakmamış. Ertesi sabah Mısırî, Mustafa Efendi'nin bu rüyasını keşfetmiş ve inşallah çok zaman geçmeden tekmil-i esma mümkün olur demiş. Olay *Vâkıât* [s. 60] ve *Gülzâr*'da [s.139] bu şekilde anlatılmıştır.
- 24- **Şeyh Mustafa Efendi:** Akhaşiye denmekle meşhurdur. Musikide mahirdir ve sesi de güzeldir. *Gülzâr*'da [s.139] anlatıldığına göre yirmi yedi sene Ulu Cami müezzinliği yapmıştır.
- 25- **Şeyh Ahmed Efendi:** Mısırî'nin berberidir.
- 26- **Emir Kasım-zade Şeyh Muhammed Emin Efendi:** Seyyid mahlası ile bilinirmiş. Müretteb bir divanı da bulunmaktadır. Mısırî vefat ettikten sonra

Mısırî'nin rüyasında “telâkkî eylediğî üslûbı ehl ü erbâbından dirîğ eyleme” dediğini duymuş ve bundan sonra sürekli dervişlerle zikre devam etmiş. Menâkıbnâme içinde anlatılan ağaçların Mısırî'ye selam vermesi hadisesini Emir Kasımzade aktarmıştır.

27- **Şeyh Mahmud Efendi:** Boyabadlı'dır. Mısırî'nin eteklerinden ayrılmadan ona hizmet edermiş. Mısırî vefat ettiğinde Mahmud Efendi'nin abdestini aldırmasını ve defnetmesini vasiyet etmiştir. *Gülzâr*'da [s.144-145] Mahmud Efendi ile alakalı başka menkıbeler de anlatılmıştır.

28- **Şeyh Hasan Efendi:** Modonic'lidir. Zahir ilimleri öğrendikten sonra Mısırî'ye intisap etmiş ve ömrünü bu yolda geçirmiştir.

- *Gülzâr*'da [s.145-146] Mahmud Efendi'den sonra Piri Kadızade Mehmed Efendi, Ayn-ı Ekber Şeyh Mehmed Efendi, Tilmiz Ahmed Efendi halifeler olarak anlatılmış, daha sonra Şeyh Hasan Efendi anlatılmıştır. Ayrıca *Gülzâr*'da halife olmasalar da Râkım Efendi'nin ve Abdal Çelebi'nin de hayatları aktarılmıştır.

3.3.13. Rûkn-i Sâni Aşer: Mısırî'ye İntisap Eden Bazı Kişiler (vr. 69b – 72b)

Tuhfe'de yukarıda bahsedilen halifelerin her birinin hayatlarını kemal üzere devam ettirdiği ve başkalarına da icazet verdikleri söylenerek, kimlere hilafet verdikleri bu bölümde aktarılmıştır.

- Şeyh İbrahim Efendi: Emir Kasımzade Şeyh Muhammed Emin Efendi'den hilafet almıştır. Emir Kasımzade'nin oğludur.
- Halifesi Şeyh Muhammed Emin Efendi
- Halifesi Şeyh Sadık Efendi
- Halifesi Şeyh Salih Efendi
- Halifesi Şeyh Hüseyin Sabit Efendi

- Halifesi Veşicevî Şeyh Ali Efendi
- Halifesi Tırapoliçeli Şeyh Ahmed Emir
- Halifesi Şeyh Tahir Efendi
- Halifesi Şeyh Ahmed Bedreddin Efendi
- Halifesi Atinavî Şeyh Ali Rıza Efendi (Mustafa Lutfî'nin babasıdır)
- Halifesi Şeyh Ahmed Bedreddin Efendi
- Halifesi Mustafa Lutfî Efendi
- Halifesi Mustafa Lutfî'nin oğlu Kaya Bey
- Halifesi Mustafa Lutfî'nin oğlu Muhsin Efendi
- Halifesi El-İslambuli Abdulkadir Kutbiyu'l-Mısrî: *Tuhfe*'nin müstensihidir. 1927 tarihinde eserin istinsahını tamamlamıştır.

3.4. *Vâkıât*'ta ve *Gülzâr*'da Olduğu Halde *Tuhfe*'de Olmayan Menkıbeler

- **Mısrî'nin Üzülmesi ve Semanın Keşfolunması:** *Tuhfe*'de Mısrî'nin Kütahya'dan Uşak'a dönüşü Bahşizade'nin şeyhlik yapabilecek duruma gelmesiyle açıklanmıştı. *Vâkıât*'a [s. 11-12] göre ise Mısrî yolda giderken “bu habislerin yaptıklarını düşünmüş, dostlarının ayrılığına üzülmüş ve esma ile meşgul olmanın ateşinden sabaha kadar öyle ağlamıştır ki gecenin karanlığı onun gözünden kalkmış, gökyüzünü temaşası mümkün olmuştur. *Gülzâr*'da [s.41] bu durum odanın tavanının açılması ve semanın Mısrî'ye keşfolunması şeklinde anlatılmıştır.
- **Rodos hâkiminin Mısrî'ye intisabı:** *Vâkıât*'a göre Mısrî Rodos'ta iken oranın hakimi Mısrî'yi görmeye gelmiş, biraz konuştuktan sonra hakim Mısrî'ye intisap etmiştir. *Gülzâr*'a [s.49] göre ise Mısrî Rodos hakimini at üzerinde görünce

“eleysa’llāhu bi-aḥkemi’l-ḥākimīn”⁹ diye sormuş, hâkim de “Evet, âyet-i kerîmedir” deyince Mısırî, “Böyle kemâl-i azametle ata binmek bir kibriyâlıktır ki ancak bu saltanat, ahkem olan zâta münâsibdir. Sen ise hâkimsin!” demiş, bunun üzerine hâkim attan inmiş ve Mısırî’ye intisap etmiştir. *Vâkıât*’ta çok kısa anlatılan bu olay, *Gülzâr*’da sebep sonuç ilişkisine bağlı olarak anlatılmıştır.

- **Mevâ’idü’l-İrfân’ın 13. Maidesi:** *Vâkıât* ve *Gülzâr*’da Mısırî’nin *Mevâ’idü’l-İrfân* adlı eserinden alıntılar yapılmış olmasına rağmen *Tuhfe*’de yapılmamıştır. *Vâkıât*’ta [s. 25-26] bu alıntılardan biri “Mısırî’nin güzel sıfatlarının” anlatıldığı bir bölümde kullanılmış, önce Mısırî’nin şemâli anlatılmış, ardından bu alıntıya yer verilmiştir. Burada Mısırî En’am suresi 76. ayeti¹⁰ yazdıktan sonra şükrederek, sülûkun bereketiyle beşinci isimle meşgul olmasına rağmen kendisinden “sükûn u karârın firâr” eylemiş, riyazatının ve mücahedesinin derecesi öyle yükselmiş ki kendisini ya bir minareden ya bir dağdan aşağı atmak istemiş ve teskin olmak için dua edermiş. O zamanlar tesbihle zikrettiği ism-i şerifin adedi seksen bine, doksan bine ulaşmış, hatta bir gün doksan bini dahi geçmiş. Bunun yanında aldığı gıda sadece yirmi dirhem kadar arpa imiş.

Mısırî muharrem ayının on dördünde bir cuma gecesi evindeyken kendi önünde bir yıldız görmüş. Gözünü yummuş ve açmış ama yıldız hala oradaymış, sonra bunu gözleriyle değil, kalp gözüyle gördüğünü fark etmiş. Biraz zaman sonra bu yıldız parlak dolunay kadar büyümüş, biraz vakit sonra güneş kadar büyümüş ve parlamış. Biraz sonra öyle yayılmış ki her şeyi kaplamış. Bu gördüğü yıldız büyüdükçe Mısırî’nin sıkıntıları azalmış ve derûnu sükûna kavuşmuş.

Gülzâr’da [s.59] *Mevâ’id*’in 13. maidesi *Vâkıât*’ta olduğu şekliyle fakat daha sade bir Türkçe ile anlatılmıştır.

⁹ Tîn Suresi, 8. Ayet: “Allah hüküm verenlerin en âdili değil midir?”

(<https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/T%C3%AEn-suresi/6106/8-ayet-tefsiri>)

¹⁰ En’am Suresi, 76. Ayet: “Gecenin karanlığı onu kaplayınca bir yıldız gördü. “Rabbim budur” dedi. Yıldız batınca da “Batanları sevmem” dedi.” (<https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/En%C3%A2m-suresi/865/76-79-ayet-tefsiri>)

- **Mûsikî:** *Vâkıât*'ta [s.27] Mısırî'nin ney üfleyen bir çocuğu duyduğu zaman çok müteessir olduğu, onu yanına çağırdığı, ney sesini dinlerken içinde gizli olanları açtığı ve gözlerinin yaşardığı uzun uzun anlatılmıştır. Bunun üzerine Mısırî “siz bu nağmelerin ne kadar tesbih kelimesini beyan ettiğini benim gibi duysaydınız, siz de benim gibi, belki benden daha çok etkilenir, ağlardınız” demiştir. *Gülzâr*'da bu olay özetlenerek anlatılmış, *Tuhfe*'de ise sadece ney sesinden etkilendiği ve bunun üzerine *Vâkıât*'ta da aktarılan sözleri söylediği aktarılmıştır. Ancak bu menkıbe *Tuhfe*'de Mısırî'nin hayatı anlatılırken değil, halifelerinden Şeyh Muhammed Dede Efendi anlatılırken anlatılmıştır.
- **İbn Arabî ve Mısırî ilişkisi:** *Vâkıât*'ta İbn Arabî'nin kitabında Mısırî'yi ima ve işaret ettiği aktarılmıştır. Ama Râkım ne kitabı ne de ne söylediğini belirtmemiştir. *Gülzâr*'da [s. 62-65] ise Mısırî'nin İbn Arabî ve Mevlana ile olan bağı çok daha detaylı bir şekilde anlatılmış, İbn Arabî'nin *Ankâ-yı Muğrib* adlı eserinde Mısırî'nin geleceğini yedi yüz sene önceden haber verdiği iddia edilmiştir. Şemsî bu bilgileri Hasan Said Çelebi Efendi'nin hem *Sabah* gazetesinde yazdığını hem de kendisine gönderdiği mektupta açıkladığını söyleyerek buraya aktarmıştır.
- **Açıkbaş Mahmud Efendi'nin kerameti:** *Vâkıât*'a göre [s. 33] Şeyh Açıkbaş Mahmud Efendi camide sohbet esnasında kimin ne zaman öleceğini söylüyormuş, Mısırî'ninkini söylememiş. Mısırî sorunca, “Mısırî Efendi'nin arz üzerinde durması evlâdır. Çünkü ondan birçok büyük eser zuhur edecektir.” diye cevap vermiştir. *Gülzâr*'da [s.65] da aynı şekilde anlatılmıştır.
- **Mısırî'nin Limni Paşasını rezil etmesi:** *Vâkıât* [s. 41]: Limni'de bir paşanın Limni'ye gelen bir oğlana tecavüz etmeye çalışması ve Mısırî'nin bu durumu ortaya çıkararak paşayı herkese rezil etmesi. Bu olay *Gülzâr*'da [s.70] daha detaylı bir şekilde anlatılmıştır.
- **Mısırî'nin bir başka keşfi:** Mısırî, el-Hac Mehmed Çelebi'nin küçük evinde konakladığında onların komşularıyla kapılarının birleşeceğini söyledi. Aradan bir

süre geçince Mehmet Çelebi'nin oğlu Mustafa Efendi Ulu Camii imamının kızıyla evlenmiş ve oraya iç güveyi olarak gitmiş. Aradan vakit geçince Mustafa Efendi'nin eşi vefat etmiş ve Mustafa Efendi yan komşularının kızıyla evlenmiş ve böylelikle Mısırî'nin söylediği gibi evlerinin kapısı genişlemiş [s. 45]. Bu olay *Gülzâr*'da [s.72-73] da aynı şekilde anlatılmıştır.

- **Mermerser Efendi'nin keşfi:** *Vâkıât*'a göre [53b] Mermerser Efendi kendisine karşı iki dervişin ism-i Kahhar ile meşgul olduklarını keşfetmiş ve onlara karşı zikirle muamele etmiş. Ertesi gün Kahhar ismi çeken dervişlerin öldüğü haberi gelmiş ve cenazelerinde Mısırî bu dervişlerin imansız olarak vefat ettiğini söylemiş. Bu olay *Gülzâr*'da [s.73] da aynı şekilde anlatılmıştır.
- **Mısırî'nin deniz üzerinde atla gezmesi:** *Vâkıât*'a göre [s. 47-48] Mısırî'nin birçok defa deniz üzerinde atla gezdiği hem Müslüman hem Hristiyan ahali tarafından birçok defa görülmüş. Bu olay *Gülzâr*'da [s.77] kısa bir şekilde anlatılmıştır.
- **Mısırî'nin vefatından sonra da irşad etmesi:** Mahmud Efendi'nin kendisi ism-i şerifi tamamlayamadan Mısırî'nin vefat edeceğini duyunca çok üzülmüş. Mısırî de ona üzülmemesini, öldükten sonra ona hala irşad edeceğini söylemiş. Mısırî vefat ettikten sonra da böyle olmuş [s. 56]. Bu olay *Gülzâr*'da da bu şekilde anlatılmıştır.
- **Allah'ın hizmet için Mısırî'yi seçmesi:** *Vâkıât*'ta [s. 62] Mısırî'nin “Ben ne kadar değersiz olsam da Allah beni hizmetine aldı. Takatim kalmayınca bu hizmeti başkasına versin diye dua ettim ama Allah ‘bu emri senden başka biri çekemez’ diyerek beni memur etti. Ben de aylarca dayandım, takatim kalmayınca yine bu görevi başkasına vermesini rica ettim. Allah bu hizmeti başkasına verdiyse de sonra tekrar bana verdi. Bugünden sonra emanetimiz onun lutfuna kalmıştır.” dediği aktarılmıştır. Bu olay *Gülzâr*'da [s.78] bu şekilde anlatılmıştır.
- **Hz. Hasan ve Hüseyin'in Risaleti:** Bir gün bir adam Mısırî'ye “Hz. Adem'in evlatlarına da peygamberlik verildiyse neden Hz. Peygamberin evlatları olan

Hasan Hüseyin'e peygamberlik verilmedi?" diye sormuş, Mısrî ise cevabını kürside veririz demiştir. Mısrî'nin cevabı metinde aktarılmamıştır [s. 69-70]. *Gülzâr*'da ise Şemsî, Mısrî'nin Hz. Hasan ve Hüseyin'e peygamber demediğini, onun sözlerinin yanlış anlaşıldığını söylemiş ve aslında Mısrî'nin nasıl anlaşılması gerektiğini açıklamıştır [s. 53-56].

- **Mısrî'nin silsilesini açıklaması:** *Vâkıât*'ta Mısrî'nin "Benden el ve nefes almağa cehdiñiz olsun ki benim elim hâzret-i mürşid-i a'zam hâbîb-i Rabbi'l-'âlemîn (...)’e otuz üç elde müntehî olur." diyerek insanları kendine biat etmeye davet ettiği aktarılmıştır [s. 13]. Şemsî de *Gülzâr*'da Mısrî'nin bu sözünü aktarmış ve ardından Halvetî silsilesini sıralamıştır. Metnin devamında Şemsî Halvetî tarihi ile ilgili bazı tarihleri düzenlemiş ve kendisini de silsilenin en sonuna eklemiştir [s. 39-40].
- **Mısrî'nin yasak zamanında yaşadığı zorluklar:** *Tuhfe*'de Mısrî'nin tekkelerin kapatılması sürecinde çektiği zorluklar hiç aktarılmamıştır. *Vâkıât*'a göre [s. 18-19] Mısrî bu yasak sürecinde önce başka bir mahalleye taşınmış, sorunun halli için Edirne'ye, İstanbul'a gitmiş ama hepsi bu sorunu çözmekten aciz kalmış. Evinden çıkamamış, bin seksen dört senesi sonrasında Mısrî düşmanlardan korunmak için, on – on beş kişiyi kapısında bekletmiş, birkaç ay nasihate çıkamamış, hatta evin kapısına bile çıkamamış. *Gülzâr*'da "Tartışmalar" başlığı altında [s.47-48] tekkelerin kapatılması ve Mısrî'nin çektiği zorluklar *Vâkıât*'ta anlatılanla aynı şekilde aktarılmış, zaten hem *Vâkıât* hem *Gülzâr* Mısrî'nin günlüklerinden alıntı yaparak anlatmışlardır.

3.5. Sadece *Vâkıât*'da Olan Menkıbeler

- **Niyâzî Mahlası:** *Vâkıât*'ta anlatıldığına göre başka bir kişi daha Niyâzî mahlasını kullanırmış, dervişler bunu Mısrî'ye haber verip sizinle aynı mahlası kullanması uygun olmaz demişler. Mısrî de "Varın o kişiye selam söyleyin, bizim hatırımız için başka bir mahlas seçsin" demiş ve o kişi de Niyâzî mahlasını bırakmış ve

Mısrî'ye intisap etmiş. Bu olay diğer menâkıbnâmelerde anlatılmamış, sadece Mısrî kaç yıl yaşayacağını keşfettiğinde ebced hesabıyla yetmiş sekiz olan Niyâzî mahlasını kullanmaya başladığı söylenmiştir [s. 30-31].

- **Emir Kasımpzade'nin Mısrî'ye nazire yazması:** Emir Kasımpzade, Mısrî vefat ettikten sonra onun ilahilerine nazire yazmayı bırakmış. Bunun üzerine Mısrî, neden insanları mahrum ediyorsun diyerek onun rüyasına girmiş ve bu rüya üzerine Emir Kasımpzade hem nazire yazmaya devam etmiş hem de evinin bir kısmını sufilere ayırmış [s. 47].
- **Cifir eserleri:** *Vâkıât*'ta Mısrî'nin eserleri sayılırken cifir eserlerinin de olduğu söylenmiştir. Mısrî'nin cifir eseri olduğundan *Tuhfe*'de de *Gülzâr*'da da bahsedilmemiştir [s.52].
- **Mahmud Efendi'nin kerameti:** Mısrî'nin müridi Mahmud Efendi Limni'ye gelen Raşid Mehmed Efendi'nin Limni'den kurtulup İstanbul'a, ardından Anadolu'ya gideceğini keşfetmiştir [s. 56-57].
- **Ahmed Dede'nin cürmü:** Mısrî ve dervişleri bir gün Fodra'ya davet edilmişler. Ahmed Dede alışveriş için Mısrî'den ayrılınca gittiği yerde haram şeylerden birini içmiş, sonra davet edildikleri yere dönmüş ve orada sızıp kalmış. İnsanlar onu aradıysa da bulamamış, sonra Mısrî, Ahmed Dede'nin ne yaptığını keşfetmiş ve onun kendilerine yaklaşmasını yasaklamış. Aradan bir süre geçtikten sonra ise Ahmed Dede'yi affetmiş [s. 58-59].
- **Mısrî'nin dualarının kabul olması:** İnsanlar Mısrî'ye evlatlarını getirir, Mısrî de onlar için dua edermiş. Mısrî'nin bu çocuklar için ettiği bütün dualar kabul olurmuş [s. 61].
- **Mısrî'nin nefis terbiyesi:** Mısrî kendini nefis terbiyesinde öyle yükseltmiş ki Emir Sultan, Üftade gibi ekabirin yanında kendini köpeğe benzetirmiş [s. 61].

- **Mürşidin nasıl olması gerektiği:** Mısırî buyurmuş ki mürşid öyle olmalı ki onun dört dervişi aynı anda vefat edecek olsa bu mürşid aynı anda dördünün de yanında bulunup güzel bir sonla ve imanla ölmelerine yardımcı olurmuş. Nitekim Mısırî'nin böyle bir mürşid olduğu birçok kişi tarafından görülmüş [s. 61-62].
- **Ahmed Gazzî'nin Mısırî'ye intisabı:** Râkım'ın anlattığına göre Mısırî, Bursa'da iki Ahmet'ten birinin (diğeri de İshak hacesi Ahmed Efendi imiş) tarikata girmesi için dua etmiş ve sonunda Gazzî Ahmed Efendi Mısırî'ye intisap etmiş [s. 63].
- **Sigara ile ilgili anlatılar:** *Vâkıât*'ta [s. 64-66] Mısırî'nin sigarayı yasakladığı ya da sigaraya izin verdiği durumlarla alakalı birkaç anlatı vardır. Bunları diğer menâkıbnâmelerde bulmak mümkün değildir. [70a-b]'de Mısırî'nin Şeyh Mehmed Efendi'nin sigara içmesine yardım ettiği, insanların Şeyh Mehmed'in sigara içtiğini anlamaması için de sigara çubuğunu yanan ocağın yanına koyduklarını aktarmıştır. [s. 65]'te Mısırî dervişlerin mesire yerinde sigara içmelerine izin vermişse de şehre döndüklerinde hankah yakınlarında sigara içmelerine izin vermemiştir. [s. 65]: Mısırî öğrencilik yıllarında bir hocadan kıraat öğrenmeye gitmiş ancak hocanın duhan içtiğini gördüklerinde hocadan ders almaktan vazgeçmişler. [s. 66]'da Mısırî ömrünün sonlarında camide vaaz verirken insanlara duhan içmeyi yasaklamış, duhanın ibadete mani olduğunu söylemiştir. Bazı müridler duhanı bıraktıklarında hastalanmışlar, Mısırî de bu hastalananların hastalıkları gidecek kadar içmelerine müsaade ettiği anlatılmıştır. Son olarak, Mısırî'nin dervişleri güzel kokulu duhanların da haram olup olmadığını sormuş, Mısırî ise bunların haram olmadığını söylemiştir.
- **Akhaşiye:** Bir gün şehir dışına çıktıklarında Akhaşiye'nin gusl abdesti alması gerekmiş ama hava soğuk olduğu için üşenmiş ve kaplıcada alırım diye düşünmüş. Mısırî bu sırada Akhaşiye'yi çağırmış, Akhaşiye gelmeyince Mısırî onun halini keşfetmiş ve “onun hali gelmesine mani değildir, ağzının ve beyninin temiz olması kafidir” demiştir [s. 67].

- **Şeyh Ali'nin oğlu olmadığını söylemesi:** *Vâkıât*'ta Mısırî'nin hiç kimse şüphe etmediği halde Mısırî'nin bir gün Ali'nin oğlu olmadığını herkese beyan ettiğini söylemiştir. Müridler de acaba cezbeden mi böyle konuşuyor yoksa gerçekten böyle mi söylüyor diye merak edip sorduklarında Mısırî “Ali benim oğlumdur ama düşmanımız çoktur. Ben öldükten sonra Ali onların düşmanlığına katlanamaz, o yüzden alenen benim oğlum değildir dedim” demiştir [s. 67-68].
- **On dokuzlar:** *Vâkıât*'ta anlatıldığına göre Mısırî vaaz esnasında durarak “Ey Sultan Mehmed, sen erkan-ı devletten on dokuz kişiye azl veya ıslah vermedikçe benim hatırım hoş olmaz demiş ve hepsinin isimlerini saymış [s. 69].
- **Mısırî'nin söylediklerinin gerçekleşmesi:** Limni'ye sürülen el-Hac Mustafa Efendi Mısırî'nin mezarını ziyaret etmiş, orada uykuya dalmış ve rüyasında Mısırî'nin söylediği her şey daha sonra gerçek olmuş [s. 70].

3.6. Sadece *Gülzâr*'da Olan Menkıbeler

- **Niyâzî Mahlası:** *Gülzâr*'da Mısırî'nin gündüz söylediği ilahiyatta Mısırî, akşam söylediği ilahiyatta Niyâzî mahlasını kullandığı aktarılmış, bu bilgiye diğer menâkıbnâmelerde yer verilmemiştir [s. 61].
- **Dergahın tarihi:** Diğer menâkıbnâmelerde dergahın tarihi uzun uzun anlatılmamışsa da *Gülzâr*'da anlatılmış, kimler tarafından tamir edildiği detaylıca aktarılmıştır [s. 44].
- **Akoğlan:** Akoğlan isminde Hristiyan biri Bursa'da Mısırî'lerin zikrine dahil olmuş ve Talib Efendi "Akoğlan kafiri tevhide girdi" diye mısra söylemiş. Dergahın zakiri olan Karaoğlan Mustafa da Akoğlan'ı çıkarmış. Bunun üzerine Talib Efendi “Karaoğlan kafiri girdi, çıkardı” diye mısra söylemiş [s. 46-47].
- **Mısırî'nin okuma bilmeyen çocuğa birden her şeyi öğretmesi:** Okula yeni başlayacak bir çocuğu annesi dua için Mısırî'ye getirmiş. Mısırî hemen okusun mu deyince şaşırmışlar ve tamam demişler. Çocuk da kürsüye çıkarak ayet ve

hadislerin tefsirlerini okumaya başlamış. Herkes çok şaşırılmış, Mısırî ise “Düdüğe bakıyorlar ama üfleyeni görmüyorlar” demiş [s. 79].

- **Mısırî’nin kilisedeki insanları Müslüman yapması:** Mısırî Limni’de bir kiliseye gitmiş ve papaza bütün bildiklerini unutturmuş. Papaz bunu fark edince Mısırî’ye yalvarmış bilgisini geri vermesi için. Mısırî de özür dilemek için kapıya yatmış ve herkes benim üzerime basarak çıksın burdan demiş. İnsanlar kapıdan geçerken la ilahe illallah der, Mısırî de Muhammed resullullah diye eklermiş, böyle böyle insanlar Müslüman olmaya başlamış. Papaz da ben senin kusurunu affettimü kapımızdan kalk yoksa bütün cemaat Müslüman olacak demiş. Mısırî de o sırada “Dervişlerin en alçağı buğday içinde burçağı| Mısri gibi bir balçığı her bir ayak basmak gerek” ilahisini söylemiş [s. 80].
- **Bekir Efendi’yi ve arkadaşını Limni’den kurtarması:** Bekir Efendi Limni’ye sürüldüğünde kurtulmak için sürekli Mısırî’nin kabrinde dua edermiş, arkadaşı ise onunla alay edermiş. Daha sonra Bekir Efendi gerçekten kurtulmuş ve onunla dalga geçen arkadaşı da kurtulmak için duaya başlamış. Sonra bu adam da kurtulmuş ve Mısırî’ye kuvvetli bir şekilde bağlanmış [s. 80-81].
- **Mısırî’nin kemerini kullanan kadınların kolaylıkla doğurması:** Mısırî’nin Tekirdağ’da konakladığı Kadiri dergahındaki makama kimseyi oturtmazlarmış. Mısırî’nin orada bir kemeri kalmış. O kemeri hamile kadınlar kullandıklarında kolaylıkla doğururlarmış [s. 85].
- **Mısırî’nin karıştırdığı çeşmedeki suyun uykusuzluğu gidermesi:** Mısırî dergahta bir çeşmeyi asası ile karıştırmış. Uykusuzluğu olanlar o sudan içerse o halleri geçermiş. Birkaç sene önce çeşme kapatılınca sekiz ay boyunca susuz kalmışlar [s. 85].
- **Mısırî’nin Mahmud Efendi’nin eline vurması:** Mısırî vefat ettiğinde cenazesini yıkaması için Mahmud Efendi’ye vasiyet etmiştir. *Gülzâr*’da anlatıldığına göre Mısırî, Mahmud Efendi’nin vücudunda bazı yerlere dokunmasını istememiş ancak

gusl esnasında Mahmud Efendi dokunmaya çalışınca Mısırî ölü olmasına rağmen Mahmud Efendi'nin eline vurmuş. Bu menkıbe diğer menâkıbnâmelerde anlatılmamıştır [s. 145]

IV. DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

MENÂKİBNÂME MUKAYESELERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu bölümde III. Bölüm’de ortaya konan veriler yorumlanacaktır. Öncelikle metinlerin sebep-i telif kısımları incelenecek, ardından Mısırî’nin tarihsel hayatı ve kerametlerinin menâkıbnâmelerde nasıl aktarıldığı ve bu aktarımda Mustafa Lutfi’nin *Tuhfe*’de hangi tasarruflarda bulunduğu incelenmeye çalışılacak ve Mısırî menâkıbnâmelerinin zaman içerisinde nasıl değiştiği ortaya konmaya çalışılacaktır.

4.1. Sebeb-i Telif Mukayesesi

Mustafa Lutfi, amacını Mısırî’nin hayatını "sırasıyla cem‘ ü terkib" etmek yani kronolojik bir şekilde yazmak olduğunu belirtmiş, eserin adının *Tuhfetü’l-‘Asrî fî Menakibi’l-Mısırî* olduğunu ve 1306 yılında tamamlandığını söylemiştir. Mustafa Lutfi’nin Mısırî’nin hayatını kronolojik olarak yazmak iddiası ilginçtir çünkü *Vâkıât*’la kıyaslandığında birçok olayın *Vakıat*’la aynı şekilde sıralandığı görülmektedir. Mısırî’nin doğumu, eğitimi, sürgünleri ve vefatı aynı sırayla aktarılmıştır.*

Lutfi’nin Mısırî’nin tarihsel hayatı söz konusu olduğunda sıralama olarak çok farklı bir düzen kurduğunu söylemek mümkün değildir. Ancak metne dikkatle bakıldığında Lutfi’nin *Vâkıât*’ta anlatılan birçok kerametın yerini değiştirdiği, bu kerametleri bir tarihe ve bağlama yerleştirerek anlattığı görülmektedir. *Vâkıât*’ta ise önce Mısırî’nin hayatı anlatılmış, ardından kerametleri sıralanmıştır. Dolayısıyla hangi kerametın ne zaman gerçekleştiğine dair bir bulgu yoktur. Kerametlerin bu şekilde sıralanmasının tarihsel olarak gerçek olup olmaması bir yana bırakılırsa, Lutfi’nin kerametleri Mısırî’nin hayatına içkin olaylar olarak anlatması dikkate değerdir.

* Ancak *Tuhfe* ve *Vâkıât* arasında bazı farklar da bulunmaktadır. *Vâkıât* ‘tan farklı olarak *Tuhfe*’de Mısırî’nin Mısır’dan sonra Bursa’ya değil Uşak’a gittiği söylenmiştir ki bu tarihsel olarak daha doğrudur.

Şemsî de *Gülzâr*'da eserin ismini *Gülzâr-ı Mısrî Yâdigâr-ı Şemseddîn* olarak belirtmiş, yazılış tarihinin 1329 olduğunu söylemiştir. *Gülzâr*'daki sebep-i telifte Şemsî, metni yazmak amacının metnin herkes tarafından anlaşılması için sadeleştirilmesi gerektiğini, bunu öncelikle Lutfî'nin yapmasını istediğini, ama Lutfî de çok zor bir dille yazdığı için çevresindeki insanların bu eseri sadeleştirmeyi kendisinden rica ettiklerini söylemiş ve sonuç olarak *Vâkıât*'ı sadeleştirerek yeniden yazmıştır. Bunun yanında yine Lutfî'den farklı olarak Şemsî kronolojik yazma düşüncesini devam ettirmemiş ve Râkım'ın yazdığı sırayı takip etmiştir.

Gülzâr'da dikkat çeken bir başka nokta ise Şemsî'nin, Lutfî'ye yönelik eleştirileridir. Şemsî'ye göre Lutfî, kendisinden birçok şey ekleyerek *Vâkıât*'ın dilini sadeleştirmediği gibi ayrıca metni “mahv u ityan” ederek metne eklemeler yapmış ve yeniden yazmıştır. Ancak metinler incelendiğinde Lutfî'nin metne ekleme yapmadığı, sadece bazı kerametleri ve siyasi olayları aktarmadığı, bunun yanında Şemsî'nin kendi babasından vs. duyduğu başka menkıbeleri de metne eklediği görülmektedir.

Sonuç olarak üç menâkıbnâme karşılaştırıldığında kaynak metin olan *Vâkıât*'ta herhangi bir sebep-i telifin olmadığı görülmektedir. Fakat *Tuhfe* ve *Gülzâr*'da metni tanıtan ve metnin amacını ortaya koyan sebep-i telifler bulunmaktadır. Mukaddime kısmının ayrıntılı incelenmesini aşağıdaki tabloda bulmak mümkündür.

Mukaddime ve Sebeb-i Telif	<i>Tuhfe</i>	<i>Vâkıât</i>	<i>Gülzâr</i>
Hamdele-salvele	+	+	+
Mısırî ‘ye övgü	+	+	+
Dönemin padişahına övgü	+	-	-
Telif sebebi	+	-	+
Eserin ismi	+	-	+
Yazılış tarihi	+	-	+
Müellif hakkında bilgi	+	-	+

Tablo 1: Menâkıbnâmelerin sebab-i teliflerinin kıyaslanması

4.2. Mısırî’nin Hayatının Mukayesesi

Mustafa Lutfî, Mısırî’nin hayatıyla alakalı olarak on üç olayı *Vâkıât* ve *Gülzâr*’dan farklı anlatmış, bir olayı *Vâkıât*’tan farklı anlatmış, dört olayı *Gülzâr*’dan farklı anlatmış; *Vâkıât*’ta olmayan beş olayı anlatmış, *Gülzâr*’da olmayan dört olayı anlatmıştır. Bunlar haricinde *Tuhfe*’de bulunan olaylar *Vâkıât* ve *Gülzâr*’da da bulunmaktadır ve bazılarında küçük farklar olsa da genel olarak aynı anlatılmışlardır.

Lutfî’nin hangi olayları aynı şekilde aktardığını incelemek yerine bu bölümde Lutfî’nin neleri farklı anlattığı incelenecektir. Metinde, aynı ve farklı olarak anlatılmış olaylar aşağıdaki tabloda detaylı olarak görülebilmektedir. Tabloda aynı anlatılan olaylar “+”, farklı anlatılan olaylar “-“, anlatılmayan olaylar ise “x” işaretiyle gösterilmiştir.

Tuhfe'ye göre Tarihsel Hayatı	<i>Vâkıât</i>	<i>Gülzâr</i>
1. Çocukluğu ve eğitimi	+	+
2. Nakşibendi tarikatına girmemesi	+	+
3. Malatya ve Aspozi	-	-
4. İlim Seyahati	-	-
5. Abdulkadir Geylani'yi rüyasında görmesi	+	+
6. Mısır'dan sonra	-	-
7. Kalaycı rüyası	+	+
8. Şeyh Mehmed Uşşakî Zaviyesi	+	+
9. Elmalı Günleri	+	+
10. Mısırî'nin dergahtan uzaklaştırılması	-	-
11. Sılaya gitmek istemesi	-	-
12. İstanbul ziyareti	-	x
13. Hilafeti	+	+
14. Uşak günleri	+	+
15. Ümmî Sinan'ın Mısırî'nin büyüklüğünü keşfetmesi	+	+
16. Uşak ve Çal kazası günleri	-	-
17. Kütahya günleri	-	-
18. Bursa Günleri	-	-
19. Mısırî'nin evlilikleri	+	+
20. Kasîde-i Bürde'ye tesbî' yazması	+	+
21. Vâni Efendi ve tekkelerin yasaklanması	+	+

22. Minkarizade Yahya Efendi ile Görüşme	+	+
23. Tekkelerin tekrar açılması	x	+
24. Şeyh Mehmed'in vefatı	x	x
25. Mısırî dergahı inşası	+	+
26. İlm-i kimya talebi	+	x
27. Üftadezade İbrahim'in sigara içmesi	+	x
28. Lehistan Seferi ve Rodos sürgünü	-	-
29. Selim Giray Han	+	+
30. Mısırî'nin para kabul etmemesi	+	+
31. Bursa'ya dönüş ve Azbî Çavuş	+	-
32. Rusya Seferi ve Limni sürgünü	-	-
33. Bursa'ya dönüş	-	-
34. Limni Adasına sürgün	-	-
35. Mısırî'nin son günleri	+	+
36. Mısırî'nin vefatına yazılan tarihler	-	+
37. Ailesi ve Çelebi Şeyh Ali için yazılan tarihler	-	+
38. Şemâili	+	+
39. Mısırî asitanesinden geçmiş olan şeyhler	x	-
40. Halifeleri	x	-
41. Mısırî'ye intisap eden bazı kişiler	x	-

Tablo 2: Mısırî'nin tarihsel hayatına dair anlatılan olayların kıyaslanması

Tabloya göre *Tuhfe*'de Mısırî'nin Mısır'dan sonra ne yaptığı, Elmalı dergahından derslerinden geri kaldığı için uzaklaştırılması, sılaya izinsiz gitmeye çalıştığı için bildiği her şeyi unutmaması, Uşak'tan sonra Çal ve Kütahya'da insanlar tarafından dışlanması, sonrasında Bursa'da yaptıkları, Şeyh Mehmed'in vefatı, Rodos ve Lehistan sürgünlerinin sebepleri ve hakkında yazılan tarihler farklı şekillerde aktarılmıştır.

Bu farklılıklarda ortak bir nokta olup olmadığı incelenirse Mısır'dan sonra ne yaptığı hariç, diğer meselelerin Mısırî'nin olumsuz olarak algılanabilecek bazı yönlerinin anlatılmadığı görülmektedir. Örnek olarak, Mısırî'nin Rodos'a sürgün edilmesi *Tuhfe*'de şu şekilde aktarılmıştır: Mısırî'nin kerametleri devlet erkanının kulağına gitmiş, onlar da Mısırî'yi sefere davet etmiş, Mısırî de dervişlerini hazırlamış ve sefer için hareket etmiştir. Yeni Kapluca civarındaki Bağdemli Bağçe'de konaklamışlar fakat o akşam Mısırî'ye kendi mahallerinde durma emri gelmiş ve Mısırî güneşin doğmasını beklemeden geri dönmüştür. Lutfî'ye göre bu olay herkes tarafından bu şekilde bilinse de Mısırî yine de Rodos'a sürgün edilmiştir.

Vâkıât'a bakıldığında ise Mısırî'nin sürgün sebebi hem maddi hem manevi olmak üzere iki şekilde gösterilmiştir. Mısırî'nin sürgün edilmesinin manevi sebebi, Hz. Peygamber'in uyarılarına rağmen bütün insanların cennete gitmesi için dua etmesidir. Mısırî bu dualarını bırakmayınca Hz. Peygamber Mısırî'nin rüyasına girerek bu duasından vazgeçmediği için sürgün edileceğini söylemiş.

Vâkıât'a göre sürgünün görünür sebebi ise Mısırî'nin Edirne'de devlet aleyhinde söylediği sözlerdir ve metinde *Tuhfe*'nin aksine Lehistan seferinden bahsedilmemiştir. Râkım'ın anlattığına göre Mısırî'nin eşi Mısırî için bir macun hazırlamış ki bu macun onun çektiği sıkıntılar ve zorluklardan ötürü insanları gücendirecek şeyler söylememesine, güzel sözler söylemesine yardımcı olur, görünürdeki hastalığı kaldırmış. Ancak Mısırî'nin eşi vefat ettikten sonra kimse Mısırî için macun hazırlamayarak teklif edememiş. Bunun üzerine Mısırî Edirne'ye gittiğinde düşmanlarını kızdıracak sözler söylemiş ve "Sultân Mehmed gitdi, filân şehzâdeyi tiz yetiştirin" gibi sözler söylemiş ve Köprülü Ahmed Paşa tarafından Rodos'a sürülmüş.

Sonuç olarak *Tuhfe*'deki anlatı incelendiğinde Lutfî, Mısırî'nin sürgün edilmesine sebep olacak bir olay aktarmamıştır. Sadece *Tuhfe* okunduğunda Mısırî'nin bir yanlış anlaşılmadan ötürü sürgüne gönderildiğini düşünmek mümkündür. Ancak *Vâkıât* ve *Gülzâr* ile beraber okunduğunda Lutfî'nin metinde sorunlu gördüğü yerleri menâkıbına aktarmadığını görmek mümkündür. Yukarıdaki örnekte gösterildiği gibi Lutfî, Mısırî ile ilgili on beş olayı *Vâkıât*'tan farklı anlatmıştır. Farklı anlatılan olayların neler olduğuna dikkat edildiğinde Mısırî'nin kötü bir şekilde algılanmasına sebep olabilecek anlatıların aktarılmadığı görülmektedir. Buna rağmen Lutfî'nin Mısırî konusunda esas seçici davrandığı husus hayatı değil, kerametleriyle alakalı aktarımıdır.

4.3. Mısırî'nin Kerametlerinin Mukayesesi

Mısırî'nin tarihsel hayatında bazı olayların farklı şekilde anlatıldığı görülse de kerametler söz konusu olduğunda Lutfî kerametlerin birçoğunu aynı şekilde anlatmış, bazılarında detaylarda farklılık gözlemlenmiştir. Ancak buradan metinlerin kerametler konusunda aynı olduğu düşünülmemelidir. Kerametler konusunda en büyük fark, *Tuhfe*'de, *Vâkıât* ve *Gülzâr*'da aktarılan birçok kerametın aktarılmamasından kaynaklanmaktadır. Aşağıdaki tabloda üç menâkıbnâmede anlatılan kerametlerin listesi verilmiş, bunların hangi menâkıbnâmede yer alıp almadığı gösterilmiştir. Bu tabloda da aynı anlatılan olaylar “+”, farklı anlatılan olaylar “-“, anlatılmayan olaylar ise “x” işaretiyle gösterilmiştir.

Mısırî Hakkında Anlatılan Menkıbeler	Tuhfe	Vâkıât	Gülzâr
1. Ümmî Sinan'a intisabı	+	+	+
2. Ağacı hareket ettirme kerameti ve ağaçların Mısırî'ye selam vermesi	+	+	+
3. Süleyman Derviş'in şehit edilmesi	+	+	+
4. Evliyanın hediye kabul etmemesi (devletten gönderilen parayı kabul etmemesi ve kavanozların içinde altın olduğunu keşfetmesi)	+	+	+
5. Abdest alan Bektaşî	+	+	x
6. Eksik malzemeli macunun şifa olması	+	+	x
7. Abdurrahim Efendi'nin Mısırî'ye yakınlığı	+	x	+
8. Azbî Çavuş'un intisabı	+	x	+
9. Yağmadır alan alsın	+	+	+
10. Mısırî Dergahına gelen müfettişler	-	-	-
11. Dervişlerin gayrimüslim kaptanı dövmesi	+	+	+
12. Hristiyan bir kimsenin Müslüman olması	+	+	+
13. Mısırî'nin Limni adasını düşmanlardan koruması	+	+	+
14. Dervişlerin Mısırî'yi ziyaret etmesi (eksik kişi olduğunu fark etmesi)	+	+	+
15. Mısırî'nin IV. Mehmed'e hakkını helal etmesi	-	+	+
16. Mısırî'nin kendi kabrini keşfetmesi	+	+	+
17. Ahmed Gazzî'nin Mısırî'ye intisabı	+	+	+
18. Kılıçoğlu'nun intisabı	+	+	+
19. Mısırî'ye muhalif imamın dilinin uzaması	+	+	x

20. Mısrî'nin kaybolan hayvanı bulması	+	+	+
21. Mısrî'nin boş ceplerinden para çıkarması	+	+	x
22. Cami imamının sünnetsiz olduğunu keşfetmesi	+	+	+
23. Abdullah Zemzemi	-	-	-
24. Mısrî'nin isim koyması	+	+	+
25. Mısrî'nin uyumaması	+	+	+
26. Mısrî'nin geceleri görünmeyen kişilerle konuşması	+	+	+
27. Niyâzî mahlasını alması	+	+	+
28. Mahmud Efendi'ye vasiyeti	+	+	+
29. Mısrî'nin Üzülmesi ve Semanın Keşfolunması	x	+	+
30. Rodos hâkiminin Mısrî'ye intisabı	x	+	+
31. <i>Mevâ'idü'l-İrfân</i> 'ın 13. Maidesi	x	+	+
32. Mûsikî	x	+	+
33. İbn Arabî ve Mısrî ilişkisi	x	+	+
34. Açıkbaş Mahmud Efendi'nin kerameti	x	+	+
35. Mısrî'nin Limni Paşasını rezil etmesi	x	+	+
36. Mısrî'nin bir başka keşfi	x	+	+
37. Mermerser Efendi'nin keşfi	x	+	+
38. Mısrî'nin deniz üzerinde atla gezmesi:	x	+	+
39. Mısrî'nin vefatından sonra da irşad etmesi	x	+	+
40. Allah'ın hizmet için Mısrî'yi seçmesi	x	+	+

41. Hz. Hasan ve Hüseyin'in Risaleti	x	+	+
42. Niyâzî Mahlası	x	+	x
43. Emir Kasımzade'nin Mısırî'ye nazire yazması	x	+	x
44. Cifir eserleri	x	+	x
45. Mahmud Efendi'nin kerameti	x	+	x
46. Ahmed Dede'nin cürmü	x	+	x
47. Mısırî'nin dualarının kabul olması	x	+	x
48. Mısırî'nin nefis terbiyesi	x	+	x
49. Mürşidin nasıl olması gerektiği	x	+	x
50. Sigara ile ilgili anlatılar	x	+	x
51. Akhaşiye	x	+	x
52. Şeyh Ali'nin oğlu olmadığını söylemesi	x	+	x
53. On dokuzlar	x	+	x
54. Mısırî'nin söylediklerinin gerçekleşmesi	x	+	x
55. Niyâzî Mahlası (gece niyazi, gündüz mısri mahlası kullanması)	x	x	+
56. Dergahın tarihi	x	x	+
57. Akoğlan	x	x	+
58. Mısırî'nin okuma bilmeyen çocuğa birden her şeyi öğretmesi	x	x	+
59. Mısırî'nin kilisedeki insanları Müslüman yapması	x	x	+
60. Bekir Efendi'yi ve arkadaşını Limni'den kurtarması	x	x	+
61. Mısırî'nin kemerini kullanan kadınların kolaylıkla doğurması	x	x	+
62. Mısırî'nin karıştırdığı çeşmedeki suyun uykusuzluğu gidermesi	x	x	+

63. Mahmud Efendi'nin Mısırî'yi gaslettiği sırada istemediği bir yerine dokunması ve Mısırî'nin Mahmud Efendi'nin eline vurması.	x	x	+
--	---	---	---

Tablo 3: Mısırî'nin Kerametlerinin Kıyaslanması

Tabloda kısaca konularıyla aktarılan kerametler tezin üçüncü bölümünde özetlenmiştir. Bu bölümde Mustafa Lutfî Efendi'nin aktarmayı tercih ettiği ya da etmediği kerametlerin seçiminde herhangi bir ortak nokta olup olmadığı incelenecektir.

Mısırî hakkında anlatılan kerametler göz önüne bulundurulduğunda *Tuhfe*'de yirmi sekiz, *Vâkıât*'ta elli iki, *Gülzâr*'da kırk altı keramet aktarılmıştır. Dolayısıyla incelenen menâkıbnâmeler arasında kerametler konusunda en seçici olan menâkıbnâmenin *Tuhfe* olduğunu söylemek mümkündür. *Tuhfe*'de anlatılan kerametler çoğunlukla Mısırî'nin bir olayı ya da gizli durumları keşfetmesi, rüya ile insanlara hidayet vermesi, bir şeyh olarak büyüklüğü gibi durumlar aktarılmıştır.

Tuhfe'de seçilen kerametlerin daha rasyonel oldukları için seçildiklerini söylemek mümkün değildir ancak *Vâkıât*'ta anlatılan kerametlerle kıyaslandığında tasavvuf yoluna aşına olmayan insanlar tarafından “daha az tepkiyle karşılanabilecek kerametler” olduğunu söylemek mümkündür. Örnek olarak, *Vâkıât*'ta bulunan, semavatın Mısırî'ye keşfolunması, Mısırî'nin deniz üzerinde atla gezinmesi, vefatından sonra da irşada devam etmesi, Hz. Hasan ve Hüseyin'in risaleti meselesi, cifir eserlerinin varlığı, sigara ile ilgili anlatılanlar, “on dokuzlar” meselesi gibi konuların *Tuhfe*'de aktarılmaması Lutfî'nin menâkıbnâmeyi yazarken Mısırî'nin siyasi ve dinî olarak bazı çevreler tarafından olumsuz bir şekilde algılanmasına mahal verebilecek durumları önlemeye çalıştığını göstermektedir.

Bunun yanında Lutfî, Mısırî'nin IV. Mehmed'in vefatını keşfetmesi kerametini anlattıktan sonra anlatıyı bölmüş, Mısırî'nin sayısız kerameti olduğunu, bunların hepsini anlatmanın metni çok uzatacağını belirtmiş ve “menâkıba naql-i kelâm u beyân-i hâl-i serencâm”¹ edelim diyerek Mısırî'nin hayatını anlatmaya devam etmiştir. Dolayısıyla bu

¹ Lutfî, **Tuhfe**, vr. 40a-40b.

menâkıbnâmede Lutfî'nin, Mısrî'nin kerametlerinden ziyade Mısrî'nin hayatını ön plana alarak bir anlatı oluşturduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca Lutfî, *Tuhfe*'yi Mısrî'nin hayatının önemli dönüm noktalarına göre bölümlendirmiştir. Bu da anlatıda Mısrî'nin tarihsel hayatının ön plana alındığının bir başka göstergesi olarak yorumlanabilir.

4.4. Dil ve Üslup Açısından Mukayese

Vâkıât'tan *Gülzâr*'a gidildikçe anlatımın daha güçlendiği ve açıklık kazandığını söylemek mümkündür. *Vâkıât*'ın dilinin güç anlaşılır olmasının yanında Mısrî'nin kerametlerinin bağlamsız bir şekilde aktarılmış olması, konular arasında hızlı geçişler yaşanması gibi unsurlarla metnin anlaşılması daha da güç bir hale gelmiştir. *Tuhfe* dil olarak *Vâkıât*'a benzese bile olayların bölümlendirilerek verilmiş olması, kerametlerin anlatılan tarihsel olayı da destekleyen bir bağlamda sunulmuş olması metnin takip edilmesini kolaylaştırmıştır. *Gülzâr*'da ise hem dilinin sade olması, hem de başlıklandırmalarla metnin takip edilmesini diğer menâkıbnâmelere kıyasla oldukça kolay bir hale getirmiştir.

Üç menâkıbnâme arasında dil kullanımına en çok Lutfî'nin özen gösterdiğini söylemek mümkündür. Birinci bölümde de detaylı bir şekilde gösterildiği üzere Lutfî secilerle metni zenginleştirmiştir. Aynı üslubu *Vâkıât*'ta da görmek mümkündür ancak *Gülzâr*'da dil oldukça sade bir konuşma dili şeklinde olduğu için seciler, tamlamalar ya da sanatlı kullanımlar *Gülzâr*'da bulunmamaktadır.

Ayrıca diğer menâkıbnâmelerden farklı olarak Lutfî metinde birçok yerde şiir aktarmıştır. Aktarılan birçok olaydan sonra *Tuhfe*'de o olayı açıklayan bir şiir ya da olay hakkında yazılmış bir tarihe yer verilmiş, metin boyunca şiir aktarımı devam etmiştir. Buna kıyasla *Vâkıât*'ta bazı beyitler aktarılmışsa da bunların nadiren görüldüğünü söylemek gerekmektedir. *Gülzâr*'da ise aktarılan tarihler ve şiirler metnin belli bir yerinde toplanmış, şiirler metnin nesir kısmından ayrı bir şekilde sunulmuştur.

V. BEŞİNCİ BÖLÜM

5.1. Nüsha Tanıtımı

Tuhfe ilk olarak Mustafa Lutfi tarafından 1309 [m. 1890/1891] tarihinde Bursa Matbaasında bastırılmıştır. Ancak eser Lutfi'nin vefatından sonra yazma olarak çoğaltılmıştır. Bu tezde *Tuhfe*'nin bilinmeyen bu yazma nüshası matbu nüsha ile karşılaştırılarak yayınlanmıştır.

Yazma eserin tek nüshası İ.B.B. Atatürk Kitaplığı Yazma Eserler koleksiyonunda bulunmaktadır. Demirbaş numarası OE_Yz_0543_01, yer numarası ise 297.7 1346 H.1'dir. Eser ismi *Tuhfet el-asri fi menakib el-Mısri/ Lutfi, Mustafa* olarak kaydedilmiştir. Eserin yayın bilgisi kısmında, müstensih Abdulkadir Kutbi el-Mısri el-İslamboli'nin adı bulunmaktadır. Eser 1346 [m. 1927] tarihlidir. Eser 220x170, 190x100 mm. boyutlarında olup kapak içi kağıt rengi açık bir sarı renktedir.

Nüshanın ön ve arka dış kapağında şemse, salbek, köşebent, zencirek, bordür gibi süsleme unsurları bulunmamaktadır. Üst kap düz ve bordo renk bir deri kaplamaya sahiptir. Ancak kabın oldukça yıpranmış olduğunu belirtmek gerekir. Cildin arka kabında da herhangi bir süslemeye ya da miklebe yer verilmemiştir. Cildin sırt kısmı siyah renge boyanmıştır ancak sırt kısmında bazı kopmalar mevcuttur ve rengi de solmuştur. Kitabın arka iç kapağında bazı tarihler bulunmaktadır.

Serlevha kısmında (1b) eserin ismi ve besmele bulunmaktadır. Serlevha süslemesi olarak yeşil, lacivert, kırmızı, ve siyah-beyaz desenlerden oluşturulmuş bir şerit süslemesi bulunmaktadır. Ayrıca eserin metin kısmı serlevhada kullanılan yeşil şeritle çizilmiş ve bu şekilde boyanmıştır. Metnin içindeki diğer başlıklarda da yeşil boya kullanımı devam ettirilmiştir. Eserin nesir kısmında siyah mürekkep kullanılmış, başlıklar, manzum bölümler ve eserde geçen şahıs isimleri kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Eserde sol üst köşede kurşun kalemle sayfa numaraları ilk sayfadan son sayfaya kadar doğru bir şekilde yazılmıştır. Eserde 5b'ye kadar reddade kullanılmış sonrasında kullanılmamıştır.

Eser nesih hatla oldukça düzgün ve özenli bir şekilde yazılmıştır. Eserde genel olarak hareke kullanılmamış, nadiren harekeye rastlanmıştır. Eserde okumayı güçleştirecek karalamalara ya da yırtıklara rastlanmamaktadır. Dış kabın yıpranmış olmasına rağmen iç kısım oldukça sağlam bir durumdadır.

Eserde menâkıbnâme bölümü 1a- 72b'ye kadar devam etmiştir. Ardından müstensih Mısırî'nin farklı eserlerini, Mısırî halifelerinin şiirlerini de burada aktarmıştır. Eserde yer alan diğer metinler şu şekildedir:

- 73b-82b arasında Mısırî'nin *Devre-i Arşîyye Risalesi* bulunmaktadır.
- 83b-85a arasında Bakara Suresi 30. Ayetin tefsiri bulunmaktadır.
- 85b'de Mısırî'nin Edirne vakasında yazdığı rumûzât bulunmaktadır.
- 86a'da Mısırî'nin şah-ı vilayet hakkında yazdığı şiir bulunmaktadır.
- 86b-87a'da Mısırî'nin kardeşi Ahmed'e yazdığı mektup bulunmaktadır.
- 87b-88a'da Mısırî'nin Hüdai dergahı postnişinlerinden Selami Efendi'ye gönderdiği mektup bulunmaktadır.
- 88a'da şûara-yı dehrden Lutfî Efendi'nin Mısırî hakkında söylediği manzumesi bulunmaktadır.
- 88b'de Mısırî'nin evsaf-ı ruhaniyesini içeren bir manzume bulunmaktadır.
- 89a-89b'de Muradiye divanında bulunan Mısırî hakkında yazılmış bir medhiye bulunmaktadır.
- 90a-92a'da Safvet, Şemsî, Sahfî gibi şahısların Mısırî hakkında yazdıkları medhiyeler bulunmaktadır.
- 92a'da Mısırî'nin divanında bulunmayıp başka kitaplarda bulunan şiirleri bulunmaktadır.

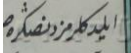
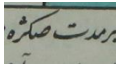
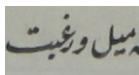
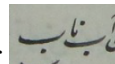
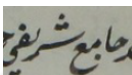
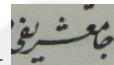
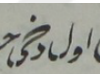
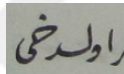
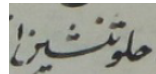
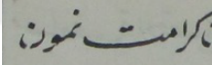
- 92b’de Mısırî dergahı postnişini Mehmed Şemseddin’in Mısırî hakkında söylediği güfte-i mürşidaneleri bulunmaktadır.
- 93a-106b’de müstensih Abdulkadir el-İslambolî’nin Mısırî hakkında yazdığı manzumesi bulunmaktadır.
- 106b-108a’da Mısırî halifeleri ve dergahları hakkında bilgiler bulunmaktadır.
- 108b-110a’da Müstensih Abdulkadir el-İslambolî’nin Gelibolu’da medfun Yazıcızade Şeyh Muhammed Efendi makamını ve biraderi Ahmedî Bican’ı ziyaretleri sırasında Zihni Efendi’nin türbelerine yazdığı manzumeler ve Gelibolu Mevlevî türbelerinin kapılarında yazan manzumeler bulunmaktadır.
- 110b’de ilahiler bulunmaktadır
- 111a-113b’de Mehmed Şemseddin’in yazdığı manzumeler bulunmaktadır.
- 114a ve 123a arası boştur.
- 123b-175b’de Niyazi Mısırî divanı bulunmaktadır.
- 175b-176’da farklı bir mürekkeble çok dağınık bir şekilde yazılmış başka bir şiir bulunmaktadır.

Menâkıbnâme bölümünün sonunda şu şekilde bir ketebe kaydı bulunmaktadır: “Ketebetü’l-fakîrû’l-hakîr es-Seyyîd ‘Abdulkâdir Kuṭbîyü’l-Mısrî el-İslâmbülî ğaferallâhu lehu, sene bin üç yüz kırk altı [m. 1927] hicrî, yevm-i Pazar, fî yigirmi beş Rebî‘u’l-âhîr.”

5.2. İmla Özellikleri

Eser 19.yy Osmanlı Türkçesi imla özelliklerini göstermektedir. Metinde genel olarak düz ünlüler kullanılmıştır: buyururlar imiş, eylemiştir, buyurulmuş, itmemişler vb.

Metinde müstensih genel olarak tutarlı bir imla takip etmişse de bazı yerlerde farklılaşmalar görmek mümkündür.

- Şonra kelimesi bazen bitişik bazen ayrı yazılmıştır.
- Atıf vavı bazen gösterilmiş , bazen gösterilmemiştir .
- Şerîf kelimesi bazen ayrı bazen bitişik yazılmıştır.
- Ol daği bazen ayrı, bazen bitişik yazılmıştır.
- Farsça eklerin yazımında bir birlik yoktur. Bazen bitişik bazen ayrı yazılmışlardır.

Müstensih'in metinde bazı kelimeleri eksik bir şekilde yazdığı da görülmektedir. Örneğin “şevāb-ı şıladan” yerine “şıladan”; “māšā'allāhu te'ālā” yerine “māšā'allāhu”; “sākī üzere” yerine sadece “sākī” yazılmıştır.

Yazma eserde bazı kelimelerin müstensih tarafından yanlış bir şekilde yazıldığı da görülmektedir. Örneğin:

Sanma ki kendüyi ziyāretten o istikrāh ider

Sālīkiñ varsa kuşūrı böylece āgāh ider

beytinde vezne göre -ki eki fazladır, dolayısıyla silinmesi gerekmektedir. Yazmada “rākib-i tūş ü tekāpū” şeklinde yazılan ifade matbuda “tevsen ü tekāpū” olarak yazılmıştır. Anlam olarak tevsen ü tekāpū tercih edilmiştir. Müstensih'in ḥafīdi yerine ḥafīdi; şeker-şiken yerine şeker-şen; nūḥās yerine niḥās, taraf yerine ṭarr, pīç ü tāb yerine pīç ü bāb yazdığı görülmüştür.

5.3. Metni Okurken Dikkat Edilen Unsurlar

- Metinde sayfa numaraları [1b], [2a]... şeklinde köşeli parantezle belirtilmiştir.
- Metin 19.yy imlasına uygun olarak yuvarlak ünlülerle değil, düz ünlülerle okunmuştur.
- Eserde kırmızı renkle gösterilen serlevha, başlıklar ve bazı isimler, metinde siyah bold olarak gösterilmiştir.
- Atıf vavının yazılmadığı ancak yazılmış olması gereken yerlerde [u] şeklinde gösterilerek yazılmıştır.
- Yazma nüshada yanlış yazılan kelimeler, anlamının daha uygun olması durumunda matbu nüshaya göre yazılmıştır.
- Eserde bulunan yer adları ve özel adlar metinde yazıldıkları şekilde okunmuştur.
- Metinde geçen şiirlerin vezinleri şiirlerin başında gösterilmiştir.
- Metinde geçen hicri tarihler, Türk Tarih Kurumunun “Tarih Çevirme Kılavuzu” kullanılarak miladi tarihe çevrilmiş ve köşeli parantez içerisinde yazılmıştır.
- Metinde geçen ayet ve hadisler italik olarak yazılmış ve dipnotta tercümeleri verilmiştir. Bunun yanında diğer Arapça şiir ve ifadelerin de tercümeleri dipnotta belirtilmiştir.

5.4. Transkripsiyon Alfabeti

آ	a, ā
اي	i
ب	b
پ	b, p
ت	t
ث	s
ج	c

چ	ç
ح	ḥ
خ	ḫ
د	d
ذ	ẓ
ر	r
ز	z
ژ	j
س	s
ش	š
ص	ṣ
ض	ẓ, ḍ
ط	ṭ
ظ	ẓ
ع	‘
غ	ġ
ف	f
ق	q
ك	k, g, ŋ
ل	l
م	m
ن	n
و	v: o, ö, u, ū, ü
ا	o, ö, u, ü
ه	h: a, e, i
ي	y: ı, i, ī

ϵ $\epsilon', -i, -1, -yi, -y1$

5.5. Çeviriyazılı Metin

(1b) “Elḥamdüli’l-lāhillezī şerreffe evliyāehu bi-maḳāmi’l-irşād ve’ş-şalātu ve’s-selāmi ‘alā Muḥammeddeni’llezī yed‘ū’l-enāme ilā ṭarīḳi’l-irşād ve ‘alā ālihī ve evlādihī ve ashābihi’l-lezīne hüm nücümü’l-hidāye ve’r-reşād.”¹⁴⁷ *Emmā ba‘du* vārişü’l-‘ulūmi’d-dīniyye ‘ālimu’l-fünūni’l-ledüniyye el-mürşidü’l-mücāhid bi-kemālihi’t-taşfiye cismen ve rühen el-müellifü’t-taşnifātı mütünen ve şürühen kutbu’d-devrān müfessirü’l-Ḳur’ān pīr-i ālişān Şultān Muḥammed el-Misrī en-Niyāzī el-Ḥalvetī (kuddise sırruhu’l-‘ālī) ḥazretlerinin seyr ü aḥvālını egerçi bundan muḳaddem vaḳ‘a-nüvisān naḳş-sāz-ı şaḥīfe-i beyān buyurmuşlar, lākin tārīḥ-i velādetlerinden intikāllerine degin ḥālātı taḥrīr itmemeleriyle derārī-i veḳāyi’i sırasıyla cem‘ ü terkīb ve silk-i beyāna vaż‘ u tertīb menvī-i zāmīr-i faḳīr olup şu ārzū-yı müstemidānem zıll-i zelīl-i [2a] İlāh ḥalīfe-i Resūlullāh ābrūy-ı āl-i ‘Oşmānī es-Sultān ibnū’s-sultān el-Ġāzī ‘Abdulḥamīd Ḥān-ı Şānī efendimiz ḥazretlerinin zamān-ı ḥayr-iḳtirānlarında kuvveden fi‘le cilveger ve ‘asr-ı meḥāsin-i¹⁴⁸ ḥazret-i cenāb-ı ḥilāfet-penāhī āşarı olmak üzere sāl-i ferḥunde-fāl-i hicret-i nebevī ‘aleyhi’s-selām efendimiz ḥazretlerinin biñ üç yüz sekizinci [m. 1890/1891] senesi şehir-i Recebū’l-müreccebiniñ on beşinci günü resīde-i ḥüsn-i ḥitām ve erkān-ı isnā ‘aşer iḳtisām-birle *Tuḥfetü’l-‘Aşrī fi Menāḳibi’l-Misrī* nāmıyla tevsīm ve enzār-ı enāma min ḡayri ḥaddin ‘arż u taḳdīm kılındı vallāhü’l-müste‘ān ve ‘aleyhi’t-tekellān¹⁴⁹.

Qıt‘a

Mefā‘ilün / Fe‘ilātün / Mefā‘ilün / Fe‘ilün

¹⁴⁷ “Evliyalarını irşad makamı ile şereflendiren Allah’a hamd olsun. Salat ve selam insanların irşad yoluna çağırان Hz. Muhammed’e, ailesine, evlatlarına ve her biri hidāyet ve istikāmet yıldızı olan ashābına olsun.”

¹⁴⁸ Yazmada: “ḥaşr-ı” şeklinde yazılmıştır. Anlam olarak matbuda geḇen “meḥāsin” daha uygun bulunduḡu için bu hali tercih edilmiştir.

¹⁴⁹ Allah koruyucumuzdur ve korkulacak olandır.

Sana beyān ideyim sergüzešt-i pīri ‘ayān

Şımāḥ-ı cānını tūt evliyā menākıbıdır

Cevāhir-i nevādiri ki yazdı Lutfī bir bir

Ḳalem emīr-i debīrin ḥazīne kātibidir

Rükn-i Evvel

Ol pîr-i vâcibü't-tevkîriñ vilâdet ü seyâhatini bildirir.

Ruvât-ı şikât-ı şahîhü'l-kelimâtdan rivâyetdür ki pîr-i müşârün-ileyh mevliden Malat'yavî ve meskenen Burusavî ve medfenen Limnevî olup Malat'ya eşrâfından Şogancızâde dinmekle 'arîf [2b] tarîk-i Nakşibendî ricâlinden 'Alî Çelebi Efendi'niñ şadefçe-i şulbinden Sultân 'Osmân Hân-ı Sâni ('aleyhi'r-raḥmetü's-şamedânî) cülûsları 'aḳabinde faşş-ı târiḫ-i hicret-i ḫâtemü'r-risâle ('aleyhi's-selam) efendimiz ḫazretleriniñ biñ yigirmi yedisinde dürretü't-tâc-ı sâl olan şehir-i vilâdet-i ḫazret-i peygamberiniñ on ikinci leyle-i mübâreke-i 'ıydü'l-mü'minîn olan Cum'ada [m. 30 Kasım 1618] ol dürr-i girân-behâ [zuhûr-ı] meydân-ı mehd-i vücûd ve pâ-nihâde-i 'âlem-i şühûd olup âbâ vü ümmehât-ı elṭâf-ı İlâhî terbiye ve âgâhî i'tâ vü sa'âdet-i mâder-zâdı rû-nümâ olup mülâ'abeden rû-gerdân ve birâder-i sa'd-aḫterî Ahmed Efendi me'an mekteb-i şıbyâna pûyân ve ta'allüm-i Qur'ân u ḫatt u 'ilm-i ḫâl ve'l-ḫâşıl mekâtib-i ibtidâ'ıyyede istiḫşâlî mühimm olan miftâḫ-ı 'ulûmı derdest ve meşâbîḫ-i fûnûnı fûrûzân ve sinn-i rüşde vülûcında peder-i 'âlî-ḫadrinden ve şehir-i mezbûr 'ulemâsından ulûm-ı âliyye vü 'âliyyeniñ taḫşîline bezl-i maḫderet ve 'ibâdât-ı ferâ'iz ü sünen ü nevâfile müdâvemet ve 'ulûm-ı nâfi'adan izn ü icâzet ve meḫâfil ü mecâlisde va'z ü naşîḫat ve neşr-i 'ulûm-ı zâhireye bed' ü mübâşeret buyurmuş lâkin sinn-i şerîfleri rûtbe-i temeyyüz-i ḫüsn ü ḫubḫa ve zıst ü melîḫa resîde olduḫda dâ'imâ meḫabbetullaḫ deryâ-yı zâmirinde temevvüc ü cûş ve nûş-ı câm-ı 'aşk-ı İlâhî ile bî-hûş ve ḫubb-ı dünyâdan münḫatı' ve hemvâre ṭâlib-i meṭâlib-i uhrevî olarak tarîkat-ı 'aliyye-i Ḥalvetiyye [3a] meşâyihinden **Şeyḫ Hüseyn Efendi** ḫazretlerinden lâbis-i şî'âr-ı inâbet ve melâbis-i kisve-i tarîkat ve 'alâ ḫasbi'l-maḫdûr pûyâ-yı râḫ-ı sülûk u 'ibâdet ve sübhâ-gerdân-ı cāygâh-ı ṭâ'at olmuş.

Beyt

Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün

Şāhid olsun kātibeyn ikrārıma t̄ā‘ātıma

İsterim ber-pā ziyāde ideler ‘ādātıma

Bir müddet soñra münib oldukları şeyh-i mūmā-ileyh ḥasbe’l-ḳader hicret-i semt-i āhar eylemesiyle derūn-ı ḥulūş-meşḥūnlarına be-cāy-ı āb-ı nāb-ı tesliyyet ilkā-yı āteş-i fırḳat ve peder-i ‘ālī-güherleri ‘Alī Çelebi, ferzend-i dilbendlerinin kendü şeyhini ihtiyār ve tarīḳ-i Nakşbendiyye’den inābetle meslek-i pederi işār itmedigi içün gāh rüy-ı rızā ve gāh çīn-i cebīn-nūmā olmağla mürebbā ve naşībi tecessüsüne meyl ü rağbet ve ārzū-yı seyāḥat eylediginden bahşle mā-fi’z-zamīrini ‘izz-i ḥuzūr-ı peder ü māder ü birāderine ‘arz u istizān ve isticlāb-ı du‘ā vü istiḥşāl-i rızā idüp anlar daḥi nāçār seyāḥatine ḳarār-dāde buyurup dest-būs-ı vedā‘ ve ḳalb-i pūr-envārına dest-i ḥod ile āteş-i firāḳı vaz‘ u ilkā‘ buyurmuş.

Zıkr olunan Malatya Anaṭolı kıt‘asında bir şehir-i şehīr ve fenā-yı şehirde Aspūzi dinmekle ‘arīf bir maḥall-i [3b] mesīr vār imiş. Mısr vālisi esbak **Meḥemmed ‘Ali Paşa** ḥazretleriyle salṭanat-ı seniyye miyānında zuhūr iden ḥādişe eşnāsında mezbūr Malatya ordugāh ittiḥāz olunmağdan nāşī ahālī-i meskūnesi Aspūzi denilen maḥalli me’vā ve büyūt-ı cedīde-i kāfiyye inşasıyla ivā ve ordu-yı hümāyūn ‘avdetinde cevāmi‘ vü mesācid ü medāris daḥi bā-irāde-i seniyye maḥall-i mezbūra naḳl ü istibdāl olunarak ḥālā Malatya denilen şehir-i Aspūzi’de müceddeden te’sīs buyurulmuş ve ‘Alī Çelebi Vakfı Niyāzī tevliyeti nāmıyla birāderi Şeyḫ Aḥmed Efendi şulbinden müteselsil evlāda ḳarnen ba‘de ḳarnin tevciḥ ve intikāl olunageldigi ve mūmā-ileyh Şeyḫ Aḥmed Efendi ḥāl-i ḥayātında li-maşlaḥatin Dārū’s-Salṭanati’l-‘Aliyye’ye gelerek vefātı vukū‘ına mebnī Merkez Efendi Dergāh-ı Şerīfleri ittişālindeki ḳabristāna defīn ve raḥmet-i ḥaḳḳa ḳarīndir. Dīvān-ı ilāhiyātında

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

Bārekallāh gülsitān-ı bülbulāndır Aspūzi

Cenneti tezkīr ider ālī mekāndır Aspūzi

diyü şenā-kerdesi olduğu maḥall-i mezbūrdur. İntehā.

Ol ṭālib-i ‘ulūm-ı bāṭine vü rāğīb-ı fūnūn-ı zāhire, vālid-i mācid ve vālide vü birāder-i emācidiyle ba‘de’l-vedā‘ cennet-mekān **Sultān Murād Rābi‘ Hān** ‘aleyhi’r-rahmetü ve’r-rıdvān ḥazretleriniñ Bağdād-ı cihān-ābādı eyādī-i sā’ireden feth [4a] ü taḥlīş ve memālik-i mülūkāneye ilḥāk u taḥşīş buyurduğu hengāmda ya‘ni hicret-i nebevī (‘aleyhi’s-selām) efendimiz ḥazretleriniñ biñ kırk sekizinci [m. 1638/1639] sālinde ḳadem-i meyāmin-tev’em-i ‘ālīlerini ṭarīḳ-i seyāḥate nihāde vü Āmed ki Diyārbekr dinmekle şöhret-gīr Mārdīn şehir-i güzīn ve Bağdād-ı behişt-ābāda nehzat ve bilād-ı şelaşede kā’in e‘izze-i evliyā vü ‘ulemā ve meşhed-i Kerbelā’yı ziyāret ve ol büldān-ı mecma‘ü’l-‘irfān-ı ‘ulemā vü fużalāsından fıkḥ u ḥadīş [ü] ‘aḳā’id mebānī ve tefsīr ü mantıḳ u me‘ānī ve nice ‘ulūm-ı şettā taḥşīline bezl-i maḳderet ve dört sene miḳdārı oralarda baş-ı bisāt-ı muşallā-yı iḳāmet buyurmuşdır.

Ḳıṭ‘a

Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Mefā‘ilün

‘Ulūm-ı zāhirī vü bāṭinī taḥşīle şāyāndır

Gerekse ‘ilm-i mīzāndır gerekse ‘ilm-i imāndır

Ve lâkin bir mürebbî mürşide muhtâcdır insân

Ki zîrâ âdeme elzem olan bil ‘ilm ü ‘irfândır

Ba‘dehü âb-ı tab‘-ı arzûları mânend-i nehr-i Nîl mısır-ı Kâhire cânibine mâ‘il ve **Şeyhûniyye nâm** mevzi‘de dervîşân u sâlikânı “*ekşerün min en yuḥṣâ*”¹ tarîkat-ı ‘aliyye-i Kâdiriyye meşâyihinden bir şeyḥ-i kâmilîñ zâviye-i laṭîfesine vâsıl ve şeyḥ-i mezbûrdan daḥi tecdîd-i libâs-ı bî‘at ve Câmî‘ü’l-Ezher’de ve “*fevka külli zî-‘ilmin ‘alim*”² müfâdı üzere tedrîs ve tederrüse mübâşeret [4b] ve eyyâm-ı mübâreke deḥi kürsî-nişîn-i va‘z u naşîhat buyurup ders-i sülûk u bî‘at deḥi ber-şuḡl u iştiḡâl ve eşribe-i kând ü nebât-ı füyûzâtla māl-â-māl ve envâ‘-ı riyâzatla vâsıl-ı zirve-i kemâl oldığı eşnâda bir leyle-i mübâreke deḥi perde-i ḥab-keşide manzara-i çeşmân olduklarında görürler ki nezd-i ekâbir ü aşâgirde müselleme ve zamânlarında ḡavṣ-ı a‘zam kûṭbu’s-şamedânî kândilü’n-nûrânî Ḥazret-i Sultân Seyyîd ‘Abdulkâdir Geylânî (ḡuddise sırûhu’l-‘âlî) bir şehir-i mu‘azzamda pâdişâh ve kendüsi daḥi ḥademe-i şâhiden ma‘dûd şâhn-ı serây-ı hümâyûnları ḡurenâsı miyânında dâhil ve ol zât-ı ḥikmet-simât nüdemâsı arasında mütevâzzî imiş. Ber-muḡtezâ-yı edeb-i ‘aliyye-i şevket-i şâhâne sebebi ile taraf-ı âḥardan ḡâşid-ı ḥurûc olmuş ise de bir maḡrec göremeyerek iki tarafa tereddüd ü nigerân iken müşârün-ileyh ḥazretleri naẓarına düş olarak âvâz-ı bülend-içün kând ile “te‘âl yâ şüfi” kelâm-ı merâm-baḡşâsı dürc-i dehân-ı mûcibü’l-emânlarında şudûr itdikle der-ân-sâ‘at bâ-iḡbâl-i tām ve iclâl-i tamāmla ḥuzûr-ı şâhiye şitâb-birle ez-derûn istimâ‘-ı ḥiṭâb ve intizâr-ı emr-i nüfûz-nişâb eyledikle ol pâdişâh-ı mekârim-iktinâh ḡuddâm-ı zevî’l-i ihtirâmılarından birine “Var bir kîse-i pür-zeri getür buña vireyim” diyü dehen-güşâ-yı fermân ve ḡâdim-i mezbûr daḥi berây-ı me‘mûriyye emre imtişâl ve bir ḥaṭve kadar ḥareket [5a] ü püyân üzere iken kendi yanlarındaki mevcûddan virmek üzere ḡâdim-i

¹ Sayılamamak kadar çok.

² Her ilim sahibinin üzerinde bir bilen vardır.

me'mûrî men' ve yed-i mü'eyyedleriyle ceyb-i ihsânlarından bir şurra-i pâkîze ihrâc u i'lân ve dest-be-dest i'tâ vü ihsân. Anlar daği ba'de'l-ağz şurra-i ma'hûde-i ma'kûdeyi hemân pîşgâh-ı merâhim-nigâh-ı şâhîde bi'l-feth bir şurra-i uhrâ ile bir miqdâr hâlişü'l-'ayâr dirhem-i mażrûbe zuhûr ve şurra-i uhrâyı daği küşâd idüp derûnından sikke-i hasene ya'nî dînâr-ı mażrûbe-i ceyyide hurûc itmekle beyne'l-'ulemâ'i'r-râsihîn ma'lûm u müteyakkin olan 'ilm-i te'vîl-i vaķâyî' ve fenn-i ta'bîr-i bâri' kâ'idesi vechle şurreteyn-i ma'hûdeteyniñ te'vîl ü işâretini pâdişâh-ı pür-intibâh hâzretlerinden istinbâ vü istikşâf şûreti üzere der-h^wâstde olduklarında anlar daği "dirhem 'ilm-i zâhirdir, bi-ķudretillâhi te'âlâ 'ilm-i zâhiri bilesin ve dînâr 'ilm-i bâtındır, bi-hidâyetillâhi te'âlâ 'ilm-i tarîkatı daği muķadder olan şeyhden ağz idesin" diyü kemâl-i feşâhat ü belâğati mütezammın kelimât-ı hikmet-âyât reşâdet ü naşîbi diyâr-ı Rûm'da olup Mısr beldesinde olmadığını imâ vü işâret buyurdıklarında sürûr-i tâm ile derûn-ı sûziş-meşhûnı me'mûn ve rû'yâ-yı şâdıķa-i 'ayn-ı vâķı'a olup te'vîl ü ta'bîrden bîrûn ferahla ref'-i perde-i h^wâb-ı râz-nümûn vâķi' olmuş.

Rû'yâ-yı meşrûhayı şeyh-i Kâdirî-i mûmâ-ileyhe bâ-leb-i edeb hikâye [5b] vü beyân ve anlar daği hûsn-i rû'yâdan hûsn-i ta'bîr nümâyan olduğına binâen memnûn u şâdân olup hemân hâlîfe naşb ve du'a-yı hîlâfet-birle çerâğ itmege şitâbân olduğda kemâl-i rıfķ u recâyı hâvî irâd eyledigi kelimât-ı muķni'a ile ilzâm ve işâret-i 'aliyye-i ma'neviyye üzere naşîbi olan mürşidini li-ecli't-taleb seyâhate izn-i kirâmî şâdır olmazsa bir yerde temekkûn ü iķâmet idemeyeceginden bahşle derece-i helâke resîde olacağını 'arz u istirhâm ve şeyh-i mûmâ-ileyh daği hâl-i tazarru'-me'âline 'atf-ı nazar-ı merhâmet-birle ruķşat-ı tâm ve hâyır du'a-ı mâ-fi'l-merâm buyurmuş.

El-hâşıl şeyh-i sâlifü'z-zikriñ zâviye-i nazîfesinde dört sene ķadar istikâmetle hizmet ve bast-ı seccâde-i iķâmet ve mürşid-i âti'l-beyândan mufaşşalen gördükleri esrâr-ı tarîkat-ı 'aliyyeyi bundan 'ale'l-icmâl-i rû'yet vâķi' olduğunu ve şeyh-i Kâdirî-i mezbûr ez-her cihet kâmil ü tâhir bende-i hâzret-i 'Abdulķâdir olduğına fikr-i şâ'ib ve zihn-i şâķıbları şehâdet eyledigini ve li-hâzâ hâliyâ ser-tâc-ı tarîķ-i Kâdiriyye olan mühr-i şerîf-i tarîķ-i Hâlvetiyye-i Mısrîyyeniñ daği teberrûken ser-tâc-ı bâ-ibtihâcları olmuş ve

icāzetden ‘icāleten ferāğ vāķi‘ olmayup güc ile külfet-i seyāḥate mesāğ buyuruldığını
Mevā’idü’l-‘İrfān u ‘Avā’idü’l-İḥsān-nām kitabında derc ü imlā buyurmuşdır. [6a]

Rûkn-i Şânî

Ol pîr-i şâhibü't-tedbîrin³ sâ'ik-ı takdîr-i mürşidi cānibine sevķ eyledigini bildirir.

Ehl-i siyer bu tarzla haber vermişler ki çünki bâ-rızā-yı şeyh-ı sâbık mışr-ı Kāhire'den hareket ve diyār-ı 'Arabistān ve Rûm-ı hoş-rüsûm-ı feraḥ-nişānda nice meşāyih-i kibār ve 'ulemā-yı zî-vaḳār ile hem-soḥbet ve târîḥ-i hicret-i peygamberî ('aleyhi's-selām) efendimiz hazretlerinin bin elli altı [m. 1646/1647] senesinde darü's-saltanat-ı seniyyeye muvāşalat ve Sultān Aḥmed Cāmi'-i Şerîfi civārında vāḳi' **Mehmed Paşa Tekyesinde** ḥālā ziyāret-gāh-ı enām olan hücrede ḥalvet-nişin-i iḳāmet ba'dehu Burusa-i nüzhet-fezāya bi'l-'azīme Cāmi'-i Kebîr kurbındaki medresede āram-sāz ve **Veled-i Enbiyā Cāmi'-i Şerîfi** kayyimi Şabbāḡ 'Ali Dede ḥānesinde ba'zan miḥmān-nüvāz ve maḥmiyye-i mezbûrede medfûn kerāmet-nümûn-ı evliyā-yı 'izām ve lâbis-i libās-ı ḥayāt olan e'izze-i meşāyih-i kirām ve 'ulemā-yı ze'vî'l-ihtirām ḥāzerâtını ziyāret ü ülfet ve naşîb ü muḳadderi olan mürebbisini bi't-taḥarrî zikr olunan medresede t̃ā'āt u 'ibādāta kemā-yenbaḡi mülāzemetde iken bir şeb-i mübāreke ḥ'wāb-ı beşāret-me'āblarında görürler ki bir mevzi'de bir ḳalaycı üstād-ı kerāmet-nihāde müştērîler evānîlerini ḳalayladup gelüp giderler. Ol daḡi [6b] abdest ibrîḡi ta'bîr olunan nüḥās zarfı ḳalaylanmalı olmaḡın pîş-i nazar-ı üstāda 'arz ü nihāde ve zarf-ı mezbûrun kîr ü pāsını izāle ve tebyîzine āmāde oldukda üstād-ı ma'hûd zarf-ı mezbûru ele alarak bir ālet-i ḳatı'a ile iki şakḳ ve 'ādet üzere şakḳeynin derûn u bîrûnını taṭhîr ve ḳalaylayıp nihāde-i revnaḳ u sühûletle bir takrîb ke'l-evvel birbirine mülte'im ve zarf-ı vāḥid ve izāle-i isneyniyyeti ile bârid idüp kendüsine sālîmen 'ani'l-ḫalel teslîm eyler.

Bunlar daḡi zarf-ı ma'hûda nazar-ı i'tinā ve üstād-ı dervîş-nihādın şekl ü hey'etini ve hüner ü ma'rifetini taḥsîn ü āferîn ü te'emmül eylemekde iken bîdār ve ḫaḳîḳat-i ta'bîrin ḫavāle-i 'ilm-i Settār idüp Burusa'dan daḡi ḫareketle merḫale-be-merḫale mānend-i tüccār sūd-mend-i ziyāret-i kibār ve menzil-be-menzil intifā'-ı t̃ā'āt ve fā'ide-i 'ibādāt üzere ber-ḳarār ve eṣnā-yı rāḫda müşādîf-i ḳurā ve ḳaşabâtı geşt ü güzār ve

³ Matbuda "şâhibü'd-debîrin" şeklinde istinsah edilmiş ancak anlam ve seci gereḡi matbu nüshadaki "şâhibü't-tedbîrin" şekli tercih edildi.

veymen mine'l-eyyām mesken-i 'uṣṣāk olan kaṣaba-i 'Uṣak'a duḥūl ve cā'i't-taḥṣilü ve'l-beyān vāḳıf-ı sır-ı Yezdān **Şeyḥ Yūsuf Ümmī Sinān** (ḳuddise sırıhu'l-Mennān) ḥazretlerinin ḥulefā-yı reṣādet-iḥtīvā vü hidāyet-intimālarından 'āṣıḳānın müştāḳı **Şeyḥ Mehmed 'Uṣṣākī** ḥazretlerinin zāviyelerine şeref-yāb-ı vuṣūl ve muṣāḥabet-i şeyḥ u dervīṣānla teşerrüf ve ba'de'l-müsāfere ḥıdemāt-ı 'aliyyelerini dest-be-dāmān miyān-ı ifāya ihtimām [7a] ve ber-mu'tād-ı riyāzāt-ı şāḳḳa ve sübhā-gerdān-ı evrād u ezḳāra şuḡl-i tām eyledikleri ezmān miyānında şeyḥ-i mūmā-ileyh va'd buyurmuş ki “Şeyḥimiz ḥazretleri de'b-i ḳadīmleri vechle bu eṣnāda Elmalı'dan bu tarafı ḳadem-zen-i teşrīf buyurduklarında biz sizi anlara teslīm ü tevdī' eyleriz”. Bināen'aleyh me'lūfleri üzere vaḳt-güzār ve mürşīd-i muḳadderinin teveccūh ü iḳbāline intizār eylemekde iken fī nefsi'l-emr zümre-i 'urefānın ehl-i kemāli Şeyḥ Sinān Ümmī Elmalı ḥazretleri ber-vech-i mev'ūd cānib-i ma'hūda nūr-efṣān olup resm-i istiḳbāl ve merāsim-i istibcāl edāsı ḥılālinde “Senin yanında Muḥammed Mısrī-nām bir dervīṣ var mı?” diyü ḥalīfe-i güzīnden istinbā vü istifsār ile bast-ı muḳaddeme-i şoḥbet-i 'ādī buyurduklarında: “Belī sultānım vardır sizlere tefvīz içün miṣāl-i emānet vāzı' u'l-yediz” diyü cevāb-ı bā-şavāb idüp bā-rehberī-i Şeyḥ 'Uṣṣākī Muḥammed Mısrī bā-kemāl-i tevāzu' u żarā'at ve ber-ḡāyet-i ḥuṣū' u meskenet dest-būs-ı reṣādet-me'nūsıyla şeref-mend olduğında “sābıḳu'z-zıkr ḳalaycı degil illā bu zāt-ı şerīf” idi ḳazıyyesini tefekkür ü imā ve lisān-ı ḥāl ile gūyā oldukları ebyāt-ı ḥikmet-āyātı bu maḥalle teyemmünen taḥrīr ü imlā ḳılındı. [7b]

5+5=10

'Aṣḳıñ meyine ben ḳane geldim

Şevḳıñ nārına hoş yane geldim

Şem'-i tevḥīdī gördüm yakmışlar

Gitdi qarārım pervāne geldim

Halka-i zikri kurmuş ‘aşıklar

Ben de şahnında cevlane geldim

Mecnūnum bugün Leylī derdinden

N’eylerem ‘aqlı dīvāne geldim

Derd-i cānānım açdı yareler

Bağrım üstünde dermāne geldim

Ümmī Sinān’ın hāk-i pāyine

Sürmege yüzüm sulṭāne geldim

Yaremi bildim yārimden imiş

Bunda Niyāzī Loḳmān’e geldim

diyü ḳalben ve ḳāliben ādāb-ı dervīṣāne üzere istimā’-ı emre intizār eyledikde ol ‘ālim-i Ümmī-iṣṭihār ve fāzıl-ı fezā’il-ṣi‘ār ve kāmīl-i füyūzāt-āṣār şeyḫ-i pīr ü civān Şeyḫ Yūsuf Ümmī Sinān (ḳuddise sırruhu’l-Müste‘ān) ḫāzretleri lisān-ı reṣādet-beyānıyla ḫiṭāb buyurup “Muḫammed dervīṣ filān vāḳtde filān maḫalde görilen ve ābdest ibriḡi ḳalaylayan üstād-ı kāmīl-nihād ta‘accüb-nümā vü taḫsīn ü āferīne sezā degil midir?” mişilli kelimāt-ı inkişāf-āyātla keşf-i vāḳı‘a-i sābıḳa ve aḳd-i rābıṭa-i lāḫıḳa ve irtibāt-ı

rişte-i fâ'ika buyurup tarih-i hicret-i Muştafâvî ('aleyhi's-salâtu ve's-selâm) efendimiz
hâzretlerinin biñ elli yedisinde [m. 1647-1648] tecdîd-i libâs-ı inâbet ve lâbis-i şiyâb-ı
irâdet ve dest-be-dâmân-ı bey'at [8a] u telakkî-i kabûl u teslimiyyet buyurmuşlar. Mürşid-
i müşârün-ileyh bir müddet hâlîfe-i mûmâ-ileyh zâviyesinde ârâm-sâz u müsâferet ve
hâzret-i Mısrî dahî hîdemât-ı 'aliyyelerine muvâzabet eylemişler.

Beyt

Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün

Kimde kim 'aşkıñ nişanı var-durur

'Âkıbet ma'sûka anı ırgürür

Çünkü ol 'aşık kaşaba-i 'Uşak'da ma'sûkına mülâkat eyledi. Bir müddet meks ü ârâmdan
soñra refâkati olan dervîşâna redîf ve şehr-i Elmalı'ya teşrîf ve şeyh-i 'uşşâk sâlikân-ı
müştâkânla merâsim-i teşyî' u ibcâli ba'de'l-edâ cânib-i şeref câlib-i Elmalı'ya revân
olduklarında ekmel-i 'aşrî hâzret-i Mısrî zebân-ı hâlet-nişânlarından şâdır olan ilâhi dahî
teberrüken tezbîr kılındı.

Mef'ûlü / Mefâ'ilü / Mefâ'ilü / Fe'ülün

Dost illerinin menzili ki 'âlî göründi

Derd-i dile dermân olan Elmalı göründi

Ṭūṭilere sükker bâğınıñ zevkı irişdi

Bülbüllere cānān gülünüñ dalı göründi

Mecnūn gibi sahrāları ağılayı gezerken

Leyli tağınıñ lālesiniñ alı göründi [8b]

Ten Ya'kūb'ınıñ gözleri açılsa 'aceb mi

Cān Yūsuf'ınıñ gül yüzünüñ hāli göründi

Ḳāl ehliniñ aqvālını terk eyle Niyāzī

Şimdengirü hāl ehliniñ ahvāli göründi

terānesiyle rū-be-rāh-ı Elmalı ve şehre qarīb maḥalde daḥi aḥbāb-ı ḥālīşü'l-intisābları ifā-yı merāsım-i istikbāl birle bi'l-'izzı ve'l-iḳbāl şehr-i mezbūrda vāḳı' ḥānḳāhlarına nüzül ve Mısrī ḥazretlerini dergāḥ-ı şerīfleri ḥiṭābet ü imāmeti ve şeyḥ-zāde-i āzādelerini ta'līm-i aḥkām-ı şerī'at ve nice talebe-i müsta'iddine tadrīs-i 'ulūm-ı nāfi'a ve ḥavāşş ü 'avāma va'z u naşīḥat gibi ḥıdemāt-ı mergūbeye ta'yīn ve bu nev'-ile seyr-i sülūkını tezyīn buyurmuş.

Bu hāl ile nice usbū' u eyyām zıkr olınan ḥıdemāta kemer-best-i kıyām ve nuḳūd-ı 'ömr-i 'azizlerini lāyıkı üzere şarf ve aḳmişe-i fāḥire-i mefrūzāt ve 'ibādāt-ı İlāhī ve emti'a-i ḥasene-i ezḳār u evrād-ı Feyyāz-ı zü'l-minen nāmütenāhī ḥarīdār ve ḳuvve-i naḫra-i şuverī ve cihād-ı ma'nevīleri ile mişāl-i neyyirān ḳaṭ'-ı derecāt ve ḥalāş ez-'aḳabāt

ve neyl-i merātib-i uhreviyye ve istifāze-i ‘evveliyye⁴ üzere rû-be-râh-ı dergâh-ı Perverdigâr ve t̤alib-i rızâ-yı sırr-ı Settâr olup günlerden bir gün ol ‘ârif-i sırr-ı Müste‘ân Şeyh Yûsuf Ümmî Sinân (kuddise sırruhu’l-Mennân) ol dervîş-i fezâ’il [9a] -menişi matbah hıdmetine ya’nî mühimme-i fuqarâ vü dervîşân için tabh olunacak nân u et‘imeye lüzümü olan hınṭa vü daḳıḳ ve ḥaṭab-keşlik gibi bār-ı şaḳıl hıdmete naşb u ta’yîn ve anlar daḳı ez-dil ü cân ḳabûl ü inḳıyād ve ber-müceb-i mu’tād ṭā‘at u ‘ibādete daḳı bezl-i vücûd u ictihād ve “bu daḳı ‘ibādātın aḥmeri zer-i aḥmer gibi miyân-ı ‘âlemiyānda mu’teberdir” diyü rızâ-yı mürşidinden ser-i mû inḥirāf itmeyüp pergâr-vâr dâ’ire-i şabr u şekîbde sâbit ve şecere-i fu’ādında eşmâr-ı feyz nâbit idi.

Beyt

Fe‘ilâtün / Fe‘ilâtün / Fe‘ilâtün / Fe‘ilün

(Fâ‘ilâtün)

(Fa‘lün)

Sâlike şanma ki bîhûde menâzil virilür

Herkesiñ çekdigini ḥazret-i Allâh bilür

Ba‘dehû ol sa‘be’l-edâ-yı ḥizmet ü meşakḳatden eşedd ü aḳvâ olarak nezd-i ihvânından dūr ve naḳar-ı şeyḥden mehcûr ḥāric-i şehride bir ḥizmete me’mûr ve ol daḳı kemâ-kâne ber-pâ-yı icābet ve ‘alâ vechi’l-lāyık umûr-ı me’mûresini ifâ-yı sa’y-ı mevḫûr eylemekde iken bir gün ol ḥazretiñ mir’ât-i ḥayāl ü fikrlerinde bu şûret tâ-be-sāmân nümâyân olur ki “beyābānda mişāl-i behāyim ḳalup āşâr-ı dîdār-ı Şeyḥden dūr u mehcûr olmaḳlıkda ne

⁴ Yazmada “evleviyye” olarak yazılmıştır. Mana olarak “evveliyye” daha uygun olduğu için bu şekilde yazılmıştır.

ķadar ıayy-i menāzil ve ne miķdar vuşul-ı [9b] menāhil olacak” diyü hevācis-i ħannās ve ħavātır-ı vesvās-āsā şeyĥ ħazretlerine iķbirār vāķı‘ ve ‘ale’l-fevr bu ħātır-a-i nā-bercāyi dāfi‘ ve bu dā’-i ħafiyi māni‘ ‘ilāc-ı tevbe ve istiķfār-ı tehiyye vü iķzār idememişlerdir. Derĥāl bir dübb-i meĥibü’l-manzar ya’nī bir ayu ki canavar oĥlı canavardur zühür ve üzerine şirāne ĥamle vü şavlet ve dest-i dırāzī vü te‘addiye cesāret ve sū’-i ķaşd ve ĥabāşette olup gerķi elinden geldiĥi miķdār dest-ķüb-i müdāfa‘a vü irā‘et-i dūr-bāş-ı mümāna‘a ile muķābeleden rū-gerdān olmazlar imiş. Lākin ber-vefķ-i dil-ĥwāh kārger daĥi olmaz imiş. El-ĥāşıl dübb-i mersūme ne tarīk-i firār u ķarārdan birisiyle ĥalebe ve ne mücerrebāt-ı melĥūze envā‘ından bir nev‘-ile def‘ ü selebe muķtedir olamayarak kendülerden ye’s ü fütūr şudūrı ‘aķabinde sinān-ı ma’reke-ārā-yı dilsitān Şeyh Yūsuf Ümmī Sinan kıbel-i ķudsiyyet-beyānından imdād-ı rūĥānī resā ve zūr-ı penķe-i dırāzından rehā olmuş. Bināberīn ĥuzūr-ı lāmi‘ü’n-nūr-ı mürşide şitāb ve serĥūzeşt-i pūr-melāli bā-ıztırāb ĥikāye eyledikte Ĥazret-i Şeyĥ tebessüm-künān nigāh ve dehen-ķüşā-yı feyż-ıktināh birle buyurmuş ki “mücādeleñiz görüldi, ol görđiĥüñ dübb-i kerīhü’l-liķā yabandan degil bu ĥālet-i ĥayret-efzā berāy-ı maşlahatdır. Kemā-kān umūr-ı me’muruñuza dāmen-be-miyān eyle” diyü tesliyyet-āmiz sūĥanān-ı keşf-nişān [10a] irādiyla gubār-ı ‘arızayı selb ve ol daĥi ke’l-evvel ĥıdmetine devāmla rızā-yı şeyĥi celb buyurmuş.

Yine evķāt-ı keşirü’l-berekātdan bir vaktde daĥi şıla-i şer‘iyye-i ‘azīmü’l-āşār ve maskāt-ı re’slerine zehāb u iyāb kısmı işār ve neyl-i murād-ı mev‘ūd ve ĥırz-ı şevāb-ı nā-ma’dūd-ı ümmīdi mes’elesi ĥātır-güzār olup der-‘aķab bir kirācı zühür eylemesine mebnī şehir-i Elmalı’dan şavb-ı şılaya raĥıl-bend-i meserret-mend buyuracakları hengāmda ĥazret-i şeyĥden h^wāh nā-h^wah li-eclī’l-istizān ĥuzūr-ı sa‘ādet-mevfūre şitābān oldukda dürc-i dehenlerinden bu cevher-i ma’nī zīver-i vücūd olmuş ki “Muĥammed Derviş bāĥbān mīvesinin vakti geldiĥini ve gelmediĥini bilür ĥüyā biz seni [şevab-ı]⁵ şıladan maĥrūm olsun dimezüz bilinürden bilinmez çok oldıĥı ecilden o ĥuşuş vakt-i āĥara merĥūndur. Elem-zede ve ĥamĥin olma” şüretinde keşf-i ĥāl-i mā fi’l-bāl buyurmuşlardır.

⁵ Sevak-ı: Yazmada yok. Anlam olarak uygun olduĥu için matbudaki hali tercih edildi.

Ve daħi bir müddet soñra kendi maħdüm-ı necābet-mevsūmlarıyla şılasına işāl ve li-maşlahatin evrādın daħi Darü’s-salṭanati’s-seniyyeye irsāl anlar daħi bi’l-yümn ve’s-sa’āde vuşul ol tārīhde İslāmbül’da laḳab-ı nā-maḳbül ile mülāḳḳab bir zāt-ı ma’rūf bulunup anı ziyāret ve mülāḳatdan kendüyi ve şeyḫzādesini men’ buyurup ba’de itmāmi’l-meşālīḥ yine Elmalı’ya ‘avdetlerinde keyfiyyet-i meşrūhayı veled-i necībi vālid-i mācidine ḥikāye eyledikde maḫzūz [10b] u istiḥsān buyurup “Oğlum Muḫammed Dervīş bu ḥuşuşda saña ziyāde muḫabbet eyledim ke-enne bir kimseniñ şöhreti böyle nā-ma’ḳül ad ile ma’rūf ola anı ziyāret tefe’’ül bi’l-ḥayr ḳā’idesine muḫālifdir. Maḳbül ü mergüb olan ‘āḳıbetü’l-emre nazar u başıretdir” ma’nāsını mütezammın kelimātla nevāziş ü ṭaltif ve nice nice du’ā-yı ḥayriyyesini terdif buyurmuşlar.

Mā-ḥaşal-i kelām sene-i mezbūreden ya’nī biñ elli yedi [m. 1647/1648] tārīḫinden Köprili Meḫmed Paşa ḥazretleriniñ maḳām-ı şadāreti iḫrāz eyledigi tārīḫe müsādif biñ altmış altı [m. 1655/1656] senesine degin temām ṭokuz senede nice kerre ḥulvü’l-mezāk ve nice def’a mir’āt-bīn-i meşāk ḥıdemātda kemer-best-i ḳıyām olup nān-ı ‘azīz ṭabḥı için degirmenden getürdükleri buğday u daḳıḳ bārından zahr u dūş u dest [ü] pā vü gūş mişilli a’zā-yı te’abbüd-ḥurūşları ḳarḫa-dārлық zahmetinden berī vü āzāde olamayup ḥazret-i şeyḫiñ ḳarīn ve kendüye muḫabbet-güzinlerinden bir zāta zahr-ı bedendeki ḳarḫalara penbe ve destmāl vaż’ını bilā-şā’ibe şekve teklif ve ol daħi destār u ḥırḳa-pāre ile rıfḳ u mülāyemetle şedd ü reh-i kederini sedd eyledigi eṣnāda ḳarīn-i mezbūruñ deryā-yı rıḳḳatı cūş ve lücce-i merḫameti galeyān u ḥurūş idüp “nice şühūr ü a’vām riyāzāt ü meşākḳate bilā-şekvā müdāvemet ve bu derece eziyyet ü zillet ü ‘illete taşabbur ve müşāberet [11a] er kişi şanı olup her kişiniñ ḳarı degildir” gibi tefekkür ve tezekkürde iken şeyḫ ḥazretleri ḳarīn-i mezbūrı ḥuzūrına celb ve mā fi’l-bāl ḥayālını keşf ve der-miyān u dehen-güşā-yı mu’ciz-beyān buyurup “şu bizim Muḫammed Dervīş-i dil-rīş sezā-vār-ı merhem-i birr ve’s-sā’adır” buyurduklarında “belī sulṭānım müsteḥaḳḳ-ı merḫamet ü ‘āṭıfetdir” diyü kemā-hüve ḥaḳḳahu ber-mışdāḳ-ı rü’yet yek-ā-yek ‘arz u ifāde eylemiş.

Şeyḫ ḥazretleri daħi de’b-i dīrīn ü ādāb-ı ḳadīm ü erkān-ı āyinleri üzere tāc-ı şerīf ü ridā-yı münif ve sübhā vü seccāde vü ‘aşā nev’inden murād eylediklerin berāy-ı i’ṭā vü

ihsân tehiyye vü istiḥzâr ve târîḥ-i ânifü'l-beyân biñ altmış altı [m. 1655/1656] sâlinde ve sinn-i ‘azîzleri otuz toḳuz evâḥirine irdikde ol melce-i pîr ü cüvân Şeyḥ el-Ḥalvetî Yûsuf Ümmî Sinân (kuddise sırruhu'l-Mennân) ḥazretleri e‘izze-i pîrân-ı serbâzî Şeyḥ Muḥammedenü'l-Mıṣriyyü'n-Niyâzî ḥazretlerine lede'l-ahâlî ve'l-e‘âlî du‘â-yı ḥilâfet ve tefvîz-i emânet ve tavṣiye-i müsta‘iddîn-i ümmet buyurup anlar daḥi bundan aḳdem sâlifü'z-zıkr Şeyḥ Kâdirî cānibinden ve kezâlik şeyḥ-i müṣār Sinân Ümmî iṣtiḥâr cānibinden bi'd-defa‘ât teklîf buyurılan ḥilâfeti ḳabûlden ibâ eylemişler iken bu def‘a gerden-i iṭâ‘atleri nihâde-i cāygâh-ı ḳabûl u rızâ buyurulmuş (kaddesallâhu esrârehümâ ve neffe‘anallâhu berekâte enfâsehümâ)⁶. [11b]

Beyt

Mef‘ûlü / Mefâ‘ilün / Mef‘ûlü / Mefâ‘ilün

Zâhirde dıraḥşân bâtında cevâhirdân

Elmalı diyüp geçmez bir dil ki ola insân

Kümmelîn-i ‘urefâniñ ehl-i kemâli Şeyḥ Yûsuf Sinân Ümmî Elmalı EroḒlı Yigitbaşı dinmekle meşhûr Şeyḥ Aḥmed Efendi ḥazretlerinin ḥalîfe-i güzîdesidir (kuddise esrâruhum). Müretteb dîvân-ı ilâhiyâtları nezd-i ekâbir ü aşâgîrde müştēhîr ve teberrûken çend ebyâtı işbu menâḳıba taştîr ḳılındı.

Erenleriñ soḥbeti ele gelesi degil

⁶ Allah sırlarını kutsasın ve nefeslerinin bereketlerinden istifade etmemizi sağlasın

İkrār için gelenler mahrûm kalası degil

İkrār gerek bir ere göz açup dîdâr göre

Şarrâf gerek cevhere nâdân bilesi degil

Ümmî Sinân yol ‘ıyân olupdur belli beyân

Dervîşlik yolu hemân tâc u hırkası degil

Ol mürşid-i tarikat-i güzîn [ü] haqîkat-bîn uşûl-i esmâ ve fûrû‘-ı evrâd ve telkîn ü bey‘at-ı ‘ubbâd ilâ âhîri’l-eyyâm mesned-ârâ-yı irşâd olmaları-çün izn ü icâzet buyurdığı ‘akabinde cânib-i ‘Uşak’a sür‘at ü ‘azîmetine tenbîh-i nebîh buyurdukdâ fazîlet-i bâhiresine binâen ehibbâ vü aşdikâ şâhib-i âsitânededen daqq-ı bâb recâ idüp [12a] halife-i müşârün-ileyh Şeyh Muhammedenü’l-Mısrî bendeleriniñ imâmeti eşnâda bizlere eyledigi va‘z mişillü bu kerre daği kürsî-nişîn-i naşîhat olup müstemi‘ân daği müstefîd, bu bâbda kemâl-i mahâretleri cümleñiñ ma‘lûmı olmağı ilticâda olmuşlar. Binâen-‘aleyh müsâ‘ade buyurılıp vaqt-i maḥşûşada ma‘al-icâze şeref-baḥş-ı bālâ-yı kürsî olup ‘ale’l-uşûl âyât-i kerîme ve eḥâdiş-i şerîfe ve kıssaş-ı enbiyâ ve hıssaş-ı evliyâdan yâd-daştı olan mevâ‘iz-i laṭife bi’l-küllîye levḥa-i ṭab‘-ı me‘ânî-meşḥûnlarından şüste-i âb-ı nisyân olmuş bir vechle ihzâr u tedârîke kudreti kalmadığı kürsîde çokça sükûtundan nümâyân ve cemâ‘at-i ḥâzıra daği ziyâdece istimâ‘a intizârdan şerm-sâr olduğı muğnî ‘anî’l-beyân olmasıyla ol âlim-i ümmî-iştihâr u ‘ârif-i fûnûn-ı bî-şümâr ḥuṭâb buyurup “Mısrî Efendi tevaḥḫuf u sükût eyleme ba‘demâ söyle ṭurma” diyü izn-i ruḥşat virmeleriyle der-an sâ‘at cemâ‘at-i ḥâzıraniñ ve kendüsiniñ ve dil-ḥ‘âhî vechle bezl-i cevâhir ü baḥş-ı nevâdir kemâyenbaḡî sezâ-yı taḥsîn va‘z-ı dil-nişîn itmege başlamış ve kemâlât-ı fezâ’il-i ṭarafeyn zâhir olmuşdur işbu fıkra-i ‘acîbeyi ahîren zîb-i kürsî olduklarında ḥikâye buyurup ḥatta

“şeyhimiñ ol emr ü himmetiyle ilā māşāallāhu [te‘ālā]⁷ söyleriz. Bizim için min ba‘d bīm ü hırāş yokdur” dirler imiş. [12b] Ba‘de’l-va‘z tenbīh-i sâbıka üzere cānib-i ‘Uşak’a şedd-i rahīl-i ‘azīmet ü revān ve vedā’-ı āsitān-ı Hāzret-i Ümmī Sinān buyurmuş ve şeyhi hakkında söylediği ebyāt-ı manzūme teyemmünen terķīm kılındı.

Eylesün Allāh çok taḥiyyātı

Aña kim virdi ‘ilm-i ġāyātı

Gizli sultāndır sırrı bürhāndır

Mürşīdi cāndır hep maķālātı

Ḳutb-ı ḥalāyık baḥr-i ḥaķāyık

Ferd-i cāmi‘dir hep maķāmātı

Noķta-i kübrā göremez a‘mā

Gizlidir zīrā cümleden zātı

Kalbini keşşāf eylemiş şeffāf

Görinür anda hep beriyyātı

Arayup bulan kullıġın kılan

⁷ Te‘ala: yazmada yok, matbudaki haliyle yazıldı.

Telk nin alan buldı h l t 

Ey nice c nlar yanını bekler

Bulmadık dirler bunda lezz t 

N'eyes n ta'l m olamaz tesl m

Ya nice bulsun ol kem l t 

M yeni  zevkin alamaz ol kim

 eyhi ha  bilmez yok ri' y t 

 ehr-i Elmalı c nda bulmalı

 mm  Sin n'dır   hret-i z t 

H bb  c nımda sırrı z t mda

Savar  st mden her beliyy t 

 eyhini ha  bil ey Niy zi kim

P r y z ndendir Ha  hid y t 

Rükn-i Şâliş

Ol pîr-i sa‘âdet-serîriñ şehr-i ‘Uşak u bilād-ı sāireye ‘azîmetiñ bildirir.

Tārîh-nüvîs-i şıdk-enîsden menkûldür ki çünki ol t̄alib-i haqîkat [13a] vâşıl-ı rütbe-i hilâfet olduḡda aḡbâb-ı ḡulûş-intisâbdan ba‘zı “sulṭânım Mısırî efendi çeraḡıñız ḡadd-i zâtında fuṡalâ-yı şâlihînden mişl ü ‘adîli nâ-yâb bir nev‘i şahşına münḡaşır, nazîr ü meşîli ḡâric ez-ḡayâl ü ḡ^wâb, zât-ı ḡamîde-şîfât ve pesendîde ḡarekât idüḡi ḡalb-i mekârim-evb-i şeyḡâneleri şâhiddir. Anları Burusa ve emşâli bir belde-i mu‘azzamaya gönderilmeyüp de şimdilik ‘Uşak ṡarafına ba‘ş ü isrâ buyurulmasında âyâ sırr-ı ḡafî ne ola” diyü başt-ı muḡaddemât-ı inbisât ile istikşâf-ı ḡaḡâyık ve istinbâ-yı daḡâyık eylediklerinde ol ‘ârif-i sırr-ı kemâlî Şeyḡ Yûsuf Ümmî Sinân Elmalı ḡazretleri buyurmuşlar ki “bi-ḡudretillâhi’l-Meliki’s-Settâr bizler görmezsek sizler görürsünüz, bizim Mısırî Muḡammed Dervîş ne ‘Uşak’a ne Burusa’ya ve ne âḡar diyâra sığar degûldür. Câlîs-i manşıb-ı ḡutb-ı kibâr ve mürşid-i pür-iştihâr olsa gerekdir” diyü keşf-i âtiyi iş‘âr ve himmet-i âliyesini işâr buyurmuşdır çünkü metâ‘-ı mürüvvet ḡadd ü mîzâna şıḡmaz ve kumâş-ı himmet endâze ile şatun alınmaz.

Beyt

Fâ‘ilâtün / Fâ‘ilâtün / Fâ‘ilâtün / Fâ‘ilün

Çıkmadı bir nîmtenin ḡadd-i bülend-i himmete

Aṡlas-ı gerdünü birkaç kerre taḡmîn itdiler

Mâ-ḡaşal ol ḡazret hediye-i behiyye-âsâ ḡaşaba-i ‘Uşak’a muvâşalat ve celîs-i ‘uşşâḡ-enîs olan şeyḡ Muḡammed Efendi ḡazretleriyle mülâḡat ve teblîḡ-i selâm-ı

ünsiyyet ve ez her cihet münāvele-i soḥbet ü ma‘iyyet [13b] ve ba‘de itmāmi’l-müsāferet kenār-ı ‘Uşak’da ahālī-i maḥallesi perīşān-şode bir cāmi‘-i şerīfiñ kafes-i minberinde tūṭī-i rūḥ-ı pür-fütūḥatlarına be-her yevm yigirmişer dirhem miqdārı şekkerin ğıdā mişilli ağdiyeye kanā‘at-nümā ve müteveccihen ile’l-kıbleti’s-şuveriyyetü ve’l-ma‘neviyye erba‘in ve çilleye dade-i rızā ve ol mekân-ı ḥalvet-nişānda mekîn iken Qaraḥiştir-ı Şāhib sancāğı tevābi‘inden zātı qurādan ‘ibāret Çal kazāsı ahālī ve sükkānından ba‘zı kesān şeyḥ-i mūmā-ileyh Meḥmed Efendi ḥazretlerinden kendülere bir dīndār zāt-ı feżā’il-şi‘ār taleb eylemiş. Anlar ol ḥazreti tensīb ü iḥbār buyurdığına binā’en refākat-künān sükkān-ı mezbūrānla mu‘azzezen ve muḥteremen muḥaddeme-i seyr ü ḥareket olmaḫ üzere ‘azimet ve kazā-yı mezbūra muvāşalat ve ahālī-i meşkūna pervāne-vār meclis şem‘ine cem‘ ve pend ü nushını ez-cān ü dil sem‘ ve anlar daḫi cāmi‘-i şerīfde imāmet ve ba‘de edāi’l-farīza celīs-i kürsī-i naşīḥat olarak ber nehc-i şer‘ī āyāt-ı Qur’āniyye ve ehādīş-i nebeviyye pend-i pesendide ve va‘d-i va‘ide-i ‘adīdeyi müstemī‘āna takrīr ü ta‘bīrden ğayr-ı ḥālī oldukları ḥālde pek az müddet meḫş ü ikāmet gūyā taḫsīmāt-ı ezeliyyeden naşīb olanı aḫz birle yine şeyḥ-i mūmā-ileyh cānibine ‘avdet ve meslek-i me’lūfānelerine vechle ‘ibādāt u tā‘āta muvāzabet eylediği ‘aḫabinde **Kütahiye** sancāğında biraz düstān-ı [14a] şıdk-nişān u eḫibbā-yı ḥulūş-menişān şeyḥ-i mūmā-ileyh ḥānḳāhına gelüp ṭarīḳ-ı Ḥalvetiyyeden şeyḥ-zādeleri **Yaḫşī-zāde Aḫmed Efendi** gerçi ‘ulūm-ı ‘āliyyeden me’zūn lākin ṭarīḳ-i ‘āliye üzere icrā-yı āyīn-i biḫīne⁸ reh-nümūn olmamağla post-ı meşīḥata sezā bir mürşid-i reşādet-ārā ve merd-i kāmīl-i feżā’il-pīrā taleb eylemelerine mebnī yine ol ḥazreti semt-i mezbūra i‘zām, anlar daḫi vāḫı‘ olan emre imtişāl ve mütevekkilen ‘ale’l-Meliki’l-Müte‘āl ol şavb-ı şavāb-nümāya bi’l-vuşūl tekkeye ittiḥāz olunan meskene nüzūl buyurmuş. Zikr olunan Yaḫşī-zāde Aḫmed Efendi dest-pūs-ı feyż-me’nūs-ı mürşidāne ile ba‘de’t-teşerrüf-i düstān-ı ṭarīkat-nişān ve muḥibbān u dervīşān ile ‘alā ṭarīḳi’l-edeb ifā-yı ferā’iz ve sünen-i şer‘iyye ve edā-yı zikr ü tevḥīd ber-āyīn-i mer‘iyye bülbülān-ı zākirān sūz-efzā-yı mestān-ı ilāhī vü vecd-i edā-yı ‘āşīkān-ı pür-intibāhī ve rüzān u şebān mütezāyid ve ğayr-ı mütenāhī derecesine peyveste ve ṭalibāna telḳīn-i zikr ü inābet ve Yaḫşī-zāde’yi daḫi meslek-i sülūk-ı erba‘in u çille-keş terbiyyet ve ḥavāş u ‘avāmı āyāt-ı

⁸ Bihin: Metinde āyīn ü biḫīn olmasına rağmen āyīn-i biḫīn anlam olarak uygun görülmüştür.

Kur'aniyye vü eḥādīs-i Muṣṭafaviyye aḥkāmı üzere 'ibādāt [u] t̃ā'āta terḡīb ve menāhī ve münkerātdan terḥīb buyurup bu üslūb-ı meḥāsin-maṣḥūb üzere evḳāt-güzār iken ḳuṭb-ı dā'ire-i 'irfān Şeyḥ Yūsuf Ümmī Sinān (ḳuddise sırruhu'l-Müste'ān) 'āzim-i dār-ı cinān buyurduḡını istimā' [14b] buyurmasına ve sālif'üz-zıkr Yaḥṣī-zāde daḡı ḥızmet-i meṣīḡātī bi'l-iṣāle ifāya kesb-i liyāḳat eylemesine bināen 'alā melei'n-nās de'b-i ṭarīḳ-i reṣādet-refīḳ üzere izz ü icāzet ve tevdī'-i emānet ve iclās-ı post-ı meṣīḡat idüp yine mecmā'-ı 'āşıḳān ve mesken-i zümre-i 'irfān-ı ḳudsiyān olan Şeyḥ Meḡmed Efendi cānibine 'atf-ı 'inān-ı 'avdet eylemiş.

Ol mekān-ı muṣaffā ve me'vā-yı mu'allāda heves-i hevādan geḡmiş dünyā vü māfihādan ḳadem çekmiş mecmā'-i iḡvānı miyānında pür-ṣafā iken ve "künnā fī ictimā' ke's-süreyyā fe-ṣayyerenā ez-zamānu benāte'n-na's"⁹ mufād-ı zuḡūr idüp sā'ıḳ-ı taḳdīr mümteni'ü't-taḡyīr ārāmgāh-ı 'Uṣāḳ'dan nüzhetgāh-ı Burusa'ya sevk ve Şeyḡü's-şüyūḡ 'Uṣṣāḳī Meḡmed Efendi ḡazretlerinden me'zūniyyet istiḡṣāliyle ṭayy-i menāzil ve ṭarḡ-ı merāhil birle ḡuṭuvāt-ı tārīḡ-i hicret-i Nebevī ('aleyhi's-ṣalavatü's-selām) efendimiz ḡazretleriniñ biñ yetmiş birinci [m. 1660-1661] derecesine iriṣdigi sāl-i ferḡunde-fālinde Burusa'yı ḳademzen-i teṣrīf ve şeref ü meziyyeti terḡīf buyurup āṣināsı Şabbāḡ 'Alī Dede ḡānesine nüzūl ve zīr ü bālāsı medfen-i evliya ve āṣār-ı füyūzāt-ı kerāmetleri ke's-şems hüveydā olan zevāt-i kirām-ı zevī'l-iḡṭirām ziyāretiyle mevḳi'-i sürūra vuṣūl bulmuṣdur.

Beyt

Fā'ilātun / Fā'ilātun / Fā'ilātun / Fā'ilün

Zīr ü bālā evliyā-mend oldıḡındandır dinür

⁹ Derli toplu olmada Süreyya yıldızı gibi idik ama zaman bizi benātu'n-na's gibi yaptı.

Bursa'nın cennet ya altında veya üstündedir

[15a] menşe-i envār-ı şevket-i 'Osmāniyye olan maḥrūse-i Burusa (şanehallāhu te'ālā 'ani'n-nuḥūse¹⁰) şehir-i şehirine bundan muḥaddem sāye-fīgen-i nehḫat buyurmuş-idi. Lākin ol vaḫt taḥarrī-i mürebbī ḫaşdına mebnī olup bu kereki teşrīfleri baş-ı bisāt-ı iḫāmet niyyetiyle bulunmağın sūfī-i edīb Şabbāğ 'Ali Dede ḫānesinden şavma'alik maḥallini bārızā-yı ḫod ifrāz ve mesken-i ḫalvet olmak üzere mümtāz u ber-mu'tād bir miḫdār arpa şūrbāsı gibi eḫall ü ḫalil ağdiyeye ḫanā'atle evvelā orada ārām-sāz ve sāniyen Şehre Küsdi dimekle 'arīf cāmi'-i şerīf ḫucerātında ve ba'dehū eḫibbā-yı bā-şafā vü süllāk-ı ṭarīḫat-intimā recā vü ilticāsıyla ḫālā āsitāne-i feyż-āşiyāneleri olan Şeker Ḥ^wāce maḥallesi cāmi'-i şerifesinde ḫalka-bend-i zikrullāh itmek içün o civārda kā'in ḫücreye naḫl-i mekān ve dergāh-ı feyż-penāh inşası tārīḫine degin ḫücre-i mezbūreyi me'vā vü āşiyān ittiḫāz buyurmuş ve hem-'aşrı olan meşāyīḫ-i kibār u 'izām ve 'ulemā-yı zevī'l-iḫtirāmıla ülfet ü ünsiyyet ve her birerleriyle peder ü birāderāne münāvele-i şoḫbet ve leyālī-i cum'a mezbūr cāmi'-i şerīfde cemā'at-i kübrā ile icrā-yı āyīn-i biḫīn-i ṭarīḫat ve 'aḫd-i cem'iyyet ve iḫrāz-ı revāṭib-i şuverī vü ma'nevī ile na'il-i ecr ü meşūbāt ve evḫāt-ı ḫamsede cemā'ate mülāzemet ve Cāmi'-i Kebīr-i bī-naẓīr miḫrāb-ı sa'ādet-iktisābında ḫüsn-i tecvīd ü ṭayyib-i elḫān ile Ḳur'ān-ı Kerīm tilāveti ve ba'zan ber-vech-i ḫasbī [15b] edā-yı imāmet ve ba'zan kürsī-nişīn-i va'z u naşīḫat iderler idi. Bāy u gedādan müşterī-i kālā-yı 'aşḫ-ı İlāhī vü ṭalib-i aḫmişe-i şevḫ-i āgāhī olanlara telḫīn-i bey'at ü inābet ve dest-güşā-yı bend-i ṭarīḫat ve 'alā ḫadri menāzilihūm 'arż-ı kālā-yı ḫaḫīḫat ve işrāb-ı ḫand-ı esrār-ı ma'rifet kīlār-i erzāk-ı sübhāniyyeden 'atıyye vü iḫsān buyurılan eṭ'ime-yi fuḫarā vü dervīşāna it'ām ve kendüsi ḡidā-yı ḫalil ile ḫanā'at ve ber-muḫteżā-yı "el-kāsibu ḫabībullah"¹¹ şem' döküp vesā'it-i dervīşānla fūrūḫt ve eşmān-ı ḫāşılasını bezl ve def'-i żarūret buyururlar imiş.

¹⁰ Allah onu kaza-belalardan korusun.

¹¹ Hadis-i şerif: Kazanan, Allah'ın sevgilisidir.

İşbu üslûb-ı meḥâsin-maşḥûb üzere cüyende-i rızâ-yı Sübhânî iken bir rûz-ı ‘âlem-efrûzda câlis-i serîr-i kuṭbiyyet ü ḥâris-i ḥâmil-i emânet ve şeyḥi Ümmî Sinân ḥazretleriniñ pîr-i müşârûn-ileyh ḥaḳḳında eyledigi du‘â-yı ḥayr-beşâretleri qarîn-i icâbet olmuş. Hattâ ḥizmet-i ‘aliyyelerinde olan Kaşşâb el-ḥac Ḥasan Dede’den rivâyet olunur ki bir gün kaplucaya gitmelü olup mezbûr dede mâşiyen ve kendüleri süvâren bulundukları ḥâlde eşnâ-yı rāḥda görürler ki bir şecer-i cesîm-i maḳṭû‘ mürûr u ‘ubûra şıḳlet ü zaḥmet virür mertebede yolu kaplamış naḳl-i şoḥbet-i tarîḳ olmaḳ üzere kelâm-ı kerâmet-encâmları ol şûrete resîde olmuş ki [16a]

Beyt

Evliyâ râ hest kuvvet ez İlâh

Tîr-i ceste bâz gerdâned zi-râh¹²

meḥûmı üzere “Eger bir velî-i ḥaḳ ve kuṭb-ı muṭlaḳ şu miyân-ı rāḥda yatan cemâd-ı şecer-i maḳṭû‘a bi-emrillah yûri ve kenâra çekil dimeli olsa bilâ-tavaḳḳuf bî-rûḥ ve bî-gûş ve bî-idrâk iken emre imtişâl eyler” dimege ḳalmayup şecer-i maḳṭû‘-ı mezbûr yüzi üstüne düşmüş ve ‘aḳlı başına gelmiş zî-rûḥ-ı bî-hûş mişâli ḥareket ve kenâr-ı rāḥa yürür gibi çekilür. Mezbûr Ḥasan Dede dîde-i cismânî ile bu ḥâleti görince ḥareketden ḳalup müteḥayyir olur.

Beyt

¹² Evliya'nın Tanrı'dan gelme bir gücü vardır|Atılmış oku yoldan geri çevirirler.

Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilün

Kıl nazar im‘ân ile zî-rûha ve bî-rûha hep

Hâl diliyle sûre-i tebbet¹³ okur her bir haţab

Huşûşâ Burusa Hışnı dâhilinde kâ‘in fahrü’s-şulehâ **Emîr Kâsım-zâde** dinmekle ‘arîf es-Seyyîd eş-Şeyh **Muhammed Emîn Efendi**’den menkûlen Râkım Efendi târihinde meştûrdur ki ol kûtb-ı devrân med‘uvven mevki‘-i icâbete rāhî ve mûmā-ileyh Şeyh Muhammed Emîn Efendi qarîn-i şohbeti olup müterāhî oldukları hâlde şāhib-i da‘vet hānesine duhûl ü vuşûllerinde hāne-i ma‘hūd havlîsinde bir taķım eşcār-ı müşmire olup şohbetleri [16b] ile “bir velî-i ‘ālî eşcāra daḥi selām virmeli olsa bi-ķudretillāhi te‘ālā mesmû‘ı olup reddü’s-selām ider” diyü eşcārdan birine engüşt-i ‘ibret-nümāsiyla işāret buyurduķda eşcār-ı müşār tā-be-zemîn reddü’s-selām tarîķası üzere inḥinā-i tām ile münḥanî oldıḡını gözüm ile gördüm ḥattā ol ḥazret şecer-i ma‘hūda ḥiţāben “sözümüz meşelālıdır” dimedikçe şecer-i merķūm sākî [üzere]¹⁴ ke’l-evvel kâ‘im olmadı. Li-hāzā serā’ir-i pîre kemāl-i inķiyādıma bā’iş oldı diyü ‘alā vuķū‘ihî naķl eylemişdir.

Beyt

Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilün

¹³ Tebbet suresine atıfta bulunulmuştur: “Ebû Leheb’in elleri kurusun. Zaten kurudu. Ona ne malı fayda verdi, ne de kazandıḡı. O, bir alevli ateşe girecektir. Boynunda bükülmüş hurma liflerinden bir ip olduḡu halde sırtında odun taşıyarak karısı da (o ateşe girecektir).” Kaynak: www.kuran.diyanet.gov.tr

¹⁴ Yazmada yok, matbuda var

Bāġbān-ı pīre vir gönlüñ fidānın aşlasun

Kendi bildiġinle alup olma kühī bir şecer

Ah v l-i ġar besinden biri daġi **abb ġ ‘Ali Dede** h nesinden m frez h crede i  amet buyurdıġı ev  at miy nında ‘ det-i mesn ne  zere te’ehh l mur d ve c r n-ı ġayr-iktir nları daġi ber-mu’t d d men-be-miy n c st   c  ve r kib-i tevsen¹⁵   tek p  nice iy b u zeh b ve nice su’ l   cev bden so ra  ule  a-yı en m Mu ammed  elebi-n m z t   ‘afife v  m ’eddebe du ter-i n k-a terini bulıvir p anlar daġi resm-i ‘ar s-ı  er’ ye kem l-i ri’ yet ve ‘a d-i nik  a  zn   ic zet vir p ‘a d-i  er’ -i mer’  ve ġizmet-i  ey e itti   l-i fevr  buyurulmu . Bir m ddet-i  al le m r runda du ter-i [17a] mezb r b kir olduġı halde ġizmet-i  ey e m ter    ve kend si daġi mezb re-i mer  ubeden r z  iken m     atı i tiy r, beyt tetini    r buyurup, d st n b ’     b  isinden ve bu na  -ı ‘ac b  n sebep-i ġaf sinden istifs r eylediklerinde “benim niyyetim bu  mmet i  n mev’ d olan ‘a d-i nik  -ı  er’  ecr-i cez li ile me’c r ve te’add diyle mesr r olmak melh  umdur” gibi cev b-ı   r n ve ġi  b-ı reng n buyurmu lar.

Beyt

Mu adder t-ı ser -perde-i ġayb

Kime tevecc h iderse_olur b - ayb

Ba’de bu’din  eker H   e Ma allesindeki ġalvet   nelerine na l   mesken buyurdu larında Burusa’nı  ‘Arab Mu ammed Ma allesini s kinlerinden el-  c Mu  af -

¹⁵ Yazmada: “t  ”  eklinde yazılmı  olsa da anlam olarak “tevsen” uygun oldu u i  n matbuda bulunan bu hali tercih edilmi tir.

nām muhlîşleriniñ kerîme-i muhteremesini ber nehc-i şer‘î ‘ağd ü tezevvüc buyurup çok zamân anlar ile mu‘âşeret ve ol şadef-i pâkîzededen bir zükûr ve bir inâş iki dürr-i girân-behâ ser-zede-i ‘âlem-i vücûd olmuştur. Ol hâzretiñ ef‘âli vü aqvâli envâ‘-i vâridât-ı İlâhiyye vü ‘atıyye-i mevhîbe-i Sübhâniyyeden ma‘dûd idügi bî-reyb ü gümândır.

Ez-cümle İmâm Muḥammed Bûşirî (‘aleyhi rahmetü’l-Bârî) hâzretleriniñ zîb-i mesâmi‘-i âdemiyyân ve *Kaşıde-i Bürde* ‘unvânıyla gûş-zed-i ‘âlemiyyân olan na‘t-ı [17b] faḥr-i cihân-ı Nebeviyyeyi ḥâvî ve ḥaşışa-i mu‘cizât-ı Muṣtafaviyyeyi muḥtevî nazm-ı selîs-i se‘âdet-enîslerini taḥmîs veyâ tesbî‘ ve her maṭla‘ını tām be-nām-ı Muḥammed (ṣalla’llāhu ‘aleyhi ve’s-selām) ile tezyîn ü telmî‘ idilmek üzere mevrîd-i ilhāmât olan mir‘ât-ı zāmîr-i münîrlere rû-nümâ ve bu emr-i ‘aẓîm kalb-i setîrlere vârid ü inbâ olmuş. Lâkin her çend ki emti‘a-i maḳşadı iştirâya şarf-ı nuḳûd-ı ğayret iderse kesb-i ta‘assür ve bu ḥâl-i isti‘dâdınıñ noḳşânına ḥaml ile iş bu ḥâtıra-i ḥaṭireyi bir gûnâ ḥayâl-i müştâḳlarından def‘ ü izâleye ‘adem-i iḳtidârı cihetle ne dürlü ḥuṣûl-peẓîr olacağını taṣavvur eylemekde iken ḥaḳâyık-şinâs ü daḳâyık-istînâs bulunan ihvân-ı zevî’l-iz‘ândan birisine ber-vech-i meşrûḥ mâ-fi’l-bâlini izḥâr u meftûḥ eyledikde “böyle ḥizmet-i cesîme şâḥibinden izn ü icâzete mevkûf ve dâmen-i maḳşûdı derdest-i istîzâna ma‘tûf” idügi cevâbıyla ol der-bân-ı sulṭân-ı bâ-iz‘ân perde-i ḥafâyı bu vech-ile meḳşûf buyurduḳda ke’enne nevm-i ḥwâbdan âġâḥ olup nice rûz-ı leyâl daḳḳ-ı bâb-ı sulṭân-ı zû’l-kemâl ve tazarru‘-ı iḥsân-ı zû’l-celâl eyledikde ‘âḳıbetü’l-emr bâb-ı merḥamet-me‘âb-ı serâ-perde-i levlâk ve âsitân-ı faḥr-i zemîn ü eflâk küşâde ve ‘izz-i ḥuẓûr-ı sulṭân-ı kevneyne duḥûle ruḥşat u müsâ‘ade buyurulmuş.

Şöyle ki hicr-i sâl-i peygamberî (‘aleyhi’s-şalâtü’s-selām) efendimiz [18a] hâzretleriniñ biñ yetmiş beşinci [m. 1664/1665] şehr-i muḥarremü’l-ḥarâmınıñ ‘aşr-ı şânîsinde yine feryâd u zârî itmekde iken nevm-i ‘âdîleri ‘avdet ve rûḥ-ı pür-fütûḥları bezm-i rûḥâniyyeye da‘vet olunduḳda görürler ki ḥalvet-ḥânelerinde tek ü tenhâ zıkr ü fikr-ile şâġil olup gûyâ bir şaḥrâ-yı pehnâ-yı sebze-zârede kâ’in Burusa şehri zeylinde kâ’in Atıcılar-nām mevkî‘ ü meydâna padişâḥ-ı ümem Resûl-i ekrem nebiyy-i muhterem (ṣallâ’llāhu te‘âlâ ‘aleyhi ve sellem) efendimiz hâzretleri bâ-aşḫâb-ı hidâyet-nişâb vaẓ‘-ı

hıyām-ı şevket-irtisām buyurup neşr-i cevāhir-i risālet ve bahş-i ‘aṭāyā-yı rabbü’l-‘izzet buyurduklarını kıbel-i risālet-penāhiden bir muḥbir-i mübeşşir tebşir ü iḥbār ve tenbīh ü iḥtār eylemesine bināen hemān cānib-i şeref-cālib-i resūlullaha māşiyen ‘ale’l-vücūh şitāb u vuşūl u cenāb-ı nübüvvet-me’āb (şalla’llāhu ‘aleyhi ve’s-selām) ḥazretlerinin temekkün buyurduğu mekân-ı şeref-mekîne qarīb maḥalle muşūl olduğda görür ki ḥabīb-i Ḥudā resūl-i kibriyā otağ-ı hümāyunları ḳurbunda vāḳı‘ nehr kenārında kā’in bir dıraḥt-ı ‘ālī sāyesi sebze-zārında aşḥāb-ı seb‘a ile salāt-ı zuhrı edā buyurmakda ve ba‘de’ş-şalāt müsteḥak-ı merḥamet ü şāyeste-i ‘aṭıfet olan Mısrī-i ḥaḳīr cānibine ‘aṭf-ı nażar-ı şefkat-eşer buyurduğda ol daḥi temām intihāz-ı ğanāyim ü fırsat diyerek bā-hezār ‘arz-ı sūz-ı iştiyāk edā-yı ‘ubūdiyyeti [18b] rīzān ve maşş-ı zebān-ı mā’ü’l-ḥayāt-ı cāvidānīlerini recā vü niyāz ü der-ḥ^wāstları cilve-gāh-ı cāy-gāh-ı ḳabūl u müsā‘ade ve eşribe-i ḳand u nebāt-ı feyz-i necātlerini tezevvuḳa ruḥşat-dāde buyurılıp ḥuşūl-i mā-fi’l-bāl ve vuşūl-i āmālden soñra nehr-i ḥayāt-ı cārīden teveddā eylemesi taraf-ı risālet-penāhiden şādır olan fermān-ı vācibü’l-imtişāle istināden tekrār vuḍūya şurū‘ eyledikde sürür-i tām ve şādī-i temāmıla bīdār ve seb‘a ricāl tesbī‘ini ve vuḍūya şurū‘ını hemān bidā’en ve mübāşeretini eş‘ār ü ta‘bīr ü istibşār ve dil-ḥ^wāh-ı dīrīnesi olan tesbī‘-i ḳaşīde-i şekkerīn-i ‘aşīdeye şurū‘ buyurduğu rüz-ı dil-fürüzda nice emvāc-ı mebānī deryā-yı ḥāṭır-ı pür-maḳāṭırına¹⁶ zuhūr u burūz olup ol ğün seb‘ ve yevm-i şānī vü şālīşde şülüşānı ve nihāyet yevm-i ‘aşerede bi-luṭfihi te‘ālā ve iḥsān-ı resūlihi’l-mu‘allā nażm-ı dil-cūları temām ve ol ḥizmet-i ‘aẓīm resīde-i ḥüsn-i ḥitām ile vāşıl-ı merām buyurulmuş. Ḥattā eşer-i mezbūr ğuş-zed-i enām ve ser-süḥan-ı mecmū‘a-i ḥavāş u āvām olduğda ba‘zı nüşhada bir beyt-i laṭīf bi-lā-tesbī‘ ḳalmış diyü eḥibbāsı cānibinden bā-tezkire irsāl vukū‘unda ni‘me’l-işābe mefhūmı üzere ḥāme-be-dest itmām buyurmuşdur. Maṭla‘-ı ḳaşīde-i müsebbe‘a teberrüken işbu menāḳıbdā taḥrīr ḳılındı. [19a]

Muḥammed cā’e bi’l-āyāt ve’l-ḥikem

¹⁶ Yazma ve matbuda ma‘āṭır şeklinde yazılmış olsa da böyle bir kelime olmadığı için anlam olarak maḳāṭır daha uygun bulunarak bu şekilde yazılmıştır.

Mübeşşiran ve nezîrân cümletü'l-ümem

Ve muhbiran bi-'uhûdü'l-halk fî'l-kadem

Ve müşilen fî hayri'l aḥbāb fî'l-ḥarem

Fe-ḳultu li'l-ḳalbi li-mā ṭāşe min elem

E min tezekkürî cîrânin bi-zî-selemin

Mezecte dem'an cerā min muḳletin bi-demin¹⁷

¹⁷ Hz. Muhammed (s.a.v.) ayet ve hikmetlerle, bütün ümmetlere beşîr ve nezîr olarak Harem-i Şerif'te dostlarını hayırlara ulaştırmak için geldi. Kalbime dedim ki niçin kederden böyle sersemledin? Selem ağaçlarını mı oradaki dostları mı andın? Gözbebeğin kanlandı ve kan döktü gözyaşın...

Rükn-i Râbi‘

Ol pîr-i me‘âlî-siyerîñ maḥrûsa-i Burusa’da ḥānḳāḥ inşāsını bildirir.

Müverriḥîn-i selef bu edâ ile yâdigâr-ı ḥalef buyurmuş ki ol ḥazret-i sâlifü’z-zıkr Şeker Ḥ^wâce Cāmî’-i şerîfinde icrâ-yı âyîn-i ṭarîḳat eylemekde ve gün-be-gün zuhûr-ı mükâşefât-ı mütevâfire vü şudûr-ı kerâmât-ı mütekâşireleri zîb-i mesâmi’-i ‘âlem, lâsiyyemâ, zîver-i şımâḥ-ı erkân-ı devlet ve vükelâ-yı müfahḥam olup bâ y u gedâ gürûḥ gürûḥ bey‘at ü inâbet ve meclis-i şoḥbetine meşâyiḥ-i ‘ulemâ vü me’mûrîn cevânibinden raġbet ve ‘ulemâ-yı benâmdan **Muḥammed Vānî Efendi** daḥi hem-meclis-i şoḥbetleri olur imiş. **Burusavî Belîġ Efendi** *Güldeste-i Riyâz-ı ‘İrfân*-nâm kitâbında mûmâ-ileyhiñ terceme-i ḥâlini şu şüretle taştîr buyurmuş ki “belde-i Vān meşhûr-ı cihānda ḳadem-nihāde-i sâḥa-i zuhûr olup Tebrîz ü Karabāġ ü Genc beldelerinde taḥşîl-i ‘ulûma şitâb bedest-i ḥāme-i eṣeri olan risâlelerinde ‘unfuvân-ı şebâbdan sinnü’l-vukûf-ı kuhûlete gelince [19b] ba‘zı ṭarîḳ-âşinâ meşâyiḥa nice intisâb ve âyîn-i ṭarîḳ-i meşakḳat-refîḳleri çendân ṭab‘ına müstaḥsen görünmemegin i‘râz ü ictinâb eyledigini başt-ı maḳâl itmiş ve biñ altmış toḳuzda [m. 1658/1659] **Köprili-zāde Aḥmed Paşa** ḥazretleri Erzurum vâlisi iken mülâḳat, ba‘dehu Burusa’ya gelmiş. Müşârûn-ileyh bâlâ-nişîn-i şadr-ı vezâret olduḳda mûmâ-ileyh Vānî Efendi’yi biñ yetmiş dördte [m. 1663/1664] İstanbul’da Vâlide Cāmî’i vâ’izi idüp biñ toḳsan dördte [m. 1682/1683] Peç Seferine ‘azîmeti cihetle va‘zıyye-yi maḥlûlünden maḥdûm-ı şânîleri Maḥmûd Efendi’ye virilmiş ve Burusa muzâfâtından Ḳal‘a-i Kestel ile ba‘zı ḳurâ temlikiiyet ṭarîḳası üzere kendüye ihdâ ve ġazâb-ı şehriyârîye müşâdifle ḳal‘a-i mezbûra nefy ü iclâ ve biñ toḳsan altı [m. 1684/1685] târiḥinde târik-i dünyâ olmuştur.” İntihâ.

Târiḥ-şinâsânîñ ra’nâ-yı ma‘lûmudur ki seng-endâzân-ı ṭarîḳat-ı ‘aliyye biñ altmış altı [m. 1655/1656] senesinde gürûḥ-ı şüfiyye ‘aleyhine ḳıyâm ve her iki ṭaraf müselleḥan İstanbul’da Fâtîḥ Cāmî’-i şerîfinde cem‘ ü izdihâm itmiş iken i‘mâl-i silâḥa ḥükûmet-i seniyye cānibinden meydan virilmeyerek def‘leri çâresi görildiġi ve ikide birde bu gibi ḥâlât rû-nümâ olmasına binâen biñ yetmiş altı [m. 1665/1666] senesinde devrân-ı şüfiyye ve mevlevî-ḥānelerde dedegānîñ semâ‘ları bâ-irāde-i seniyye men‘ olundu [20a] Ol târiḥde

Edirne’de Kâdirî şeyhi ve Burusa’da Eşref-zâde Şeyh Seyyid Şerâfuddîn ve Halvetî şeyhi Burusevî Şeyh Muhyiddîn ve Şeyh Mehmed Mısrî efendiler gibi niceler âdâbla devrânların kaç’an terk itmemişler. Lâkin şu men‘-i nâgehânide sâlifü’l-beyân **Muhammed Vânî Efendi’niñ** dahl-i ta‘arruż-ı ‘azîmi vardır mülâhazasıyla gerek mehfâfil ü maḳarr ve gerek mevâ‘iz-i kürsî-i pür-‘iberlerinde za‘îf ü kâsil ma‘nâsını mütezammın olan Vânî lafzını hâtır-mânde şüretinde “Zinhâr u zinhâr, zıkr ü ‘ibâdetde Vânî-veş tenbel olmayasñız” gibi edâ-yı nâzikâne ile bî-pervâ isti‘mâl ü ityân ve erbâb-ı vecd ü tevâcüdün şevḳleri tezâyüdiyle hâşıl olan germiyyet-i devrânı men‘ değil belki istihsân buyururlar imiş.

Menḳüldür ki ehl-i ḥaḳ geçinen birtakım ḥayr u şerri ve nef‘ ü zarrı temyîz ü idrâkden kaçır bî-başîretler devrân-ı şüfiyye memnû‘ ve bâ-emr-i ‘âlî merfû‘ iken niçün Mısrî Efendi ulû’l-emriñ emrine imtişâl itmez gibi ebvâb-ı ḳıl ü ḳâlî bâz ve lisân-ı desâyisi küşâde vü âgâz eylediklerinde ḥusemâsını ilzâm iderler imiş. O eşnâda zuhûr iden ğarîbedendir ki Burusa’nıñ Şehre Kûsdi Maḥallesi sâkinelerinden ve kendi münîbelerinden Edibe Hâtun oğlu Süleyman’ı ḥâl-i şabâsında zîver-i gehvâre-i kımat iken ‘âdet-i şıbyân üzere girye-künânlık ve vâlideynine bî-nevm ü râḥat feryâd-ı mütemâdiye ile eziyyet-bânlık eylediginden berây-ı istişfâ ol ḥazrete ‘arz eylediği sırada [20b] “Sultânım nasıl işdir zıkr ü devrân men‘ olunmuş şahîḥ mi” didikde “Bu bir şey degildir. Bacı kadın bir vâḳtde namâz ü zıkr içün ḳadir gecesinde bizim Dervîş Süleymân’ı bi-ḥikmeti’llâhil-Mecîd şehîd itseler gerekdir” diyü buyurmuşlar. Bî-çâre hâtun Dervîş Süleymân kim olduğunu bilemeyüp ve keşf-i âtiden daḥi ḥabîr ü mütenebbih olamayup biñ yüz on dört senesi [m. 1702/1703] Ramazân-ı ğufrân-resân duḥûlünde Câmî‘-i Kebîr’de yigirmi yedinci leyle-i mübârekeḳe ḳadir namazı ḳılınmaḳ ve ḳılınmamaḳ bahşinde muta‘aşşıbîn-i ser-keşân imâm-ı evvel ‘Abdurrahîm Efendi biçâresini ḳarb ve belki ḳatl ü telef idecekleri eşnâda cemâ‘at miyânında muḥberun ‘anh mezbûr Dervîş Süleymân fedâyiler mişillü kendüyi fedâ ve hücûm u ḥamlelerine siper ve imâm-ı mezbûrî şıyânet ü ḥimâyet eylemek kaçdıyla derîçe-i nizâ‘a duḥûl ve ḳafes-i cismi cihet-i yemîn ü yesârından mecrûḥ u şikest birle murğ-i rûḥı pervâz ve rûtbe-i şehâdete bâz eylediği

nüvid-i keder-bedîdi vâlideyi mûmâ-ileyhâ gûşuna resîde olduḡda ol vaḡt keşf-i âtiye vâkıf u şâdır olan sözün maẓmûnını ‘ârif olmuş (rahmet’ullâhi-aleyhâ).

Rivâyetdir ki muḡteẓâ-yı zamân mes’ele-i devrân bâ’iş-i ḡüft [ü] ḡü ve ḡün-be-ḡün ḡürüh-ı muḡâlîf ḡulüvv eylesine binâen tekâyâ-yı devrâniyye mesdûdü’l-bâb olduḡı âvânda şadru’l-vüzerâ **Fâzıl Ahmed Paşa** ḡazretleri cânibinden da’vet [21a] ve ḡazret-i Mısrî daḡı icâbet birle maḡmiyye-i Edirne’ye ‘azîmet ve ḡîn-i mülâḡatda envâ’-ı nûvâziş ve kırḡ ḡün ḡadar ârâm u âsâyîş idildikten soñra dâru’l-mülk İstânbul’a ‘avdet ü vâşıl olup bi’l-fi’l Şeyḡü’l-İslâm ve Müfti’l-enâm **Minkârî-zâde Yahyâ Efendi** ḡazretlerinin pençe-i emrâz vücûd-ı nâdirü’l-mevcûdlarını ‘alîl ve fetvâ-yı şerîf imẓâsına ḡuvvetini nâḡış u kelîl itmekle ol ḡazretiñ âsitâne-i ‘aliyyede olduḡlarını ba’de’l-istimâ’, du’â-yı ḡayriyyesini recâ ve şohbetleriyle muḡtenim olmak mülâḡazasıyla ḡazret-i şeyḡi da’vet, ol daḡı ḡazret-i Şeyḡü’l-İslâm ḡarîḡat-ı ‘aliyye âyîninden mahẓûẓdur fe-ammâ men’ine bâ’iş oldu ziyâretinden memnûn degilim şüretinde leyte vü le’alle ile nihâyet icâbet ü kabûl-i ziyâret ü mülâḡat buyurduḡlarında müşârün-ileyh ḡâ’ide-i talẓîf-kârî vechle ḡarîḡat-ı ‘aliyye meşâyîḡ-i kirâmından olan ḡüsn-i naẓar u i’tikâdlarını ve safvet-i ḡatırlarını ifâde ve sehven vâḡı’ olan aḡvâlden isti’fâde ve istifşâ-yı merzâda vuḡû’ bulan kelimât-ı dil-peẓîri ḡazret-i şeyḡi tatyîb buyurmaḡla dehen-küşâ-yı ed’iye-yi ḡayriyye olup âşâr-ı du’âsı zuḡûr eylemiş. Ve ba’de’l-yevm bir cum’ada Âyasofya-i Kebîr Câmî’-i şerîfine ‘ulemâ vü meşâyîḡ ḡavâs u ‘avâmdan cem’-i keşîr istimâ’-i mev’îze-i ḡazret-i Mısrî içün tecemmu’ ve selâmlıḡ resm-i ‘âlîsi daḡı [21b] vuḡû’ bulup ba’de edâi’ş-şalât pîş-i naẓar-ı pâdişâḡi ve pîş-ḡâḡ-ı ḡafes-i şehinşâḡi bulunan kürsî-i bâlâya şû’ûd ve mevḡi’-i vâ’izâna ḡu’ûd buyurup de’b-i dîrîn üzere müstemi’ânı ‘ibâdete tergîb ve va’d-i va’idi taḡrîr ve ḡâ’atde tenbel ve zıkr’ullâḡda Vâni olmamaḡı tavşîye vü teẓkîr eylediḡi ve pend [ü] nushı ḡalb-i şâḡâneye kâr-ger-i te’şîr itmesiyle ke’l-evvel devrân-ı şüfiyyeniñ icrâsı ḡaḡḡında şeref-rîz-i sünûḡ buyurulan irâde-i seniyye kürsî-nişîn-i va’z iken kendüsine tebliḡ olunduḡda ḡâzır bulunan meşâyîḡ-i kirâm ma’raz-i teşekkürde hemân zıkr ü devrâna ḡıyâm ve bâ-cem’iyyet-i ‘uzmâ edâ-yı zıkrullahi’l-Meliki’l-‘Allâm ve ‘aḡabinde ed’iye-i ḡayriyye-i cenâb-ı şehinşâḡi ifâ ile ol meclis-i melâ’ik-enîs ḡitâm

bulmuştur. Şâdır olan emr-i ‘âlî üzere mesdûdu’l-bâb olan tekâyâ cemî‘an küşâd ve kemâ fi’ş-şâbık cem‘iyyet zıkr icrâsıyla meşâyih-i dervîşân mesrûr u dîlşâd olmuş.

Ve ba‘deẓā yine maḡarrı bulunan Burusa’ya ‘avdet vuḡû‘ bulmuş ve sâl-i Hicret-i Nebevî (‘aleyhi’s-selâm) biñ yetmiş sekizinci [m. 1667/1668] dereceye irdikde rehber-i ‘azîz pîr-i ‘uşşâḡ-nişîn-i tevḡîr olan maẓhar-ı envâr-ı Şamed Şeyḡ Meḡmed ḡazretleri bu dâr-ı ḡurûrdan ḡânḡâḡ-ı servere rıḡlet buyurduḡı sâmi‘a-res-i pîr-i ‘âlî-şân olduḡda ḡüyâ olduḡı târiḡ-i manẓûme bu maḡalle taştîr kılındı. [22a]

Fâ‘ilâtün / Fâ‘ilâtün / Fâ‘ilâtün / Fâ‘ilün

Bu fenânıñ ‘izz ü cāḡı ‘ıyş ü nûşı bir ḡayāl

Görmedim bir ‘izzeti kim bulmaya āḡir zevāl

Gün-be-gün eksilmede her ehl-i faẓl u ehl-i ḡāl

Gitmede zevḡı cihānıñ gelmede dâ‘im melāl

Nice erbâb-ı ‘ulûmı kıldı mevt bizden ırâḡ

Her biriniñ iftirāḡı kıldı bizi ke’l-hilāl

Gerḡi insāna ḡalur bil ḡasret-i derd ile ḡam

Gitdigince dünyeden her ehl-i faẓl-ı zû’l-kemāl

Lîk gitdikde ‘azîzim Şeyḡ Muḡammed dünyeden

Ḳalbimizi yaḳdı derdi ḳaddimizi ḳıldı dāl

Rūh idi cism içre gūyā ṣehr-i ‘Uṣaḳ’da o pīr

‘Ālem-i ervāḥa uçdı eyledi ‘azm-i viṣāl

Āh [u] vāh firḳat ü hicrāna yanmaḳda dilim

Gözlerim ḳan-ile ṭoldı bu yanaḡım üsti āl

N’idelim çün *küllü şey’in hālikün*¹⁸ didi Ḥudā

Diyelim el-ḥükmü lillāhi’l-Kebīri’l-Müte‘āl¹⁹

Ḥüsn-i ḥatmine Niyāzī didi tārīḥin anıñ

Allāh Allāh didi ve ḳıldı beḳāya irtihāl

[22b] Gāh erbāb-ı kemālīñ iftirāḳıyla bī-mecāl ve gāh zuḥūr-ı tecellī-i ‘aşḳ-ı ilāhīyle hoş-ḥāl üzere yine Şeker Ḥwāce Cāmi‘-i şerīfnde zıkr u tevḥīde muvāzabet ve ḥalvetḥānesinde başt-ı seccāde-i iḳāmet buyurup ṣehr ü ḳaṣabāt ahālī-i meskūnesi ṣelāṣesinde ya‘ni e‘ālī vü evāṣıt ü esāfilinden gerek me’murīn ve ehl-i ṣervetden ve gerek māl-dārān-ı zī-ḳudretten gün-be-gün tevābi‘i tekeṣṣür ve ḥücrelerine vaḳitli vaḳitsiz ‘arz-ı rü‘yā vü tebdīl-i esmā vü istifṣā-yı merzā vü isticlāb-ı ḥayr u du‘ā ve bunlarıñ emṣālī āmed şod idenlere külfet ü zaḥmet ü meṣaḳḳat ve züvvār-ı müntesibāna mücib-i ālām olduḡı müteḥaḳḳıḳ olmaḡla ehl-i ḥayra zuḥūr-ı ḡayret eylesesine bināen kenār-ı ṣehrde cārī

¹⁸ Kasas suresi, 88. Ayet’in bir parçasıdır. “Her şey yok olacaktır” manasındadır.

¹⁹ Hüküm, yüce olan Allah’a aittir.

Nilüfer Deresinde inşâ-yı cîsr-i ‘azîm ve nāmını ismiyle tevsîm eyleyen tüccârdan **Abdāl-nām** şāhibül-ḥayr bi’ d-defe‘ât bir zāviye bināsına bezl-i nuḳûd niyâz u recâ idüp ol ḥazret daḥi

Beyt

Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilün

Bizim içün her maḥal hem mescid ü hem zāviye

Hâcet olmaz pây uzatmak ğayri vaż‘-ı vādiye

müfâdı vech-le bâb-ı recâyı sed ve ‘adem-i ḳabûl u redd eylemekde iken “el-muḳadder kâ’in”²⁰ ḥükmi zuhûr ve recâyı Âbdâl-i mezbûrı bir vaḳt-i âḡarda [23a] ḳabûl ile mesrûr ve izn-i Şeyḡ şudûrunda hemân Şeker H^wâce Cāmi‘ şerîfi pîş-gāhındaki ḡalvethāneleri ittîşālinde kâ’in ‘arşa-i ḡāliyeyi iştirā-yı bilā-te’ḡîr cem‘-i binā vü ḡaṭavât târiḡ-i hicret-i risālet-penāhî (‘aleyhi’ş-şalavatü’s-selām) efendimiz biñ seksen [m. 1669/1670] ‘adedine ḳadem-zen olmaḡda ḡasbeten lillāhi te‘ālā ve ṭaleben li-merzāti resûlihi’l-mu‘allā ve muḡabbeti li’ş-şeyḡi ü şûfiyyîni’l-vāsılîn bi-merâtibi a‘lā²¹ ḡālā ol pîr-i ‘ālî-şāna nisbetle bālā vü a‘lā olan āsitāne-i feyz-āşiyāne-yi Abdāl-i mûmā-ileyh esāsından binā ve müceddeden inşâ vü ikmāl ile bir yevm-i cum‘ada küşād ve bā-cem‘iyyet-i ‘uzmā ḡalḡa-bend-i zîkrullah u du‘ā ve derûnunda iskân u îvā buyurulmuşdır. Dergeh-i mezbûr kapısı bālāsında işbu beyt-i dilārā menḡuşdur.

²⁰ Kaderde ne varsa o olur.

²¹ Yalnızca Allah’tan bekleyerek ve yüce rasûlünün rızası ile yüksek mertebeye ulaşmış sûfilerin şeyhinin muhabbetini umarak...

Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilün

Ümm-i Dünyā’nın güzide mefhar-ı ‘aşrî budur

Şekkeristân-ı haķâyık dergeh-i Mısrî budur

Dergeh-i mezbûr inşâsından çend mâh mürûrında vezîr-i a‘zâm Köprili-zâde Ahmed Paşa hazretleriniñ birâderi ve hazret-i şeyhin münib ü muhibb[i] idi, **Hüseyn Çelebi** kibelinden Şeyh hazretleriniñ istediği gibi bir zâviye ihdâs ü binâ ve dil-h^wâhları vechle harc ü şarf ü ifâ buyurulmak kaşdıyla hâk-pây-i iksîr-sây-ı mürşidâneye üç biñ ‘aded miķdârı dînâr râ’icetü’l-vaķt meblağ ihdâ ve vâsiṭa-i maḥşûşa ile irsâl [23b] ve huzûrlarına îşâl ve küşâde-i cây-gâh kabûl u iķbâl buyurulması recâ-yı bâ-ibtihâl olunduķda, ‘adem-i kabûlı mütezammın cevâb u şavâbda râsiḥu’l-himem ve müşil-i emânet i‘âdeyi tensib itmeyüp kabûli cihetinde sâbitü’l-ķadem olup encâm-ı hâl bi’l-müşâvere ve’l-istizân yine Şeyh-i müşârun-ileyhiñ emr ü işâretiyle maḥrûsa-i Burusa’da İnebeg Çarşısı dinmekle ma‘rûf vâķi’ hamâm ittişâlinde menzil ‘arşasını bi’l-iştirâ bir nev medrese ihdâsına karar virilüp ‘arşa-i mezbûr üzerine kârgîr olarak ṭullâb nişine vâfir hücêrât u şâdirvân-ı âb-ı revân ve dersḥâne vü kütübḥâneyi müstemil bir medrese-i metin ve kütüb-i nefîse vü nüsaḥ-i laṭife tedârikiyle mevdû’ ṭolâb u ihtitâma karîn ve vezâif-i hademe ta’yîniyle bî-naẓîr bir hoş eṣer-i nâyâb ve makarr-ı ṭullâb nev-ṭarḥ-ı güzîn olup evvel emirde ‘alâ-ṭarîķi’t-teyemmün bâdî-i binâ teşrîfiyle du‘âsı bi’l-istid‘â anlar daḥi gürûh-ı şūfiyyûn-ı şıfat-nümûn ile ol maķâm-ı ḥayr-ittisâma varilüp zıkr’ullâhu’l-‘alîmü’l-‘Allâm ve ed‘iye-i ḥayriyye ile fetḥ [u] küşâdına serencâm virilmiş. Hâlâ talebe nişin-i ders-h^wân olup Yüksek Medrese denilmekle şöhet-gîr-i mesâmi‘-i ‘âlemdir.

Ve daḥi kibâr-ı evliyâ-i selef (ķaddes’allâhu esrârahum) haẓerâtı tayyib u ḥelâl olan mâl ü menâli min ḥayşü’l-reddi vel-ķabûl iki [24a] kısma münķasım ve kısmeyn-i

mezbûreynüñ erbâbı lâ-yenқаtı‘ ve gayr-ı munşarimdir. Bir kısmı kendüsine ‘arz u ihdâ idilen māl-ı helâli aḥz u қаbûl ve maḥalline şarf iderler diğеr kısmı aṣlâ қаbûl itmeyüp üzerlerinden def‘ ve teklîf olunan emvâli red iderler. Binâberîn Sultân Mısrî (ḳuddise sirruhü) ḥazretleri kısm-ı aḥîrden olmağla meblağ-ı mezbûrı ‘adem-i қаbûl ile selb ü men‘ ve māl-i mezbûrı şāḥibi ma‘rifetiyle ḥayr-ı āḥara şarf olunmasını delâletle üzerinden def‘ buyurmuşdur. Ma‘māfîḥ zıkr olunan ḳismeyn aşḥâbı memdûḥ u mergûbdır. Her ikisiniñ daḡı zerre ḳadar māl-i dünyāya meyl ü muḥabbetleri yokdur.

Ol pîr-i ‘ālî-şân tarafına taraf-ı devletden gerek berāy-ı imtiḥān ve gerek ‘alā tarîḳi’l-iḥsān māl-i vāfir ü firāvān ve ḥücreyn-i şāmiteyn denilen zer ü sîm-i mergûba pîr ü cevān irsāl ü işāl ve pîş-i қаbûle nihāde olduḡda redd ü i‘āde ve ‘adem-i қаbûlde şābitü’l-ḳadem imişler. Ve bu ḥaşlet-i pesendide vü ‘ādet-i güzîdeleri sāmî‘a-res-i a‘yān-ı devlet olup bir dek-i nāzikāne ve bir mekr-i zarîfāne ile kārger-i kiler қаbûl olur mı ola diyü dād u sitedi ve ihdâ vü қаbûlı mücāz ve şāyî‘-nümün olan gül ü limon şербetleri gibileriñ zarfı olan kavanos taḥtasına vāfirce zer-i maḥbûb yerleşdirilerek ve şeker-i şербet hediyesi şüretinde pişgāḥ-ı kerāmet [24b] -iktināhlarına ādem-i maḥşûş-ıla ihdâ vü işāl olunduḡda derḫāl bilā-su‘al “Bu kavanoslarıñ zāhiri sükker ü şîrîn ve bāṭını semm ü şerr gibi menfûr-ı zāhidindir” üslûbunda cevāb buyurup şikest olunmağı emr ider. Fi’l-ḥaḳîḳa ba‘de’l-kesr meblağ-ı mevzû‘-ı ma‘hûd āşikār ve yine redd ü ‘adem-i қаbûlleri üzere ısrār u ber-ḳarār olmuşlar.

Bu ḥâlde cümle-i ġarā’ibdendir ki oḡur yazar ḳıyāfetlü Bilecik ḳaşabası ahālîsinden ‘**Ali Efendi** nāmında bir şahs-ı ehl-i şân‘at āsîtāne-i kerāmet-āşiyāne-i ḥazret-i şeyḫe liecli’z-ziyāre gelüp o sırada ba‘zı kibār-ı devlet cāniblerinden mütevārid nuḳûd-ı keşîre ḥuzûrlarına ‘arz olunduḡda redd ü ‘adem-i қаbûlunu görür ve ḥānḳāḥ-ı şerîf meşārifini ḥeşāb ider ve şunûf-ı tüccār ve şân‘at-ı ‘ādet-i mer‘iyyeleri üzere mîzān-ı ‘akl ile müvāzenesi ḳābil olmayınca “Bu şeyḫ efendi mutlaka ‘ilm-i ķimyāya mālîkdir, işte bunca aradıḡım zātı şimdi ele geçürdüm” diyü hemān meydān-ı ḥizmete şoyunup meslek-i ticāret ü şân‘atını ferāmûş eyler. Biraz eyyām ber-vech-i muḥarrer edā-yı ḥizmete tekāpü idüp rāz-ı derûnunu izḫār itmege fırsat-bîn iken ḥazret-i şeyḫi tenhā bulup “fırsat

ganîmetdir” edâsı ile hemân dâmen-i mekârim-i pîrâmenlerine ve pây-ı bülend-pâyelerine rûsûm-ı rûmâlî ber-ţarîk-i edeb edâdan şoñra elfâz-ı ƙalbinde maħfî olan ma‘nâyı [25a] şu şüretle meydâna va‘z u ifşâ ve mâ-fî‘z-zamîrini ĥazret-i şeyĥe ‘arz u inhâ eylemiş. Şöyle ki “Ĥâliyâ benüm i‘tikâdımda bu ‘aşırda siz veliyyü’n-ni‘amdan ġayrı kibrî-i aĥmer denilen ‘ilm-i iksîr ü kîmyâya mâlik bir ferd daĥi vardır diyemem. Ben ƙuluñuz ise bu şan‘at-ı lezîz ve fenn-i elezzî talebim, pek çok zamandır bu yolda çok renge boyandım, nûş eyledigim şehd ü semmden ġâyetle uşandım, maĥzâ bu ma‘nâ içün tebdîl-i câme vü şüret-i ‘inâyetlü efendimiñ ĥâk-pây-ı kîmyâ-sây-ı merĥametine cebhe-fersâ oldum ve dūd-ı sitemle dâmen ü pîrâmeninize el uzatdım, el benüm, dâmen senüñ.” diyü ibrâm u ilĥâh ta‘lîm ve teĥazâ-yı nâbercây-ı tefhîm eyledikde evvel emirde şüret-i mülâyemede irâd-ı nush ü pend ile “‘Ali Efendi senüñ işbu maţlûbuñ kîmyâ fülân ve daha sâ‘ir ma‘âdin u eczâyı mezc ü tabĥ u ta‘fin ü tas‘id ile ĥâşıldır ammâ bizim ‘indimizde maĥbûl u mu‘teber degildir. Mergûb olan âlet-i ‘ibâdet ‘add olunan tesbîhi ĥulûşla çeker çevirirsin, o daĥi nefis ü nazarıñ iksîr oluncaya dek seni çeker çevirir. Bizim iksîrimiz âdem olanı dünya vü uĥrâyâ mâlik ider, senüñ maţlûbuñ olan eczâ ile ma‘mûl olan kîmyâdan hezâr derece ercahdır.” mişillü tarĥ-ı cevâhir-i ĥaĥâyık ile taĥvîl-i tabî‘ata ba‘de’l-intizâr görürler ki maĥşûdı hemân dünyâ vü dünyâlıĥdır. Binâen‘aleyh buyururlar ki “Sen ĥiçbir şan‘at bilmez misin?” [25b] O daĥi “Belî sultânım bildiyici(?) şan‘atıyla me‘lûf idim. Haftada i‘mâl eyledigim metâ‘ı ikişer altuna raġbet-ı tâmlarıyla fûruĥt iderdim. Lâkin kîmyâ ta‘lîmi sevdâsıyla perîşân oldum” diyü cevâb-ı şıdk me‘âbından maţlûbı müstebân olunca “İşte seniñ iksîr ü kîmya diyü aradıĥıñ, mâlik olduĥın şan‘atdır. Ba‘de-mâ biz daĥi saña du‘â idelim. Haftada daha ziyâde i‘mâl ve daha ziyâde bahâ ile şatasın. Ba‘de’l-yevm bu tayr-ı ‘anĥâ-nazîri vü murg-i kîmyâ-pezîri şayd eylemek mülâĥaza-i nâ-puĥte ile cevher-i girân-mâye-i ‘ömr-i ‘azîzini beyhûde yere şarf u telefden ĥalâş eyle. Râĥat-i nefis ü rûh bulasın ve enâmil-i zîb eylediĥiñ ĥâtem-i şan‘atı zâyî‘ itmeyüp ferâġ-ı bâl ile vâşıl-ı emel ü meliyy olasın” diyü nush-ı ƙavî vü pend-i celî buyurmuşlar. O daĥi ol vechle ‘amel ve vâşıl-ı emel olmuşdur.

Mışra‘

Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fe‘ilün

(Fā‘ilātün)

(Fa‘lün)

Kīmyā faşl-ı hünerdir var ise dünyāda

Rükn-i Hâmis

Ol pîr-i hikmet-habîriñ Rodos cezîresine nefy ü ıtlâkıını bildirür.

Rişte-keşân-ı le'âlî-i maḳâl bu nev'le beyân-ı ḫâl eylemiş ki ol mücâhid fî-sebîlillâh ve nâşih-i 'ibâdullâh ḫalvet-nişîn-i ḫânḳâh olup [26a] hem-'aşrî bulunan 'ulemâ vü meşâyih-i zevi'l-mekârim ve bâ-ḫuşûş âb-rû-yı bilâd u eḳâlîm Ḥazret-i Üftâde ḫafîdi eş-Şeyḫ İbrâhîm Efendi'yi ziyâretten ḫâlî olmayup ülfet ü şoḫbetleri eşnâsında bir duḫân çubuḡınıñ ardında ihtifâ ve bi'l-küllîye nâsdan ḳat'-ı rişte-i ta'alluḳ u inzivâ buyurulmuş lâkin “Bu ḳara yüzli Mısrî elsine-i nâsdan ne mertebe bî-ḫuzûrdur” gibi miyânelerinde leṭâ'if cârî olur imiş. Ḥattâ va'z eşnâsında ol zât-ı kerâmet-nişâbı temdîḫ ve “İsti'mâl-i duḫân ba'zı kibâre âlet-i tesettürden ma'dûd” idüğini müstemi'in-i zevi'l-erbâb miyânında zımnem işrâb ve ol erzâde-i Üftâde'niñ ḡazel-i bî-bedelini taḫmîs itmekle bu mahalle taḫrîr ḳılındı.

Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün

Ḥamr-ı rûyı yâr ile sekrân olan añlar bizi

Ḳatresin baḫr eyleyüp 'ummân olan añlar bizi

Câhil anlamaz zevi'l-'irfân olan añlar bizi

Vâḳıf-ı esrâr olup ḫayrân olan añlar bizi

Anlamaz ḫayvân olan insân olan anlar bizi

Ḥalkıñ artık eksigine kîlemiz yoḡdur bizim

Kimseye ta'n itmege ḫiç dilimiz yoḡdur bizim

Lâ-mekândan gelmişiz biz ilimiz yoḡdur bizim

Bu fenā gūlzāra hergiz meylimiz yokdur bizim

Her seher bŭlbŭl gibi nālān olan añlar bizi

Sırr-ı vaşl-ı yāri yol azanlara açılmazuz

Biz haqīkat şemsiyüz revzenlere açılmazuz

Biz ricāl esrārını şol zenlere açılmazuz

Zāhid-i leffāf olan rehzenlere açılmazuz[26b]

Açılup güller gibi ḥandān olan añlar bizi

Sanmañız zāhid gibi ḥavf [u] recā ābdālıyuz

Geçmişiz andan şehā bezm-i likā ābdālıyuz

Tekye-i lāhūtda iqlīm-i beḳā ābdālıyuz²²

Baş açık yalın ayak rāh-ı fenā ābdālıyuz

Ref idüp ten cübbesin ‘üryān olan añlar bizi

Mışriyā rāh-ı fenāya uğradı rāhım bugün

Şems-i rū-yı yār ile bedr oldu çün māhım bugün

Kuluna raḥm eyleyüp kıldı naḳar şāhım bugün

Lī ma‘allāh²³ sırrına maḥremdir İbrāhīm bugün

²² Yazmada: bezm-i lika abdalıyız

²³ Allah benimledir.

Ol serāy-ı vaḥdete mihmān olan añlar bizi

Ve daḥi pend-i sa‘ādet-bendlerinden biri bu imiş ki kendüleri hemvāre cemā‘ate mülāzım ve isbāğ-ı vuzūya kemā yenbağī müdāvim olup ḥattā Burusa ḥāricinden şehre beş altı sā‘at mesāfeden teşrīfleri hengāmında bir Bektāşī-kıyāfet kimseye teşādūf idüp bir şüret-i ḥasenede mütevażżī imiş ki “ehl-i ‘ilmiñ a‘limi daḥi ancak o kadarca idebilür” kemāl derece istiḥsān idüp, bu mertebe ihtimāmdan istinbā vü istikşāf buyurduklarında “ḥaḳḳa yarar ‘ibādetimiz yok bārī bir ābdestimiz bulunsun” diyü inşāf üzere cevāb itdikde münbasiṭü’l-ḥāṭır olup mezbūr ile mükāleme vü muşāḥabet [27a] içün “bu maḥalden niyyetim Burusa’ya varmaḳdır, eyā ne vakte kadar varabilirim” didiklerinde “Bursa hemān şu cebeliñ verāsında” diyü işāret eylemiş. Ḥālbuki bulundukları maḥalden beş altı sā‘at mesāfe idüğini bildikleri ḥalde **Maḳsem** ve **Gökdere** denilen cānibden müddet-i ḳalīlede şehre vuşul bulduklarında vakt-i ḥareket ve muvāşalatlarını taşavvur buyurduḳda bir sā‘at ya olmuş veya olmamış ta‘accüb buyurup zāt u şıfātı meḥl olana daḥi çeşm-i ḥaḳāretle bakmamak evlā vü aḥrā idüğünü ba‘zı te‘lifātında beyān u taşrīḥ buyurmuşdur.

Ve daḥi muḡāyir-i fenn ü ṭıbb ḥāl-i ‘acībedendir ki kibār-ı belleden birine istiḫfā gūne bir ma‘cūn terkibi iḳtiżā itmekle şeyḫ ḥāzretlerinden ṭaleb, anlar daḥi bir varaḳ-pāreye çend nev‘ eczā taḥrīr ü imlā buyurup “var imdi bu eczā-yı mektūbetü’l-esāmīyi sūḳ-ı ‘aṭṭārdan bi-temāmihā bi’l-iştirā ve’l-i‘māl, ba‘de’l-isti‘māl inşā’ allāhu te‘ālā āṣār-ı şifā bedīdār ola, def‘-i keder ü ref‘-i ‘ilel olur” buyurup o daḥi mütevekkilen ‘alellāh mubāye‘a-i mezbūre semtine şitābān ve eczā-yı devāyı tedārik ḳaşıdıyla revān olduḳda cümlesini der-dest ve içlerinden birine zafer-yāb olamayup mānend-i ‘anḳā vü kīmyā mevcūdu’l-ism ü ma‘dūmu’l-cism ḳaldıḳda yine ḥāzret-i şeyḫe mürāca‘at ve ‘arz-ı ḥācet ve tekmīli sebebini istifsāre cūr’et [27b] eyledikde eczā-yı maṭlūbuñ aded-i ebcedini bi’l-ḥisāb ma‘cūn-ı ma‘hūda ‘ilāve ve’l-ḥaḳḳı keşirü’l-vücūd olanlardan biriniñ ‘adedi ‘aded-i mezbūra muṭābaḳat ideni ihtiyār ve ma‘dūm-ı merḳūma bedel-i saḥīḥ olmak üzere tekmīline işāret ü isti‘māl line tenbīḥ buyurduḳdan soñra ol daḥi ber-minvāl-i meşrūḥ ‘āmil olup ḥulāṣa-i āmālī olan birr ü ‘āfiyet bi-ḳudretillāhi te‘ālā ḥāşıl olur.

Beyt

Mef'ülü / Mefā'ilün/ Fe'ülün

Her cū olamaz bir ebr-i cevher

‘İneb olamaz mu‘ādil-i ‘anber

Ve daḥi ḥulefāsından Cāmi‘-i Kebīr imāmı ve Murād-ı Şānī ḥaṭībī ‘Abdurrahīm Efendi-nām bendelerinden bu şadā-yı rivāyet gūş-zed-i şikāt olmuştur ki ol pīr-i gūzīn āsitāne-i ‘aliyyesinde şeref-mekīn ü lāne-i kerāmet-behiyyesinde pūr-temkīn iken meşelā dūstāndan birini ziyāret kaşdı ile ‘āzim-i rāh u revān buyuracaḡı hengām imām-ı mezbūrı ma‘iyyet ü refākatine taleb eyledigini mu‘lin şıyt u şadā-yı rengīn sem‘ine irişür. Ol daḥi şeyḥimiz bizi da‘vet buyurdı diyü bilā-tevaḡḡuf ‘amāme vü ferāce ve ‘abā vü ḡabāsını ‘ale’l-‘acele telebbüs ve rû-be-rāh ḡānḡāh-ı şeyḡe vuşul ve dest-püş-ı ḡizmetleri olup ḡarīn-i şoḡbet ü refākat idüp mevḡī‘-i maṭlûba revān olurlar.

Bu gibi envā‘-ı mükāşefe zuḡūr u kerāmet gūnāgūn şudūrı āvāzesi kesb-i şöhret ü vāşıl-ı [28a] şımāḡ-ı erkān-ı devlet olup cennet-mekān firdevs-āşiyān Sulṭan Meḡmed-i Rabi‘ ḡān zāmān-ı salṭanatlarında vuḡū‘ bulan Lehistān seferine da‘vet buyurulmuş. Bināberīn tīḡ-i bürrān be-miyān-ı zīver-i kürsī-i vā‘izān olup deryā-yı muḡīṭ gibi “Şüce‘ān-ı İslāmiyāna nisbetle Lehistān bir ḡatredir, ṭaraf-ı sulṭānīden da‘vete icābet farīza-i diyānet olmaḡın muḡārebe-i küffār ü mücāhede-i ḡāk-sār ile me‘cūr olmaḡ isteyen benimle refākat eylesün” diyü vāḡī‘ olan tenbīh ü i‘lānı sāmi‘a-i zīb-i ahālī olarak şıḡār u kibār ve fuḡarā vü zevi’l-iḡtidar-ı şecā‘at-āşārdan cem‘-i ḡafīr ü cem‘-i keşīr ālāt-i ḡarbiyye be-düş ve tīḡ-i şemsīr be-miyān olarak ḡayret ü himmetleri pūr-nūḡūd-ı niyāz ve eyādī-i du‘āları dergāh-ı çāresāz-ı bī-niyāza bāzū’l-ḡāşıl esbāb-ı ḡarb ü seferi techīz ü

tekmil ve bedreka-i tevfiķ ü nuşret temennâsıyla her biri ehl ü 'ıyâl ve ahabb u yârân u emşalleriyle vedâ' vü yekdigleriniñ dest ü didelerini bûs u taķbîl idüp esvâk-ı maħallât-ı şehri güzâr ve Yeñi Kâpluca civârında Bademli Bağçe mevķi'ne nüzûl u karar ve ol gecede yine cânib-i devlet-i 'aliyyeden i'âde ve istikrâr fi'l-maħal eylemelerine dâ'ir fermân-nâme-i hümâyûn vuşûl bulmasına imtişâlen tûlû'-ı şemse ta'lik olunmayup der-ân sâ'at vâcibü'l-imtişâli cem'iyet-i hâzîreye [28b] i'lân ü işâ'at ve kendüleri ħânķâhlarına 'avdet ve ârzû-keş-i ħarb olan cünûd-ı 'uzmâ daĥi müteferriķan mesken ü ħânelerine ric'at itmişler ise de işbu şûret âyîne-i 'âlemde diğeri günâ şöhet-gîr ve keşret-i tevâbî' vü eĥibbâ-yı vifâķ u nifâķ miyânında müştehir ü şöhet ise 'ayn-ı âfet idügi ma'lûm-ı şağîr ü kebîr bulunmağla târiķ-i Hicriyye-i Nebeviyyeniñ biñ seksen üçüncü [m. 1672/1673] sâli ħılâlinde şadr-ı 'âlî çavuşlarından 'Azbi-nâm Çavuş me'mûren Burusa'ya bâ-fermân vürûdunda ħânķâhları vekâletine kendi ħalîfelerinden **Şenîk-zâde Şeyĥ Muħammed Efendi**'yi ta'yîn ve düstânıyla vedâ' buyurup ibtidâ mahall-i cezîre-i Rodos çille-i me'nûsa 'azîmet ve leb-i deryâdan sefine[ye] süvâr bend-i zincîr-i üstüvâr oldukları ħâlde eşnâ-yı râhda kayd u bendden âzâde vü rûy-ı deryâya üftâde olup der-sefine olan 'Azbi Çavuş'a tã'ife-i sefine cânibinden iĥbâr ve Şeyĥ Efendi ka'r-ı deryâ-yı mehâlike kendüsini vaz' u ilkâ eyledigini iş'âr itmeleriyle mezbûr çavuş müteĥayyir ü bî-hûş u mânend-i serĥoş mest ü medhûş olup gâĥ mes'uliyet telâşesiyle müstağrak biĥâr-ı endîşe vü ħayâl ve gâĥ sebeb-i ĥikmetini taşavvurla ġarîķ-i lücce-i fikr-i muĥâl eylemekde olduğı ħâl-i pür-melâlde saĥ-ı deryâda esb-i süvâr-ı sefid bir merd-i meĥîb [ü] bedîd olup im'ân ile nazar eyledikde görür ki ol-zât [29a] pür-şafâ engüşt ber-dehân ya'nî ifşâ mekon gibi işâret ider nazarından ġâ'ib olur. Ol vaķt def'-i ħavâtîr ve cezîre-i mezbûra muvâşalat eyledikde ke 'enne sefinede berâberce gelmiş gibi yine sefineden sâĥil-i selâmete ĥurûc iderler. Ĥasbe'l-me'mûre cezîre-i mezbûre ħal'asında kâ'in maĥbese gidilüp derûnunda vâķi' bi'r-i ma'rûfe ol dürr-i bî-hemtâyı ilkâ ve ħa'rına işâl eylediklerinde gerek zindân-bân u gerek sâ'ir me'mûrânıñ ħâvf u ĥirâs ġalebesiyle derĥâl ma'hûd kuyudan iĥrâc eylemişler. Çavuş-ı mezbûr irâdet ü teslîm ü bî'at ve terk-i me'mûriyet-birle ez-dil ü cân ĥizmet-i şeyĥi der-'uhde iderek maĥpûşĥânede ħarîn-i şöĥbet olmuş ve sâzendegân-ı ĥoş elĥândan biri ĥazret-i şeyĥiñ medâr-ı tesliyyeti olup beste be-zencîr leylen ve nehâren

‘ibādāt ü tesbîh ü tekbîrle vaktlerini mürûr “bu daği tã‘âtîñ aḥmezi vü aḳvāsı” diyü mütevekkil ‘aḳıbetü’l-umûr olmuş.

Ol târîḥde cezîre-i mezbûrede ârâmsâz ü muḳîm ve müsâfere-i dil-nüvâz olan **Selîm Girây Ḥân** ḥazretleri be-her yevm on iki nev‘ tã‘âm-ı ḥoş-güvârı bir mâḥ kadar müte‘âḳıben gönderüp ḥazret-i şeyḥ ve ḳarîbi olan rüfeḳâ-yı zindân ekl buyurmuş. Ba‘dehu şeyḥ ḥazretleri ḥân-ı mûmâ-ileyhe iḥbâr u recâ buyurmuş ki “Anlarıñ murâdı bizlere ikrâmdır. Ḥulûşı tâmdır ma‘lûmuñuz oldı on iki nev‘den ikisi kâfîdir.” Anlar daği baḳıyyetü’l-eyyâmda [29b] iki dürlü tã‘âm ile iktifâ buyurmuş ve maḥbes-i mezbûruñ fevḳânî olan maḥallinde başt-ı seccâde-i çille vü ḥalvet buyurmuşlar. O maḥalde bir derîçe var imiş ki taḥtından mürûr eyleyen kesân andan görilür imiş ve bî-edebâne ḥareket idenler müsteḥaḳḳ-ı terbiye olur imiş. Ḥâlâ be-her şeb maḥall-i mezbûrda ḳandîl îḳâdıyla tevḳîr ü ziyâret ḳılındığı mevşûḳdur.

Bursa’dan ḥîn-i ḥareketlerinde mâlik oldukları kütüb-i nefîse vü resâ’il ü mecmû‘a-i münîfelerini Câmî‘-i Kebîr’iñ ḳible cihetinde olan dolablarından birine vâz u tevdî‘ buyurmuş. Aşḥâb-ı aḡrâz vedî‘a-i merḳûmeye dest-i dırâzla dolab-ı mâliyi ḥâlî eyledikleri ol ḥazrete münkeşif olup

“yağmadır alan alsın”²⁴

²⁴ Sevdim seni hep varım yağmadır alan alsın
Gördüm seni efkârım yağmadır alan alsın

Aldın çü beni benden geçdim bu cân u tenden
Aklım dahi her varım yağmadır alan alsın

Ben varlığımı atdım dost varlığına yetdim
Her usluya bâzârım yağmadır alan alsın

Geçdim ben ad u sandan çıkdım o dükkandan
Hep ‘ırz ile vakarım yağmadır alan alsın

Geldi dile dildârım buldum gül-i gülzârım
Şimden gerü hep varım yağmadır alan alsın

Sen gâib u hâzırsın her hâlîme nâzırsın
Ahvâl ile etvârım yağmadır alan alsın

nağaratıyla meşhûr ilâhîyi nazm buyurmuşlar. Meger ol hâzretiñ de’b-i şerîfleri, nazm buyurdukları ilâhî ya haqîkat-i şoḥbet ‘aḳabinde veyâ ḳable’l-vuḳû’-ı umûrâtı haḳḳında vârid-i vâḳi’ olur imiş

Fâ’ilâtün / Fâ’ilâtün / Fâ’ilâtün / Fâ’ilün

“Ḩapsi içün geldi, gelür ıtlâḳ içün, fermân bana”²⁵

Kaynak: Fatma Kübra Minnet, “Niyâzî Mısırî Divanı’nda İlâhî Aşk Kavramı”, Ankara, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019, s. 122-123.

²⁵ Habs için geldi gelir ıtlâḳ için fermân bana
Evveli kahr âhiri ihsân eder sultân bana

Erbaînîm çün tamâm oldu dahi on gün geçer
Hatm olur menzil merâtib cân olur cânân bana

Kâbe kavseyni ev ednâ üç yüz ellidir bilin
Doğdu gün mağribden açdı zulmeti Sübhân bana

Geldi Hak bâtil firâr etdi dolaşdı mağrîbe
Zâhir oldu gizli sırlar verdi Hak bürhân bana

Oldum İsmâîl gibi teslîm-i Hak indi hemîn
İki bin yüz dahi yetmiş beşde bir kurbân bana

Anladım zebh-i azîme bir işâretidir bu koç
Hem beşâretidir gele Yahyâ ile mihmân bana

Bu dediğim vak’a ancak bu yüzün başındadır
Elli bin yüz dahi yüz yetmişde bir fermân bana

Halk-ı âlem dediler İsâ’ya Mısırî bir zamân
Dahi bundan özge mâ evhâ dedi Kur’ân bana

Kaynak: Mustafa Tatçı, “Limni’de Sürgün Bir Velî: Niyâzî-i Mısırî”, **Türk Dünyası Bilgeler Zirvesi: Gönül Sultanları Buluşması**, 26-28 Mayıs 2014, Eskişehir, 2013 Türk Dünyası Kültür Başkenti Ajansı (TDKB), s.201-229.

gibi.

Ve Burusa'daki hânkâhlarındaki kemākān zıkr ü tevḥīd ü 'ibādet ü ed'ıye-i me'lūfeye ke'l-evvel muvāzabet ve ḥasbe'l-ḥāl şeyḥlerine olan mu'āmeleden dervīṣān u muḥibbānı münkesirü'l-bāl ise de 'ahd-i ḡarībde yine maḥalline işāl kılınacağı tebşīrātını mütezammın talṭīfnāme-i sāmiye isbāl kılındığı mişillü berāy-ı isticlāb-ı du'ā ve tatyīb-i ḡātır-ı kesr-nümā ve imdād-ı maşārif ü ḡavāyic için aña bir devlet [30a] cānibinden cezīreye irsāl ü teslīmi a'yān-ı memleketden birine tavşıye vü işāl olunan 'aṭıyye-i keşīre ve nuḡūd-ı vefire pīş-nihāde olduğda 'urūḡ-ı 'ıffet ü ittīḡāları nabż-endāz ḡareket ve ḡılḡat ü 'ādet-i dīrīne üzere zer-i maḡbūb-ı ma'rūzayı ḡabūlden imtinā'la redd ü def'-i şıḡlet-i nā-merzā 'add ile selb ü ref' buyurmuşlar.

Beyt

Fe'ılātün / Fe'ılātün / Fe'ılün

(Fā'ılātün)

(Fa'lün)

Evliyā mālā tenezzül mi ider

Şıḡlet-i nāsa taḡammül mi ider²⁶

Ba'dehu sākin-i maḡbūsān bāb-ı ḡullet ü muşāḡabeti küşād süḡanān-ı muṡāyebe vü mükāleme-i murād ve ḡuşuş-ı mezbūruñ sırr u ḡikmetin istinbā vü istīzāḡātına dā'ir 'ibārāt-ı zārīfāne irād idüp “Sulṡānım sizler ḡanīsüz ve bizler muḡtāc u faḡīrüz. Siz kendiñiz için ḡabūl itmemek güzeldir lakin meblaḡ-ı ma'hūdeden bizlere ā'id ü rāci' olan

²⁶ Bu beyit Nābî'nin Hayriyye adlı eserinden alınmıştır.

hişşeyi daği endāhte-i deryā-yı istignā buyurduñuz” gibi maķāle-i cemīle vü kelām-ı latīfe irād eylediklerinde ĥamd ü şükr-i Lā-Yezālī’ye şürū’ ile raṭbū’l-lisān u ferāḥu’l-cinān olup dermiyān olan su’ale cevāb buyurmuşlar ki “elḥamdülillāh şümme elḥamdülillāh meblağ-ı ma’rūz-ı pīş-naẓar ḥāzır u mevcūd iken eger sizlerden benüm qabūlüme dā’ir bir ḥarf ü bir kelime cāy-gīr-i maḥrec olaydı nāçār berāy-ı ḥāṭır ol vaķt aḥz ü i’tāya qarār virürdük hele elṭāf-ı İlāhī āşārı olmaķ üzere sizlere sükūt ‘arız olmuşdur” [30b] diyü siyāk-ı inşāfda kelimāt-ı ḥikmet-āyāt şādır olmuşdur.

Ve’l-ḥāşıl cālis-i zindān oldığı evānda nice kerāmāt-i ‘aliyyeleri zuḥūrıyla evliyā-i eslāf-ı belā-keşān mişillü şabr u şekīb ve mübtelā-i miḥnet-nişān olan zevāt-ı ḥamīde-şifāt ile hem-reng ü hem-ḥāl ve düstān-ı irādet ü dervīşān-ı dil-rişānla tokuz ay mekş ü qarār ve şeker-şiken-i²⁷ ezķār ve lezzet-baḥş-ı nefāyis-i ‘ibādāt-ı Perverdīgār olarak bā-luṭf-ı ilāhī taḥliye-i sebīline dā’ir emr-i ‘ālī şudūrına maḥrūsa-i Burusa’ya i’ādesine emr-i sultānī zuḥūr eylemesine bināen ‘avdet ve ḥānķāḥlarına ric‘at ve muvāşalat u iḥvān-ı bā-şafā ve dervīşān-ı zevī’l-vefā ile mülāķat vuķū’ bulmuşdur.

Beyt

Fā’ilātün / Fā’ilātün / Fā’ilün

Ba’zı yārān buldılar nev muşībi

Ba’zı oldı māl bulmuş mağribī

²⁷ Yazmada: şeker-şen olarak yazılmıştır ancak anlam olarak daha uygun olduğu için matbuda geçen şeker-şiken hali esas alınmıştır.

Ve çāvüş-ı ‘azbū’l-lisān ve refîk-ı nâdirü’l-akrân daği berāberce Burusa’ya gelüp yine ‘avdet itmek üzere li-ecli’ş-şıla āsitāne-i devlet-āşiyāneye nühüft eylemiş ve ba‘dehu on sekiz sene kadar hizmet-i şeyhle me’lūf olarak nā’il-i hilāfet ve dersa‘ādetde **Nerdübān** karyesinde kā’in **Şāh Kulu Dergāhı**’nda baş-ı seccāde-i meşīhat itmiştir. Şi‘r ü hünerde şāhib-divān ve ‘ilm-i fazlda zevi’l-‘irfān ve divān-ı belāgati manzūr-i fakīr ve ol pīr-i ‘ālī-şāniñ keşr-i ilāhiyātını tahmīs itmekle bir ‘adedi iş bu [31a] kitāba tevķiren tezbīr kılındı.

Fā’ilātün/ Fā’ilātün/ Fā’ilātün/ Fā’ilün

Hem ebū’l-vaķt olmadan geķ ibn vaķt ol bī-niķāb

Geķegör havf u recādan ir rızā’ullāha tīb

‘Ārif-i billāh olan insāna eyle intisāb

İster isen ma‘rifetde olasın ‘ālī-cenāb

Ehl-i ‘irfān eşiginde yüzünü eyle tūrāb

Zīnet-i dünyāya mağlūb olmasun ‘aķl u diliñ

Menzil-i ‘ālīde dirken ola esfel menziliñ

Māl-i hulyānın hisābı itmesün pūr-ķam diliñ

Çok da virme kendini dünyāya bir dem çek eliñ

Döndüremezsın begüm ķatı ağırdır bu dolāb

Çünkü ķācet yoğ-imiş iksīr-i teşķīr itmege

Ol ki hem *naḥnu ḳasemnā*²⁸ ısmeti dır itmege

Çün degilsin zerreyi tedbırle tağyır itmege

Bu ḫarābı niceler çalışdı ta‘mır itmege

Bir yanın ta‘mır iderken bir yanı oldu ḫarāb

Niceler pervāne-āsā cān virir şem‘e yanup

Niceler mestāne olmuş āb-ı vuşlatdan şanup [31b]

Teřne-i ehl-i nihālın cüst-i cūdan uřanup

Çok segirtti ġaflet ehli bu serābı şu şanup

Bulmadılar hıç bu řaḫrāda biri bir şatre āb

Pādiřāh olmağ dilersen ġuře-i zilletde ol

Meskeni vaḫdetde eyle řūretā keřretde ol

İki ‘ālemde dilerseñ ‘izzet ü zilletde ol

Bir zamān yüz virme dünya ehline ‘uzletde ol

‘Aql u fikriñ bir yere cem‘ it yüzine çek niķāb

Kimseye ġösterme vecḫiñ yāre kıлма ḫoř ġümān

²⁸ Zuhruf suresi 32. Ayetin bir parçasıdır. “Onların geçimliklerini biz paylaştırdık” olarak tercüme edilmiştir. Ayetin tamamı řu şekildedir: “Rabbinin rahmetini paylaştırmak onlara mı dūřmuř? Dünya hayatında onların geçimliklerini biz paylaştırdık. Bir kısmı diğeriñi istihdam etsin diye kimini kiminden derecelerle üstün kıldık. Rabbinin rahmeti onların biriktirdiklerinden daha hayırlıdır.” Kaynak: <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Zuhruf-suresi/4354/29-32-ayet-tefsiri>

Kim yalanı nâkıılândır başıña küfr ü imân
Bir ola yanında hier ü derd ü gam issi ziyân
Göz kulağ dil kapuların bağla muhkem bir zamân
Ola kim Hâkdan yana gönlün de ola feth-i bâb

‘Ahdiñ üzre hem bu dem sâbit-âdem dil-ayuk ol
Şohbet-i Rahmâna gel gir nuğ-ı Hâkdan nâtık ol
Her ne işitse kulağın diñle hâkdan şâdık ol
Ger ölümden kurtulam dirseñ yûri var ‘âşık ol
Döne döne ‘aşk oduna cism ü cânı kıl kebâb [32a]

Yedi dürlü meyle toldur aña gülden kâseyi
Bezm-i ‘aşkda yâr şunarsa saña elden kâseyi
Bir nefes elden bırakma al gönülden kâseyi
Gir bu derd meyhânesine koyma elden kâseyi
Hiç yürek kanından özge ‘âşıka olmaz şerâb

İki ‘âlemde dilâ ‘âşık olup ağlayasın
Sende hâk zâhir тұrurken hâk diyü bekliyesin
Fî emânillâh şadâsın bilmeyüp tañlayasın
Himmetiñ dâ’im bu olsun kim Hâkı aňlayasın

Ḥaḳḳı bilmekden yeg olmaz iki ‘ālemde şevāb

Gel ‘inād ehlinden olma zāhidā yayını aş

Cennet-i ‘irfāna gel gir olma hem ehl-i ma‘āş

Ḥazret-i Allāh’a ancak kıl olandır ‘abd-i ḥaşş

Ger ‘azāb-ı āhiretten bulmak isterseñ ḥalāş

‘Ārif ol kim cehl odından kopısar cümle ‘azāb

‘Az̤bī pīrim ḥazret-i Mıṣrī ki virdi hoş ḥaber

Böyle bulmuşdur kelām-ı ‘izzet Allāh’dan eşer

Seni saña kaçd ider bildirmege Ḥaḳdır meger [32b]

Bu Niyāzī kendiden dimez bu sözi ey püser

Hep anı söyler tıyarsın gökden inen dört kitāb

Rükn-i Sâdis

Ol pîr-i kerâmet-vefirîñ Limni Cezîresi'ne vâkı' olan nefy ü ıtlâkıñı bildirir.

Nâkil-i çille-keşân bu tarz ile zîver-i kırtâs beyân buyurmuş ki ol hâzret Rodos'dan 'avdet ve dergâh-ı mürşidânelerinde kemākân icrâ-yı âyîn-i tarîkat ve teşnegân-ı mâ'ü'l-hayât ü şöhet-i irşâdları olan 'atâş-ı sâlikîni zülâl-ı enfâsı ile sırâb buyurmağda iken

Beyt

Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün

Cemâli zâhir olsa tîz celâli yakalar anı

Görürsin bir gül açılsa yanında hâr olur peydâ

Bu serdendir ki bir kâmil zühûr itse bu 'âlemde

Kimi ikrâr ider anı kimi inkâr olur peydâ

müfâdı üzere bir yandan dâ'ire-i dârü'l-emânlarına erbâb-ı vifâk cem' ü ittifâk ve diğer taraftan ehl-i şikâk bâb-ı devlete gamz ü nifâk eylemelerinden nâşî taraf-ı saltanat-ı seniyyeden berây-ı teftîş iki zât Burusa'ya 'azm-i sefer idüp dergâh-ı şerîfe vuşûl ve meclis-i feyz-enîslerine şeref-yâb ve dest-pûsla duhûl ve şöhet-i 'âdî ile ba'de'letî [33a] ve'l-letâ²⁹ anlar için bir miqdâr mâ-ğazar ta'âm ihzârını şeref-res-i hizmeti olan dervîşâna emr buyurdukda ber-ser imtişâl olmuşlar fakat hücre-i mübâreke vü mahfaza-i dolâbda

²⁹ Neden sonra.

nân-pâre bile olmadığı dervîşân-ı mezbûrân bilürlerken küstâhâne çârşûdan alma vü getürme gibi dâ'iyeye düşmeyüp şudûr iden emre imtişâl ve 'atıyye-i İlâhiyye zühûrına müterakķıb u nigerân iken görür ki hâzret-i şeyḫi ziyâret kaşdıyla bir kimse nümâyân ve yedinde derûnuna şerbet veya ta'âm konup isti'mâl olunmağa kâbil evânî envâ'ından bir rengin dest-âvîz. Ve der-'akâb bir âḫar kimse daḫi mişâl-i şaḫş-ı evvel gelüp bir miḫdâr 'asel-i muşaffâ hediye ve der-ân-sâ'at bir şaḫş-ı şâliş zuhûr idüp çörek ta'bîr olunan nân-ı 'azîz getürüp huḫûr-ı şeyḫe duḫûl ile hedâyâ-yı muḫarrereleriniñ ḫarîn-i cây-ı kâbûl buyurulmasını ricâ eylediklerinden ber-muḫtezâ-yı başıret-i tāmme ve bir üslûb-ı mizâc-ı 'amme ḫarîn-i kiler kâbûl buyurup şu şüretle kelâm-ı ḫikmet-encâmı vâḫi' olmuş ki “Ey ihvân mülâḫaḫa ider misiz ki cenâb-ı Ḥallâḫ-ı 'âlem ve Rezzâḫ-ı nev'-i benî âdem ḫâlâ bu iki misâfir-i meb'ûş mine'l-ekâbir nezdinde bu kâra yüzli Mısrî'yi şerm-sâr eyleye, getürüñ iş tamamdır” diyü te'kîd ve şükr ü sipâs ve bî-ḫıyâs-ı Yezdânî edâ vü te'yîd buyurduḫda emrlerine müsâra'at, hemân bir kâse şerbet-i ḫoş-güvâr [33b] huḫûr-ı şeyḫe ihzâr ve ḫâ'ide-i miḫmân-nüvâzî üzere müsâfirân-ı mezbûrândan birine işâret buyurduḫda o kimse ḫicâb u te'eddüb idüp ibâ vü imtinâ' ve ba'dehu dîğetine “naşîb seniñ imiş, iç” diyü teklîf buyurduḫda sem'an vü tâ'aten mişdâḫınca nûş itmege şurû'ı ḫîninde ḫalbine “sen vezîr olacaksın” ḫâtırası huḫûr ve o fikr-i şâ'ibe zuhûr itmiş. Ekl ü şûrb temâm ve meclis-i şoḫbet ḫitâm bulup memnûnen ve muḫayyeben ruḫşat-ı talebeyle 'avdetlerinde fikr-i mezbûrı tefekkür eyleyen kimseye ḫitâben “Libâs-ı vezâret kâmet-i isti'dâdına yaraşur ve ta'lik-ı emânet-i sîne-i ihlâşına yakışur” gibi leṭâ'ifle keşf-i mâ-fi'l-bâl buyurmuşlar.

Ve mûmâ-ileyhümâ semt-i maḫşûda 'azîmetle velî-ni'metleri ḫizmetine kemâ-fi's-sâbık ittişâl ve gördükleri mâcerâyı naḫl ve bî-kem ü kâst ḫikâye-i vuḫû'-ı ḫâl iderler. Şâḫib-i ḫâtıra ki nûş-ı şerbet eyleyendir, bir müddet soñra nezd-i ekâbirde i'tibârât mâliyesi tezâ-yid ve yevmen-fe-yevmen derecât ve mertebesi tezâ'uf idüp 'âḫıbetü'l-emr mesned-i vezârete nâ'il olmuşdur.

Üslûb-ı mezbûr üzere güzârende-i eyyâm u mirârende-i hengâm eylemekde iken Rusya seferi zuhûr ve yine devlet-i 'aliyyeden da'vet şudûr itmekle ârzü-yı cihâd u ḫ'wâḫiş-

i ħarb vācibü'l-i'timād olan zevāt tecemmu' vü techiz sefere tavaḳḳu' eyleyenler şod riḥl ü 'azimet ve ḥazret-i şeyḥ ma'iyyetiyle riḥlet [34a] idüp her merḥale envār-ı zikru'llāh ile mālī ve her memerr-i mesāfe berekāt-ı ta'ām u ihtirāmdan ğayr-ı ḥālī ola ola üç yüz miḳdār ceng-cüy-ı şāḥib-i ezḳār ile ḳaṭ'-ı merāḥil ve maḥrūsā-i Edirne'ye dāḥil olmuşlar. Cennet-mekān Sultān Selīm Ḥān ('aleyhi'r-raḥmeti ve'l-Ġufrān) Cāmi'-i bī-naẓīri minber[i] civārında şalāt-ı zuhr ezān-ı şerīfine intizāren şüret-i i'tikāfda 'ibādetde oldığı ḥālde, ziḥām-ı nāsdan ihtirāzen sühütle maḥall-i mezbürdan çıkarılarak nefy ü iclāsı ḳā'im-makām-ı rikāb 'Osmān Paşa'ya emr ü fermān olmağın ol daḥi cānib-i sultāniden selām tebliğıyle dek ve taḥt-ı revāne vaẓ' ve şahrā-i Edirne'ye sevḳ ve ma'iyyetleri bulunan dervīşanı mişāl-i tuyūr eṭrāf u cevānibinden def' ve biñ seksen yedinci [m. 1676/1677] sene-i hicriyyesinde ol hümā-yı 'izz ü rif'ati Limni cānibine sālimen ba's ü isrā eylemiş ve refāḳatlerinde bulunan ceng-cüyān

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

Destimizden çün kaçırдық ol hümā-yı devleti

zīver-i zebān idüp tuyūr-ı şikeste-bāl mişālī eṭrāf u eknāfa tağılmış ve ol pīr ber-muḳteẓā-yı şīve-i taḳdīr cezīre-i mezbūra vuşulünde "bu ḥuşuş bize nisbetü'l-tekrār ḥüsn-i ḳaẓiyyesini nāṭıḳdır" diyü rızā-dāde-i taḳdīr-i Ḥudā vü başt-ı bisāt-ı iḳāmet buyurmuş. 'Ādet-i dīrīneleri üzere cezīrede daḥi evrād u ezḳār u ḥalka-bend-i tevḥīd-i Perverdigār ile rüz [u] leyāl ber-ḳarār ve Burusa'da emānet-i āsitāne ḳıldığı iḥvān [34b] ve evlād u ḥulefā-yı zevi'l-i'timādları kezālik ṭā'āt u 'ibādetle me'lūf u evḳ[ā]t-güzār olmuşdur.

Beyt

Mef'ülü / Mefā'ilü / Mefā'ilü / Fe'ülün

Ol servi-i ra'nā gibi deryā yakasında

Biz Kays-şifat vādī-i şahrā yakasında

mefhūmı üzere ihlā-yı zevi'l-vefā ile miyānelerinde şüretā iftirāk ü iştiyāk vākī' olmağın ārzū-keş-i mülākātı olanlar vaqt vaqt āmed şoddan hālī olmazlar imiş hattā gūşvāre-i ihvān-ı şafāda mütemekkin dürer-i mükāşefāt-ı ġarībeden biri budur ki Burusa-i ahālī-i eşrāf-ı zevi'l-ihtişāş ve müntesibān-ı hāş u mütedeyyin, şādıku'l-ihlāş u vücūhü'l-kavm ıtlākı şaḥīḥ olanlardan bir cem'-i refīk u mecma'-i şefīk şod rıhl-i tarīk idüp bī-lec ü kīne rākib-i sefine 'āzim-i şavb-ı sa'ādet mülāzım-ı seccāde-i 'ibādet, sūfilik edā, şāfilik icrā iderek gitmekde. İçlerinden birisi isti'māl eylediği evāniden tencere mişālī bir nesneyi derūn-ı sefine zāyī' idüp derece-i ġāyede tefakḡud u tecessüs eyledikde bulmak mümteni' mertebesine varmış. Birtaḡım telāş ve endīşe-i fikr ile “eyā mellāḡ-ı sefine, ya ḡaḡīḡaten veyā ḡikemen ihānet kaşdıyla bizi rencide eylemek mi istedi” gibi mülāḡaḡa ve nihāyet merḡūmla muḡāvere vü mücādeleye āġāz ve berā-yı maşlaḡat ḡāmet-i tehdīdi dırāz idüp mellāḡ-ı mezbūr daḡı ibrāz-ı ḡabāşet ve izḡār-ı denā'et ve lisān-ı hezeyān-me'lūfını [35a] itāle ve şenā'at idicek bir mefhūm

Fe'ilātün / Fe'ilātün / Fe'ilātün / Fe'ilün

(Fā'ilātün)

(Fa'lün)

El-aşā limen 'aşā³⁰ bir ki³¹ ġaḡīb ḡarb-ı 'anīf

³⁰ Arapça bir deyimdir. Asā (sopa), isyancı içindir.

³¹ “İki” anlamında kullanılmış ama vezne uygun olması için ki olarak okuduk.

Yaraşur darbe-i te'dīb edīb olmayana

mısrā'ı meālî üzere ol bî-edebi te'dīb ü tahvîf itmiş.

Ve ba'de zamānin sefineleri līmān-ı sâhile qarîn ve hareket-i gavğaları daği teskîn olduğda zāyi' ve gā'ib-i mezbûr miyân-ı eşyâda zuhûr itmesiyle vuķû' bulan haţâ vü nisyân ve 'isyâna i'tirâf ü inşâfdan sonra bi'l-emni ve's-selâme leb-i deryâya hurûca resîde ve zebân u dehânları şekker-ğâ-yı şükr-i 'adîde olarak ser-â-pâ dilşâd u mesrûru'l-fu'ad olmuşlar.

Hzret-i şeyh tarafından züvvâr-ı mezbûruñ hurûcuna muntazır u nigerân u firistâde bir şüfî-i âzürde derhâl takrîr-i maķâl u tebliğ-i emrde isti'câl idüp "ey ihvân-ı pür-şafâ hâzret-i pîr sizleri kendüye mülâkatdan zecr ü men' buyurup icâleten bu haķîri sizlere ber-vech-i peşîn irsâl buyurdılar, işte ben gidiyorum bâķî re'y ü hareket sizindir" diyü hîdmetine revân olduğda züvvâr-ı mûmâ-ileyhün mesrûr iken maḥzûn olup "Egerçi bu men' mûcib-i muḥabbet ü müstevcib-i ḥikmet ü kerâmetdir, lakin tîz elden bu 'uḳde-yi ḥall ve bu nûkteniñ sırrına irmek 'asîrdir." diyü bi'l-müşâvere müte'ellimen cezîrede bir maḥall-i âḥar tedârikiyle nüzûl u müsâferet ve çend gün dâmen-i şabra yapışup meḳs [ü] iķâmet eylemişler ise de şabr u tākātleri tāk ve bu ḳaḫiyyeniñ delâlet-i taẓammunisına vâķıf ve bu esrâra daği 'ârif olmaḳ içün küstaḥâne ḫuẓûr-i şeyhe varmağı ittifâḳ itmeleriyle hemân ziyâret-i kirâmîlerine sür'at ve ḫuẓûr-ı meķârim-mevfûra duḫûle izn ü icâzet taleblerinde yine peygām-ı sâbıḳ mişillü ḫâzret-i şeyh daği bi'z-zât züvvâr-ı müttefikü'l-efķarı vicâhen ve şifâhen redd ü def anlar daği emr-i zecr ü men'i ba'de's-sem' içlerinden birisi ittikâ-i cür'et idüp sebeb-i infi'âl ve bâdî-i imtinâ' u ibâdan istikşâf ve su'âl idicek, sefinede güzâr ü mürûr iden aḫvâli yek-â-yek tâ darb-ı şâḫib-i sefineye gelinceye takrîr ve zımnen ve sarâḫaten tağzîr daği buyurdıklarında, bunlara daği te'vîl-i 'özl üistirḫâm bahânesiyle "sulţânım, 'azîzim, sâdâtan bir muttaķî müsîlim sehven ve ḫaḫâen veyâ 'amden bir ḫâ'in-i meḫîn ü kâfir ya'nî bir iki degnek darbı ile berây-ı maşlahat te'dīb ü terbiyye itdigiyçün bu mertebe ibâ vü tağzîre vü ib'âd ü tekdîre bâ'îş olmaḳ revâ-yı şân-ı kerem ve sezâ-yı luḫf-ı himem midür?" zemîninde dehen-küşâ-yı isti'fâ-yı küstâḫî

ve baş-ı bisât-ı maḳāl-i şūhî ‘aḳabinde, mellâḥ-ı merḳûmdan şol uẗv ki ḍarb olunmuş-idi ḥazret-i şeyḥ beden-i laṭîf-i nûrânî vü ten-i nazîf-i âsumânîlerinden derḥâl ol ‘uẗvuñ ismiyle müsem mā ‘uẗvı ıẗhâr u ‘uryân idüp ol ‘uẗv-ı mübâreklerini ne gûnâ âzurde vü rencide olmuş ise irâe vü ifhâm buyurup “sezâ vü ḍarbı şâḥib-i sefîneye îşâl itmediñiz [36a] belki baña eylediñiz, ḡann ü gûmân idersiz ki elem-i ḍarbı çeken mellâḥ-ı mezbûr ‘uẗvı idi, öyle degil benim ‘uẗvım idi. Pes nice sizi dâ’ire-i ziyâretime ḳabûlden iḥrâc u ib‘âd itmeyem, göziñizle gördiñiz mi?” diyü ibrâz-ı kerâmet-i ‘aliyye vü ıẗhâr-ı esrâr-ı ḥafîyye buyurduḳları anda her birerleri müceddeden derûnî tevbe vü istiḡfâra âḡâz ve bâ-hezâr niyâz âviḡte-i dest ve dâmen-i merâḥim-nüvâzileri olduḳlarında ḥazret-i pîr daḡı el-‘öẗrû maḳbûlun ‘inde kirâmi’n-nâs³² muḳtezâsı üzere ‘afv-ı mâmezâ ile maḳẗiyü’l-mes’ûl ve murâḡḡaşı’l-me’mûl buyurmuşlar.

Beyt

Fâ‘ilâtün / Fâ‘ilâtün / Fâ‘ilâtün / Fâ‘ilün

Sanma³³ kendüyi ziyâretten o istikrâh ider

Sâlikîñ varsa ḳuşûrı böylece âḡâh ider

Nâdî-i vaḳ‘a-şinâsâna mülâzım şâḥibü’t-târîḡ Mevlânâ Râḳım ḥazîne-i ḡatırında maḡfûz cevher-i kerâmetinden iş bu fıkra-i ḡarîbeyi kitâbında terḳîm buyurmuş. Şöyle ki ol pîr mânend-i âfitâb ḳanḡı menâzilde temekkûn eylese ziyâ-pâş-ı tenvîrden ḡayr-i ḡâlî ve muḡibbân u sâlikânîñ ḳulûbunda meveddetleri mâlî oldıḡı mişillü bi’l-‘aks ḡasûd u

³² Saygıdeḡer insanların yanında özür makbuldür.

³³ Yazmada sanma ki şeklindedir ancak vezne göre ki’yi sildik.

‘anūd olanlar daḥi ızhār-ı buğz idecekleri ṭabī‘i olmasıyla cezāre-i mezbūreyi menfiyyen teṣrīflerinden ṣoñra biraz eṣḥāş-ı ‘āmī meclis-i şıklet celīs-i ma‘kūdelerinden ṣoñra cereyān iden kelimāt-ı vāhīleri ol ḥazretiñ ‘adem-i kemālāt u şöhret-i kâzibe [36b] ve durūğ-ı beyhūde mişillü baḥş-i bī-ma‘nālara müntehī ve bunun emṣālī sözler mevzū‘-i baḥş-i şoḥbet ve nemek-i mecma‘-i ülfetleri olduḡda içlerinden biri sākit ü zer-i ḥālīş gibi şāmit sipāhiyāne destār ber-ser ve kırmızı reng kerrake der-ber ü ṣecī‘ vü mehīb bir er şamt u sūkūtı ihtiyār itmiş iken cümlesine birden ḥitāb idüp pīr-i müşārün-ileyh ḥazretleriniñ ḥāl ü kemālinden ve dīde-i çeşm-i inṣāfla gördiḡi aḥvālinden beyāna şürū‘ eyledikde ḥāzīrūn gūş ü hūşların semā‘a ḥavāle ve ol daḥi beyān-ı vukū‘-ı ḥāle bu gūnā taḥrīk-i zebān-ı maḳāl-i ma-fī‘l-bāl eylemiş ki “Ey iḥvān-ı ḥāzīrīn bilin ve āḡāḥ olun ki bu ḥaḳīr-i pūr-taḳşīr [u] ṣādīḳu‘l-keḷāmi ve‘t-taḳrīr muḳaddemā zümre-i millet-i ‘īseviyyeden ve sefā‘in-i ḥarbiyeden fülān sefinede ḳapūdan ve sefine-süvār ḳumāndan olduḡım evānda rūy-ı deryāda bā-emn ü emān seyr ü ḥareketle revān iken bir rüz-ı firūzda fülān mevḳī‘de her birimiz āḥarīñ ḥaşm-ı cāmı vü ‘aduvv-ı bī-gümānı olan düşmen sefine-i ḥarbiyyesine müṣādīf olup “*tecīrī er-riyāḥu bi-mā lā teṣteḥī es-süfūn*”³⁴ ḳazīyesi me‘alince biz rüzgār ü vezānīñ zīr-i destinde ve ḥaşmımız fevḳ u ḥimāyesine müṣādīf yekdiḡere taḳarrüb eyledikce nizām-ı efkārımız perişān-ı rüzgār ve ‘aḳl u idrākımız tārūmār ve cihān-ı pehnā başımıza an-be-an ṭar ola ola muḳābele-i düşmene vü müdāfa‘a-i ‘adūya dil-ḥ‘āhımız vech üzere fırsat u cenge [37a] ḳudret bulamayup düşmen bizleri ser-ā-pā esīr itmeḡe ṭālīb ve māmelekimizi yaḡmaya ḡālib oldılar ḥattā içlerinden fedāyī maḳūlelerinden iki nefer māmend-i gülle-i ṭop kendülerini bizim sefinemize ittişālleri ḥīn[in]de köp köp atıldılar mā‘adāsı daḥi ‘ale‘l-‘acele nehb ü ḡārete duḡūl ve ḳitāle fırsat üzere cān atup ṭururlardı. Levendlerimiz ceng ü müdāfa‘ada bu faḳīr [ü] ‘āciz ḳumanda içün maḳām-ı ḳapūdānīde ber-pā ḳā‘im terḡīb ü teṣvīḳde mülāzım isek de ṣaşırup nā-ḳāre ḳalarak dū dest-i du‘āyı bāz ve lisān-ı ḥāl ü ḳāl ile recāya āḡāz olunup ‘ey Ḥudā-yı ḳāre-şāz-ı bī-niyāz egerḳi şöhret-gīr-i āfāḳ u resūl-i ‘ale‘l-ıtlāḳ Muḥammed (‘aleyhi‘ş-şalavātü’s-selām) ḥazretleriniñ dīn-i mübīnī ḥaḳ ise ve anuñ ümmet-i merḥūmesinden ḥālā Limni cezāresinde ārāmsāz idüḡi resīde-i sem‘imiz olan ḥazret-i Mıṣrī şāḥīb-i kerāmet

³⁴ Rüzgarlar gemilerin istemediḡi şekilde esebilirler.

veliyy-i muṭlaḳ ise biz ‘āciz ü bî-çāreleri şu düşmen-i bed-ḥ^wāh ve ḥaşm-ı cāngāh-ı kavīnūñ dest-i taḡallübünden ve pençe-i tasalluṭundan rehā vü āzād u ḥalāş idivir, bu sebeble ḥaḳḳ u şādıḳ olduğımı bileyim ve ez-dil ü cān anıñ dinini ḳabūl ideyim.’ mişillü niyāz-ı derūnī ve kerrātla recā vü tazarru‘āt-ı şıdḳ-nümūnı edā vü ḥayrān ve zāhiren ü bātinen ṭaleb-i emn ü emān ile giryān [u] sūzān ḥāl-i sergerdānīde nigerān iken ‘acebāne ḥāl üzere güzerān idiyoruz diyü aḥvāl-i sefīnemize naḡar ve eṭrāf u cevānibe göz gezdirüp gördüm ki [37b] rūzgār-ı nā-hemvār bizlere āḡyār iken yār ve düşmen-i bed-ḥ^wāh ḡalebezen iken maḡlūbiyyete giriftār ḥattā sefīnemiz mīl-be-mīl düşmeni pesmānde idüp gider ve iki nefer fedāyī ise der-sefīne esīr-i ser ve gide gide düşmen sefīnesinden eşer nā-būd-ı nā-peydā olduğda her birerlerimize ḡayāt-ı tāze vü şevḳ-ı bī-endāze irişüp āyīn ve yolumuzca ne ḡünā ḡamd ü şenā vü ne dürlü şükr ü du‘ā eyledigimiz ḳābil-i ta‘rif degildir.

Pes Çanaklık ta‘bīr olunur mevāzī‘den dūrbīn-i mūte‘addide ile sāḫil-i selāmeti ṭalebde göz gezdirdigimizde Limni atası bir miḳdār be-dīdār olıcaḳ zihī ḳudret-i zū‘l-Celālī ve‘l-Cemāl ve zihī hidāyet-i Melikū‘l-Mūte‘āl diyüp derūn u bīrūnumuz şevḳ u sūrūrla māl-ā-māl olmuş bir müddet soñra bi‘l-emni ve‘l-selāme Limni limanına dāḫil ve kemāl-i şādī vü ibtiḡācla vāşıl-ı sāḫil olduğımızda, ḳable‘l-ḡurūc bir zāt bā-vāşıṭa-i şandal gelüp ‘ḳapudān-ı sefīne kimdir, anı şeyḡ efendimiz ister’ diyü beyān buyurduğda mezbūr ile mūmāşāt idüp ḡuzūra irişdikde gördüm ki Ḥāzret-i Mışrī (kuddise sırruhū) şadr-nişīn-i leb-i deryā bizleri seyrān u temāşādadır. ‘Ale‘l-fevr şeref-i dāmen-pūs-ı ḳurba müsta‘id olduğımda rüy-ı beşāşet ü vech-i beşāret gösterüp buyurdular ki ‘Ey ḳapudān, eyledigīñ ‘ahde vefā itmez misin? Dīn-i mūbīn-i İslām’ı ḳabūl eylemez misin? Nicesin Ḥāzret-i Muḡammed (şallallāhu ‘aleyhi ve sellem) ḡazretlerini ḡaḳḳ peyḡamber olduğını daha añlamadıñ mı? Ḥuşūm-ı maḳḡūreden seni [38a] ḡalāş eyledigini bilmediñ mi? Ve bu ḳara yüzli Mışrī ḡuşūş-ı mezbūrı saña tefḡīm eyledigi sened olmaz mı’ mişālī nice nice dūreri kelimāti baḡr-i mūḳāşefeden iḡrāc u ibrāz buyurduğında ‘ben daḡi *ber-mefḡūm-ı el-ḡayru lā-yu‘aḡḡar*³⁵ ḡāḳ-pāy-ı iksīr-sālarına rüy-ı siyāḡım mālīde ve dāmen-i sāmīlerine sāyīde ḳılıp ‘ahde vefā vü şıdḳla ḳabūl-i dīn-i Muḡammedinū‘l-Muşṭafā (‘*aleyhi‘t-taḡiyyetū‘l-*

³⁵ Hayırlı iş geciktirilmaz.

ezkâ⁶) eyledigimde derhâl ol nâ'ib [ü] menâb-ı pür-şafâ baña telkîn-i kelime-i şehâdet buyurup lücce-i edyân-ı mensûhadan ihrâc birle sâhil-i selâmet-i İslâm'a işâl ve müsta'id-i rahmet-i zû'l-celâli ve'l-kemâl buyurdu 'Ben mâlik olduğım emti'â-i fî's-sefînedan kâdir olduğım mikdârını ehl-i İslâm kardaşlarımıza şükrânelik olmak üzere bezl ü i'tâyâ muvaffak oldım elhamdülillâhi te'âlâ''' diyü hikâye-i sergüzeşt-i keşîrû'l-'âide ve ifâde-i vefîrû'l-fâ'ide eyledikte hâzirûn-ı mezbûrûn eyledikleri sâz u söz-i vâhîyi nâdim ü peşîmân olmuşlar.

Beyt

Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilün

(Fâ'ilâtün)

(Fa'lün)

Sen seni baħr-i dâleletde şanup kesme ümîd

İrişür bād-ı hidāyet yetişür himmet-i şeyh

İşbu hikâye-i 'acîbiyye daħi mütevâtiren menkûldür ki Cezîre-i Saķız eyādî-i ecnebîde oldığı hengâmda kurb u civârı bulunan Cezâ'ir ahâlîsi ħavf u ħaşyet-i istilâ üzere olmaķdan-nâşî Limni ahâlîsi daħi derûn-ı maħfûza-i ħal'ayî mesken ittiĥâzıyla ihtirâzda ve ħazret-i Şeyh tevâbî'îyle ħâric-i ħal'ada [38b] âzâde olup kendülerindeñ soñra cā-nişîn-i irşâd olan **Şeyh Maħmûd Efendi**'ye buyurmuşlar ki "ne 'aceb siz derûn-ı ħal'ayî cāy-ı ilticâ tedârikinde müsâmaĥa itdiñiz. Añlar daħi 'Siz efendimize tâbi'yyetim[iz] tâmdır, sizler nerede iseñiz biz fakîr-i bî-çâreleriñiz daħi orada oluruz." diyü 'arz-ı 'ubûdiyyet ü inķiyâd ve ħoş-gû vü i'timâd eylediginde ħazret-i şeyh daħi dervâze-i tesellî, derîçe-i

³⁶ En saf selam onun üzerine olsun.

müjdeyi bāz idüp “Bu cezîre-i mübârekeyi hîç kimseye virür degiliz, bizler burada iken düşmen gelemmez, gelseler bile galebe idemezler, geldikleri gibi giderler.” vādisinde tatyîb-sâzî vü cevâb-ı dil-nüvâzî buyurmuşlar.

Harbiyyün-ı merķūmundan bir gün bir miķdârı sâhil-i cezîreye ķarîb maħalle ‘asker çıkarma tedârikinde iken bi-emrillâhi te‘âlâ kendülere muħâlîf-i rûzgâr-ı vezân u talâtum-ı emvâc-ı firāvân zuhûrıyla bi’l-cümle helâk mertebesine varmış ve geldikleri gibi hîç kimseye zarar irişmeksizin münhezimen ric‘at ü firâr itmiş ve yine ĥazret-i Şeyħ ‘ibâdet idegeldikleri cāmî‘-i şerîfde yevmen mine’l-eyyâm ĥitâb-ı ‘âm eylemiş. Şöyle ki “Yarınki şabaħ namâzına geldiñiz vaķitde ġaflet itmeyüp âlât-ı ĥarbiyye vü esbâb-ı müdâfa‘a ile gelesiz ve illâ peşimân olursız” diyü tenbîh-i nebîh buyurmuş ve bu kelâm-ı ĥikmet-encâmları miyân-ı ahâlîde münteşir ü i‘lân ve sükkân-ı cezîre müsâmaħa vü müsâheleden âġâh olup ĥüsn-i i‘tikâd-ı tâmlarına binâen vâķi‘ olan emr ü ihtâra imtişâl ve mehmâ-emken tedârikât-ı [39a] vâfiyede bulunup ol vechle şabaħ namâzına gelüp cāmî‘-i şerîfden henüz ĥurûc eylemeksizin tarîķ-i ta‘cîl üzere peyâm-âver bir takım kimseler zuhûr ve cāmî‘-i mezbûra vürüd idüp “ne tûrursız, düşmen ‘askeri kenâr-ı deryâda istilâ vü nehb [ü] ġâret arzûsunda vü ķaydındadırlar.” Ahâlî-i cezîre aķdemce vuķû‘ bulan tenbîhat-ı ĥazret-i şeyħi reh-nümün tûtup *mütevekkilen ‘ale’l-ĥayyü’n-naşîr* kimi âlâtlı vü kimi âlâtsiz düşmen cânibine ‘umûmen hücûm gösterüp fedâ-yı cân itmege ĥâzır ve ĥâl-i nâ-be-sâmân-ı ‘adûya nâzır iken görürler ki *bi-ĥamdihî vü sübhânehû ve te‘âlâ* leşker-i ma‘nevîi ĥavf u ĥaşyet ve ‘asker-i bād-ı nâ-muvâfîķ zulmet-i bora vü furtına kemâl mertebe şiddet ü muķâvemet üzere zuhûr idüp hemân geldikleri tarafa ric‘at ü hezîmet ve bā-himmet-i pîr dâmen-i cezîre dest-i ta‘addî-i ĥâşâkdan pāk u taḥîr buyurulmuşdur.

Beyt

Mefâ‘ilün / Mefâ‘ilün / Mefâ‘ilün / Mefâ‘ilün

İki dürlü muḥakkaḳdır şeref-yāb olduğı Limni

Birisi țin-i maḥtūmdır biri sulṭān-ı Mısrī'dir

Rükn-i Sâbi‘

Ol pîr-i rûşen-zamîniñ tekrar Burusa’ya ‘avdet ü ric‘atlerin bildirir.

Esâlib-i meşrûha üzere kendüsinden envâ‘-ı mükâşefe şudûr ve ahvâl-i günâgün zuhûr eylemekde idi. Ezcümle ehibbâ-yı şâdıka ile [39b] hücre-nişin-i şoḥbet iken Burusa’dan on bir ‘aded dedegân-ı fırkat-zedegân *li’ecli’z-ziyâre* şedd-i raḥil ü kat‘-ı merâhil ve sefine-süvâr-ı deryâ olup vâsıl-ı sâhil olmuş imiş. İkişer üçer dörder vürûd ve nihâyetü’l-emr on ‘adedi dest-büs-i şoḥbet-i me’nûsları olduğda şeyḥ ḥazretleri ba‘de’l-taltîf “sizden biriñiz noḡşandır, nerede kaldı” diyü istifsâr buyurdıklarında zannen ü vehmen “cümlemiz geldik, gelmemişimiz yokdur” gibi cevâb-ı ğayr-ı kâfi virdiklerinde “elbetde vardır, diḡkat ü tefekkür idiñiz” buyurduğda görürler ki içlerinden ḥaḡîḡaten yâr-ı dâ‘im **Şeyḥ Kâsım** gelmemiş. Hemân varup “sefinede olmak gerekdir” diyü tecessüs birle mûmâ-ileyhi sefineniñ ḡamarasında ḡwâbda bulurlar, bîdâr idüp ḡuzûra iḡzâr iderler. Mâ-ḡazar ḡa‘âm ile cümlesini iḡ‘âm buyurmuşlar.

Ḥâşılı muḡîm ü züvvâr u ehibbâ-yı şıḡḡ-şi‘âr ve sâlikân-ı rāh-ı perverdigârîñ müşkilâtını ḡall u ‘akd idüp *‘alâ ḡadr-i isti’dād* hem işrâb-ı ḡand u nebât-ı ma‘rifet ve ikmâl-i esmâ vü izn ü icāzet ve tevdî‘-i emānet ve ḡalka-bend-i zikru’llāḡ ve nāḡiḡ-i fî-sebîli’llāḡ iken yevmen mine’l-eyyām zîver-i kürsî-i bālâ olup edâ-yı vâ‘izân üzere mecma‘-ı ḡavāş u ‘avām olan cāmî‘de tebliḡ-i aḡkām u ifāde arasında, ya‘ni söz nā-tamām iken, bilā-münāsebe ḡuzẓāra ḡiḡāben “Ey ḡardaşlarım cümleñiñ ma‘lûmudur ki Sulṡānımız Sulṡān Meḡmed Ḥān-ı Rābi‘ ḡazretleri [40a] bu ḡara yüzli Mıḡrî‘yi bu ḡāk-i pāke sürdi ve her dürlü ḡāḡırımı incitdi. Kendüde cem‘ olmuş ḡuḡûḡum vardır. Şimdi cümle ḡuḡûḡımı aña ḡelāl idüp ferāḡ-ı küllî ile fāriḡ oldum. Dünyâ vü āḡiretde sizler daḡi şāḡid oluñuz” me‘âlinde kelimât-ı riḡḡat-āmîz ü kelām-ı luḡf-engîz buyurup yine şaded-i va‘z u nāḡiḡatlarını tetmîme sevḡ-ı kelām ve meclis-i va‘za ḡitām virmiş ba‘zı ḡāzîrûn şādır olan kelimât-ı ḡikmet-nümûnı istimâ‘larında sulṡān-ı zamân ḡaḡḡında “‘Azîz ḡazretleriñiñ baḡ eylediḡi maḡāl beyḡude degildir, görelim ne zuhûr eyler” diyü vaḡt-i ma‘ḡûdî şehrden ḡaḡḡı şehr ise yevm ü sâ‘atini ve târiḡini güzelce ḡebt ü zabṡ buyurup intîzâr u tefahḡuşda bulunmuşlar. Meger yevm-i mezbûr müşārûn-ileyḡ Sulṡān Meḡmed-i Rābi‘ Ḥān

h azretlerini  i l im-i fen adan ser ay-ı be  aya irtihalleri g n ne te    f id p t r h-i mezb rda ya‘ni sene-i hicriyye-i nebeviyye (‘aleyhi’s-sel m) efendimiz h azretlerini  bi   oksan  okuzuncu [m. 1687/1688] t r hinde bir deri Sult n S leym n-ı S n  h azretleri taht-ı ‘O m n ye c l s-ı mey min-me’n sları g ni oldu ı i‘l n-ı c l s-ı h m yuna m te‘allik v rid olan ferm n-ı ‘ li-m f d-ı cel linden m stef d olmu .

Ol p r-i ‘ li-  n   ker m t-ı b hiresi “*ek serun min en yu   *”³⁷ ve bu muhta ara c mlesini derc m cib-i tatv l ve ‘ud l-i ma sad-ı ak  a olaca ı v reste-i ity n-ı del ldir. Bin en ‘aleyh ba  -i men k ba nakl-i [40b] kel m u bey n-i h l-i ser-enc m idelim.   yle ki t r h-i mezb rdan ya‘ni bi  seksen yedi [m. 1676/1677] t r hinden bi  y z iki [m. 1690/1691] t r hi tam mına de in tam m on be  sene m tem diyen cez re-i mezb rede dest-i tevekk l  ile secc de-i  an ‘ati d r z ve a l  kimseye izh r-ı ‘ac z u niy z itmey p nice s lik n u t lib na tel in   in bet ve nice ‘    n-ı k mil na izn   ic zet buyurup t ‘ t u ‘ib d tla me      r m-s z buyurmu -ıdi. Bi  y z  c [m. 1691/1692] sene-i hicriyyesi du   l nde **Vez r-i a‘zam S leym n Pa a** h azretleri c nibinden  tl  ına d ‘ir isti   al buyurulan emr-i ‘ li cez reye irs l ve h azret-i  ey  e ibb -y    dik a ve r fe  -y  s b  a ve z vv r-ı l h  a c mlesi mesr r u ho -  l olmu  ve on be  seneden ber  Limni ah l -i mesk nesiyle hu  le gelen hu   a mebn  m nend-i t y r-ı va  r ol h m -y  devleti  e r f u cev nibine    p her biri birer g n  terenn m-s z ya‘ni kimi  uver-i i tiy  dan n  i ibr z-ı h sn    l m ve kimi hem-r h-ı ref  at u ma‘iyyet  erefinden t layı izh r-ı   d -i t m ile her biri mer sim-i ved ‘ ve te   ‘-i ed  ve itm m eylemi ler.

Ma r s -i Burusa‘da revna -efz -y  i  met buyurd klarında Mem lik-i ‘O m n ‘de ilahiy t   eh r-i  f   vel  ‘ale‘l- tl   **Y nus Emrem** h azretlerini  medfen-i m n f    abr-i la ifleri bir zam n mev  -i i tir m-ı ziy ret iken [41a] nih de-i  ab‘-ı nisy n olup herkes ta‘y n   ta    de m tereddid ve ‘ ciz oldu ı h lde ekmel-i ‘  r  H zret-i M   r  bi‘z-z t ** ara ‘Abdurrezz   Ma allesini** te   f buyurup mescid ve z viye-i mezb r n  c nib-i  arb sinde v  i‘  c ‘aded  abr-i  er feden birini “h z  ma  m-ı **Y nus**” diy  ta‘y n   ta   h ile ref‘-i i tib h ve def‘-i i   l buyurd kları mi illi h l  cez re-

³⁷ Sayılamayacak kadar  ok.

i mezbûra ihtivâ-yı define-i beden ü ihtifâ-yı cism ü ten-i mübârekeleriyle mümtâz olan deryâya qarîb maḥalle-i mu‘ayyene bu kerre Burusa’ya ‘avdetlerinde işâret buyurup bi-meşiyeti’l-bârî-i zü’l-minen “bu maḥal bize medfen olsa gerekdir şimdilik berây-ı maşlahat ve iktizâ-yı ḥikmet gidelim lakin qarîbü’l-‘ahdde ‘avdet ve ba‘de-zamânin âhirete rihletle işbu Limni cezîresi bize medfen ü vaṭan olsa gerekdir.” Ve kezâlik medfen-i ‘âlîleri kurbında ḥâliyâ medfûn olan **Vezîr-i a‘zam Baltacı Mehmed Pâşâ** ḥazretleriniñ mezârı maḥalline daḥi engüş-i işâret buyurup “Bu mevki’in daḥi büyüklerden şâhibi vardır, ba‘d ba‘d gelüp defn olsa gerekdir” diyü umûr-ı âtiyeyi ‘alâ vukû‘ihî iş‘âr u keşf ü iḥbâr buyurup ba‘dehü vedâ‘ idüp sefine-süvâr-ı hoş-reftâr ve mütevekkilen ‘ale’l-meliki’s-settâr hareket ü nehḍat buyurmuşlar.

Teşrifleri Burusa’daki [41b] eḥibbâsı sem‘ine irişüp anlar daḥi istikbâline müterakḳıb u intizâr üzere ser-i sürûrları ref‘-i âsumân idüp kimi merâsim-i hoş-âmedî vü istikbâl ve kimi seyr ü temâşâ-yı âlâ-yı iclâl itmek üzere müheyâ ve Kuds-i şerîfe tâbi‘ Ğazze Qazâsı sâkinlerinden olup bir müddetden berü Burusa’da dersḥwân-ı tullâb olan **Aḥmed Hwâce Efendi** daḥi berây-ı temâşâ kendi talebesine bile mesâğ u ruḥşat virmemiş iken yevm-i mev‘ûdda ol zât-ı vâlâ ḳocı-süvâr olarak *bi’l-‘izzî ve’l-iḳbâl*/kemâl-i debdebe ve temâm-ı ṭaṇṭana-i bâ-iḳbâl ve idâre-i ṭabl-zen ü ḳudûm ve ezḳâr-ı ḥayy u ḳayyûm ve esvâḳ efrâd-ı nâs ile mâlâmâl oldığı ḥalde Câmî‘-i Kebîr civârına irişdikde mûmâ-ileyh Aḥmed Efendi daḥi derûn-ı câmi‘-i mezbûrda mu‘tekif üzere iken âvâze-i ḡulḡule vâşıl-ı şımâḡ olduğda bî-iḥtiyâr anlar daḥi reh-i râste çıkup görür ki ḳocı-süvâr bir zât-ı ‘alü’l-‘âl ve çeşm-i pür-ḥışmları zeylinde bir dâne-i ḥâl hemân dest-pûs-ı kirâmîleri olup bilâ-müfâraḳatü’l-yed ḥânḳâhlarına degîn kendiler ḳocı içinde ve Aḥmed Efendi mâşî olarak miyânelerinde cārî olan mu‘âmele vü mûkâleme temhîd-i muḳaddeme-i irâdet ü bî‘ât vâḳi‘ olmuş ve ḥânḳâh-ı ‘âlîlerine vuşûl u resm-i hoş-âmedî ifâsıyla cümleye sürûr u şādî ḥuşûl bulmuş ve bende-i muḥlişlerinden **Ṭablî-zâde [42a] Şeyḥ ‘Ali Efendi** hediyyeten li’l-aḥbâb târiḥ-i teşriflerine dâ’ir beyt-i âtiyi inşâd buyurmuş.

Beyt

Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilün

İstimā‘ itdikde teşrīfīñ o kutb-ı ‘ālemiñ

Maḳdemine didi bir eksikli tārīh (nūr-ı maḥẓ)

Bu kerre daḥi nūr-baḥş-ı ḥānḳāh-ı zī-nişān ve bir mürebbī-i feyẓ-cüyende-i dervīşān olduḳda pīr [ü] cüvān ez-dīl ü cān du‘ā-yı ḥayriyyelerine maẓhar olmaḳ dā‘iyesiyle şeref-i dest-pūs ve rümāl-i dāmen-i meyāmin-me’nūsarı olduḳı miyānında İbrāhīm Beşe ki QılıcoḒlu dinmekle miyān-ı nāsda ma‘rūf idi ol daḥi ḥazret-i şeyḥiñ ḥāk-i ḳademe yūz sūrūp istid‘āyı ḥüsn-i naẓar-ı ḥayr-eşerini ve isticlāb-ı teveccüh-i ḥasene-i feyẓ-i vālālarıyçün ‘arż-ı ‘ubūdiyyet ve ‘avdet eyledikde hem-meclis-i ūlfet ve hem-bezm-i şoḥbet olanlarıñ birisi mezbūr QılıcoḒlu ḥaḳḳında “egerçi bu ādem meşelā bozaḥāne aşḥābındandır ammā cibilleti pāk olup meşāyīḥ u dervīşāna ḥulūşı vardır” mişilli söz irād eyledikde pīr-i ‘ālīşān buyurmuş ki “bi-ḥikmeti’llāhi te‘ālā zāmān-ı ātīde bir vaḳt ola ki bu pest-pāye ve nezd-i ekābirde ḥor ve bī-vāye ve aḡniyā ḳatında bī-sermāye olan işbu QılıcoḒlu İbrāhīm Beşe didiḒiñiz kimse bu şehirde [42b] müşārun bi’l-benān mu‘temed ü a‘yān ve zī-ḳudret ü maşlahat-bünyān olsa gerekdir ve yüzünden ḥayr keşir ola inşā’llāhu te‘ālā”

Beyt

Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Mefā‘ilün

Vesīle-cüy-i ūlfet olduḒım yāre tıyurmuşlar

Nifāk itmişler ammā ma‘nevī himmet buyurmuşlar

manṭūḳınca fī nefsi’l-emr bu emr-i müsteb‘ad ‘ale’t-tedrīc medāric-i vuḳū‘a dāric olup mezbūr Kılıcoğlu çokca mu‘ammer ü mütemevvil ü nāfīzü’l-kelim olup Burusa’da vücūh u imtişālî işlerde bulunarak yüzünden ahālî nef‘-i ‘azīm ü ḥayr-ı cesīm görmüşdür. Hülāsā-i maḳāl ol ḥazretle şoḥbet-i mülāḳat ve istimā‘-i naṣīḥat ve ifā-yı ri‘āyet ü ḥurmet idenler ‘alā ḳadri isti‘dāduhum gerek dünyevī ve gerek uhrevī vāṣıl-ı āmāl oldukları gibi bi’l-‘akis ba‘zı ve ‘adāvet ü zebān-dırāzlığa cūr’et eyleyenler daḥi birer belā-yı muṣībete dūḥār ve giriftār-ı melāl olmuştur.

Ez-cümle Burusa hışnı dāḥilinde Ḳavaḳlı Maḥallesi sākinlerinden bir diyānetlū ḥātūn, maḥallesi imāmına gelüp şikāyet eylemiş ki “zevcem fülān kimse ḥazret-i Mıṣrī va‘z-ı şerīflerini ba‘de’l-istimā‘ ḥānemize geldikde bu ‘ācizeye şalāt-ı mefrūzadan mā‘adā nevāfil namāzlarına daḥi devām eylemekligimi tenbīh ü teklīf-i mā-lā-yüṭāk idüp işbu cāriyeñizi ziyādesiyle ta‘cīz ediyor. Ma‘lūmuñuzdur ki ḥāne [43a] ḥizmeti bitmez tükenmez ve anıñ eylediği teklīf tamāmen edā vü ḳabūlī düşvārdır. Keremiñizden zevcime tenbīh buyurmañızı ricā iderim” gibi rikḳat-āmīz söz söyledikde imām-ı mezbūr ḥiddet ü tevehhūr idüp ḥazret-i şeyḫ ḥaḳḳında bi-ḡayr-i ḥaḳḳın ba‘zı kelimāt-ı nā-sezā vü lafz-ı nā-revā ile zebān-dırāzlıḳ eylemiş. Hemān o sā‘at zebānına bir ‘illet-i ‘ārīza zuḥūr eyler ki yevmen fe-yevmen lisānı derūn-ı femden bīrūn olup uzamaḡa başlar. Mücerreb ‘ilāclar ile izāle mümkün olmayınca ḥayretde ḳaldığı ḥalde imām-ı mezbūruñ kebīr oğlu ḥayāl eylemiş ki “babam Şeyḫ Mıṣrī ḥazretlerine bi-ḡayr-i vechin itāle-i lisān eyledi, ḡālib ihtimāl yine anlara mūrāca‘atle bu ‘illet def’ olacaḡı mülāḥaza vü efkārını pederine bir ḥāl-i işāretle ifāde ol daḥi mūrāca‘atla rızā-dāde olup bir bardaḡla ve selāmla ḥazret-i şeyḫe varup şu oḡutma ricāsında olduḡda şeyḫ ḥazretleri daḥi “ḥoş geldiñ babaña bu ḳadar tenbīh kifāyet ider, zīrā o bizim ḳadīm dostlarımızdandır” diyerek şuyı oḡuyup “var babaña selām eyle” diyü göndermişler. Fī’l-vāḳi‘ mā-i mezbūrı imām efendi evvel emirde diline sürüp ve ba‘dehū nūş eyledikce bi-‘ināyeti’llāhi te‘ālā ‘illet-i mezbūra tederīcen ü

tamāmen def' olur rahm u şefkati ve sehā vü mürüvveti hadden efzūn ve ta'bīr ü tavşifden bīründür.

Bā-ḥuṣūṣ kaṭ'an mu'ārefesi [43b] olmayan bir kimesne 'aleyhine kendi zāyi' eylediği aḥarīn bir re's behīmesiniñ semeni ḥuzūr-ı ḥākimü's-şer'de bi'l-mürāfa' 'alā ṭarīki'z-zamān edāsına ḥükm-i şer'i lāḥıḳ olup kıbel-i şer'den naşb u ta'yīn olunan ve mübāşir-i maḥkeme ile ya kefil irā'esi veyā ḥabs ü tevķifi için mümāşāt idüp maḳarr-ı kerāmet-müstakırrları olan ḥānķāh-ı ḥācet-penāh pīş-gāhından mürūr iderken ḥāzret-i şeyḫi kefil virmek dā'iyesi ḥāṭır-ı maḡmūmina ḥuṭūr itmekle hemān dergāh-ı şerīfe duḥūl ve ḥuzūr-ı ma'ālīye sür'atle vuşūl bulup sergüzeştini 'arz u ṭaḳrīr ve şūret-i merāmını tafşīl u taşvīr eyledükde faḳr u maḡdüriyetine kemāl-i ittīlā ile muṭṭali' olduğda mübāşir-i merķūma ḥiṭāben buyurmuş ki "Gerçi zāyi' bulunur ammā bu kimseniñ yārınki gün deyn-i maḥkūmını gel bizden al" diyü cevāb ve edāsını müte'ahhid kelimāt-ı bā-şavāb ile müşāb ve merķūmı pençe-i mu'āḥazeden ḥalāş buyurdıktan soñra mezbūr-ı medyūn ve mübāşir her biri bir semt ü ciheti tutup gitdiklerinde, merķūm medyūn eşnā-yı rāhda ḥāzret-i şeyḫiñ bendelerinden birisi mülākī olup nereden geldiğini su'āl ve ḥüzn ü kederinden istifsār eyledikde, ḥāl-i gūzeşteyi bi-temāmihā ḥikāye vü iḥbār idicek, mürīd-i ma'ḥūd bilā-tereddūd "Bende-i şādıķuñ bir nişānesi daḫi bī-riyā vü süm'a ve bī-'ucb u kīne bezl-i māl u şarf-ı [44a] menāldır" diyü dest-be-ceyb ü kīse olarak meblaḡ-ı maḥkūm be her ne miḳdār ise ḥisāb ve tamāmen ü kāmilen edā vü ta'dāda şitāb iderler iken bir aḥar kimse daḫi keyfe me't-tefaḳ müşādif ü rast gelür ve maḥkūmun 'aleyhe 'icāleten "Sen bu arada ne ṭurursın, behīme-i zāyi'a fülān yedinde zuhūr eyledi ḥaberiñ yok mı var bu elemnden ḥalāş ol" gibi nüvīd-i feraḥ-fezā vü müjde-i sürūr-efzāyı ifāde eyledikde medyūn-ı maḥzūna ḥayāt-ı tāze vü şevķ-i bī-endāze gelerek dest-i ḡadrden rehā olup "maḥzā ḥāzret-i şeyḫiñ nefes-i mübārekleri āşarı ve neyyir-i kerāmetleri envāri idüğinde ḥiç şübhemiz ḳalmadı" diyü, cümlesi mesrūru'l-bāl olmuşdır.

Üslūb-ı mezbūr üzere bu kerre Burusa'da on sekiz māh miḳdārī ārām ve hem-'aşrı olan 'ulemā vü meşāyiḫ-i zevi'l-iḥtirām u muḥibbān ve dervīşān-ı şıdķ-ittisāmıla mülākī olduğca hemvāre istiḥlāl ve dā'imā va'z u naşīhatlerinde rāst-gū vü saḫt-maḳāl idüp

Beyt

Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fe‘ilün

(Fa‘ilātün)

(Fa‘lün)

‘Ālim-i bā-‘ameliñ başdıǵı toprak biziz

Cāhil-i bī-‘ameliñ başına toqmaq biziz

me‘ālinde ca‘lī tevāzu‘ vü müdāhaneden rū-gerdān ve şāh-rāh-ı müstaķīm üzere imrār-ı zamān ve gāh envār-ı mazhar-ı cemāl ve gāh müstağraķ-ı lücce-i celāl olup ma‘māfih ihvān-ı zevi’l-‘irfānıñ vech-i ma‘ķül [44b] üzere olan teklifātını qabūl ve dilh^wāhlarını temşiye ve müsā‘adeden qat‘en ibā itmeyüp memnūn ve zirve-i sürūra vuşul buyururlar imiş.

Hattā fuşul-i erbā‘adan mevsim-i hārrede berāy-ı tenezzüh bā-‘ayn-ı cem‘-i fuķarā Burusa’da vāķi‘ Cebel-i Keşiş dāfi‘ü’l-endiş cānibine rehğüzārī olan qurāyı ziyāret iderek irtikā ve çend gün anda teferrüc ü şafā olunmasını ‘arz u recā eylediklerinde is‘āf-ı me’mül ve müsā‘ade-i mes’ül buyuraraq fahrü’l-meşāyihü’l-vāşılın eş-Şeyh Seyyid Nāşırüddīn (ķuddise sırruhu’l-Mu‘in) medfen-i melā’ik-meskenleri qurbundan rāhī vü vāşıl oldukları qurānıñ her birinden yedişer sekizer belki daha ziyāde mihmān-perver-i tālīb-i rāh-ı Hūdā kadem-i hemdem-i meyāmin ve dāmen-i hidāyet-i pür-emīnlerīn tutup yüz ve gözlerini sürüp her biri ni‘met-i celīle-i bī‘atle mütene‘‘im oldukları halde fevķ-i tāk-ı cebele vuşul vaz‘-ı hıyām tabķı-ı ta‘ām şuğl-i zikru’llāhu’l-melikü’l-‘allām temāşā-yı şun‘u hıķmet-i te’emmül kemāl-i kuvvet-i tefekkür āşār-ı qudret-i seyr ilā’llāhi

“fenzurū ilā āsārı rahmet’illāh”³⁸ mā-şadağınca def’-i gubār-ı kasvet ref’-i āsār-ı küdret ve bir nice gün mānend-i hayāt nūş-ı āb-ı lezīz mütenevvi’ü’l-mezāk ve ehibbā-yı rüfekā-yı zevi’l-erbābla hulusvü’l-mezāk olmuş ve cebel-i mezbūr refi’ü’l-kāme hakkında hoş-gūy be-dest-i hāme olduğu nuṭṭ-ı cemīl-i bī-‘adīli işbu fıkra tezyīl kılındı [45a]

Mefā’ilün / Mefā’ilün / Fe’ülün

N’olaydı ey Keşîş Tağı n’olaydı

Seniñ dā’im yüziñ böyle güleydi

Yüziñ göziñ kan ağlayup şitādan

Biten dürlü çiçekler şolmayaydı

Seniñ āb u havānı maṭlab idüp

Başında her taraf yārān ṭolaydı

Ki yerle göklere baş çekmiş idiñ

Başında dürlü bārān olmayaydı

Bu Mısrī’ye ‘aceb bu tağ ne derdi

³⁸ Rum suresi 50. ayetin başıdır, “Allah’ın rahmetinin izlerine bir bak” şeklinde tercüme edilmiştir. Ayetin tamamı: “Allah’ın rahmetinin izlerine bir bak: Ölü toprağa nasıl can veriyor! İşte ölüleri diriltecek olan da O’dur. O’nun her şeye gücü yeter.”

Eger dile gelüp bir söyleyeydi

Ḥazret-i şeyḫiñ mekân-ı âsâyiş ve cāy-ı istirāhatlerinden ba‘id bir maḥalde rüfekā vü ḥadem-i ḥaşemleri bir ḥalka olmuşlar vasaṭına nühās³⁹ bir ṭās vaż‘ idüp herkes gözlerini destmālleriyle bağlayup a‘mā vü nābīnā mişālī sā‘id-i yemīnlerine mānend-i ‘aşā birer ittikā alarak içlerinden bā-şadā-yı ḥūb du‘ā vü münāca‘atı muḥtevī ḳaşıde-ḥ^wān ve diğeri biri daḫi naḳarāt-ı ‘acibeden bülend şavt ile “Yā Rabbi bizi gözsüz ve bī-kes ve çāresiz idüp nān-pāre-i iḥsānından me’yūs itme diyü du‘ā-ḥ^wān ve diğeri daḫi yek-zebān āmin-güyān olup orada bir lu‘b-ı nādide vü ğayr-ı menhī-i nāşinideyi icād ile ğulgüle vü velvele-güyān iken ḥazret-i şeyḫ bu evzā‘-ı pesendideyi görmek ve mülā‘abelerini seyr itmek üzere tā ser-i cem‘iyyetlerine sāye-fīgen-i teşrīf olup temāşā ve hemān işbu oyuncaklarına ilāve olmak üzere ve dest-i kerāmet-peyvestelerini be-ceyb idüp bir ḳabza-i dīnārī ṭās-ı nühās-ı ma‘hūdeye bıraḳdıḳda [45b] ve şadāsından cümlesi ‘acabā gökden mi nāzil oldu mişilli dīde-küşāy-ı intibāh olduklarında görürler ki ḥazret-i şeyḫ imiş. Yek-ā-yek ḳıyām ve ‘afv-ı küstāḫī üzere dāmen-būs-ı ihtirām olduklarında ol daḫi “Nādideñiz ma‘ālī-i ğarībedir” diyü bir ḳabza daḫi keff-i iḥsān-ile meblağ-ı mezbūre zamm u taz‘if buyururlar yek diğeriine baḳışup şeyḫ ḥazretleriniñ kīse-i naḳdi tehī bulunmağın istiğrāb eylemiş iseler de vak‘ u ḥayşiiyyet şeyḫi tamāmıyla añlayanlar bu luṭf u himem ve hemyān u himmetden vāḳī‘ olduğunu bilüp “İnşā‘allāh şehre revān olduğımızda yine bir cem‘iyyet-i mesnūneye şarf olunur” diyü aḥz ü ḳabūl ve bu şūreti miyānelerinde ‘ahd ü peymān u ḥuşūl itmişler ve ba‘de’l-yevm yine reh-i rāstı ziyāretle ğüzār ve şehir-i şehīre bā-zevḳ-i bī-şumār ‘avdet buyurmuşlar.

Beyt

³⁹ Yazmada: niḥās şeklinde yazılmıştır. Anlam olarak matbuda bulunan nühās kelimesi uygun olduğu için bu şekilde yazılmıştır.

Mef'ûlû / Mefâ'ilû / Mefâ'ilû / Fe'ûlûn

Olsa ne adar kîse tehî nad-i ğınādan

'İrfān ile maḥsūd-ı kirām-ı küremāyız

Rûkn-i Şâmin

Ol pîr-i miḥnet-esîriñ be-tekrâr Limni Cezîresi'ne nefy ü iclâsını bildirir.

Ol ıuṭb-ı merkez-i dâ'ire-i velâyet ve kûnh-i menba'-i 'uyûn-ı kerâmet mânend-i murg-i hü mâ, muḳîm-i lâne-i inzivâ oldığı ḥâlde, seccâde-pîrây-ı şer'-i ḳavîm olan [46a] Burusa ḳâḍîsi müddeti ikmâl olmağla, temdîdi iltimâsında bâb-ı devlete maẓbaṭa ṭanzîm buyurılup, berây-ı temhîr ü imzâ ḥazret-i şeyḫe daḫi 'arz ü inhâ olundıkda, "sefînesi tamâmen memlû olmadıkça ḳapûdan iskeleden temûrini ḳoparmaḳ istemez" mefhûmını mü'eddâ zeyl-i maḫẓara elfâz-ı 'Arabîyye ile imzâ ve resm-i 'âdî üzere temhîr buyurmuşlar. Bu gûnâ kelâm nezd-i ekâbirde dürlü ma'ânîyi müstelzim olup 'âḳıbet medd-i münâsebeye müsâ'ade olmuş ise de ḥâkim-i mezbûruñ ḥâtırı ğubâr ve ṭab'ına iğbirâr ḥâşıl olmuş ve ol ḥazretiñ sinn-i şerîfleri derece-i seb'îni tecâvüz itmiş-iken

Beyt

Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün

Der-i mevlâda yetmiş yıl 'ömür sürmek sa'âdetdir

Yılı yitmiş ḳulı âzâd ider mevlâsı 'âdetdir

maẓmunı üzere her bâr semt-i âḫireti ihtiyâr ve emr-i bi'l-mâ'rûf u nehy-i 'ani'l-münker ḳaẓiyyesi ḥükmîni bî-pervâ cümleye emr ü iş'âr ve maḫfel-i naşîhatlerinde lâubâlî ḫareketle ba'zı sebûk-mağẓân u ğammâz ve tab'-ı ḥâtır-ı seng-endâza ṭoḳunmaḳ ve ber-muḳteẓâ-yı taḳdîr mümteni'ü't-tağyîr Burusa'dan âb u dânesi tükenmiş olmağın Sulṭân **Aḫmed Ḥân-ı Şânî** (ṭâbe şerâḫû) ḥazretleri zamân-ı salṭanatları olan biñ yüz dört [m. 1692/1693] sene-i hicriyyesinde vezîr-i a'ẓam **Baḫacı Meḫmedmed Paşa** ḥazretleri

cānibinden mevrūd-ı emr mücebince tekrār Limni [46b] cezāresine nefy ü iclā buyurulmuş.

Ba‘de’l-vuşūl menfā-nişīn-i ḥalvet-güzīn olmuşdır. Günlerden bir gün kendüler mekş ü ‘ibādet üzere bulundukları cāmi‘-i şerīf imāmına buyurmuşlar ki “İmām, var ḳan aldır ve illā senūñ ḥalfında bir daha namāz ḳılmam. Elbetde te’ḥīr eyleme, inşāf eyle, sözüm tūt şoñra muḫtarib olursun” mefhūmını müekkid tenbīhāt-ı lāzıme vü tebliğāt-ı muḫteziyye buyurup imām efendi daḡi emrlerine imtişāl şartı üzere ḥuḫūrından kendi me’vā vü meskenine giderler. Ertesi ve daha birkaç gün cāmi‘-i şerīfe gelmez. Cemā‘at ise ḥāl-i ḡaybūbetinden istifsār u istinbā eylediklerinde ḡaber-i şaḡīḡ alurlar ki şeyḡ ḡazretleriniñ imām efendiye bu tenbīhāt-ı vāḳı‘aları lisān-ı ḡāl ile şūret-i nāzikedde “imām ḡālā sen sūnnetsizsin. Egerḳi nefsi-şalāt vācibū’l-i‘āde degildir lakin sūnnet-i seniyyeyi edā idenler gibi degildir, var ḳan aldır” ya‘nī ḡıḫān-ı mesnūneyi ba‘de’l-icrā yine ḡizmetinde muḳīm ol” demek imiş. El-ān imām maḡtūndur ba‘de’l-būr’i’t-tām ḡizmetine gelür idüḡi zāḡir olmuş.

Hediyye-i mışr-ı ‘irfān ve ‘atıyye-i ḡarībe-i ‘unvānından biri daḡi budur ki şehriyyū’l-aşl olup ḡizmet-i me‘ālī menḡabet-i ḡazret-i şeyḡde mede’l-eyyām kemer-best-i ḳıyām eyleyen mūrīd-i şādıḳlarından biri naḳl ü rivāyet eyledigini Mevlānā Rāḳım rayb u şūbheden sālīm nüvişte-i [47a] şaḡīfe-i menāḳıḫ buyurmuş.

Şöyle ki ḡazret-i şeyḡ ‘āzim-i dārū’s-sūrūr olmalarına ḳarīb zamānda züvvār ziyāretleriyle muḡtenem ve dā‘iye-i me’sūreleriyle dāfī‘-i elem kimi āmāl-i dūnyā vü kimi şevāb-ı ‘uḳbā ārzūsıyla hem-bezm-i şoḡbetleri oldukları hengāmda ḡurebādan meḡhūlū’l-ḡāl ḡaḳīrū’l-libās nūrānī-eşḳāl bir merd-i ‘acīb ziyāret ḳaşdıyla gelüp ḡuḫūr-ı şeyḡe duḡūl ü vuşūlünde şūret-i iḡtirām ve ta‘zīm-i tamāmıla bi’l-müşāfehe şoḡbet-i yār ü aḡyārdan ḡālī tek ü tenhā mūkāleme vü ūlfet ve ḡaylī müddet şeref-i ma‘iyyet ve ba‘dehū rūsūm-ı vedā‘ ve müfāraḳatı bi’l-īfā meclis-i ūns-ā-ünsden ḡurūc ve müteveccih-i rāḡ ve naḡarımızdan ḡaybet buyurdıḡı ‘aḳībinde bā-edeb ḡuḫūra duḡūl ve lisān-ı küstāḡāne ile “zā’ir-i merḳūm kimdir gerḳi züvvār hezār vardır ki ma‘lūmunuz degil, lākin bunu sultānımdan su‘āl eylerim” yollu peyām-ḡwāḡ olduğımdaya buyurdılar ki henüz bizi ziyāret

iden bu zāt-ı şerîf evliyâ-i kibârdan ve hasretü'l-'uşşâk olan tayy-i mekân kerâmeti ile mükerrem ü muhterem ebrârdan ve hâlâ Ümmü'l-Kurâ Mekke-i Mukerreme (şerrefahâllâhu ilâ yevmi'l-kıyâm) zemzem-i şerîf hizmetinde bulunmanın ism-i 'âlîlerine 'Abdullâh denilmekle 'Abdullâh Zemzemî denilür. Mu'ârefemiz cihetiyle ahyânen bizi 'alâ tarîki't-tayy ziyâret buyururlar. "Eger benden sonra anıyla bir yirde şeref-i mülâkat ve sa'âdet-i şöhet vâkı' olursa [47b] du'â-yı hayriyyesine nâ'il olmağa küşîş ile maḥzenü'l-esrâr ü menba'ü'l-envâr olan ḥâtır-ı füyûzât-ı muḥarrebini kemâ-yenbağî tatyîb ü tefrîḥa cidd ü sa'y idesin, ihmâl itmeyesin, sonra fırsat fevt olur" cevâbıyla tenbîh ü tavşîye buyurdılar.

Ba'de'l-eyyâm sa'âdetle 'âlem-i lâhûta ḥırâmân ve dâr-ı âḥirete revân olduklarında nâçâr rûsûm-ı ta'ziye-i cāngâh ḥıdemâtını eytâm-ı fuḳarâ [ve] dervîşân-ı dil-rîşânla bâ-hezâr girye-gû ve figân-ı âh ü zârî idüp ḳadîmî pûs idegeldigimiz ḥâk-pây-ı kirâmîlerine bedel ḥâk-i mezâr-ı pûr-envârlarına ruḥsûde olup âsitâne-i 'aliyye-i sultânîyyeye 'avdet eyledim. Pes İslâmbûl'da iftiḥârü'l-cevâmi'ü'l-İslâmiyye Âyâsofiyye civârında kâ'in mesken-i 'âcizânemde 'ıyâlimle ikâmet ve âlâm-ı firâḳ ve ekdâr-ı hicrân bâr-ı girânına taḥammül ve ders-i şuglûmle tevaḡḡul yanup yakılmada olduğım evḳâtdan bir vaḳtde Âyâsofiya-i Kebîr'de ḥünkâr maḥfeli ḳurbında münferiden edâ-yı şalât için ḳâ'im iken gördüm ki bir şiyâb-ı fuḳarâyı lâbis şûfi-ḳıyâfet kimse gelüp benim cenb-i ḥalefimde şalâta şürû' idüp râki' vü sâcid ü ḳâ'id olduğca libâs-ı ma'hûdı nümâyân olduğda ḥâtırâ-i faḳîr bu oldu ki ba'de itmâmü'r-reke'ât şu faḳîr kimseye kendi libâsımdan bir ḳat cedîd elbise ilbâs u ihdâ eyleyem ve muşallâ-i mersûmî mişâl-i aşḥâb-ı ğınâ memnûn ideyim ve serâçe-i ḥâtır-ı nâ-be-sâmânın şu'le-rîz ve kâlâ-yı sürür [48a] ile mālâmâl u meşḥûn eyleyem. Pes bu niyyet-i ḥâlişe inzimâmı ile şalât-ı şerîfe encâm ve kıyâm u rûkû' u sücûd tamâma irdükde gördüm ki ḳarîn-i merḳûm 'Abdullâh Zemzemî ḥazretleridir. Hemân-dem vaşîyyet-i mesbûḳa-i 'azîz ḳalb-i ḥazîn-i faḳîre ḥuṭûr u sünûḥ idüp "ni'met-i ğayr-ı müterâḳḳıba didikleri bundan a'lâ olmaz" diyü maḥzûz u memnûn u mesrûr olunup 'an şamîmi'l-ḥulûs kemâ-yenbağî teslimât u taḥiyyât ve 'âdet-i bendegî ve zarâ'at-i niyâz-mendî ve iḥlâş-ı maḥşûş-ı efkendergî izḥâr-ı îşâr ve mesken-i 'âcizi ḥâriciyesine teşrîfe rağbet buyurmalarını recâ vü niyâzda oldum. Anlar daḥi is'âf u

müsā‘ade ve idilen da‘vete icābet buyurup ma‘an şöhet-künān-ı rāh-ı mesken ve me‘vā-yı müstemendānemize revān olup vardığımızda berāy-ı iṭ‘ām ihzār-ı mā-ḥazar ḥāṭır-güzār-ı dāḥiliyyeme dāḥil olduğumda zevce-i menkūḥa-i şenā-kārī şu gūnā ifādeye āgāz eyledi ki “Cāmi‘-i şerīfe gitdiñizde bir merd-i ‘acībū’l-kıyāfet diyāri metā‘ından size bir miḳdār hediye ile selām sipāriş eyledi. Henüz fetḥ u küşād eylemedim manzūruñuz olsun” diyü mālī bir boğçayı pīş-nihād eyledikde ben daḥi māşā‘allāh diyerek ‘aḳdini küşād eyledim. Gördüm ki tüvānger-i ekābir-i devlet biri birine viregeldikleri hedāyāya mu‘ādil ve biri birinden ‘ālū’l-‘āl ve muḳābil ü mu‘teber ve güzide-i kıymetdār ve pesendide-i girān-kıymet takvīm olunurdan [48b] vāfir ü müte‘addid ḳumāş envā‘-ı hediyyelerdir ki ḥacc-ı şerīfden gelenlerden bu şūret olagelmiştir. Ṭab‘ıma lāyiḥ ve ḥāṭırına sāniḥ oldı ki bu degildir illā Zemzemī ḥazretleridir. Ta‘accüb idüp didim ki derece-i kemāl böyle olmalı ki ben anları şūretā ilbās murād eyledim ḥaḳīḳaten anlar beni ilbās murād itmiş. “Teḳabbellāhu bi-aḥseni’l-ḳabūl ve nefe‘nā bi-berekāti enfāsiḥi’ṭ-tayyibe” diyerek ḥizmetlerine pūyān ve ol ḥazretten aḳdemce teşriflerini ve hediye vü selām sipārişlerini iḥbār u istifsār eyledigimde ber-vech-i tafşıl mülāḥaza ve fikrimi taşdıḳ ve bilā-tecessūs bāb-ı mesken-i ḥaḳīrānemi daḳḳ-ı taḥḳīḳ buyurduklarını ḥaber verdiler.

Pes her yüzden ‘aḳd-i şöhet ü ḥüsn-i ūlfet üzere bālā-nişin-ı şadr-ı vüzerā olan **Çorlılı ‘Ali Paşa** ḥazretlerinin sarāy-ı ‘ālisinde ma‘ḳūd a‘yān-ı devlet ve erkān-ı saltanat ḥuzūrında emr ü nehy ya‘nī mün‘aḳıd-ı dīvān-ı ‘ālī seyr ü temāşasında benim delāletimi talebde oldılar. Ben daḥi ber-ser-i ḳabūl idilüp mūmā-ileyh Zemzemī ḥazretleriyle bir dīvān günü mānend-i mihr ü sāye serāy-ı ‘ālīye duḥūl ve āyende vü revende kemā-yenbaḡī seyr olunur. Bir maḳām-ı münāsibde iclās itdirüp erbāb-ı dīvān ile benim mu‘ārefe-i ḳadīmem olmaḳ mülābesesiyle āgavāta irā‘e vü iḥbār eyledim ki “fūlān maḥalde nişin olan dervīş mebāden, ḳaşden ve sehven rencide-i ḥāṭıra müte‘allik sizden bir ḥatve ve bir ḥarf ve bir vaz‘-ı nāhemvār [49a] olunmaya. Sözüme i‘timādiñızı bilürim, el-ḥazer” diyü nāzikāne tenbihāt olunup ben daḥi miyān-ı aşḥāb-ı dīvāna iyāb u zehābda oldum. Şadr-ı müşārün-ileyh ḥazretleri dīvāna rāḥī olduklarında şaf-beste-i selām olunup ḳā‘ide-i merāsım-i iḥtirāmda dervīş Zemzemī düş-ı nazarı olarak maḳām-ı ‘ālīye ḳu‘ūd buyurdılar. Lākin anı fikr iderdim ki “Zemzemī ḥazretlerini zāt-ı şadr-ı a‘zam-ile şu vaḳtde bir taḳrīb

ifāde mümkün olsa da isticlāb-ı du‘ā hūşūşunda elden geldiği kadar fevt-i fırsat olmaksızın
ibrām-günā hareket idebileyim” diyü taḥayyül eylemekde idim. Fe-emmā bir āsān ṭarīk
bulamayup kolay bir şey olmadığından dā’irede mütereddid ve gāhice rüy-ı pāşā-yı
müşārün-ileyhe nigeḥ-endāz idim. Bir def‘a daḥi nigāhımda paşa ḥazretlerinin naẓar-ı
‘ālisi bana rāst ü müsādif olup bende-i qadimi olduğım sebep ile ḥuzūrına beni da‘vet gibi
işāret buyurmalarıyla ben daḥi hilāl-i ziḥāmı şakḳ ve resm-i dāmen-pūsı icrā eyledigimde
ziyāde taḳarrubuma emr buyurdılar. Gūş-ı hūşuma sırren “Şu qarşuda temāşāda olan
ḡarīb-nümā dervīşi görüşmek için fülān oṭaya dīvandan sonra götür” diyü emr buyurdılar.
Bu bābda paşa ḥazretlerinin daḥi kemāl-i kiyāsetine ve ferāsetde daḥi riyāsetine ta‘accüb
ve istiḡrāb eyledim ve vāḳi‘ olan emr-i ‘ālīyi Zemzemī [49b] ḥazretlerine söyledim.
Ba‘de‘d-dīvān ma‘an ta‘yīn buyurduğu oṭanın ḥāricinde mübtenī taḥta üstünde talepleri
vuḳū‘ına müntazıran meḳş ü tevaḳḳuf üzere iken ben Zemzemī ḥazretlerine “Sultānım
sizlerden buradan ḡayri yere teşrīf itmeyesiñiz, bendeñiz cüz’ice taşra çıkup gelsem
gerek” diyü ba‘de‘l-istizān naẓarlarından bir miḳdar niḥān olup, geldigimde “Sen gitdiñ
beni daḥi şu oṭa şaḥibi celb idüp cerrār şanup bir miḳdār dünyālīk virdi, redd itmedim,
aldım, hemān yanında ṭurmayup çıktım. Sen bu virmiş olduğu dünyālīḡı al, bu dā’irede
fülān oṭada şu hey’etli ketebeden bir kimse vardır, müsteḥakḳdır aña vir.” diyü emr
virdiklerinde ben daḥi ber-mücib-i tenbīh alup ta‘rīf buyurduğu kimseyi bulup tevdī‘ vü
teslīm idüp ‘avdet eyledigimde gördüm ki Zemzemī ḥazretlerini şāḥib-i devlet istemiş ve
taḥliye üzere tenbīh buyurulmuş. Li-hāzā ben daḥi taşrada biraz vaḳt tavaḳḳuf ve intizārda
oldum ḥattā taḥliyeden haberdār olmayup da şāḥib-i dīvān ḥuzūrına giren etbā‘ der-‘aḳab
mu‘āteb oldukları ḥālde ḥurūc ve taşra çıktıklarını gördüm. Bināen-‘aleyh edeb idüp
ḥuzūrlarına duḡūlden tevaḳḳuf eyledim. Ba‘de tamāmi‘l-meclis ḥazret-i ‘Abdullāh
Zemzemī beyt-i şeref-şadāretten āfitāb-āsā be-dīdār u hüveydā oldu. Ta‘zīm-i tamām ve
tekrīm-i tām ile yine ma‘an sarāydan ḥurūc ve bāt-ı muşāḥabete [50a] vülūc idüp
beynlerinde cārī aḥvāl ü eḳvālī istifsār u su‘āl eyledigimde buyurdılar ki ba‘de edā‘i‘r-
rūsūm ‘Ali Paşa ḥazretlerini ba‘zı veşāyā-yı lāzıme ve serā’ir-i ḥikem-i ḥafīyye vü ifāsi
elzem olan ḥarekāt-ı muḳteziyyeden āḡāḥ ve ḥabīr eyledim, ilā māşā‘allāhu te‘ālā, umūr-
ı mehām-ı ra‘iyye vü meşālīḡ-i şunūf-ı mer‘iyye bā-tevfīḳ-i Şamedānī miḡver-i lāyıkında

devrân ve şadr-ı müşārün-ileyh yüzünden an-be-an nümâyân olsa gerekdir *esselāmu ‘alā meni’t-tebe’a’l-hüdā*⁴⁰ mā-şadaķı vechile inşā’ allāhu te‘ālā ber-mücib-i veşâyā ‘āmil olup mesrūr olunur” diyü ĥatem-i kelām buyurdu. İntehā.

Kendülerini ziyâretle müşâb olanlardan Burusa’da Şandālî-zâde es-Seyyîd Muĥammed Çelebi’ye buyurmuşlar ki “inşā’ allāh şulbünden bir ferzend-i şeref-mend zîver-i gülşen-sarây-ı vücūd olsa gerekdir. Nâminı Nûĥ tesmiye idesin”. Ve kezâlik bir vaķtde daĥi şeyĥ el-Ĥâc Muĥammed Şaĥfî Efendi’ye buyurmuş ki “bi-meşîyyati’llāhi şulbinden bir ĥayr-ĥalef zuhûr eylese gerekdir ismini ‘Alî tesmiye eylesesin. Ve diĥer bir vaķtde daĥi Gümüş Ayak dinmekle ma’rûf Ĥâcî Muĥammed Çelebi şulb-i şaĥîr oĥlı ‘Abdullāh’ı ĥuzûr-ı şeyĥe getürüp taleb-i du‘ā vü naẓar-ı kîmyâ-eşer-i ‘ulyâ recâsında olduķda “inşā’ allāhu’r-raĥman bu ferzend-i dil-bendiñ fâ’ikü’l-aķrân u mükerrem ve emşâli miyânında mümtâz u müselleme bir zât olsa gerekdir” diyü bezl-i himmet buyurmuşlar ve kezâlik Kaşşâb el-Ĥâc Ĥasan Dede bendeleriniñ bir veled-i ma‘ârif-mendi ĥadem-zen-i [50b] dünyâ olduķda ismini Sa’dî tesmiye buyurmuşlar. Bunlar emşâli niceye ism tesmiye ve nice kelimât-ı ĥayrû’l-berîyye buyurmuşlar ise bi’l-cümle mürûr-ı eyyâm ve kürûr-ı a’vâmla cümle peygâm-ı ĥayr-encâmları nefsü’l-emre muvâfîķ ve himemât-ı ‘aliyyeleri muţâbîķ zuhûr eylemişdir. Allāhümme enfa’nâ bi-berekâti enfâsihi’l-berîyye.

⁴⁰ Taha Suresi 47. Ayet’in sonundan alınmıştır. “Esenlik doğru yolu izleyenlerin olacaktır.” Şeklinde tercüme edilmiştir. Ayetin tamamı şu şekildedir: “Ona gidip deyin ki: Biz senin rabbinin elçileriyiz. Artık İsrâiloğulları’nı bırak bizimle gelsinler. Onlara eziyet etme. Sana rabbinden bir mucize getirdik. Esenlik doğru yolu izleyenlerin olacaktır.” Kaynak: <https://kuran.diyanet.gov.tr>

Rükn-i Tâsi‘

Ol pîr-i ‘irfân-debîriñ ‘âlem-i ‘uqbâya rıhletlerini bildirir.

Râvî-yi dil-sûz bu şüretle peyâm-âver-i firķat-endûzdur ki ol hâzret def‘a-i şâniye olmak üzere Limni’de ârâm-sâz oldukları eşnâda câmi‘-i şerîf ü ma‘bed-i münîf minberi derûnunda mi‘eti mütecâviz günleri ‘ale’l-ittişâl dehân-ı maḥzenü’l-esrâr ve fem-i menba‘u’l-envârları mühr-i terk-i âb u dâne ile maḥtûm ve eṭ‘ime-i nefîse-i Rabbânî ile maṭ‘ûm olup yine ṭâ‘ât u ‘ibâdetlerine bi-ķudretillâhi te‘âlâ ber-devâm u muvâzıb belki insilâh-ı küllî denilen e‘izzü’l-meâ‘ribe mâlik anuñla kaç‘-ı derecât-ı mesâlik ü meṭâlib buyurmuşlar.

Beyt

Ġıdâ-yı ‘aşķla ten ki nûr ola âḥir

Olur mı lâzım aña Ġıdâ-yı zâhir

Ve daḥi cihet-i muşâhereden karîbi ve her bâr ḥizmet-i müfteḥiresiniñ firîbi olan **Şeyḥ Muştafâ Efendi**’den istifsâr olunmuş ki [51a] “sizler erbâb-ı tarîķat u şüfiyûna muḥaddemâ nâ-mu‘tekid ve anlar ile ġayrı mütteḥid idiñiz. Bir ferdiñ zihn ü ḥâtırına gelmez idi ki hâzret-i şeyḥi dâmâd-ı muḥteremlige ḳabûl idesiz. Şûrî vü ma‘nevî ne gûnâ şey sebeb ü dâ‘î oldu ki ḥilâf-ı ‘âdet ‘aķd-i ülfet ü iḥdâs-ı ḳarâbet vâķi‘ oldı” denildikde cevâb-ı bâ-şavâb-ı dâfi‘ü’l-irtiyâba müteşaddî olup şu dürlü bast-ı bisât-ı taḥķîķ ve beyân-ı ḥâl-i tedķîķ eylemiş ki “Ey iḥvân-ı bâ-şafâ siziñ daḥi ma‘lûmuñuz olsun ki müşârün-ileyh faķîr-ḥâneme ber-tarîķ-i tezevvüc ḳadem-zen-i teşrîf buyurduķdan soñra dîde-i cism ile müşâhede ve bî-şübhe ma‘lûmum olan ḥâlât-ı ‘acîbeden biri budur ki kendüler ‘âdet-i dîrînesi üzere istirâḥat u beytütet ve zıkrullâh u ‘ibâdet eyledigi mesken ü maḥalde tek ü tenhâ ve bizler daḥi taşrasında sâ‘ir dervîşânla cem‘ iken derûn-ı şavma‘ada kâ’in bir zât

ile lâ'übâliyâne mükâleme vü muşâhabet eylediklerin cümlemiz bî-reyb u gümân güş u ikân eylediklerimizden şoñra 'şoñbetleri 'acabâ kimiñle ola' diyü huzûrına duñûlümüzde ferd-i âferîde bulmayup kendülerden gayrısını görmeyüp 'istimâ'mız olan şadâ-yı şahşeyn ne yüzdendürür ve ne sırra hikmetdür' diyü ta'accüblerimizde bir gün kendüsine ifâde ve nefsü'l-emriñ haqîkatini izâhından istifâde eyledigimizde 'bizler gâhîce hem-râzımızla şoñbet ve def'-i vahşet iderüz, sizler [51b] istimâ' eylediñiz mi' diye cevâb ve ziyâde tafşîl eylemeyüp biz dañi ibrâm-ı nâbecâdan ihtirâz u ictinâb eylerdik”.

Ve tecrübe-i şaḥîḥamızdan birisi dañi budur ki “tenhâ-nişîn-i ḥalvet olduklarında her çend ki nevm-i hafîf tārî olurdu mâ-bihi's-şuğlleri olan esmâ'ullâh lisân-ı feyz-resânlarında mesmû' olunmayup Qur'ân-ı Kerîm tilâvet eyledigi mesmû'umuz olurdu ve intibâhları dañi der-'aḳab ma'lûmumuz olurdu. Anlar haqqında aṣlâ nevm-i şaḳîl görülmemiş ve hiç işidilmemiştir diyü taḳrîr-i vâḳi'ü'l-ḥâl ve izâle-i kayd-ı eşkâl buyurmuşlar.

Ve dañi Kavalâ Şeyḫi dinmekle ma'rûf ve ḥusn-i sülûkla mevşûf **Şeyḫ Muştafâ Efendi'**den menkûldür ki “Ol ḥazret vâridât-ı nefîse-i gaybiyye ve mevrûdât-ı hikemiyye-i vehbiyyeden ma'dûd ilâhiyâtında evvelâ Mıṣrî maḥlaşını taḥalluş buyururlar imiş. Ba'dehû 'ömr-i 'azîzleri miḳdârı ne ḳadara bâliḡ olacağını ḥâl-i inkişâfda muṭṭali' olduğda bir dañi Niyâzî maḥlaşını 'ilâve buyurmuşlar zîrâ Niyâzî lafz-ı münîfiniñ 'aded-i ebcedîsi yetmiş sekizdir ki müddet-i 'ömrî 'aded-i mezbûra müsâvîdir; ḳünkü müddet-i ḥayât-ı şûriyeleri nihâyetine ḳarîb olduğda bilâ-müddet erba'in-i ḥalvet-güzîn ve bi'l-küllîye iḥtilâtı terk buyurup tenhâ-nişîn olup dünyâ vü âḫirete müte'allıḳ fem-i 'âlîlerinden aṣlâ kelâm şâdır olmadı bir müddet bu ḥâl üzere dem-beste vü sinn-i 'âlîleri yetmiş sekize peyveste olduğda [52a]

Beyt

Yetmiş sekize irdi yaşıım

Eyledik ihtiyere ahtır yahtır

diyü zımnen ve belki şarāhaten ‘ömrleriniñ pâyāna irişdigini beyān.

Ve bir gün vedā’-ı fānī vü ‘ahd-i qarībde ‘āzim-i ‘ālem-i bākī ideceğini ‘ıyān ve vaşıyyet-i mesnūneyi ehibbā vü dervīşānına i‘lān buyurmuş. Şöyle ki “Cenāb-ı Hayy u Bākī irāde-i ezeliyyesiyle ben beden-i nāsūtiyyeden dest-şūy ve dāru’l-karāra intikāl eyledigimde Maḥmūd Efendi beni sen ğasl ü techīz ü tekfīn ve namāzı daḥi sen kılasın” diyü daha sā’ir vaşıyyetlerini tavşiye buyurup tārīḥ-i hicret-i Nebevī (‘aleyhi efḍalü’ş-şalavāt u erfe‘ahā) biñ yüz beş [m. 1693/1694] ‘unvānıyla mu‘anven ve şühūr-ı sene-i mezbūradan şehri’l-aşamm Recebū’l-müreccebiniñ ‘aded-i eyyāmı ‘aşrīn ile mu‘ayyen olduğda yevmü’l-erba‘ā fī vaḳti’ḍ-ḍuhā tek ü tenhā tūṭī-i rūḥı pervāz-ı ‘ālem-i bālā ve hemdem ü maḥremān-ı ‘illiyyīn-i a‘lā nā’il-i şoḥbet-i ervāḥ ve vāşıl-ı fevz ü necāḥ ve müstaḳırr-ı dāru’l-felāḥ olmuş (ḳuddise sırrahū).

Ve ruvviḥa rūḥahu nūr-ı mücessem olan cesed-i muḥteremleri zīb-i cenāze buyurulup cem‘ olan a‘yān-ı memleket ve dervīşān-ı şadāḳat-intimāları ve vaşıyyetleri üzere ğasl olunmasına gerḥi intizārda lākin kendi perverdesi şeyḥ-i mūmā-ileyh te’ḥīr ü tevaḳḳufa mā’il bulunmağla, sebebinden istinbā olundūḳda “āyā ḥazret-i merḥūmdan vaşıyyetlerini [52b] te’yīd ider bir ḥālet zuhūr ider mi” ola imiş. Su’āl idenlere ifāde şūretinde müterakḳıb iken görürler ki ḥazret-i merḥūm ḥ^wābdan bī-dār olur gibi çeşmān-ı pūr-envārlarını açup yine örtmüşler. Bunlar daḥi “bi-ḥamdihī sūbhānehū izz-i cedīddir” diyü besmele vü ḥamdele vü taşliye ile ḥizmet-i me’mūreye teşmīr, sā’id ü emn idüp uşul-ı meşrū’ı üzere ğasl ü techīz tekfīn ve envā’-ı rāyiḥa-i ṭayyibe ile tezyīn ve cemā‘at-i kübrā vü cem‘iyyet-i ‘uzmā ile ba‘de edāi’ş-şalāt ḥālā mehd-i mağfīret-i Sübhānī olan ḳabr-i pūr-envārlarına vedī‘a buyurulmuşdır. (*Ṭayyeballāhu şerāhu u ce‘ale’l-cennete meşvāhu āmīn bi-ḥurmeti nebiyyi’l-emīn.*)⁴¹

⁴¹ Güvenilir peygamber hürmetine Allah yürüyüşünü güzelleştirsin ve cennetine kabul etsin, amin.

Beyt

Zihî huceste ve ‘ālî maḳām imiş o maḳām

Ki böyle girān-ḳıymet olur cāy-ı maḳām

Burusavî İsmā‘îl Belîğ-i belāğat-‘unvān pîr-i müşārûn-ileyh ḥazretleriniñ intikāl-i beḳālarına bā-ta‘mîme vaz‘-ı beyān eylediği târîḥdir.

Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilün

Ḳuṭb-ı ‘ālem ḥazret-i Mıṣrî Efendi menzilin

Tekye-gāh-i ‘arşa-i me’vāda iḥrāz eyledi

Düşdi çār eṭrāfa mültem didiler târiḥini

Rûḥ-ı Mıṣrî maḥfel-i ‘ālîye pervāz eyledi

Ser-āmedān-ı tab‘-ı selīm **Burusavî Nazîm Çelebî**’niñ ḥāme be-dest tanzîm eylediği târîḥdir.

Meḫ‘ülü / Fā‘ilātün / Meḫ‘ülü / Fā‘ilātün

Ḳuṭb-ı sipihr-i ‘irfān gavṣ-ı zamāne Mıṣrî

Rıhlet idüp fenādan mülk-i beķāya göçdi

Ayak çeküp yudı el bu meclis-i cihāndan

Cennetde kevşer içdi hūr-i cinānı kuçdı

Pervāz idince ‘Adne didim Nazīm tārīh

Cān-ı ‘azīz-i Mısrī bir kumrī gibi uçdı

[53a] İşbu mışra‘ biñ yüz altı ‘adede ‘inde’l-ħisāb bālīg olur ise de bir uçdı tesmiyesiyle tamāmdır. Hālā nüvişte-i seng-i mezārı ve ziyāretgāh-ı feyz-i bī-şümārı olup **Hāsib Efendi-nām** fāzılın hāme-i āşarı bulunan tārīhdir.

Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilün

Mazhar-ı feyz-i tarīkat kāşif-i sırr-ı İlāh

Mürşid-i ehl-i ħaķīkat ‘ārif-i pūr-intibāh

‘Ömrini takvā [vü] zikru’llāh ile itdi tamām

Cāy-ı āsāyiş degildir bildi kim bu ħanķāh

Tekyegāh-ı ‘ālemi Mısrī teni terk eyleyüp

‘Ālem-i lāhūta gitdi şevķle bī-iştibāh

Dā‘ī-i pür-şevkî Hâsib söyledi târîhini

Eyleye Mısrî Efendi kaşr-ı ‘Adni cāygāh

Ol pîr-i âlî-şân (ḳuddise sirruhül-Mennân) sırr-ı menâkıbda daḡı zıkr ü beyân olundığı vechile târîḡ-i hicret-i Nebevî (‘aleyhi’s-selām) Efendimiz ḡazretleriniñ biñ yigirmi yedinci [m. 1617/1618] sâli ḡilâlinde pâ-nihâde-i mehd-i vücūd-ı nâdirü’l-mevcūd ve Niyâzî maḡlaşınıñ ‘aded-i ebcedîsi olan yetmiş sekiz sene mu‘ammer ve zîb-i ‘âlem-i şühūd ve enver-i maḡz-ı elfâzı ḡisâbına musâvî olan biñ yüz beşinci [m. 1693/1694] târîḡinde ‘âlem-i lâhūta şu‘ūd buyurmuşdır. Burusa’da biñ yetmiş iki [m. 1661/1662] târîḡinde ‘Arab Muḡammed Maḡallesi sâkinlerinden **Şeyḡ el-Ḥâc Muştafâ Efendi’niñ** kerîme-i ‘afifelerini tezevvüc buyurup biñ seksen iki [m. 1671/1672] târîḡinde ḡalîle-i muḡteremeleri âḡirete rıḡlet ve dergāh-ı şerîfe ḡazîresinde defîn ve ḡarîn-i raḡmetdir (rahmetullāhi ‘aleyhâ). Anlar kıbelinden bir dâne-i elmâs-ı inâş ki Fâḡıma tesmiye olmuşdır, [53b] zühūr idüp kendi dest-i ḡatḡıyla bir mecmû‘ada muḡarrer girân-ḡadr-i cevherden ma‘düddur ki ḡîn-i vilâdetinde muşanna‘ ḡüyâ oldığı târîḡ meşḡurdur.

Beyt

Mefâ‘ilün / Mefâ‘ilün / Fe‘ülün

Didiler Fâḡıma târîḡin ister

Didim ki Fâḡıma târîḡ içinde

Ya‘nî târîḡ lafzınıñ ḡisâb-ı raḡamîsi biñ iki yüz on bir [m. 1796/1797] ‘adede bâliḡ olup Fâḡıma ḡarfleleriniñ ḡisâb-ı ebcedîsi daḡı yüz otuz beş ‘adedden ‘ibâret bulunmaḡın

ķā'ide-i raķam üzere 'aded-i ķalil 'aded-i keřirden iķrāc u tarķ olunduķda biń yetmiř alti [m. 1665/1666] 'aded bāķi ķalur ki kerīme-i mezbūreniń tārīķ-i vilādetleri zāhir olur. Hāķķ-ı şeyķde fī nefsi'l-emr tārīķ-i mezbūr 'ayn-ı kerāmet idügi bāhir olur. Müddet-i 'ömrleri on altı seneden 'ibāret olup biń toķsān iki [m. 1681/1682] tārīķinde 'arūs-ı Hāvrān-ı cināna rıķlet ve hāzire-i dergāh-ı řerīfde vālidesi civārında defīn-i ķurb-ı rahmetdir.

Ve yine ol řadeķçe-i pākīzeden bir 'aded-i zūkūr dūrre-i yektā zuhūr eylemiřdir ki 'ālī-nijād baķıyyetü'l-evlād ķurra-i 'ayn-i peder me'ālī-güster **Ālebi Şeyķ 'Alī** güherleri def'a-i şāniyede 'alā tarīķi'n-nefy Limni'yi teřrīflerinde Burusa maķkeme-i řer'iyye ser-kātibi iken bi'l-küllīye terk ü ferāġat ve aķz-ı bī'at ve nā'il-i sırr-ı hilāfet olan **Şenīk-zāde Şeyķ Muķammed Efendi** hānķāh-ı feyż-iktināhda Hāzret-i Pīr (ķuddise sırruhū'l-Münīr) emrleriyle vekālet idüp biń yüz toķuz [m. 1697/1698] [54a] tārīķinde mü'ekkil-i müřārün-ileyh 'āzim-i dārū'l-huld olduķda, ol maķdūm-ı necābet-eřer ve veled-i sa'ādet-maķarr bi'l-iřāle maķām-ı vālidīde mesned-niřin-i tarīķat-ı 'aliyye olup çok zamān dil-teřnegān u fırķat-keřān-ı dervīřāna piřvā ve āyīn-i dirīne-i tarīķ-i 'aliyyeyi bilā-noķřān icrā ve nice tālībān-ı rāh-ı hāķķa reh-nümā olmuřdır.

Ba'de zamānin ol merd-i mücerred bin yüz yigirmi beř [m. 1713/1714] tārīķinde bilā-veled hālel-i bedeniyyeden bir 'illet-i cānķāh ile cüz'i vaķtde 'āzim-i ķurb-ı dergāh-ı Şamed olup zāviye-i mezbūre hāziresinde miřāl-i emānet medfūn ve rahmet-i hāzret-i hāķķa maķrūndur. Şāhibü't-tārīķ ve'l-mekārim Burusavī Mevlānā Rāķım naķl-i beķālarına dā'ir tanzīm eyledigi tārīķdir.

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

Ķuţb-ı 'ālem Şeyķ Muķammed Mıřrī-zāde Şeyķ 'Alī

Ķayf kim pīr olmadan 'azm itdi 'uķbādan yola

Post-ı merhūm-ı vālidinde çün olup şeyh-i güzīn

İtmedi ‘ömrinde aşla kim nazar sağ u sola

Rākımā tārīh-i fevti düşdi bir mısrā‘-ıla

Mısrī_Efendi-zādeniñ menzil-gehi firdevs ola

Bir rivāyetde daħi ol maħdūm-ı sa‘īde vü mazlūm-ı şehīde bir ‘adū-yı zālīm-pīşe cānibinden endaħt idilen bir fiske taş, kulağ tozu ta‘bīr olunan maħalle, bi-ħikmetillāh işābeti, anda vāşıl ilallāh [54b] olmuşdur. Ser-āmedān-ı erbāb-ı hūnerden **Burusavī Rāsım Efendi**’niñ hāme be-dest olup hālā nüvişte-i seng-i mezārı bulunan tārīh işbu maħalle daħi taştır kılındı.

Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilün

Şeyh Mısrī-zāde ol maħdūm-ı erbāb-ı sülūk

El çeküp dār-ı fenādan itdi āheng-i beķā

Ol ‘Alī-nām hūsn-i sīretüñe hūsn-i hulk-ıla

Vaz‘-ı hemvārın gören meftūn idi ‘ālem aña

El-veledü sırrı ebâ⁴² nüktesin ĩzâh idüp

Câ-nişin-i vâlid olmuşdı kılup terk-i sivâ

Râsimâ gûş eyleyince fevtini târih için

Didi Mışrî-zâdeye gülzâr-ı cennet ola câ

Ba'zı mü'ellefât-ı târihiyyede ol hâzretiñ şemâ'il-i hasene ve hey'et ü eşkâl-i müstaḥseneleri şu şuretle keşide-i silk-i suṭûr olmuşdur. Ekmel-i 'aşrî hâzret-i Mışrî (kuddise sırruhû) merbû'ü'l-kâme a'nî orta boylu idi. Nev'an-mâ 'arîz ve sümrete qarîb ki beşere-i mübârekeleri buğday renklü idi. Çeşm-i nûr-efşânları vasaṭü'l-hâl ki ne küçük ne de büyük idi. Ve dîde-i yemîni taḥtında ve ḥadd-i gül-'izârı üzere bir dâne-i ḥâl-i siyeh-fâmı var idi. Ve elbîse-i fâhireleri libâs-ı taḫvâ vü 'âdet-i [55a] şiyâb-ı evliyâ olan sebz-fâm ferâce ve sefid 'imâme ve gâh beyâz ve siyâh 'abâ ve kuzı kürki gibi libâs telebbûs ile 'ömr-i 'azîzlerini güzâr ve dâmen-i şabr u tevekkül ü ḫanâ'ati tutup faḫr ile iftiḫâr buyurmuş idi. Ṭayyeballâhu şerâhu ve ce'ale'l-cennete meřvâhu⁴³.

⁴² “Çocuk, babasının sırrıdır.” Bkz. İsmâil b. Muhammed el-Aclûnî, **Keşfü'l-Hafâ**, c. 4, Beka Yayınları, İstanbul, 2019, s. 270.

⁴³ Allah yürüyüşünü güzelleştirsın ve cennetine kabul etsin

Rükn-i ‘Âşir

Ol pîr-i sa‘âdet-nażiriñ âsitânelerinden güzerân eyleyen meşâyih beyânındadır.

Menâkıb-ı ‘adide vü kütüb-i müte‘addide-i pesendidede muharrer u meşûrdır ki ol pîr-i tarîkat ve rehnümâ-yı râh-ı haqîkat ve necl-i necîb ü edîbleri *küllü nefsin zâ’ikatü’l-mevt*⁴⁴ mażmûn-ı münîfi üzere bu kârbân-ı serâdan dârü’l-ķarâra intikâl buyurduķlarından soñra Burusa’da kâ’in, ta’rîfden muġnî, ma’lûm-ı her faķîr ü ġanî olan âsitâne-i feyz-âşiyânelerini ĥulefâdan yâr-i dâ’im **es-Seyyid eş-Şeyĥ Kâsım Efendi** me’vâ ve âyîn-i tarîkat-ı ‘aliyyeyi ifâda iken diġer ĥalîfe-i güzîdesi **Şeyĥ el-Ĥâc Muĥammed Şahfi Efendi** ‘uhdesine cihet-i meşîĥat tevciĥ buyurulmaķdan nâşî, ol maķâm-ı mu‘allâda nice şühûr u a‘vâm pîşvâ-yı sâlikân ve muķtedâ-yı tâlibân iken biñ yüz kırķ altı [m. 1733/1734] senesinde âĥirete rıĥlet ve dergâh-ı mezbûrda türbe-i maĥşûşası derûnuna defin ve ķarîn-i raĥmet olmuşdır. Hüner ü ma‘rifeti kâsib şu‘arâ-yı benâmdan **Ĥâsib Efendi** merĥûm ĥaķķında söylediġi târiĥdir. [55b]

Mefâ‘ilün / Mefâ‘ilün / Mefâ‘ilün / Mefâ‘ilün

Ĥilâfet-iktisâb-ı Şeyĥ Mısrî Şeyĥ Şahfiniñ

Ĥudâyâ murġ-ı rûĥ-ı pâkini ĥuld-âşiyân eyle

‘Aceb murtâz şeyĥ-i ‘ârif-i billâh idi Bârî

Ĥarîn ile şefâ‘at kânına lutfuñ ‘ayân eyle

⁴⁴ “Her can ölümü tadacaktır. ...” Ankebût (29), 57.

Hurûf-ı cevherini mısra‘ıñ tārīhidir Hāsib

İlāhī cilve-gāhı Şeyh Şaḥfi‘yi cinān eyle

Andan şoñra tesmiye-i ismine işāretle zuhūr u celī a‘nī **Şaḥfi-zāde Şeyh ‘Alī** ḥazretleri pīrāye-nişin-i irşād ve nice sinin icrā-yı āyīn-i evrād eylemekde iken bā-irāde-i ezeli biñ yüz seksen [m. 1766/1767] senesinde āḥirete intikālī vuḳū‘ına mebnī dergeh-i mezbūr ḥazāresinde Çelebi Şeyh ‘Alī Efendi ḥazretleri ḳabri ḳurbına medfūn ve raḥmet-i Ḥaḳḳa maḳrūn olmuşdur. Nüvişte-i seng-i mezār ve ḳā‘iliniñ nāmı ḡayr-ı mu‘ayyen tārīḡ-i belāḡat-āşār terkīm kılındı.

Müstef‘ilün/ Müstef‘ilün

‘İlm-i ledünne pīşvā

Şeyh-i zamānıñ kāmili

Şaḥfi Efendi-zādedir

‘Aşrında olmuşdır velī

Fevtine bir tārīḡ düşüp

Göçdi beḳāya Şeyh ‘Alī

Ba‘dehu vefātihi maḥdūm-ı ‘ālileri nā‘il-i sırr-ı Şamed **Şeyh Aḥmed Efendi** cā-nişin-i seccāde-i meşīḡat ve nice zamān icrā-yı āyīn-i ṭarīḳat ve muḳtedā-yı ṭālib-i rāḡ-ı

ḥaḳīḳat olup biñ iki yüz üç [m. 1788/1789] tārīḥinde enfās-ı [56a] ma‘dūde-i ḥayāt-ı müste‘ārını itmām ve cānib-i ravza-i rıdvāna ḥırām ve ten-i pāki dergeh-i mezbūre ḥazīresine medfūn ve raḥmet-i gufrāna maḳrūndur. Tārīḥ-i intikālını nāṭıḳ-ı şu‘arādan **Şādık Efendi**’niñ söylediği ebyāt-ı manzūmesiniñ ḳabrinde menḳūş u muḥarrerdir.

Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilün

Şeyḫ Mıṣrī aldı cennetden meşāmm-ı cāna bñ

Çeşme-sār-ı ‘āşıkāndan itdi tecdīd-i vuzū

Ḥayli demdir ihtiyār itdi ḳanā‘at gūşesin

Subḥ u şām erbāb-ı faḳr-ile iderdi güft ü gñ

Fehm idüp keyfiyyet-i ḥālin bu fānī ‘ālemiñ

Çekdi desti cümleden dergāh-ı Ḥaḳḳa tutdı rñ

Māsivādan pāk u ṭāhir Ḥaḳḳa teslīm itdi rūḥ

Fātiḥāyla ismini yād idelim şimdengirñ

Fevti tārīḥin didi Şādık mücevher ḥarf-ile

Göçdi Şeyḫ Aḥmed Efendi şıdḳ-ıla yā hñ diyñ

Ba‘dehū fahru’s-sālikīn ferzend-i dil-bendi **Şeyh Zeynüddīn Efendi** biñ iki yüz otuz [m. 1814/1815] tārīhine degin dergeh-i mezbūrda icrā-yı āyīn idüp ol tārīhde cānib-i hicāz-ı mağfīret-tırāza ‘azīmet ve ol maḳām-ı mübāreke de āhīrete rihlet ve ğarḳa-i ğarīḳ-i raḥmet olmuşdur.

Ba‘dehū nahlistān-ı ‘āleme tevdī‘ eylediği iki ğonca-i [56b] zībā ki birisi şu‘arā-yı ‘aşra fā’iḳ **Şeyh Muḥammed Emīn Zā’iḳ** ve diğeri fahru’s-sālikīn **Şeyh Aḥmed Şemsüddīn Efendiler** münāvebeten ifā-yı ḥidmet eylemekde oldukları ḥalde biñ iki yüz altmış yedi [m. 1850/1851] sālinde mūmā-ileyh Şeyh Aḥmed Şemsüddīn ve iki sene soñra daḫi mūmā-ileyh Şeyh Muḥammed Emīn Zā’iḳ Efendiler müte‘ākıben bu dār-ı ğurūrdan dārū’s-sürūr-ı beḳāya ‘azīmet ve dergeh-i mezbūr ḥazīresine medfūn ve raḥmet-i Yezdāna maḳrūn olmuşlardır. Mūmā-ileyh Şeyh Muḥammed Emīn Zā’iḳ naḳl-i beḳāsına dā’ir bi-nefsīhi nāṭiḳ seng-i ḳabrinde menḳūş tārīḳ-i nādīde işbu maḥalle daḫi zīb-i şaḫīfe ḳılındı.

Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Mefā‘ilün

Bu dergāh-ı şerīfe ḫizmeti maḳbūledür ḳānım

Ki ḫizmet bitmeyince çekmedi pāyin bu miḫverden

Fedā-yı ḥāk-i pāyī āl u evlād eyleyen cismiñ

Hüseynīye ḳıḳar Mısrī yolunda ḫubb-i Ḥayder’dan

Güher-i mühmel şu söz tārīh-i fevti ihtirā’ıdır

Şızupdur Zā’iḳ-i ney-şekker-i mısr-ı hüner ḫarden

İşbu mışra‘-ı berceste noktalı hurûfi hisâb idildikde biñ iki yüz altmış tokuz [m. 1852/1853] ‘adede bâliğ olduğu mişüllü bî-nokta harfleriniñ raķam-ı ebcedîsi daħi ‘aded-i mezbûreyi nâṭık-ı pesendide ve emşâli nâ-şenide târîḥdir.

Ba‘dehümâ biñ iki yüz ṭoksan iki [m. 1875/1876] târîḥine deġin dergeh-i mezbûrda [57a] Şeyḥ Zâ‘ik mûmâ-ileyhiñ veled-i muḥteremi **Şeyḥ Necât Efendi** ve târîḥ-i mezbûrdan biñ üç yüz beş [m. 1887/1888] târîḥine kadar mûmâ-ileyh **Şeyḥ Şemsüddîn Efendi**’nin ferzend-i dil-bendi **Şeyḥ İsmâ‘îl Nazîf Efendi** dergâḥ-ı mezbûrda edâ-yı ḥizmet idüp her biri ‘âlem-i dünyâdan dâr-ı ‘uķbâya rıḥlet ve dergâḥ-ı şerîfde defîn-i mehd-i maġfîret olmuşdur.

Anlardan şoñra mûmâ-ileyh **Şeyḥ Nazîf Efendi**’niñ necl-i necîbi vü ferzend-i edîbi **Şeyḥ Şemsüddîn Efendi**⁴⁵ ‘uhdesine dergeh-i mezbûre meşîḥatı tevcîḥ buyurılıp ḥâlâ âsitâne-i feyz-âşiyânede icrâ-yı âyîn-i biḥîn eylemekdedir (sellemehu’s-selâm).

Dergeh-i mezbûr-ı mârru’l-beyân biñ seksen [m. 1669/1670] târîḥinde bünyâd ve vâlid-i mâcid-i Sultân-ı zamân-ı cennet-mekân **Ġâzî ‘Abdulmecîd Ḥân** (‘aleyhi’r-raḥmetü ve’l-ġufrân) ḥazretleri zamân-ı saltanatlarında biñ iki yüz elli altı [m. 1840/1841] senesinde tevsî‘ vü inşâd ve târîḥ-i mezbûre ânifü’l-beyân Şeyḥ Zâ‘ik Efendi’niñ ḥâme-be-dest tanzîm ve bâb-ı vâlâsı bâlâsında nüvişte vü terķîm kılınan târîḥdir:

Fâ‘ilâtün / Fâ‘ilâtün / Fâ‘ilâtün / Fâ‘ilün

Tekye-i Mışrî’ye girmez dîv ü şeyṭân ġâviye

Hîç eglenmez münâfık yerleridir hâviye

⁴⁵ Mehmet Şemseddin Ulusoy

Mü'minîn eyler 'imâret istemez ehl-i nifāk

Hâşa lillâh fırkateyn olsun mı Yâ Hû sâviye

Bârekallâh hûb u zîbâ Tekye-i Mısrî-i dîn

Olsun a'dâsı hemîşe ser-nigûn u hâviye

Halvetî vü Qâdirî dergâhıdır olma cüdâ

Çirk ü şirki def'e kâdir derd-i qalbe dâviye

Zâ'ikâ Şahfî lisânından didim târîhini

Devr-i Hân 'Abdülmeçîd'de vüs'a buldı zâviye

Ol pîr-i sâlikân ve muhtedâ-yı zevi'l-'irfânîñ medfen-i 'âlîsi Limni atası [57b] bulunmağın, ol maqâm-ı 'âlîde dahî kendi terbiye-kerdesi **Şeyh Mahmûd Efendi** çok zamân îfâ-yı hizmet ve icrâ-yı âyîn-i tarîkat ve câ-nişîn-i mesned-i irşâd ile'l-vefât rehber-i erbâb-ı isti'dâd olup biñ yüz kırk altı [m. 1733/1734] târîhine degin mu'ammer ve rehnümâ-yı reh-i sedâd iken 'âkıbet dâr-ı cinâna rihlet ve defîn-i kurb-ı hazret ve müstağrak-ı envâr-ı rahmet olmuştur.

Ba'dezâ biñ yüz toqsan beş [m. 1780/1781] târîhine kadar âmed-şod eyleyen türbedâr esâmîsi râkımu's-sütûr-ı pür-kuşûr nezdinde ma'lûm oldığı cihetle hîn-i vuqûfa ta'lik ve bildigim miqdârını işbu menâkıba tasfîr ü tenmîk eyledim.

Şöyle ki târîh-i mezbûr ya'nî biñ yüz toqsan beş [m. 1780/1781] senesinden biñ iki yüz otuz beş [m. 1819/1820] senesine kadar **Kıbrıslı Çâlâk Dede Efendi** ve biñ iki yüz kırk toquz [m. 1833/1834] târîhine degin **Hwâce 'Osmân Efendi** ve biñ iki yüz altmış

sekize [m. 1851/1852] deġin **Şeyh ‘Abdī Siyāhī Efendi** ve biñ iki yüz yetmiş üçe [m. 1856/1857] kadar **Şeyh Muştafā** ve sāl-ħorde **Şeyh Aħmed Efendiler** türbedārlık ħizmetiyle iķāmet ve post-pīrā olup ol ħizmetle āyīn-i ehlullāhı icrāda iken yek-dġerini müte‘ākiben intikāl-i dār-ı beķā eylediklerinden soñra Burusa’da Velī Şemsüddīn Maħallesine müceddiden zāviye inşā eyleyen tarīķ-i ħalvetiyye-i Ĥazret-i Mıŗriyye meşāyiħinden kıdvetü’ş-şuleħā **Atinevī Şeyh ‘Alī Rızā** cānibinden ħizmet-i mebrūke-i mezbūreye biñ iki yüz yetmiş üç [m. 1856/1857] tārīħinde ħalīfesi [58a] **Şeyh Muħammed Ābdāl Baba** ba‘ş ü isrā ve ol daħı kemā-yenbaġī āyīn-i tarīķat-ı ‘aliyyeyi icrā ve türbe-i münīfeleri pīş-gāħındaki ‘arşa, aşħāb-ı ħayr tarafından terk ü ihdā ve üzerine ħücerāt-ı münāsebe inşāsiyla zāviyedārlık ve türbedārlıkla ħalka-bend-i zıkrullāh ve ifā-yı āyīn-i ehlullāh eylemekde iken biñ üç yüz [m. 1882/1883] tārīħinde tekyegāh-ı ‘uķbāya revān ve ‘āzim-i dārü’l-cinān ve qarīn-i rahmet-i Yezdān olmuşdur ve zāviye-i mezkūre ħazīresinde medfūndur. Ĥaķķında Ĥadrī Efendi’niñ söylediġi tārīħ iş bu maħalle imlā kılındı.

Lā mevcūde illā hū

Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilün

Post-nişīn ve türbe-dār-ı Ĥazret-i Mıŗrī iken

Gitdi ‘Adn’e şād ola rūħı be-ħaķķ-ı fātiħa

Ol ‘azīz-i ħavm u maħbūb-ı ħulūb-ı ‘ālemiñ

Verd-i cennetden meşāmm-ı cānı aldı rāyiħa

Halkı hüsn-i hulkı meftûn eylemişdi haqq bu kim

Tab‘ına kesb-i rızâu’llâh idi hep sâniha

Zıkr ü fikri herkesi tatyib idi bir hâl-ile

Olmuş-idi maşdar-ı a‘mâl-i hayr u şâliha

Mâlik-i genc-i tevâzu‘ şâf-dil dervîş-hû

İ‘tikâdı pāk idi zühhād-ı şeyh ü nâsiha

[58b]

Rûz u şeb ezkār ile feyz-i mükerrerem olıcak

Kalb-i āgāhına cāh-ı cennet oldu lâyiha

Naqd-i ‘ömrin eyleyüp şarf-ı metā‘-ı āhîret

Bu ticâretdür olan ancak cihānda râbiha

Pîre karşı medfeni ve kurb-ı sultāna sezā

Hazrete dil-bend ile eylemiş-idi râbiha

Ravza-i pāk-i Resûlullāha sürmüşdi yüzin

Hem tavâf idüp okurdu na‘t-ı pāk-i mādîha

Cāygāhın gülşen-i ‘Adn eyleyüp kılsun Hudā

Hāk-i ‘anber-nāk-i kabr-i pākini pür-fāyiha

Ḳadriyā üçler yediler geldi menḳūṭıñ didi

Şeyḥ Muḥammed gülşen-serāya girdi yā hū şāliḥa⁴⁶

Ba‘de vefātihi şulbı kebır oğlu **Şeyḥ Niyāzī Efendi** biñ üç yüz [m. 1882/1883] tārīhinde pederi maḥlūlünden zāviye me‘a türbedārılık cihetleri ‘uhdesine tevcīh buyurulup ilā yevminā hāzā ol maḳām-ı mu‘allāda ifā-yı ḥizmet eylemekdedir (sellemehü’s-selām).

Türbe-i şerīf ü zāviye-i laṭif güzerān eyleyen biñ üç yüz dört [m. 1886/1887] senesinde āb-rüy-ı Āl-i ‘Oşmānī **Sulṭān el-Ġāzī ‘Abdülḥamīd Ḥān-ı Şānī** (ṭavvelallāhu ‘ömrehū ve ebbede salṭanatehū) ḥazretleriniñ sāye-i müberrāt-vāye-i ḥayr-ḥ^wāhilerinde [59a] esāsen ve müceddeden tevsī‘ vü bünyād ve kemākāne edā-yı şalāt u icrā-yı ṭarīḳat ‘aḳabinde ed‘iye-i ḥayriyye-i me‘şüre tezḳār u yād kılınmaḳda idügi āzāde-i külf-e-i beyāndır.

Ve daḥi ol ḥazretiñ te’lifāt-ı laṭifeleri ḥadden efzūn ve taşnīfāt-ı münīfeleri ta‘dāddan bīründür. Zādegān-ı ṭab‘-ı menşūresi pür-ḥikem ve ma‘cünü’l-cevāhir manzūmesi ḳūt-ı ḳulūb-ı ümemdir. Ez-cümle *Mevā’idü’l-‘İrfān* u *‘Avā’idü’l-‘İḥsān* ki yetmiş bir mā’ideyi ḥāvīdir ve *Risāle-i Eşrātü’s-Sā‘a* vü *Risāle-i Esmāü’l-Ḥüsnā* vü su’āl ü cevābı muḥtevi risāle ve taşavvufa dā’ir on ḳadar risāleleri görülmüşdür. Yūnus Emrem ḥazretleriniñ “çıḳdım erik dalına andan yidim üzümü” ḳaşıde-i münīfesini ‘alā ṭarīḳü’s-sülūk tamāmen şerḥ buyurmuşlar ve Türkī ‘ibāre ile Süre-i Fātiḥa-i şerīf ve Süre-i Yūsuf (‘aleyhi’s-selāmı) tefsīr ve ‘ibāre-i ‘Arabiyye-i faşıḥa ile daḥi beş cild üzere tefsīr-i şerīf görülmüşdür. Ve beyne’n-nās Ḳaşıde-i Bürde ‘ibāretiyle ma‘rūf ḳaşıde-i ‘aşıdeyi tesbī‘

⁴⁶ Şiirin vezni bozuk olduğu için tanımlanamamıştır.

eyledikleri mişillü Dāmād-ı Resûl Zevc-i Betûl Hâzret-i ‘Alî (kerremallāhu vechehû ve rażî‘allāhu ‘anh)ıñ dürrer-i manzûme-i nefiselerini taḥmîs itmekle bu mevzî‘e tezbîr kılındı.

Yā men tevaḥḥede bi’l-ġufrāni ve’l-‘aşmi
Yā men kibāra’z-zunûbi ledeyhi ke’l-lememi
Yā men teraḥḥame dem‘a’l-ayni ke’d-deymi
Yā men yuḥibbu enīne’l-abdî min nedemi [59b]
*Yā men ledeyhi devā’u’d-dā’i ve’s-seḫamı*⁴⁷

Lem aḳdir şarfa nefsi min ġavāyetihā
Ve zāde tuġyānuhâ cemḥan ve me’āsimuhā
El-ān kıftu ‘alā bâbi’r-racā’i lehā
Eznebtu kulle zunûbin ve’teraftu bihā
*Lâkin ‘araftuke bi’t-tevhîdi ve’l-kelim*⁴⁸

Ḳad fâteni’l-‘omru ve’s-şeyḥûḥatu nâziletun
Nāme’l-‘uyûnu ve ‘aynu’l-‘abdi sāhiratun
Ve’n-nefsu fî kesrati’l-‘işyāni hāimetun
Bi’r-ra’si mâ liye’l-‘abdu e leyse râḥiletun
*Tebkî ‘ale’l-bâbi vasaṭa’l-leyli fî’z-zalem*⁴⁹

⁴⁷ “Ey affedicilikte ve koruyuculukta tek olan, ey en büyük günah yanında küçük günahlar gibi olan!”

“Ey saġanak yağmura benzeyen gözyaşlarına acıyan, ey kulun pişmanlıktan inlemesini seven!”

“Ey hastalık ve illetlerin ilacı yanında olan!”

⁴⁸ “Nefsimi sapmalardan alıkoyamadım. O, azgınlığı, küstahlığı ve günahkarlığı artırdı.”

“Şimdi umut kapısının önünde durmuş, işlediğim her günahı itiraf ediyorum.”

“Ama seni kelam ve tevhit ile biliyorum.”

⁴⁹ “Ömür geçti, ihtiyarlık gelip çattı, kul bu sermaye ile yolculuġa çıkmayacak mıydı?”

“Nefis pek çok isyanla şaşkın, gözler uyuklu, halbuki kulun gözleri açık olmalı.

Ve gece yarıları onun kapısında bol bol ağlamalı.”

Şārat zunūbī ke-mevci'l-baḥrı fī mededin
'Adet ani'r-ramli ve'n-nucūmi bi'l-'adedi
Bi'izzı men fī'l-avālimi ḥayru muḳteşidi
Lā taḳṭa 'anne racā'ī fīke yā senedī
Yā ḡāfira'z-zūnūbi li'r-rācīne bi'l-kerem⁵⁰

Mā māleti'n-nefsu li't-ṭā'āti min keselin
Ve ma'teddet el-ḥisābe'l-ḥaşri min 'amelin
Fesāleti'l-'aynu li'l-Mısırī min vecelin
İrḥam bifādlike lā tenzur ilā zelelin
İnne'l-kerīme yuḥibbu'l-'afve min ḥademin⁵¹

⁵⁰ “Günahlarım deniz dalgaları gibi kabardı, sayıca kumları ve yıldızları aştı.”

“İnsanlar arasında orta yolu tutanların en hayırlısı olan izzetine yemin olsun ki, senden umudum asla kesilmeyecek.”

“Ey mağfıret umanların günahlarını bağışlayan.”

⁵¹ “Nefis tembellikten dolayı ibadet ve taate yönelmedi, haşır meydanındaki hesap için bir amel hazırlamadı.”

“Korkudan Mısırî'nin gözlerinden yaşlar dökülüyor, fazlınla merhamet et, yanılarak işlediğim günahlarıma bakma.”

“Muhakkak ki kerem sahibi (efendi), kölelerini affetmeyi sever.

Rûkn-i Hâdî ‘Aşer

Ol pîr-i feyz-münîriñ hulefâsını beyân ider.

Ol hâzretiñ hulefâ vü mehâdîm u zâkirânı ism ü şöhretine vâkıf olabildiğimiz miqdârını yâd ve ‘alâ tarîkı’l-‘aded ta‘dâd olundu. [60a]

Birinci halîfesi bağiyyetü’l-evlâd qarîrû’l-‘aynu’l-‘âlî **Çelebi Şeyh ‘Alî Efendi**’dir.

İkinci halîfesi Şenîk-zâde Şeyh Mehmed Efendi’dir. Yukarıda dañı zıkr olunduğı üzere mûmâ-ileyh Şeyh Mehmed Efendi Burusa mahkeme-i şer‘iyyesi ser-kâtibi iken bi’l-küllîye terk-i me’mûriyet ve ahz-ı bî‘at u hilâfetle çerâğ olup Burusa’da kâ’in dergâh-ı pîrde vekâlet idüp âhirete intikâl ve Pınarbaşı Kabristanı’nda ‘îd-gâha qarîb Çıñâr-ı Kebîr civârında medfûn ve rahmet-i Rahmâna makrûndur.

Üçüncü halîfesi e‘âzımü’l-mekârim yâr-ı dâ’im es-Seyyid **Mehmed Kâsım Efendi**’dir. Mûmâ-ileyh Burusa’da Çelebi Sultân Gâzî Mehmed Hân-ı Evvel Medresesi’nde muķîm talebe-i ‘ulûmdan ve Ahmed Beg Maħallesi imâmeti ‘uhdesine şadru’ş-şerî‘adan bâ-imtiḥân tevcîh olunup dâ’imâ hizmet-i şeyḫi câna minnet bilüp ziyâret ü teberrûkden ḥâlî olmaz imiş.

Bir gün Burusa’da mebrûr-ı kirâmî eş-Şeyḫ Selâmî Efendi’yi ziyâret kaşdıyla ma‘iyyet-i pîr (ḳuddise sırruhû’l-ḥaṭîr) ile revân iken eşnâ-yı tarîḳde kesr-i nefis bâbında cereyân eyleyen şöḫbet miyânında ser-i râḥda ḳabîḫü’l-manzar kerîḫü’l-liḳâ se’ele gürûhundan bir şaḫṣa müşâdif olunup Mollâ Kâsım “şu mekrûḫüş-şiyâb gedânıñ pây-ı nâ-pâkinde mülemmâ’ tîn ü türâb olmağı ḳabûl ve irtikâb itmeli” diyü gâmızü’l-ḫikmet ile ḫiṭâb buyurduḳlarında Kâsım Efendi’niñ Şeyḫ ḫaḳḳında olan ḫüsn-i i’tikâdına ḫalel ve revâc-ı inḳıyâdına noḳşân u zeel tārî vü faşl-ı [60b] ḫarîf gibi ḳalbine bir miqdâr bürüdet ü infî‘âl ‘arız olur lâkin ser-rişte virmeyerek yine ber-minvâl-i sâbıḳ beşûşluk ve nâ-mağşûşluk gösterir emr-i ziyâret tamâm ve nehâr-ı merḳum encâm bulup bi-meşiyeti’llâhi’l-‘azîzi’l-‘allâm şem‘-i çeşmâna fânûs-ı ḫü‘âb-mânend libâs-ı iḫsân u in‘âm olunduḳda Kâsım Efendi menâmında görür ki ḫoş-sîmâ vü nîkû-liḳâ pesendide-i raḫt u

müzeyyenü'l-edā sebze-zārda bir esb-i kehl-i Şebdiz kā'in otlar gibi cilve-riz bu daḥi esb-i mersūmı aḥz u rükūb niyyetiyle qarīb olduğda izhār-ı cumūhī ve serkeşī itmekle müyesser olmayup tekrār kaşd-ı aḥz-ı licām berā-yı rükūb iḳdām-ı tāmle hareketde ol giden evvelkiden ziyāde rū-gerdān ve 'adem-i iṭā'at el-ḥāşıl defā'atle tekāpū kūşış u kerrātle sa'y u ḥ^wāhiş birle miyānelerinde nice şavlet ü ḥamle sebkat ider āḥirü'l-emr zīr-i dest-i inḳıyād ve aḥz ü zabtına i'timād ü isti'lāya fevz ile ber-murād olmaḳsızın ḥicāb-ı ḥ^wāb-ı bā-şavāb dest-i bīdārī ile derīde ve subḥ-ı şabīḥ-i intibāḥ demīde olup 'aşā be-dest "el-ḥayru mā-eḥtārehullāhu"⁵² diyü def'-i ğubār-ı rāh-ı küdürāt ve mervāḥa-cünbān-ı riyaḥ-ı teslimāt olarak yine şeyḥe mülākatla takrīr-i rū'yā-yı mer'iyeye vü ta'bīr ü tesellī cūyā-yı behiyye olduğda ol daḥi ḥiṭāb-ı faẓl-ı intisābla cevāb buyururlar ki "Ḳāsim Efendi dünki ğün biz saña kesr-i nefis ü tevāzu' bābında gördüğümüz se'eleden ṭolayı vāḳi' olan kelimāt-ı [61a] terbiye-āmizimiz size ğubār-ı ḥāṭır ve jeng-i ictināb olup bize olan mir'āt-ı ḥulūş ve muḥabbetiñiz teġayyür u muġber olmuş bu rū'yādan bu ma'nā zāhirdir ve ol gördüġiñ esb-i nāz seniñ ṭavla-i me'mulāt u murādātında bestedir, gerçi zīr-i destinedir lakin kibār-ı ṭarīkat-ı 'aliyyeye inḳıyād u iṭā'at ve tevāzu'uñ ve irtibāt-ı şūrī vü ma'nevī ṭaviyyetiñ miḳdārı saña esb-i merḳūm fermān-ber u münḳād u ber-ḳarār u bī-ḳarārdır. Terbiyemiz ḥuşuşunda tereddüd itmeyüp dest ber-bālā-yı dest mefhūmı mülāḥaza ile bilā-reyb u şekk zīb-i sāmi'a-i ḳabūl ve ḳılāde⁵³-i gerden-i iḳbāl eyleyeydiñ feres-i firār-ālūd daḥi 'inān-ı iḥtiyārıñ yed-i idāreñe tefvīz ü ser-fürü idüp da'vetine icābet ve anuñla ḳaṭ'-ı mesāfāt u seyr-i maḳāmāt ve i'tilā-yı derecāt ider idiñ" diyü vāḳi'a muvāfiḳ ve nefsu'l-emre muṭābıḳ ta'bīr ve baḥş-ı mezāyā-yı ḥālāt buyurmuşlar.

Fi'l-vāḳi' ba'de-zā Şeyḥ Ḳāsim nefis-i sergeşte-i ḥāsim olarak dest ü dāmen-i sa'ādetlerin ez-dil ü cān elden ve gönülden bırakmayup ol rütbe kerem ü serd-i ṭarīḳ ve ol mertebe telḥ ü şirīn mücāhid ü çille-keş-i 'ibādet olmuşdur ki ḥadd ü beyāna gelmez ez-cümle kendüyi zenbīl içine koyup gicelerde hevāya çeküp iṭāre-i nevm-i ṭārī üzere şuġlde vü zikrde ve ezā-yı nefis şafā-yı rūḥa delildir diyü kendüyi serāpā resen-i zaḥmete çeküp

⁵² Allah'ın tercih ettiġinde hayır vardır.

⁵³ Yazmada: ḳılāden şeklinde yazılmıştır. Anlam olarak matbuda bulunan ḳılāde daha uygun bulunduġu için bu şekilde yazılmıştır.

nice zamān [61b] zıkr ü fikrde ve derūn-ı şehrdan beyābāniler gibi vāḥṣet üzere bīrūn ve eṭrāfda olan ṣa‘b-ı cībālde tek ü tenhā ekl [ü] ṣūrb [ü] ḥ^wābı terk ve rābıṭa-i ḳalbini zıkr ü tevḥīde berk ve bunlara mūmāṣil nice ġarīb ḥāllerde olmuṣdur ḥattā terbiye yüzünden şeyḫiyle miyānelerinde nev‘an-mā şeker-āb vāḳi‘ olsa maḳarr-ı istikān olan āsitānede fırsat gözedüp bir ḥabl-i ḳavī vū metīn ucını gerdenüne ve ṭaraf⁵⁴-ı āḫerini şeyḫiñ bāb-ı ḥücreṣi ḥalkasına beste idüp iḥvān u dervīṣāndan mu‘āvenet ṭalebiyle ṣitāda bile ḥāk ü seng ü taḥta üzerinde ‘ibādetle meṣḡul olup lisān-ı ḥāl-ile “Sulṭānım Ḳāsım bendeñiz emriñize muntazırdır, iḥsān u ‘aṭā siziñdir, sehv ü ḥaṭā benimdir” zemīninde recāda olur idi. Ḥazret-i şeyḫ ḥāline kesb-i ittılā‘ eyledikde derece-i teslimiyyeti miḳdārı ve ḥüsn-i nazarla ‘āḳıbet nā’il-i izz ü icāzet ve müsteḥaḳḳ-ı ḥilāfet olmuṣdur. Nihāyet Şeyḫ Ḳāsım Efendi bir mürşīd-i celīlū’l-miḳdār ve şeyḫ-i seniyyū’l-i ‘tibār mālīk-i taṣavvuf ṣāḫib-i kemāl-i kerāmet-pīşe olmuṣdur. Ḥattā “Cār-ı mülāṣıḳı şūfīyyūn-ı devrānilerdir, biz anları sevmeyiz ve tekyelerine gitmezüz” diyenleriñ müfritçelerinden biri Şeyḫ Ḳāsım Efendiniñ dest ü girībānına yapuṣup nice evzā‘-ı nābecāya ḳarīb ceng ü şulḥ ṣekīb-i ḥālāt zuḥūriyle meṣelā “Be hey ādem, seniñ nıṣf-ı leyde cehren eyledigiñ zıkr ü tevḥīd benüm rāḫatımı münselib ve ḥ^wāb-ı āsāyiṣime māni‘ oluyor, eyleme, Allāh’dan [62a] ḥavf eyle, bu devrānīlikde ne bulduñ” gibi u‘cūb[e] u uḍḥūke edālarla te’ezziler ve defā‘atle ḥuzūr-ı şer‘de mūrāfa‘alar olunup bir munṣıf ḥākīm ‘ādil-i ḥaḳḳ Şeyḫ Ḳāsım Efendi tarafından olduḡına ‘ālim olup istimzāc buyurmuṣlar ki “Ve saña dā’imā ezā eyleyen ṣaḫṣ-ı bed-ḥūy mādām ki bu şehrdedir. Ḥuṣūṣā hem-sāyedir bugün tenbīh idilürse yārın yine iḳā‘-ı fitne ve ḥalka-kūb-ı bāb-ı tekdīr ü ḥud‘a olur. Hemān mezbūrıñ sū’i ḥālını bāb-ı devlete i‘lām ve diyār-ı āḫara nefy ü iclāsını inhā idelim” diyü buyurdıḡında cevāben demiṣdir ki “Sulṭānım egerçi o baña su’-i ḳarīndir lakin her bir ta‘cizinde çok çok şūrī vū ma‘nevī aḫvālīmi tecessūs ü tefahḫuṣda oldukça a‘māl-i meṣūbemi iḥlāṣa döndürür. Benim kümeyt-i himmet ü ‘azīmetimiñ keslānını izāleye bu ṣaḫṣ gūyā tāziyānedir hemān tenbīh-i ekīd ile iktifā her vechle evlā vū aḫrādır” diye inṣāfāne söz söylemiṣdir.

⁵⁴ Yazmada: ṭarr şeklinde yazılmış, anlam olarak “ṭaraf” uygun olduḡu için matbudaki şekli kullanılmıştır.

Ba'de mezâ's-sinîn Çelebi Şeyh 'Ali Efendi hazretlerinin dâr-ı beâyâ rihletinden sonra bir mikdâr câ-nişin-i zâviye-i hazret-i pîr olup hasbe'l-kader dergâh-ı mezbûr meşîhat ciheti Şeyh El-Hâc Muhammed Şahfî Efendi 'uhdesine tevcîh buyurulduğda kendü sa'âdethânelerinde zîb-i mihrâb-ı ta'abbüd eylediği evkâtta vezîr-i a'zam İbrâhîm Pâşâ hazretleri ikbâl ve dârü's-salâtanata celb ü ihtirâm u ibcâl ile güzârende-i zamân iken târik-i tekyegâh-ı fânî ve 'âzim-i mecma'-ı kudsîyânî olmuştur. İntihâ. [62b]

Dördinci halîfesi Şeyh El-Hâc Muhammed Şahfî Efendidir. Mûmâ-ileyh Burusa'da Şihâbüddîn Pâşâ Mağallesinden olup nice zamân tahşîl-i 'ulûm-ı zâhirî ve kütüb ü şahâ'if bey' ü şirâsıyla tevağğul itmegin Şahfî mağlaşıyla tağalluş ve hazret-i Mısrî kuddise sırruhûya irâdet ve ahz-ı bî'at birle tezkiye-i nefis ve nice gavâyetden giribânını tağalluş idüp ânifü'z-zîkr mâkâm-ı irşâdda nişin ve ilâ âhiri'l-'ömr mürebbî-i sâlikîn olmuştur.

Beşinci halîfesi Yahşî-zâde Şeyh Ahmed Efendi'dir. Mûmâ-ileyh Şeyh Ahmed Efendi pey-i Kütahîye'ye olan seyâhatleri fıkrasında zîb-i şahîfe-i menâkıb olundığı üzere icâzet ve nâ'il-i hilâfet eylemiştir.

Altıncı halîfesi İshâk H^wâcesi dinmekle 'arîf Şeyh Ahmed Efendi'dir. Mevlânâ Râkım Efendi târihinde şu şüretle terkîm eylemiş ki "h^wâce-i 'aşrîñ ser-bülendi üstâdım Ahmed Efendi hazret-i şeyhiñ bende-gânından şâyân-ı i'timâd bir zât delâletiyle ziyâretine 'azîmet ve hücre-i seniyyelerine duhûl ile hem-meclis-i şöhet olunduğda destmâllerin kendü destiyle gerdemlerine ta'lîk ve iki ucını bir idüp sulţânım bu köleñiz bâb-ı sa'âdet-me'âbıñızıñ 'abd-i direm-i harîdesi meşelli edâ ile dest ü dâmenlerine rûmâl anlar lâyıķı üzere rûy-ı dil ü ikbâl eylemişler."

Yedinci halîfesi Şeyh Ahmed Gâzzî Efendi'dir. Mûmâ-ileyh Kuds-i Şerîf [63a] tevâbi'âtından Gâzze kaşabasından neş'et ile Burusa'ya nehzat ve kaşaba-i mezbûre nâmıyla mülâkkaş fâzıl ü dânâ olmasıyla Câmî'-i Kebîr'de tedris-i fûnûn u 'ulûma muvâzabet idüp Molla Fenârî Medresesi müderrisliği 'uhdesine tevcîh olunup cânib-i hicâza 'azîmet ü sefine-süvâr olduğu hâlde eşnâ-yı râhda müşâdif olduğu fırtına vü telâţum-ı temevvüc-hîz 'ibret-engîz deryâ mülâbesesiyle isti'âne-i hıfz-ı Yezdân ve

istimdād-zen-i kûṭb-ı zamān eylediği eşnâda geminiñ lumbarda deliginden ser-i ‘ālîsinde tâc-ı ḥalvetî ve çeşm-i yemîni altında bir dâne-i ḥâl-i siyeh-fâm şekl-i nûrânî bir zât feraḥ-âver peyām-ı zâhir olup “oğlum Aḥmed ḥavf [u] ḥaşyet üzere olma, şöñ selâmetdir” diyü müjde-resân ve naşîbiñ Burusa’da benim yüzümdendir beni arayıp bulasın gibi tenbîh ve meserret-nişân olduğda bi-‘avni’llâh-i te‘âlâ ol varṭa-i helâkden rehâ ve hacc-ı şerîfi ba‘de’l-edâiyine Burusa’ya ‘avdet ve gördiği nişâne üzere ziyâret-i meşâyih ve tecessüs-i tekâyâ eylemiş ise de miyânesinde aradığını görememiş mâ-sebaḳda zîb-i naḳş-ı şaḥîfe-i menâkıb olundığı vechile maḥall-i menfâdan ḥazret-i Mıṣrî (ḳuddise sırruhû’s-sâmî)yi eşnâ-i rāḥda teşâdüfle dergāḥ-ı şerîfelerine gidüp teslim-i gerdem-i bî‘at ve taḥt-ı terbiyesinde nâ’il-i ḥilâfet olmuştur. Ol pîr ma‘iyyeti ve dervîşânı ve mûmâ-ileyh Şeyḫ Aḥmed Ğazzî ile mevlevîḫāneniñ [63b] rāḥ-ı rastı bulunan ve Duḡter-i Şeref Maḥallesinden güzer ider iken bir ḫarābe ‘arşa ḫizāsına geldiklerinde

Vîrâneler ma‘mûr olur envâr-ı zikru’llâh ile

mıṣra‘-ı bercestesi üzere işbu ‘arşaya Aḥmed Efendi bir tekye binâ idersin” diyü işâret buyurmuşlar bi-ḫikmetillâh-i te‘âlâ biñ yüz on târiḫinde [m. 1698/1699] işâretleri olan ‘arşa üzerine ra‘nâ vü zîbâ müceddeden bir ḥānḳāḥ inşâ ve **Burusavî Belîğ Efendi** daḫi ḫitāmında gūyâ oldığı târiḫ bu maḥalle taḫrîr ü imlâ kılındı.

Mefâ’ilün / Mefâ’ilün / Mefâ’ilün / Mefâ’ilün

Bu ḫayrâtın ki bānisi Cenāb-ı Aḥmed-i Ğazzî

Fazîletle vücûdı āsumân-ı ‘ilm māhıdır

Esāsından binā itdi bu zībā cāmi‘i çünkim

Ki her bir kūşesi erbāb-ı tevḥīdiñ penāhıdır

Tamām itse ‘aceb mi dest-i himmetle bu āşārı

Muḥakḳak Şeyḥ-i Mıṣrī’niñ aña feyz-i nigāhıdır

‘Aceb mi çıksa ‘ayyūka şadāsı anda tevḥīdiñ

Müselsel okunan şām u seḥer zıkr ü ilāhīdır.

Miṣālī gelmemişdir bu ‘ibādetgāh-ı vālāniñ

Zuhūr itmiş var ise ol daḥi şun‘-ı İlāhīdır

‘Araḳ-rīz oldı şanma devr-ile a‘zā-yı uşşāḳı

Çıkan hep āteş-i tevḥīd ile āb-ı günāhıdır

Didi atma meni gördükde tāriḥin Belīğ-i zār

Bu tekve-i ḳudsiyān-ı āsumānī cılve-gāhıdır

dergeh-i mezbūr ilā yevminā hazā mevcūd ve ta‘rīfden bīrūn ve mūmā-ileyh Ġazzevī
Şeyḥ Aḥmed Efendi derūnında medfūndur.

Sekizinci ḫalīfesi Burusavī Şeyḥ Bekir Efendidir. Mūmā-ileyh Cāmi‘-i Kebīr
civārında maşlaḳ oṭaları [64a] dinmekle ma‘rūf oṭada sākin ve ḫalvet-güzīn-i sālik-i

mücâhid ehl-i kemâl ü ‘âlim ü ‘âmil şâhib-hâl idi. O civârda berber el-Hac ‘Ali-nâm bir cerrâhîñ dükkânına nâdiren gider imiş. Edirne Vağ‘asında mazlûmen maqtûl olan Vânî-zâde Selmân Efendi dükkân-ı mezbûra gelüp cerrâhan-ı zamân kal‘ u iğrâcında ‘âciz kaldığı bir diş ki kök ta‘bîr olunur. İrâ’e idüp iğrâcını murâd itdikde üstâd-ı merkûm “egerçi iş müşkil ammâ hâzır-ı meclis olan **Şeyh Bekir Efendi**’den bir nuğk vâkı‘ olur mı?” mülâhazasıyla sulţânım ne buyurursız didükde “Var korkma yapış, sühûletle çıkar” buyurup mütevekkilen ‘ala’llâh mübâşeret ü sehlü’l-me’âhiz olmak üzere maşlahat tamâm olur, ba‘dehü şeyh-i mûmâ-ileyh dükkân-ı mezbûra gîtmez halvet-nişîn ü ‘uzlet-mekîn olmuşlar.

Tokuzuncı halîfesi Tablî-zâde Şeyh ‘Ali Efendi’dir. Mûmâ-ileyh şu‘arâ-yı benâm u fużalâ-yı zevi’l-ihtirâm idi.

Onuncı halîfesi Kavalalı Şeyh Muştafâ Efendi’dir. Mûmâ-ileyh ‘aşrınıñ ferîdi Kavalâ Şeyhi dinmekle ma‘rûf idi.

On birinci halîfesi sadr-ı ‘âlî çâvuşânından **‘Azbi Efendi**’dir. Mûmâ ileyhüñ sergüzeşti bâlâ-yı menâkıbda güzer itmîşdir.

On ikinci halîfesi Câmi‘-i Kebîr imâm-ı evveli **Şeyh Ahmed Efendi**’dir. Mûmâ-ileyh gerçi hâzret-i pîre muhabbet-i kâmile üzere âmed-şoddan hâlî degil idi lakin bigâne-vâr halka-i zikrden hâric maħalde fağat istimâ‘-ı zikre kıni‘ idi. Bir gün nağar-ı kîmyâ-eşer-i şeyh düş olup [64b]

Beyt

Fâ‘ilâtün / Fâ‘ilâtün / Fâ‘ilâtün / Fâ‘ilün

Zühkini қо ‘aşka düş ehl-i cinân itsün seni

Pîr-i ‘aşka kulluk it cānāne cān itsün seni

hîṭābıyla dāhil-i ḥalka-i zıkr olup teslim-i gerden-i bî‘at ve nā’il-i izz ü hilāfet olmuştur.

On üçüncü ḫalifesi Cāmi‘-i Kebîr imām-ı şānisi Şeyḫ ‘Abdurrahîm Efendi’dir. Mümā-ileyhden bu şadā-yı rivāyāt gūş-zed-i şikāt olmuştur ki vakten min el-evkāt ber-ḫikem-i şebāb def‘-i hevā zevk u şafā seyr ü temāşā için İstanbûl’a niyyet ve vālidem ḫātûn ‘adem-i rızā vü mümāna‘āt itmekle ‘ākıbetü’l-emr şeyḫ ḫazretleri vāsıtasıyla rızā-yı māderi istiḥşāl otuz bir günden ziyāde mekş ü iḳāmet itmemek üzere me’zūnen ve memnūnen ba‘zı aḥbāb ile dārü’s-saltanatü’l-‘aliyyeye ‘azîmet ü muvāşalatla dil-ḥ‘wāh-ı sebük-rūḫān ve āmāl-i aḥbāb ve aḥbāb u yārān ile müddet-i mezbûra inḳıżāsına degin mezāk u meşrebimizce şöḫbet-i ‘işve-i cilvegerle ve germiyet-i ‘aşk-ı dil-cūlarla ma‘ḳūd olan eyyām ser-encām olduğda yine yārān-ı sebük-rūḫān miyānında bir şevk u ṭarab-ı laṭife-ḥ‘wānlık ve pür-sürür-ı güft ü gū, vaşıyyet-i şadā-yı ḫoş-elḫānlık ile rāḫat u ḫuzūrda iken şavb-ı kirāmiden gūş-ı müstemendāneme nāgāḥ bir āvāze-i mehîb ve bir şadā-yı pür-nehîb irişdi. Ḥulāşa-i me’ālî “Ey ‘Abdurrahîm vālide-i müşfikanızın [65a] rızāsıyla taḫdîd olunan eyyām tamāmdır bundan ziyāde mekş ü tevaḳḳufa rızāmız yokdur hemān ṭurma gel” edāsına muṭābık idi. Ḥalbûki daha birkaç gün mekş itmegi taşmîm ü taşavvur itmiş-idim. Pes bu sehmnāk güftār-ı ğā’ibāne vü emr ü irāde-i pederāneden ez-ğayr-ı münḳasimede zūhūr iden infi‘ālāt ‘arız olan melālet sebebiyle pür-şevk u ḫubūr iken şāmit ü sākî ve rākib-i süfün-i ḫayret ve ğarîḳ-i lücce-i fikret oldum ve bu şadā-yı da‘vet-āmîz-i yārān-ı şafānîñ daḫi mesmū‘ları oldu zann itmiş-idim. Eḫibbā benim bu gūnā ḫālime istiğrāb ve sebeb-i sükûn u sükûtımdan istikşāf ü isticvāb eylediklerinde bildim ki bu tehdîd-āmîz ve şavt-ı şavlet-engîzi benden başkası işitmemiş. Ol zamān nāçār şavt-ı sem‘imi ve menvî-i zāmîrimi ber-sebîl-i müşāvere aḥbāb-ı pür-şafāya ‘arz u izḫār eyledigimde her biri engüşt-i ḫayret-i pür-deḫān olup hemān irtesi gūni sefine-süvār ‘azîmetimi istişvāb itmeleriyle ben daḫi bi’l-istiḥsān vāḳi‘ olan emre imtişāl ve def‘-i keder ü kelāl rākib-i sefine vāşıl-ı meclis-i enîseleri olup ref‘-i melāl olundu diyü bu dürlü kerāmāt-ı nā-şenîdelerini bast-ı bisāt-i maḳāl eylemiştir.

On dördüncü halifesi Gelibolu Müftisi Şeyh Muhammed Sükûnî Efendi'dir. Medîne-i Münevverede sāha-i vücûda vaz'-ı kadem ve āsitāne-i 'aliyyede fūhûlünden **Bıçakçı-zāde Hıwāce 'Ali Efendi'**den 'ulûm-ı zāhirîde me'zûn u muhterem ve Burusa'da Hâzret-i Pîr'e mülâkat ve ahz u bî'at ve hilâfetle mükerrrem [65b] olup Gelibolu müftiligi 'uhdesine tevcih ve bir zâviye inşasıyla ikâmet üzere iken şeyhini ziyâret takarrübüyle Burusa'ya tekrâr 'avdet ve 'Ali Paşa Câmî'-i Şerîfi kurbında Kâsım Şubası Zâviyesi'nde müsâfereten muķim iken biñ yüz üç târihinde [m. 1691/1692] bâğ-ı harâb-ı köhne-esâs-ı cihânda bî-ķarâr rûh-ı laṭîfi teferrüc-gâh-ı behişt-i berinde sükûn ve cesed-i mübârekleri Deveciler Kābristānı'nda medfûndur. Vefâtına Tālib Efendi'niñ söylediğı târihtir.

Cenāb-ı Sükûnî Şeyh Muhammed Efendi

Ki genc idi ilm-i ledünne derûnı

Revān oldu firdevs-i a'lā-yı ünse

Ķoyup bu vaḥşet-ābād-ı dünyā-yı dūnı

Didim sāl-i fevtine târih Tālib

Ola sâkin-i 'arş rûh-ı Sükûnî

On beşinci halifesi Burusa'da kâ'in Mevlevî dergâh-ı şerîfi seccāde-nişini **Şeyh Mehmed Dede Efendi'**dir. Mûmā-ileyh şulb-i pāk-i Şāliḥ Dede Efendi'den Burusa'da tekyehāne-i vücûda vaz'-ı kudûm-ı kıyām henüz 'unfûvān-ı cevānîde vālidî gülzār-ı behişt-i cāvidāna ḥıram ve mesnedine cûlûs idüp lezîzû'l-keḷām ve takrîr-i meşnevîde ney gibi zevķ-baḥşā-yı enām idi mûmā-ileyh Mevlānā Rāķım Efendi'ye ḥikāye vü 'ayān ol daḥi menākıbında taḥrîr ü beyān eylemiş. Şöyle ki şağîr-i sinnimde nādîde sülûk olduğım

halde peder-i vālā-güherim nāḳil-i rāḫat-serāy-ı ‘uḳbā olduḳda āsitāne-i ‘aliyye-i cününü [66a] ‘uhde-i faḳīrāneme tefvīz buyurulup pīr-i ṭarīḳat ḫāzret-i Mevlānā Efendimiziñ Meşnevī-i şerīfī gerçi zīb-i kürsī olduḳımda taḳrīrden ḫālī olmaz idim. Fe’emmā şuḡl-i sülūk dā’iyesi cāy-gīr-i ḫaḳīr olup dāmān-ı efkārım pāy-ı zāmīrime ṭolaşurdu. Ferīd-i ‘aşrī ḫāzret-i Mışrī ekşeriyā tekyemizi teşrīf ve bendeleri daḫi ḫalvet-ḫānelerine āmed-şodden ḡayr-ı ḫālī idim bir gün ol ḫāzret ḫanḳāhımızı teşrīf buyurup anlara ikrāmen Pınarbaşı dinilen mevzī-i feraḫfezāya me’an gidilmiş-idi. Şoḫbet-i ‘ādī arasında bir mecmū’a-i nefisem var idi kütüb-i sā’iremiñ yağmalandıḳı zamān elbetde şoñradan bir erbābı eline geçmiştir. Cildi şöyle evrāḳı böyle ḫaṭṭ-ı ra’nāsı nādīde münderecātı nā-şenīde diyüp bi-temāmihā koynumda maḫfūz mecmū’a evşāfını ifāde eylediklerinde, faḳīr daḫi “Sultānım evşāfını tavzīḫ buyurılan mecmū’a bu olmaḳ lāzım gelür” diyü koynumdan bi’l-iḫrāc irā’e eyledigimde ba’de’n-naẓar “Belī, budur, tamām erbābı yedine düşmüş.” tekrār ber-ṭarīḳ-i heybe i’āde ve ikrāmalarında meşhūd bāşıra-i im’ānım olan kerāmāt-ı sābıḳaya bu daḫi bir nümüne-i fā’ika olmaḳın “Şu zamānda bu zāt-ı kerīmü’s-sıfātın a’lā mürşid-i ra’nā şāḫib-i nefis olamaz” diyü bi-hidāyeti’l-Meliki’l-a’lā menvī-i zāmīrimi ‘arz u inhā eyledigimde ba’de’l-istiḫsān ve’l-ḳabūl seyr-i sülūk uşūlī üzere ibtidādan intihāya deḡin ta’līm-i esmā vü terbiyyet ve ḫasbū’l-iḳtiżā ta’bīr ü tesellī üzere bi-ḳudretillāh-i te’ālā nā’il-i ḫilāfet olunmuştır. [66b] Eşnā-yı sülūkımda çerāḡ-ı efrūḡteleri bulunduḡuma binā’en her vechile teraḳḳī eylemekligimi arzū buyurup ber-ṭarīḳiyle tenezzül ü tedennī eylemekligime rızāları olmadıḳı ecilden buyurdılar ki “Oḡlum Şeyḫ Meḫmed Efendi bir miḳdār elfāz-ı Fārisīyye ma’ānīsinden āşināyım lakin vech-i küllī üzere olmamaḡla Meşnevī-i Şerīf ‘ibārāt-ı manzūmesini bi-ḫasbī’l-elfāz taḫḳīḳ ü tedḳīḳde ‘adem-i iḳtidārım cihetle sen baña iḳtidārın miḳdārı ebyāt-ı laṭīfesiniñ taḫte’l-lafz ma’an seni bi’l- ifāde ben daḫi ḫāzret-i Mevlāna (ḳuddise sırruhūniñ) ḫasbū’s-sülūk murād-ı ‘ālisi nedir ve sālike zuḫūr eyleyen derecātıñ ḳanḡı nev’ine işāretidir, saña bir bir ifāde vü beyān ideyim. Zīrā anlar ḫalden baḡş ider ḳālden degildir ve her bir kimse ḫaḳīḳatine vāḳıf olamaz” gibi mu’arrız-ı tevāzu’ ve maḫviyyetde pend-gū ve kendülerden Meşnevī-i Şerīf telemmüz eylemekligimi istiḫsān şadedinde güft ü gū eylediklerinde şādır olan emrini zīb-i gūş idüp vāfir müddet ta’līm-i kitāb-ı Meşnevī buyurur idi. ‘ulūm u fūnūnda üstād-ı küll

ve ta‘līm-i Fārisiyye’de daḥi kāmīl ü kerem fūnūnları ta‘dādı ğayr-ı qābildir intihā kelāmihī.

Ve tarīq-i Mevleviyye’yi şenā bābında buyururlar imiş ki “Kemāl-ile taḥşīl-i ‘irfān eylemek isteyen ḥazret-i Mevlānā Meşnevī-i şerīfelerin gūş-ı cān ile istimā’ eylesün zīrā Meşnevī kitābı güzīde ve tuḥfe-i pesendīdedir. bināberīn kendi münībān-ı şıdḳ ü nişānları ‘alā vechi’l-iltizāmdır ki Mevlānā da istimā’-ı nuşḥ ü pend içün āmed şodden [67a] ḥālī olmazlar imiş ve kendileri daḥi muṭrib-i pūr-ṭarabdan şīt-i nāy-ı nāle-zeni ve yek-ā-yek şadā-yı ḥoş-naḡamāt-ı sūz-efgeni istimā’ buyurduḳca sūzān u giryān olup “bu nāy ne maḳāmdan ifāza vū feyezān ve ne kelimāt-ı tesbīḥiyyeyi gūyān oldıḡı sizlere daḥi nümāyān olsaydı bencileyin degil dahā ziyāde feryād u figān ider idiñiz” diyü ḥazīrūn-ı müstemi‘ūna taḳşīm-i baḡşāyiş-i vāridāt-i ḥikmet-āyāt buyururlar imiş.

Ḳıṭ‘a

‘Aşksız mertebe bulamaz kişi fī-nefsü’l-emr

Lākin ol ‘aşḳ degildir ki ola nefsanī

Mef‘ūlü / Mefā‘ilü / Mefā‘ilü / Fe‘ūlün

Gūş olmayıcaḳ neyleyelim şavt-ı rebābı

Fehm olmaz ise neyleyelim zīb-i kitābı

On altıncı hâlifesi Şeyh el-Hac Muştafâ Efendi'dir. Mûmâ-ileyh Burusa'nın 'Arab Muhammed Mağallesi sâkinlerinden olup Hâzret-i Şeyh ile qarâbet-i şihriyye vâki' olmuşdur bi'l-münâsebe zikri sebkat itmişdir.

On yedinci hâlifesi es-Seyyid eş-Şeyh Muhammed Çelebi Efendi'dir. Mûmâ-ileyh Şandâlî-zâde dinmekle meşhûr ve beyne'l-enâm ma'rûf u mebrûrdur. Hizmet-i şeyhi câna minnet bilüp rûz [u] leyâl pîş-i nazarlarında imiş.

On sekizinci hâlifesi el-Hac Hasan Dede Efendi'dir. Mûmâ-ileyh kaşşâb eşnâfından ve evra'-ı şulehâdan rûz [u] şeb hizmetinde şâbitü'l-aqdâm imiş.

On toktuzuncı hâlifesi Şeyh el-Hacc Muhammed Dede Efendi'dir. Mûmâ-ileyh Burusavî Gümüş Ayak dinmekle şehîr imiş.

Yigirminci hâlifesi Şeyh 'Ali Dede [67b] Efendi'dir. Mûmâ-ileyh Burusa'da Veled-i Enbiyâ Câmî'-i Şerîfi kayyimi ve Hâzret-i Şeyh Burusa'yı ibtidâ ki teşriflerinde anlarıñ hânesinde müsâferet ve hânesinden bir miqdâr mağallini ifrâzla bir hücre inşâsıyla evrâda 'uzlet buyurduğu şu kitâbda mürûr itmiş-idi. Şulehâdan ve şabbâğ eşnâfından ahlâk-ı hamîde ile taşabbuğ eylemişdir.

Yigirmi birinci hâlifesi Şeyh Muhammed Çelebi Efendi'dir. Mûmâ-ileyh Limni Cezîresi sâkinlerinden olup her bâr-hizmet-i şeyhe kemer-best-i kıyâm ve rızâ-yı mürşidi istihsâle devâm ve mû-yı vesvese-i dünyeviyyeyi kalb-i pâkinden hakk eyledigi mişillü hâzret-i şeyhiñ berber-i hâşî imiş.

Yigirmi ikinci hâlifesi İslambûlî Şeyh 'Ali Efendi'dir. Mûmâ-ileyh fenn-i mûsikîde mâhir ve emşâli nâdir ve Ğanî Dervîş 'Ali dinmekle şehîrdur. Rivâyetdir ki her çend beste olunmak için emr buyurduğu her ilâhiyi nağamât-ı maţbû'a vü terennümât-ı mergûbe ile ilbâs murâd itdigimde bilâ-te'ñir ü tefekkür gerek çâr-gâh u beyâtî vü şabâ yolundan ve gerek 'acem, 'uşşâk, nevâ semtinden ve sâ'ireden olsun nev-vâdî-i hoş-âyende ve zevk-bağş-ı süzende tab'ıma şüret-i ilhâm gibi huţûr u zabtında dañi külfet-i tekrâra hâcet qalmaz idi. Güyâ nazm-ı zibâları bir mağbûbdur ki aña sezâ olan elbise 'âlem-i rûhâniden düñte vü perdâñte pâk ü şîrîn pâkîze vü dil-nişîn kâmet ü endâmı ber-

ser-i bālā her a‘lādan a‘lā sāniḥ ü lāyiḥ olurdu ve “Ben daḥi bu [68a] ḥizmetiñ ḥüsn-i ḳabūli içün Ḥudā-yı Müte‘āl ḥazretlerine şükr ider ve ḥazret-i şeyḥiñ zākir başı ḥizmetinde bulunmaḡla tefāḥür eylerim” diyü rāst u dürüst şenā-ḥ^{wānī} olur imiş.

Yigirmi üçüncü ḥalīfesi Şeyḥ Muşṭafa Efendi’dir. Mümā-ileyh Cāmi‘-i Kebīr ser-mü‘ezzini Ḳaraoḡlan laḳabıyla mülakḳab fenn-i mūsikīde daḥi mahāret-i kāmile ile pür-edebdir. Naḳl ü ḥikāye eylemiş ki ḥazret-i pīr-i dest-gīriñ zākirliğinde ve elden geldiği mertebe ḥizmet-i şā’irede ez-dil ü cān pūyān olup birçok zamān güzerān ve benden soñra çokları ta‘alluḳ-ı inābetle fā’ikü’l-aḳrān ve faḳīr ecnebī gibi miyānelerinde vaḳt geçürdığım girān gelüp bir gün ol ḥazretten inābet talebine müte‘allik söze āḡāz u recā eyledigimde “Belī oḡlum istek ve taleb[in] müridden zuḥūr eylemesi ḥayr olduḡına mebnī bizler seni te’ḥīr itmiş-idik, elḥamdülillāḥ vech-i melḥūzda ḥayr me’müldür hemān emānet bir ism-i şerīf ta’yīn buyurup şabaḥ ola [ḥ]ayrı gele” meşeli üzere “ne gūnā rü’yā zuḥūr ider ise aña göre ‘amel ideriz” mefhūmını ḥāwī tesellī buyurdıklarından soñra ben kendi mesken-i menāmımda ‘ālem-i ḥ^{wāb}da gördüm ki ḥazret-i şeyḥ ba’zı ma’iyyeti teferrüc ü meserret vechi üzere zeyl-i şehirde Atıcılar Meydanı denilen maḥalle varmışız ve ‘ādet üzere bir çadır ki on iki tı[n]āb-ı maḥşūşı var idi. Her birine bir dervīş yapışup ‘amūd-ı nūḥ felekeyi vaż’ u taḳvīm ve evtādını zemīne daḳḳ u şedd ḥizmetindeyiz, on ikinci tınāb [68b] benim yedimde iken bir şedīd rüzgār çıkup maḥşūşca benim elimden zor ile çadırı belki beni bile alup gitmek ister, ben daḥi var ḳuvvetim bāzūya getürüp ayak diküp ḥoy-gerdeligime ve miḥnet ü zaḫmetine bakmayup ḥizmetimi itmām ve ḥaymeyi eḥbābıñ dil-ḥ^{wāhī} üzere ber-ḳıyām eyleyüp bīdār oldum. Şabaḥ olduḡda ḥuzūr-ı şeyḥe vardığımda ḥaḳīr şüret-i rü’yāyı ‘arz u taḳrīr itmedin bendelerini gördükde “māşā’allāḥ dervīş iyü taḥammül idüp ma’hūd rüzgār-ı nābekārıñ ol rütbe şiddet ü ḥiddetinde çadırıñ on ikinci tınābını elden çıkarmadıñ. İnşā’allāḥ on iki esmāyı selāmetle itmām ve ḥatm seniñ içün müyesser ü muḳadderdür.” diyü bi’ayniḥā şüret-i mer’iyemi ‘alā ṭarīḳi’l-keşf ifāde buyurdıklarında bendeleri daḥi dāmen-i şerīflerine yüzüm sürüp anlar daḥi resm-i me’lūfları üzere tevbe vü istiḡfār ve bī‘at ile dāḥil-i zümre-i sālīkīn buyurdılar. Fī nefsi’l-emr zamān-ı ba’id ü vaḳt-i medīd mürūr itmeksizin bi-ḥamdihī te‘ālā se‘ādetle tekml-i esmā vü izn ü icāzet keremi ile mükerrerem buyurdılar diyü beyān vāḳi‘ buyurmuşlardır.

Yigirmi dördüncü halifesi Şeyh Muştafâ Efendi'dir. Mümâ-ileyh yine Câmi'-i Kebîr ser-mü'ezzini Akhâşiye dinmekle şuhûr ve fenn-i mûsikîde mâhir ve şadâ-yı hûb ile mebrûrdur. Ders-i 'âmm u takrîrde selîs ü nîk ü nâm olmağla beyne'l-'ulemâ Akhâşiye dinilmiştir. Zümre-i zâkirân⁵⁵ ü fırka-i sâlikân güzîdesi bulunmuştur.

Yigirmi beşinci halifesi Şeyh Ahmed Efendi'dir. Hazret-i şeyhiñ hizmet-i dâ'imesinde [69a] kıyâm ve berber-i hâş-ı zevî'l-ihtirâmıdır.

Yigirmi altıncı halifesi Emîr Kâsım-zâde Şeyh Muhammed Emîn Efendi'dir. Mümâ-ileyh sülâle-i sâdât-ı kirâmdan hâlişü'l-fu'âd 'ulûm-ı mütenevvi'adan müstefâd Seyyid maḥlaşı ile ma'rûf ve müretteb dīvân-ı ilâhîleri müte'ârifdir. Hazret-i Pîr (ḳuddise sırruhü'l-Münîr) nâḳıl-ı gülşen-serây-ı cinân olduḳdan soñra menâmında telaḳḳı eylediğîñ üslûbı ehl ü erbâbından dirîğ eyleme minvâlinde işâret buyurmağın derûn-ı ḥişârdaki ḥânesinde yevmü'l-erba'a dervîşân-ile zıkr ü tevḥîd ve biñ yüz otuz bir [m. 1718/1719] târîhinde ism-i hû ile itmâm-ı nefes birle Yeñiyer Ḳabristânına vedî'a olunmuştur naḳl-i beḳâsına işbu mışra'-ı berceste târîḥ-i cevher-dârıdır.

Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün

Şeyh Efendi bezm-i 'Adn'e hû ile buldı vuşul

Yigirmi yedinci halifesi Şeyh Maḥmûd Efendi'dir. Mümâ-ileyh Ḳaşamoni vilâyetine tâbi' Boyabad ḳaşabasında pâ-nihâde-i mehd-i vücûd ve müddet-i medîde taḥşîl-i 'ulûm ile istikmâl-i kemâl ve sâ'îḳ-i lâ-yezâlî râh-ı tevḥîḳa işâl ve hazret-i pîr ḳuddise sırruhu'l-Münîr dâmen ü pâlarına rûmâl ile nice müddet hizmet ve nâ'il-i ḥilâfet ve naḳl-i beḳâlarından soñra câ-nişîn-i 'uzlet idüp 'âḳıbetü'l-emr bu dâr-ı 'ḡurûrdan rıḥlet

⁵⁵ Yazmada: "zûkrân" şeklinde yazılmış olsa da anlam ve seci uygunluğu bakımından matbuda bulunan "zâkirân" şekli tercih edilmiştir.

ve kabır-i pür-enver-i kirāmīleri cānib-i yesārında defīn-i hāk-i ‘ıtr-nāk ve qarīn-i pīr-i pāk olmuşdur.

Yigirmi sekizinci halīfesi Şeyh Hasan Efendi’dir. Mūmā-ileyh Modonic kaşabasında gehvāre-i ‘ālem-i şühūd olup [69b] mūmeyyiz-i sefīd [ü] siyāh olduđa taḥşīl-i fūnūn-ı şettā ile erbāb-ı kemāl-i qarīn-i zevi’l-‘irfān ile şāhib-hāl olup Ḥazret-i Pīr’e inābet ve nice zamān taḥt-ı terbiyelerinde vāşıl-ı rütbe-i icāzet olup memleketi cānibine ‘avdet ve āyīn-i tarīkat ve neşr-i sülūk-ı seniyye icrāsıyla ilā āhiri’l-‘ömr güzārende-i zamān itmīşdir.

Rükn-i Şānī ‘Aşer

Ol pîr-i rûşen-zamîre silsile-bend-i intisāb olanların ba‘zılarını bildirir.

Zîkr olunan hulefâ-yı zevî’l-ihtirām hâzerâtı bâdî-i silsile-i tarîkat ve bâ’iş-i feyz-i ma‘rifet ve her biri telakķî eylediği üzere âhara telķin ü izn ü icāzet ve reh-nümâ-yı rāh-ı hākîkat ve silsile-i tarîkat-ı ‘aliyye-i Halvetiyye-i Hâzret-i Mışriyye anların her birinden münteşir olmuştur. Ānifen zîkr olunan ve Seyyid maħlaşıyla şöhret-nümâ **Emîr Kāsım-zāde Şeyh Muħammed Emîn Efendi**’niñ hālîfesi ferzend-i dil-bendi **Şeyh İbrāhîm Efendi**’dir. Peder-i ‘ālî-güheriniñ hānesinde icrâ-yı âyîn-i tarîk eylemekde iken biñ yüz yetmiş beş [m. 1761/1762] târihinde tekye-gāh-ı ‘uķbāya rıhlet itmiştir.

Anıñ hālîfesi maħdûm-ı edîbleri **Şeyh Muħammed Emîn Efendi**’dir. Ol daħi hānesinde zîkr ü tevħîd itmekde iken biñ iki yüz sekiz [m. 1793/1794] târihinde Temennâ-yı **Şağîr** civārında **Eşrefiler Maħallesi**’nde kâ’in **Seyyid Baba Tekyesi** dinmekle ma‘lûm pîr ü bernâ zāviyeyi müceddeden inşâ ve derûnında biñ iki yüz otuz beş [m. 1819/1820] târihine degîn âyîn-i tarîkat icrâ ve târih-i mezbûrda ‘āzim-i dār-ı ‘uķbâ olup zāviye-i mezbûr [70a] hāzîresinde medfûndur.

Ba‘dehû hālîfesi **Şeyh Şādık Efendi** cā-nişini olup ifâ-yı hizmet eylemekde iken şademât-ı dehre müşâdifle biñ iki yüz kırk sekiz [m. 1832/1833] târihinde dergeh-i mezbûr mülkiyet üzere âhara bey’ u fûrûht olunarak bir müddet mürûrunda vāķıf-ı mûmâ-ileyhiñ birâder-zādesi **Şeyh Şālîh Efendi-zāde Şeyh Muħammed Şerîf Efendi** cāmî‘ü’l-hurûf fakîr-i pür-takşiriñ peder-i emcedi fahru’s-şulehâ **Şeyh ‘Ali Rızâ Efendi** hizmetine devām ve nâ’il-i izn ü icāzetle bekām olduğdan sonra biñ iki yüz altmış sekiz [m. 1851/1852] senesi Şa‘bân-ı şerîfinde ber-nehc-i şer’î dergeh-i mezbûr dest-i âhardan istiħlâş ve güzerân iden hareket-i arzda ‘umûm-ı tekāyânıñ i‘mârı sırasında tekye-i mezbûr müceddeden inşâ ve biñ iki yüz seksen iki [m. 1865/1866] senesine kadar derûnında zîkr ü tevħîde muvāzābat ve târih-i mezbûrda tekyegāh-ı beķāya rıhlet, tekye-i mezbûrda defîn-i hāk-i rahmet olmuştur.

Ve ba‘dehū şulbı Kebîr Oğlu **Şeyh Şâlih Efendi** biñ iki yüz seksen tokuz [m. 1872/1873] senesine degîn câ-nişîni olup ol daği pederi kabrine muķārindir.

Tārîh-i mezbûrdan ilā yevminā hāzā müteveffā-yı evvelîñ diğeri şulbı oğlu Şeyh Hüseyin Sâbit Efendi dergeh-i mezbûrda gûzerân eyleyen toķsân dört [m. 1877/1878] tārîhîne ķadar îfā-yı hîzmet idüp ol tārîhde tesviye olunan tarîķden nâşî dergeh-i mezbûrîñ bir miķdârî tarîķa ķalup ve bākîsi ‘arşa olmaķ üzere mevcûddır. Ber-minvâl-i muķarrer teselsül eylediği [70b] mişillü rāķîmü’s-sütûr-ı pür-ķuşûra nisbet olan ânîfü’l-beyân Modonicli Şeyh Hasan Efendi’dir.

Anıñ ģalîfesi Vesticevî **Şeyh ‘Ali Efendi**’dir.

Anıñ ģalîfesi Tırapoliçeli **Şeyh Ahmed Emîr Efendi**’dir.

Anıñ ģalîfesi daği maĥdûm-ı edîbi **Şeyh Tâhir Efendi**’dir.

Anıñ ģalîfesi daği necl-i necîbi **Şeyh Ahmed Bedrûddîn Efendi**’dir.

Anıñ ģalîfesi daği peder-i büzûrg-vâr ve ser-efser-i iftiĥar-ı mürşid-i rāh-ı Hudā **Atinavî Şeyh ‘Ali Rızâ Efendi**’dir. Efendi-i mûmā-ileyh Atinā müftisi ‘umdetü’l-fuđalā eş-Şeyh Hamza Efendi’niñ şadefçe-i şulbinden biñ iki yüz üç [m. 1788/1789] sene-i seniyye-i hicriyyesinde belde-i mezbûrede gehvâre-i zîb-i şühûd olup mümeyyiz-i yesâr u yemîn olduķda taĥşîl-i ‘ulûm-ı ‘aliyyeye sa’y-i mevfûr ve meşâyîĥ-i Ĥalvetiyye-i Ĥazret-i Mısrîyye’den **Şeyh Ahmed Efendi**-nām şuleĥâdan aĥz-ı bî‘at ve seyr-i sülûka sâ‘î ve mebrûr ve aşĥâb-ı ĥayrâtdan ecdâd-ı zevi’l-emcâdı Hasan Beg Câmî‘-i Şerîf’nde imâm ve şem‘-i miĥrâb-ı ‘izz ü iĥtirâm ve cāñib-i şadru’s-şerî‘adan bâ-imtiĥân va‘ziye ciheti daği ‘uhde-i istibhâline tevcîĥ birle zîver-i kürsî vü nâşih-i ĥâş ü ‘âm iken zühûr iden Rûm fetretinde sâ‘ir Müslimîn ile İzmîr’e hicret ve tamām toķuz sene miķdârî meķş ü iķâmetle tarîķ-i Mısrîyye’den İstefevî Şeyh Muştafâ Efendi’ye muķârenetle ikmâl-i sülûk u hîzmet ve ma‘nen zühûr eyleyen işâret vechile Burusa’ya ‘azîmet ve biñ iki yüz kırķ sekiz [m. 1832/1833] tārîhinde ve sinn-i [71a] ‘âlîleri kırķ beş ‘adede irişdikde sâlîfü’l-beyân **Şeyh Ahmed Bedreddîn Efendi** cāñibinden izz ü icâzet ve tevdî‘-i sırr-ı ģilâfet buyurulmuşdur.

Ba‘dehü Burusa’da Velî Şemseddîn Maḥallesi’nde taḥdīd ü tavşīfden muḡnī ma‘lūm-ı her faḳīr ü ḡanī bir bāb-ı ḥānḳāh-ı Ḥalvetiyye-i Mıṣriyye biñ iki yüz elli dört [m. 1838/1839] tārīḥinde müceddeden inşā vü iḥyāsına muvaffaḳ olmuşdur. Ḥānḳāh-ı mezbūruñ bünyādına müte‘allıḳ ḥüner-verān-ı ‘aşrī ve müntesibān-ı ḥāzret-i Mıṣrī Moravī Vezīr ‘Alī Nāmıḳ Paşa ḥāzretleriniñ maḥdūm-ı mükerrerleri Behcet Beg Efendiniñ nazm u inşād eyledigi tārīḥ-i nādirü’l-emşālī teberrüken tezbīr ḳılındı.

Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilün

Ḥāzret-i Pīr Meḥmed-i Mıṣrī-i ‘ālī-pāye kim
Ehl-i Ḥaḳḳ’a dā‘imā itmekde feyzin bī-ḥisāb

Beyt-i zībā-yı tecelliyātıdır her dil k’olur

Vāyedār-ı ‘adli her dem bī-riyā her şeyḥ ü şāb

Oldı şād ez-cümle bir ‘abd-i derīnim Şeyḥ ‘Alī

Ḥ^wān-ı luṭfından olur bir tekke ile ḥişşe-yāb

Himmet-ile yapıdı bir tekye o memdūḥü’s-simāt

Tekke ammā hem-nümūd-ı ḥānḳāh-ı nüh-ḳıbāb

‘Āli-himmet ile yapırdı berāy-ı zıkr-i Ḥaḳḳ

Seyr idenler didiler budur hemān ḥayr u şevāb

Halka-i tevḥīdi oldı mäh-pīrā-yı beḳā
Virsün āvāz-ı kudūmla devre fer, bu çarḥa tāb

Halkalar nār-ı nigāhından ki erbāb-ı diliñ
N’ola gülmīḥ-i deri olsa bu kurş-ı āfītāb

Sürülüp gülbāng-i feyz-efzūn-ı Mısrī çok hemāñ
Keşf olunsun şān-ı a’lā-yı ‘Alī Ebū Tūrāb

Ber-ḳarār olsun bu dergeh tā evān-ı ḥaşr ü neşr
Eylesün her bendesi luṭf-ı Hudādan iktisāb

Ṭab‘ıma olduğça hep feyz-i Niyāzī luṭf-ı Hakk
Behcetā oldum güher-zāy-ı nehc-i bī-pīç ü tāb⁵⁶

[71b]

Cevher-efzāyım on iki ḥüb beyt ile hemīn
Oldı baḳ her mısra‘ım ḥarfinde tāriḥe ḥisāb

⁵⁶ Yazmada: bāb yazılmış olsa da anlam olarak matbuda bulunan “tāb” daha uygun olduğu için bu şekilde yazılmıştır.

‘Aşk ile bu ‘ālī Mısrī tekyesin inşād idüp

Şeyh ‘Ali kıldı kulüb-ı ehl-i haqqı kām-yāb

Ba‘dehū ol hanqāh-ı feyz-iktināhda bast-ı seccāde-i kanā‘at ve hālvat-nişin-i kūşe-i ‘uzlet idüp nice tālibān u sālīkāna reh-nümā-yı sülūk-ı rāh-ı sedād ve nicelerini tevbe vü telkīn ile irşād ve rüz u leyāl halka-bend-i zıkr ü tevḥīd ü sübhā-gerdān-ı tesbīḥ ü taḥmīd idüp bi’l-küllīye tārik-i dünyā ve müddet-i ‘ömrinde ihtiyār-ı ‘uzlet ü inzivā idüp biñ iki yüz seksen [m. 1863/1864] senesinde lafz-ı hū ile itmām-ı ḥayāt-ı müste‘ār ve ‘āzim-i tekye-gāh-ı dārü’l-ḳarār ve vāşıl-ı bārgāh-ı perverdigār oldı nūr-ı mücessem ve cesed-i muḥteremleri hanqāh-ı mezbūrda türbe-i şerīfelerine medfūn ve raḥmet-i Yezdān’a maḳrūndur. Nāzım-ı faḳīr-i pūr-taḳsīriñ ḥāme-be-dest oldıḡı tāriḥdir.

Mef‘ūlü / Fā‘ilātün / Mef‘ūlü / Fā‘ilātün

Bu ma‘bed-i münīri bünyād kıldı kendi

Aşḥāb-ı ḥayrīñ oldı maḳbūl-i dil-pesendi

Semiyy-i Şāh-ı Merdān Mısrī-i s̄anī el-ān

Şeyḥü’ş-şuyūḥ-ı devrān ‘uşşāḳıñ ercümendi

Otuz sene meşḥat kıldı bu tekye içre

Hālvat-güzīn-i ‘aşrīñ dānā-yı ser-bülendi

İrdi hıttāb-ı ‘izzet ol dem idüp icābet

Teslīm idüp emānet ‘uqbāya gitdi kendi

Eşk-i firākı ile tārīḥ yazdı Luṭfī

‘Adni mekân kıldı eş-Şeyḥ ‘Alī Efendi

Ba‘dehū şulbı evlād-ı ekberi ve ḥalīfe-i mihteri **eş-Şeyḥ Aḥmed Bedrüddīn Efendi**’dir. Mümā-ileyh biñ iki yüz otuz [m. 1814/1815] tārīḥinde belde-i mezbūr Atina’da ḳadem-nihāde-i mehd-i vücūd [72a] ve ‘unfüvān-ı şabāvetinde elem ü hicretle miḥnet-ālūd olup vālidiyle Burusa’ya hicret ve Şeyḥ Velī-zāde ‘Alī ve Ġazālī-zāde Muḥammed ve Ebe-zāde ‘Abdurrahmān Efendilerden ‘ulūm-ı şettā vü fūnūn-ı mütenevvi’a istiḥşāl ve mürebbī vü mürşīdi peder-i ‘ālī-tebārından seyr ü sülūkı istikmāl ile cāmī‘ü’l-fezā’il olmış-idi. Altı sene miḳdārı vāḳıf-ı mümā-ileyhe cā-nişīn ve icrā-yı āyīn idüp biñ iki yüz seksen beş [m. 1868/1869] senesi şehir-i muḥarremiñ onıncı günü endüh ü gam ü mātemden rehā ve ‘azm-i sürūr-gāh-ı dār-ı beḳā olup civār-ı rahmete ḳarīn ve ḳabr-i vālidi ḳurbına defīn olmuştur. Vefātına mātem-günā tārīḥdir.

Fā‘ilātūn / Fā‘ilātūn / Fā‘ilātūn / Fā‘ilūn

Ekber evlād vāḳıf-ı ‘ārif-i sırr-ı Ḥudā

Fazıl u niḥrīr ü dānā mādiḥ-i Āl-i ‘Abā

Ḥayderī-meşreb Ḥasan-siret muḥibb-i Ehl-i Beyt

Vāriş-i ‘ilm-i buṭūn-ı mürşid-i rāh-ı beḳā

Altı yıl miqdārı oldu cā-nişin-i hānķāh

Bāni-i s̄anī denilse şānına el-ħaķķ sezā

“‘İrci’i⁵⁷ ‘aşr-i Muħarremde irişdi gūşına

Eyledi Şāh Hüseyn-i Kerbelā’ya iķtidā

Ķatre-i mātemle tārīķ yazdı Luţfī dāderi

Şeyh Bedreddīn Efendi dār-ı ‘And’i ķıldı cā

Bā‘dehū vāķıf-ı mūmā-ileyhiñ maħdūm-ı s̄anīsi nāmıķū’s-sütūr-ı pūr-ķuşūr
hānķāh-ı mezbūr fuķarāsınıñ ilā māşā’allāh ħizmet-kārı ve iħvān-ı bā-şafāya işbu menāķıb
yādigārıdır. Sellemehu’s-selām temme’l-ķelām bi’avnihi’l-‘Allām.

Ķıţ’a

Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fe‘ilün⁵⁸

(Fā‘ilātün)

(Fa‘lün)

Ĥamdüli’llāh sühületle ĥitāma irdi

⁵⁷ Fecr Suresi, 28. Ayet. “Rabbine dön” şeklinde tercüme edilmiştir. Ayetin tamamı: “Sen O’ndan hoşnut, O da senden hoşnut olarak rabbine dön.” Kaynak: <https://kuran.diyanet.gov.tr>

⁵⁸ Şiirin vezninde bazı aksaklıklar görülmüştür.

Yok ise kuvvet-i tab‘ım daği mürşid nazarı var

Evliyā menķabesi bādi-i rahmetdir kim

Sālikiñ nişf-ı sülūkı denilürse yeri var

Luţfiyā bāķi ķalurmıř unudulmaz nāmı

Var ise ‘ālem-i fānīde bu dürlü eşeri var

Ba‘dehū mü’ellif-i menāķıb Şeyh Muştafa Luţfullāh Efendi dađi vefāt itmekle dergeh-i mezbūr ģazīresine defīn-i ģāk-i pāk olmuřdur. Ba‘dehū řulbı Kebīr Ođlı Ķaya Beđ ‘uhdesine cihet-i meřīĥat tevcīh buyurılup ifā-yı vazīfe itmekde iken ol dađi vefāt itmekle pederi ķabrine muķārindir.

Ba‘dehū diđer ođlı **Muĥsin Efendi** ‘uhdesine cihet-i meřīĥat tevcīh buyurulmuřdur.

Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilün

Pīr-i Sulţān-ı řarīķat ‘ārif-i ģavř ü zamān

Baĥr-i ‘ummān-ı ģaķīķat nūr-ı ķeřm-i ‘āřıķān

Şeyĥ-i ekrem pīr-i efĥam maźhar-ı sırr-ı ‘Alī

Ĥazret-i Mıřrī Niyāzi ķuţbü’l-aķţāb-ı cihān

Ketebü'l-fakîrî'l-hakîr es-Seyyîd 'Abdulqâdir Kuṭbîyü'l-Mısrî el-İslâmbûlî
gafera'llâhu lehu, sene **bin üç yüz kırk altı** [m. 1927] hicrî, yevm-i Pazar, fî yigirmi beş
Rebî'u'l-âhîr [m. 23 Ekim 1927].

**Limni'de âsitân-ı Hâzret-i Pîriñ cümle kâpûsı bālâsında mevzû' târîh iş bu
maḥalle derc-i şaḥîfe kılındı.**

Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün

Şehen-şâh-ı zamân 'Abdulḥamîd-i 'âtîfet-fermâ

Cihân-ı şüret ü ma'nâyı teşhîr eyledi ḥaḳḳâ

Nümâyân enfüs ü âfâḳda [gör] âşâr-ı elṭâfî⁵⁹

Vücûdıyla mübâhât eylesün dünyâ vü mâfihâ

Görüp şâyeste ihyâ kıldı ez cümle bu dergâhı

Ḥulûş oldu [bu]⁶⁰ rûḥ-ı pâk-i Mısrî'ye neşât-efzâ

Kemâl-i mefḥaretle bendegâhı yazdılar târîh

⁵⁹ Mısranın yazmadaki hali: “Nümâyân âfâḳ u enfüs âşâr-ı elṭâfî” şeklindedir. Vezne uygun olması için “enfüs” ü “âfâḳ” şeklinde yazılmış ve “gör” fiili eklenerek metin tamiri yapılmıştır.

⁶⁰ Vezne uyması için eklenerek metin tamiri yapılmıştır.

Niyāzī ḥānḳāhın şāh-ı aḳdes eyledi iḥyā

Sene bin üç yüz sekiz [m. 1890/1891]

SONUÇ

Sonuç olarak *Tuhfetü'l-Asrî ve Gülzâr-ı Mısrî* adlı eserlerin, *Vâkıât-ı Mısrî*'nin yeniden yazımları olduğu ortaya konmuştur. Her iki eser de *Vâkıât*'ı farklı yönlerden değiştirerek (yeniden yazarak), metni, mevcut okura uygun bir forma büründürmüşlerdir. *Vâkıât*'ta Mısrî hakkında birçok olağanüstü olay anlatılırken, bu anlatılar *Tuhfe*'de aktarılmamıştır. Ancak beklenmedik şekilde 20. yy'da yazılmış bir eser olan *Gülzâr*'da *Vâkıât*'taki olağanüstü olaya yer verildiği, hatta kaynak metin olan *Vâkıât*'ta bulunmayan menkıbelerin de aktarıldığı görülmüştür.

Gülzâr'ın yazarı Mehmed Şemseddin, Mustafa Lutfî'nin metne birçok eklemeler yaparak metni “mahv u ityan” ettiğini söylemiş ve *Gülzâr*'ı yazma sebebini de bu şekilde açıklamıştır. Ancak kerametlerin tablosu incelendiğinde *Vâkıât*'a esas eklemeyi Mehmed Şemseddin'in yaptığı, Lutfî'nin müdahalesinin bazı kerametleri dahil etmemek olduğu görülmüştür. Mehmed Şemseddin, *Vâkıât*'ta bulunmayan dokuz farklı kerameti metne eklemiş, *Vâkıât*'ta anlatılan kerametleri daha detaylandırarak anlatmıştır. Sonuç olarak *Tuhfe* ve *Gülzâr*'ın *Vâkıât*'la ilişkisi gözlemlendiğinde, *Tuhfe*'nin daha muhtasar bir eser olduğunu, halifeler kısmı hariç yeni bir bölüm eklenmediğini, Lutfî'nin sadece bazı olaylar karşısında eklediği şahsî yorumlarıyla kaynak metinden farklılaştığını görülmektedir.

Buna kıyasla *Gülzâr*'da kaynak metin özetlenmemiş, aksine detaylandırılmış, kaynak metinde olmayan bazı menkıbeler eklenmiş, bazıları ise alınmamıştır. Ayrıca *Gülzâr*'da *Vâkıât* ve *Tuhfe*'de bulunmayan nedensellik ilişkileri ve bağlamın açıklanması daha dikkatli bir şekilde gösterilmiştir. Bunların yanında Şemsî kendisinden önce yapılan tarih düşürme yanlışlarını metnin birçok yerinde düzelterek aktarmış, tarihlerin doğruluğuna diğer menâkıbnâmelere kıyasla çok daha fazla hassasiyet gösterilmiştir.

Tuhfe'de Mısrî siyasetten ve Mısrî hakkındaki tartışmalı meselelerden (Hz. Hasan ve Hüseyin'in risaleti gibi) uzak bir şekilde anlatılmışsa da, *Gülzâr*'da bu meseleler

Şemsî'nin Mısırî'yi savunmasıyla birlikte aktarılmıştır. *Vâkıât*'ta ise Mısırî savunulmamış, sadece Mısırî hakkındaki anlatı olduğu gibi aktarılmıştır. Bu da metinlerdeki Mısırî portrelerinin farklılığının en temel göstergelerinden birini oluşturmuştur.

Sonuç olarak, *Vâkıât*'ın değişen zamana göre yeniden yazımı olan *Tuhfe*'de kaynak metin özetlenmiş, ardından yazılan *Gülzâr*'da ise kaynak metin detaylandırılmıştır. Mısırî'nin hayatı konusunda en çeşitli kerametleri *Vâkıât*'ta bulmak mümkündür. Diğer menâkıbnâmeler siyasî ya da dinî sebeplerle Mısırî hakkındaki bazı kerametleri anlatmamayı tercih etmişler, *Vâkıât*'ta bulunandan daha farklı bir Mısırî portresi çizmişlerdir.

KAYNAKÇA

- Abdulkadiroğlu, Abdülkerim: “Güldeste-i Riyâz-ı İrfân”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C.XIV, 1996, s. 237-238.
- Aktepe, M. Münir: “Baltacı Mehmed Paşa”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C.V, 1992, s. 35-36.
- Aktepe, M. Münir: “Çorlulu Ali Paşa”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. VIII, 1993, s. 370-371.
- Baykara, Tuncer: “Denizli”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. XIV, 1994, s.155-159.
- Beki, Kamil: “İbrahim Râkım Efendi Vâkıât-ı Niyâzî-i Mısırî İnceleme-Metin”, Bursa, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1997.
- Beydilli, Kemal: “Polonya”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. XXXIV, 2007, s.309-317.
- Beydilli, Kemal: “Viyana”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. XXXXIII, 2013, s.113-119.
- Bilgin, A.Azmi: “Ümmî Sinan’ın Hayatı, Edebî Şahsiyeti ve Eserleri”, **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, C.XXIX, 2000, s. 13-30.

- Edis, Mustafa Salih: “Köprülüzâde Fâzıl Ahmed Paşa'nın Tasavvuf Ehline Yaklaşımı”, **Külliyyat Osmanlı Araştırmaları Dergisi**, C.XI, 2020, s 91-106.
- El-Aclûnî, İsmâil b. Muhammed: **Keşfü'l-Hafâ**, c. 4, Beka Yayınları, İstanbul, 2019.
- Emecen, Feridun: “Limni”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C.XXVII, 2003, s. 190-192.
- Eravcı, H. Mustafa: “Selim Giray”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C.XXXVI, 2009, s.428-429.
- Eyice, Semavi: “Ayasofya”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C.IV, 1991, s. 206-210.
- Gündoğar, Bayram: “Menâkıbnâmeler ve Lâmi’i Çelebi’nin Menâkıb-ı Üveys el-Karanî Adlı Eserinin Tahlili”, Bursa, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1998.
- İlgürel, Mücteba: “Ahmed II”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. II, 1989, s. 33-34.
- İlgürel, Mücteba: “Köprülü Mehmed Paşa”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C.XXVI, 2002, 258-260.
- İnalcık, Halil: “Bursa”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. VI, 1992, s. 445-449.

- İnalcık, Halil: “İstanbul”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C.XXIII, 2001, s. 220-239.
- İpşirli, Mehmet: “Minkârizâde Yahya Efendi”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C.XXX, 2000, s.114-115.
- Kaya, Mahmut: “Bûsirî, Muhammed b. Saîd”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C.VI, 1992, s. 468-470.
- Machiel Kiel: “Rodos”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. XXXV, 2008.
- Küçükhüseyin, Şevket: “Some Reflections on Hagiology with Reference to the Early Mawlawî-Christian Relations in the Light of the Manâqib al-‘ârifîn”. **Al-Masâq**, C. XXV, No:2, 2013, s. 241.
- Kur’ân-ı Kerîm (Çevrimiçi) <https://kuran.diyanet.gov.tr/> (Erişim: 10.04.22)
- Kurmuş, Ömer S.: “Bursa’da Dergah Kütüphaneleri”, **Bursa’da Düünden Bugüne Tasavvuf Kültürü**, Ed. Ramis Dara, Bursa, Bursa Kültür Sanat ve Turizm Vakfı Yayınları, 2002, s. 144.
- Kütükoğlu, Bekir: “Süleyman Paşa, Malatyalı”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C.XXXVIII, 2010, s. 98-99.

Midilli, Muhammet Enes:

Ulemanın Memlûk Coğrafyasına Yönelmesi ve
Memlûkler Döneminde Kahire İlim
Kurumları”, **İslam Tetkikleri Dergisi**, C.X,
No: 1, 2020, s. 389-412.

Minnet, Fatma Kübra:

“Niyâzî Mısırî Divanı’nda İlâhî Aşk Kavramı”,
Ankara, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler
Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.

Mülayim, Selçuk ve Çobanoğlu, Ahmet Vefa:

“Selimiye Camii ve Külliyesi”, **TDV İslam
Ansiklopedisi**, C. XXXVI, 2009, s. 430-434.

Mustafa Lutfî Efendi:

Tuhfetü’l-Asrî fî Menâkıbî’l-Mısırî, Bursa
Matbaası, 1309.

Mustafa Lutfî Efendi:

Tuhfetü’l-Asrî fî Menâkıbî’l-Mısırî, İ.B.B.
Atatürk Kitaplığı, Yazma Eserler, no:
OE_Yz_0543_01, vr. 70b.

Ocak, Ahmet Yaşar:

Evliyâ Menâkıbnâmeleri, 5.bs., İstanbul,
Timaş Yayınları, 2016.

Öcalan, Hasan Basri:

“İbrahim Râkım Efendi Vâkıât’ı Ekseninde
Mısırî Portresi”, **Niyâzî Mısırî -Dönemi ve
Tesirleri**, Ed., Mustafa Efe ve Olcay Kocatürk,
Bursa, Orhangazi Belediyesi Yayınları, 2018, s.
77-86.

- Özcan, Abdulkadir: “IV. Mehmet”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. XXVIII, 2003, s.414-418.
- Özcan, Abdulkadir: “Süleyman II”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. XXXVIII, 2010, s. 75 – 80.
- Pazarbaşı, Erdoğan: “Mehmed Efendi, Vani”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C.XXVIII, 2003, s. 458-459.
- Stavrides, Theoharis: **The Sultan of Vezirs, The Life and Times of the Ottoman Grand Vezir Mahmud Pasha Angelovic (1453-1474)**, Leiden; Boston; Köln, Brill Publications, 2001.
- Tanman, M. Baha: “Şahkulu Sultan Tekkesi”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C.XXXVIII, 2010, s.286-289
- Tatçı, Mustafa: “Yunus Emre”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C.XXXXIII, 2013, s. 600-606.
- Tatçı, Mustafa: **Limni’de Sürgün Bir Veli -Niyâzî Mısrî’nin Hatıraları-**, İstanbul, H Yayınları, 2010.
- Tek, Abdurrezzak: “Tasavvuf Tarihine Kaynaklık Teşkil Etmesi Bakımından Vefeyatnameler ve Gazzîzade Örneği”, **Osmanlı’da İlm-i Tasavvuf**, Ed., Ercan Alkan, Osman Sacid Arı, İstanbul, İsar Yayınları, 2018.

- Tekeli, Hamdi: “Gazzî Ahmed Efendi”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. XXIII, 1996, s. 539.
- Terzioğlu, Derin: “Sufî and Dissident in the Ottoman Empire: Niyâzî Mısırî (1618-1694)”, Harvard University, 1999.
- Tolasa, Harun: “Divan Nesri”. **Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi**, C.II, İstanbul, Dergah Yayınları, 1977.
- Uludağ, Süleyman: “Abdülkadir-i Geylani”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C.I, 1988, s. 234-239.
- Ulusoy, Mehmed Şemseddin: **Bursa Dergahları, Yadigar-ı Şemsi I-II**, Bursa, Uludağ Yayınları, 1997.
- Varlık, Mustafa Çetin: “Kütahya”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. XXVI, 2002, s.580-584.
- Yardım, Emine Seval: “Menkıbe ve Menâkıbnâmelerle İlgili Eserler İçin Açıklamalı Bir Bibliyografya Denemesi (1928-1998)”, İstanbul, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1999.
- Yavaş, Doğan: “Bursa Ulucamii”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C.XXXXII, 2012, s. 88-89.

Zilfi, Madeline C.:

“The Kadızadelis: Discordant Revivalism in
Seventeenth-Century İstanbul”, **Journal of
Near Eastern Studies**, C. XXXXV, No: 4,
1986, s. 251-269.

